UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETARE ȘI INOVARE

Conferința științifică națională cu participare internațională

INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

Rezumatele comunicărilor

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETARE ȘI INOVARE

Conferința științifică națională cu participare internațională

INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

Rezumatele comunicărilor

Științe juridice și economice

Volumul I

Chisinău, 2020

[343+342]:378(082)=135.1=111=161.1
I-58

Conferința științifică națională cu participare internațională
INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE
Rezumatele comunicărilor. Științe juridice și economice. Volumul I

Comitetul științific:

Gheorghe Ciocanu	Universitatea de Stat din Moldova, dr. hab., prof. univ.
Florentin Paladi	Universitatea de Stat din Moldova, prorector pentru activitatea ştiinţifică, dr. hab., prof.univ.
Constantin Marin	Universitatea de Stat din Moldova, președinte al Consiliului științific, dr. hab., prof. univ.
Valentina Nicorici	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Fizică şi Inginerie, dr., conf. univ.
Antonina Gubanova	Universitatea națională ,,Ivan Oghienko", Facultatea de Fizică și Matematică, Kameneț Podolsk, Ucraina, dr., conf. univ.
Galina Rusu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Matematică şi Informatică, dr., conf. univ.
Mihai Leşanu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Biologie şi Pedologie, dr., conf.univ.
Dorel Ureche	Universitatea ,,Vasile Alecsandri", Facultatea de Științe, Bacău, România, dr., conf. univ.
Viorica Gladchi	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Chimie şi Tehnologie Chimică, dr., conf.univ.
Sergiu Brînză	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Drept, dr.hab., prof. univ.
Sergiu Matveev	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Istorie şi Filosofie, dr., conf. univ.
Sorin Șipoș	Universitatea din Oradea, Facultatea de Istorie, Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Ştiinţele Comunicării, România, dr., prof. univ.
Georgeta Stepanov	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării, dr. hab., prof. univ.
Elena Kuznetsova	Universitatea Națională Politehnică din Lvov, Ucraina, dr.hab., prof.univ.
Dumitru Mirel Popa	Universitatea „Apollonia**",** Decan al Facultății de Ştiinţe ale Comunicării, Iaşi, România, dr., prof. univ.
Adriana Cazacu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Litere, dr., conf. univ.
Gabriela Ignat	Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară, Facultatea de Agricultură, Iaşi, România, dr., conf. univ.
Vladimir Guţu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Psihologie, Ştiinţe ale Educaţiei, Sociologie şi Asistenţă Socială, dr.hab., prof. univ.
Marta Iuliana Vicol	Universitatea ,,Petre Andrei", Facultatea de Psihologie, Științele Educației și Asistență Socială, Iași, România, dr., lector univ.
Constantin Ticu	Universitatea ,,Alexandru Ioan Cuza", Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, directorul Școlii Doctorale, Iași, România, dr., prof. univ.

Contiu Tiberiu Șoitu	Universitatea ,,Alexandru Ioan Cuza", decan al Facultății de Filosofie și Științe Social-Politice , Iași, România, dr., prof.univ.,
Alexandru Solcan	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, dr., conf. univ.
Galina Ulian	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultăţii de Ştiinţe Economice, dr. hab., prof. univ.
Veronica Grosu	Universitatea ,,Ștefan cel Mare", Facultatea de Științe Economice și Administrație Publică, Suceava, România, dr., prof. univ.,
Ludmila Cojocaru	Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare și Inovare, secretar științific, dr., conf.univ.
Tatiana Bulimaga	Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare și Inovare, șef secţie, responsabil de ediţie, responsabil secţiunea Ştiinţe ale naturii şi exacte
Marianna Savva	Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare și Inovare, specialist principal, responsabil secţiunile Ştiinţe sociale şi ştiinţe juridice şi economice
Violeta Macovei	Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare și Inovare, specialist principal, responsabil secţiunea Ştiinţe umanistice
Andrei Perjan	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală matematică și știința informaticii, dr.hab., prof. univ.
Viorel Duşciac	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe fizice şi inginereşti, dr., conf. cercet.
Maria Gonţa	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe chimice, dr.hab., prof. univ.
Șalaru Victor	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe biologice și geonomice, dr.hab., prof. univ.
Aurel Zanoci	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de istorie, arheologie și filosofie, dr., conf. univ.
Iraida Condrea	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de studii lingvistice și literare, dr. hab., prof. univ.
Cornelia Cincilei	Universitatea de Stat din Moldova, Şcoala doctorală de studii de lingvistică romano-germanică și literatură universală și comparată, dr., conf. univ.
Mariana Doga-Mîrzac	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe economice, dr. hab., conf. univ.
Svetlana Slusarenco	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de ştiinţe juridice, dr., conf. univ.
Victor Saca	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe sociale, dr. hab., prof. univ.
Svetlana Tolstaia	Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de psihologie și științe ale educației, dr., conf. univ.

Culegerea înglobează rezumatele comunicărilor participanților la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare". Responsabilitatea asupra conținutului textelor aparține în exclusivitate autorilor.

ISBN 978-9975-152-48-8. ISBN 978-9975-152-49-5. © Universitatea de Stat din Moldova

DREPT PENAL

HĂRȚUIREA NONSEXUALĂ ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL: ESTE OARE OPORTUNĂ INCRIMINAREA?

Vitalie STATI

CZU: 343.54:37.06 stativitalie71@gmail.com

În ultimii trei ani, în mediul educațional din Republica Moldova au fost înregistrate: în 2017 – 4.666 de cazuri de violență fizică; 2.417 cazuri de violență emoțională; în 2018 – 4.387 de cazuri de violență fizică; 2.514 de cazuri de violență emoțională; în 2019 – 4.529 de cazuri de violență fizică; 2.562 de cazuri de violență emoțională [1]. Astfel de cazuri se caracterizează prin trăsături comune: au de suferit onoarea, demnitatea, libertatea psihică, integritatea fizică sau psihică, integritatea corporală sau sănătatea persoanei; în cele mai multe cazuri, victimă este educabilul (preșcolarul, elevul, studentul etc.); adesea, ca mijloace de săvârșire a faptei evoluează tehnologiile informaționale sau comunicațiile electronice; deseori, ca mod de săvârșire a faptei apare modul public.

Hărțuirea în mediul educațional influențează negativ prezența, capacitățile și motivația de învățare a educabililor, precum și reușita lor academică. Din cauza hărțuirii, educabilii abandonează instituția de învățământ, fiind lipsiți de posibilitatea de a-și realiza pe deplin dreptul la educație. Relațiile dintre educabili, dintre educabili și personalul instituției de învățământ au o influență colosală asupra formării personalității educabililor și socializării lor ulterioare. Hărțuirea lasă urme pe toată viața, influențând dezvoltarea emoțională, cognitivă, fizică, psihologică și comportamentul persoanei. Hărțuirea slăbește conexiunea educabililor cu instituția de învățământ, le provoacă sentimente de frică și insecuritate – fenomene care sunt din start incompatibile cu scopurile educației și vin în contradicție cu dreptul de a învăța într-un mediu sigur și prietenos [2, p. 9].

Într-adevăr, hărțuirea poate avea urmări grave, adesea ireversibile, care pot include traume psihologice ce pot marca întreaga viață ulterioară a victimei. Prin incriminarea în 2010 a hărțuirii sexuale, legiuitorul autohton a conștientizat doar în parte gravitatea acestui

fenomen, întrucât pericolul social al hărțuirii nonsexuale în mediul educațional rămâne a fi subestimat de legiuitorul autohton.

Desigur, având în vedere specificul mediului educațional, prevenirea reprezintă cea mai indicată măsură pentru a reduce incidența fenomenului hărțuirii. Această măsură ar trebui să implice intervenția timpurie prin raportare și educare, înainte de a se ajunge la escaladarea conduitei deviante și la criminalizarea acesteia. În atare sens, măsurile de prevenire a hărțuirii, specificate în Codul educației și în regulamentele instituționale, acționează ca un element de descurajare a conduitei deviante din mediul educațional, pentru ca toți cei conectați la acest mediu să realizeze că există modalități de comportament acceptabile și inacceptabile.

În unele situații, măsurile de prevenție fie nu sunt suficiente, fie ar fi tardive. În asemenea situațiii, anumite forme de hărțuire non-sexuală pot atrage răspunderea în baza art. 150, 151, 152, 155; 166[1] sau 287 CP RM ori a art. 69, 70, 78 sau 354 Cod contravențional. Alte forme de hărțuire nonsexuală nu cad sub incidența acestor norme: îngrădirea posibilității de exprimare a victimei; luarea în derâdere; poreclire; tachinare; respingere; izolare; ostracizare; implicarea în viaţa personală a victimei; evaluarea/clasarea tendențioasă a caracteristicilor personale ale victimei; manipularea/montarea prietenilor sau colegilor împotriva victimei; utilizarea tehnologiilor informaţionale sau a comunicațiilor electronice într-un mod care ar putea să provoace victimei anxietate sau temere etc. Analizând oportunitatea incriminării hărțuirii nonsexuale care îmbracă astfel de forme, trebuie să manifestăm maximă prudență. Mai ales în privința minorilor, răspunderea penală ar trebui aplicată ca *ultima ratio* și doar în cazurile în care mijloacele extrapenale sunt ineficiente, adică nu au efectul preventiv și disuasiv scontat. Incriminarea hărțuirii nonsexuale, ce scapă incidenței normelor penale în vigoare, ar trebui să urmărească descurajarea eficientă a comiterii unor astfel de fapte și, totodată, să reflecte adecvat gravitatea faptei săvârșite. Tratamentul penal s-ar justifica doar în acele cazuri când urmările prejudiciabile ale hărțuirii nonsexuale, ce scapă incidenței normelor penale în vigoare, ar fi suficient de periculoase și dăunătoare. În toate celelalte cazuri, ar trebui să vorbim despre un exces de incriminare.

Există modele care ar putea servi ca fundament pentru o eventuală incriminare a hărțuirii non-sexuale ce scapă incidenței normelor penale în vigoare. De exemplu, într-un proiect legislativ care datează din 2009, s-a încercat stabilirea în art. 153 CP RM a răspunderii pentru lovirea sau cauzarea leziunilor corporale ușoare copiilor [3]. Acest model este carent, deoarece se referă: 1) exclusiv la violența fizică de o intensitate redusă; 2) nu la un educabil, ci la o victimă minoră oarecare, indiferent de mediul la care aceasta este conectată (familie, comunitate, instituție), ceea ce ar face dificilă delimitarea, de exemplu, de violența în familie. Un alt model este cel reprezentat de Secțiunea 60E din Codul penal al Noului Wales de Sud. Această normă prevede răspunderea pentru agresarea, urmărirea, hărțuirea sau intimidarea unui elev sau membru al personalului unei școli în timp ce aceștia participă la procesul educațional, dacă fapta în cauză se poate solda cu vătămări corporale [4]. De această dată, dispoziția se referă la oricare subiect, care însă poate să se afle doar în mediul școlar la care este conectată victima. Observăm că victimă poate fi atât un elev, cât și un reprezentant al personalului școlii. Totodată, ca neajuns poate fi numită restrângerea sferei de aplicare a normei analizate la faptele comise într-o școală, fiind astfel excluse alte instituții de învățământ. Un alt model, implementat în Secțiunea 192 din Codul penal al Tasmaniei, presupune incriminarea urmăririi *(stalking)* în paralel cu hărțuirea *(bullying)*, cu condiția că astfel de fapte ar putea să provoace victimei vătămări fizice sau psihice, inclusiv autovătămare, umilire extremă, anxietate sau temere [5]. Avantajul unui asemenea model este că el ar putea fi ușor adaptat conținutului art. 78^2 Cod contravențional al Republicii Moldova (care prevede răspunderea pentru actele de persecuție în accepțiunea de *stalking*), în vederea extrapolării acestui conținut la hărțuirea nonsexuală. Nu poate fi trecut cu vederea nici modelul propus în art. 173^4 Cod cu privire la contravențiile administrative al Ucrainei. Acest articol prevede răspunderea pentru orice hărțuire (inclusiv cea sexuală) în privința unui participant la procesul educațional [6]. Remarcăm că, în acest caz, subiect poate fi doar participantul la procesul educațional. Dezavantajul vădit al normei analizate îl constituie sancțiunile care nu

sunt întotdeauna proporționale cu gradul de pericol social al faptei săvârșite.

Ideile pozitive, care transpar din modelele prezentate mai sus, pot fi îmbinate cu alte soluții posibile de incriminare a hărțuirii nonsexuale ce scapă incidenței normelor penale în vigoare. Astfel, ca posibile soluții alternative punctăm: 1) diferențierea răspunderii pentru o asemenea faptă, în funcție de gradul de pericol social, după asemănarea art. 78^1 din Codul contravențional și a art. 201^1 CP RM; 2) prevederea, în cadrul art. 78 din Codul contravențional și al art. 145, 151, 152, 155 CP RM, a unei circumstanțe agravante care să vizeze săvârșirea faptei în mediul educațional; 3) incriminarea, în cadrul unei singure norme din Codul penal, exclusiv a hărțuirii nonsexuale propriu-zise, care s-ar referi la orice mediu (de muncă, educațional, stradal, virtual etc.).

Referinţe:

1. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării condamnă existența oricărei forme de violență în cadrul sistemului educațional. [Accesat 31.05.2020] Disponibil: https://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-culturii-si-cercetarii-condamna-existenta-oricarei-forme-de-violenta
2. *Prevenirea violenței în instituția de învățământ. Ghid metodologic* / Sub red. lui V. ADĂSCĂLIȚĂ, R. JOSANU, I. MOLDOVANU, T. EPOIAN. Chișinău, 2017. 120 p. ISBN 978-9975-53-892-3.
3. Proiectul de lege nr. 173 din 2009 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat 31.05.2020] Disponibil: old.parlament.md.
4. Crimes Act 1900 – Sect 60E. New South Wales Consolidated Acts. [Accesat 31.05.2020] Disponibil: www5.austlii.edu.au/au/legis/nsw/consol_act/ca190082/s60e.html.
5. Criminal Code Act 1924. [Accesat 31.05.2020] Disponibil https://www.legislation.tas.gov.au/view/html/inforce/current/act-1924-069#JS1@HPV@HcXX@EN.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Accesat 31.05.2020] Disponibil: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

JUSTIFICAREA PUBLICĂ A SINUCIDERII: CARACTERISTICI DEFINITORII

Serghei BRÎNZA
CZU: 343.614 *decan.dreptusm@yahoo.com*

Articolul 150[1] a apărut în Codul penal drept rezultat al intrării în vigoare la 14.09.2018 a Legii nr. 157 din 26.07.2018. Acest articol prevede răspunderea pentru justificarea publică a sinuciderii, adică pentru „distribuirea sau punerea în alt mod la dispoziţia publicului a unui mesaj privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută". Sub aspectul dreptului comparat, menționăm că art. 150[1] CP RM este corespondent, de exemplu, cu art. 223-14 Cod penal al Republicii Franceze. Acest articol prevede: „Propaganda sau publicitatea, în orice mod, în favoarea produselor, obiectelor sau metodelor preconizate ca mijloace de sinucidere se pedepseşte cu 3 ani închisoare şi cu amenda de 45.000 euro [1].

Suntem de părerea că incriminarea de către legiuitorul moldav a justificării publice a sinuciderii ar putea constitui un factor preventiv care ar diminua semnificativ fenomenul „jocurilor morții". În acest fel, sancționarea manifestărilor distructive, care contribuie la proliferarea sinuciderii, ar fi posibilă la o etapă mai timpurie.

Obiectul juridic special al infracţiunii prevăzute la art. 150[1] CP RM îl formează relaţiile sociale cu privire la prevenirea justificării publice a sinuciderii. Din cauza conținutului obiectului juridic special, infracțiunea analizată este atipică. Or, justificarea publică a sinuciderii nu implică vătămarea ori punerea în pericol a vieții sau sănătății persoanei. Cu alte cuvinte, obiectul juridic special al infracţiunii prevăzute la art. 150[1] CP RM nu derivă din obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul II din partea specială a Codului penal (adică, din relaţiile sociale cu privire la viaţa şi sănătatea persoanei).

După cum reiese din art. 150[1] CP RM, obiectul material sau imaterial al justificării publice a sinuciderii îl reprezintă mesajul privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută. Așadar, contează ca mesajul, distribuit sau

pus în alt mod la dispoziţia publicului de către făptuitor, să aibă ca obiect recunoașterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută. Această recunoaștere presupune un elogiu, o laudă, o apologie, o glorificare, o preamărire, o aprobare fervent adusă ideii de sinucidere. Dacă mesajul respectiv are un alt obiect, răspunderea nu poate fi aplicată conform art. 150^1 CP RM. În astfel de cazuri, calificarea poate fi făcută în baza altor norme (de ex., în baza alin. (1) art. 90^1 Cod contravenţional).

Pentru aplicarea art. 150^1 CP RM, nu este relevant dacă mesajul, pus la dispoziţia publicului de către făptuitor: conține informații inventate, tendențioase sau argumentate; reprezintă poziția personală a făptuitorului sau a altcuiva.

La fel, nu are importanță forma de prezentare a informațiilor în mesajul pus la dispoziţia publicului de către făptuitor. Nu este exclus ca asemenea informații să fie prezentate într-o formă voalată, aluzivă, prin recurgerea la: expresii vagi (de ex., „ar fi de dorit”, „nu ar fi rău” etc.); întrebări retorice; mijloace de exprimare artistică (alegorii, metafore, comparații, simboluri și altele). Este posibil ca punerea mesajului la dispoziţia publicului să îmbrace forma așa-numitului *„happy slapping”*. Aceată formă implică difuzarea de imagini înregistrate sau în regim on-line cu privire la un act de sinucidere. În acest caz, art. 150^1 CP RM poate fi aplicat numai dacă mesajul pus la dispoziţia publicului are drept obiect recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută.

Latura obiectivă a infracţiunii prevăzute la art. 150^1 CP RM constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acţiune. Acțiunea prejudiciabilă analizată cunoaște două modalități normative cu caracter alternativ:
1) distribuirea unui mesaj privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută; 2) punerea în alt mod a respectivului mesaj la dispoziţia publicului. Prima dintre aceste modalități presupune repartizarea, partajarea, difuzarea – în cadrul unei rețele de distribuire a informației (de ex., în cadrul unei rețele de socializare) – a unui mesaj privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută. Cea de-a doua modalitate normativă se exprimă în

înștiințarea, anunțarea, informarea – în lipsa unei rețele de distribuire a informației – cu privire la recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută.

Justificarea publică a sinuciderii nu se poate exprima în aducerea unei persoane în situaţia de a lua hotărârea de a se sinucide sau în sprijinirea unei persoane în realizarea hotărârii sale de a se sinucide. Aceasta constituie deosebirea principală dintre justificarea publică a sinuciderii, pe de o parte, și determinarea sau înlesnirea sinuciderii în sensul art. 150 CP RM, pe de altă parte.

Semnul obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art. 150^1 CP RM este modul public de săvârșire a infracțiunii în accepțiunea art. 131 CP RM. Mesajul privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută, se pune la dispoziţia publicului. Ceea ce înseamnă că justificarea publică a sinuciderii are ca destinatar un număr mare nedefinit de persoane.

Mijlocul de săvârşire a infracţiunii prevăzute la art. 150^1 CP RM poate fi oricare, inclusiv o rețea de comunicații electronice. În cazul în care o astfel de rețea constituie mijlocul de săvârşire a infracțiunii analizate, apare temeiul agravării pedepsei în baza lit. i) alin. (1) art. 77 CP RM. Potrivit acestei norme, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanţă agravantă „săvârşirea infracţiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit”. După E. Paleha și I. Sadâkova, „specificul comunicării și al textingului într-o rețea de comunicații electronice creează adesea iluzia de impunitate și permisivitate în rândul utilizatorilor” [2]. În afară de posibilitatea efectuării anonime a activităților ilegale, alte circumstanțe demonstrează pericolul social sporit al justificării publice a sinuciderii printr-o rețea de comunicații electronice: audiența largă; viteza mare de diseminare a informațiilor; prezentarea informațiilor într-o formă sugestivă, persuasivă și interactivă etc.

Infracţiunea prevăzută la art. 150^1 CP RM este o infracţiune formală. Ea se consideră consumată din momentul punerii la dispoziţia publicului a unui mesaj privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută. Dacă punerea la dispoziţia publicului a unui asemenea mesaj nu și-a produs efectul din cauze independente de voința făptuitorului (de ex., din

cauza unui deranjament de rețea de comunicații electronice), atunci vom fi în prezența tentativei de infracțiune prevăzută la art. 150[1] CP RM. Dacă făptuitorul creează și/sau păstrează mesajul privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută, în scopul distribuirii sau punerii în alt mod a acestui mesaj la dispoziţia publicului, atunci vom fi în prezența pregătirii de infracțiunea prevăzută la art. 150[1] CP RM.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 150[1] CP RM se caracterizează prin intenţie directă. Cerinţa obligatorie este ca, în momentul săvârşirii faptei, subiectul să cunoască (chiar dacă îi va lipsi certitudinea) că mesajul, pe care îl pune la dispoziţia publicului, are ca obiect recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută. Motive ale infracţiunii analizate sunt: teribilism; motivele sadice; interesul material presupunând executarea unei comenzi în schimbul unei remuneraţii materiale etc.

Subiectul infracţiunii prevăzute la art. 150[1] CP RM este persoana fizică responsabilă, care în momentul comiterii infracţiunii a atins vârsta de 16 ani. O persoană juridică nu poate fi subiect al infracțiunii analizate.

Se consideră, după caz, complice sau favorizator al infracțiunii prevăzute la art. 150[1] CP RM persoana care – având sau nu o înțelegere prealabilă cu autorul infracțiunii – creează și/sau păstrează mesajul privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută, după care transmite mesajul respectiv autorului infracțiunii, pentru ca acesta să-l pună la dispoziția publicului. În acest caz, favorizarea nu este pasibilă de răspundere penală.

Referinţe:

1. TOADER, T. (coord.) *Codul penal al Republicii Franceze*. [Accesat 28.05.2020] Disponibil: http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html
2. ПАЛЕХА, Е., САДЫКОВА, И. Комментарии пользователей социальных сетей: еще раз к вопросу об агрессивном тексте. В: *Филология и культура*, 2018, № 2, сс. 98-101. ISSN 2074-0239.

COERENŢA TELEOLOGICĂ DINTRE art. 259 COD PENAL ŞI PREVEDERILE COMPLEMENTARE DIN LEGISLAŢIA NAŢIONALĂ

Alexandru STRÎMBEANU
CZU: 343.346.8:004.056.5(478) avocatstrimbeanu@yahoo.ro

În conformitate cu pct. 3 din Anexa la Legea nr. 299 din 21.12.2017 privind aprobarea Concepţiei securităţii informaţionale a Republicii Moldova (în continuare – Legea nr. 299/2017), „creșterea dependenței societății contemporane de globalizarea sistemelor informaționale și a infrastructurilor de comunicații conduce la sporirea vulnerabilității persoanei, a societății și a statului față de amenințările, tot mai accentuate, din domeniile informațional-tehnologic și informațional-mediatic”. În pct. 35 din Anexa nr. 1 la Hotărârea Parlamentului nr. 257 din 22.11.2018 privind aprobarea Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019-2024 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, se menționează: „În prezent, accesarea neautorizată a reţelelor şi serviciilor de comunicaţii electronice, modificarea, ştergerea sau deteriorarea neautorizată de date informatice, restricţionarea ilegală a accesului la aceste date şi spionajul cibernetic sunt nişte probleme de nivel global”. De asemenea, pct. 35 din Hotărârea Guvernului nr. 857 din 31.10.2013 cu privire la Strategia naţională de dezvoltare a societăţii informaţionale „Moldova Digitală 2020” prevede: „Globalitatea spaţiului cibernetic este de natură să amplifice riscurile la adresa acestora afectând în aceeaşi măsură atât sectorul privat, cât şi cel public. Ameninţările din spaţiul cibernetic se materializează prin exploatarea vulnerabilităţilor de natură umană, tehnică şi procedurală, cel mai adesea în: [...] 3) modificarea, ştergerea sau deteriorarea neautorizată de date informatice ori restricţionarea ilegală a accesului la aceste date [...]”.

Prin prisma acestor precepte, putem afirma că informatizarea continuă a societății (amplificată ca urmare a necesității de a asigura interacționarea la distanță a persoanelor fizice și juridice în condițiile pandemiei de COVID-19) are ca implicație firească sporirea semnifi-

cației art. 259 Cod penal, care prevede răspunderea pentru accesul ilegal la informația computerizată. Produce oare acest articol efectul așteptat de societate? Eficiența oricărei norme de incriminare depinde de gradul ei de condiționare socială. O normă de incriminare, care nu răspunde necesităților sociale, nu poate fi eficientă. Una dintre condițiile obligatorii ale condiționării sociale a unei norme de incriminare este lipsa de contradicții dintre aceasta și normele extrapenale. La lit. d) alin. (1) art. 3 al Legii nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, printre principiile activității de legiferare, este menționat principiul coerenței normelor juridice. Acesta presupune că actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislaţiei, fiind excluse contradicțiile cu prevederile din alte acte normative, care au un obiect de reglementare similar. În context, V.E. Mihailov susține: „Fiecare normă din partea specială a Codului penal trebuie să se afle într-o relație de noncontradicție conținutistă și logică nu doar cu alte norme de drept penal, ci și cu normele oricărei alte ramuri de drept” [1, p. 34]. La rândul său, Iu.V. Oriol enunță: „Esența principiului coerenței sistemice a (dez)incriminării unei fapte constă în necesitatea de a clarifica dacă o asemenea (dez)incriminare contravine sau nu normelor altor ramuri de drept, *i.e.* dacă nu cumva este (dez)incriminat un comportament permis sau interzis de o altă normă juridică” [2]. În prezentul studiu, ne propunem să analizăm problema coerenței teleologice dintre art. 259 Cod penal și prevederile complementare din legislația națională. Cu alte cuvinte, ne propunem să aflăm dacă scopul articolului în cauză nu contravine scopului unor astfel de prevederi.

În corespundere cu alin. (3) art. 1 Cod penal, „prezentul cod se aplică în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova”. Totodată, din alin. (1) art. 30 al Constituției, rezultă că statul asigură secretul oricăror mijloace legale de comunicare. De asemenea, alin. (3) art. 34 al Constituției prevede: „Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a cetăţenilor sau siguranţa naţională”.

Aceste norme constituționale își găsesc dezvoltarea în unele norme ierarhic subordonate de factură extrapenală. Astfel, în acord cu alin. (2) art. 4 și alin. (1) art. 7 ale Legii nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informaţie, accesul la anumite informații oficiale poate fi

restricţionat pentru motive specifice, ce corespund principiilor dreptului internaţional, inclusiv pentru protecţia securităţii naţionale, a ordinii publice, a moralei societăţii sau pentru ocrotirea sănătăţii. În aceeași ordine de idei, menționăm prevederile relevante din Legea nr. 467 din 21.11.2003 cu privire la informatizare şi la resursele informaţionale de stat: „Orice informaţie documentată a cărei utilizare ilegală poate prejudicia proprietarul, posesorul, utilizatorul ei sau o altă persoană este protejată” (alin. (2) art. 10); „Resursele informaţionale de stat sunt publice şi accesibile tuturor. Excepţie face informaţia documentată atribuită, conform legii, categoriei de informaţie cu acces limitat” (art. 27); „Încălcarea prezentei legi se pedepseşte pe cale [...] penală, în condiţiile legii” (art. 32). Din art. 6 al Legii nr. 20 din 03.02.2009 privind prevenirea şi combaterea criminalităţii informatice, desprindem că proprietarii de sisteme informatice, accesul la care este interzis sau restricţionat pentru anumite categorii de utilizatori, au obligaţia de a avertiza utilizatorii referitor la condiţiile legale de acces şi de utilizare, precum şi la consecinţele juridice ale accesului nesancţionat la aceste sisteme informatice. Conform art. 11 al legii în cauză, răspunderea pentru încălcarea prevederilor acesteia atrage, printre altele, răspundere penală. Prevederi remarcante distingem și în Legea nr. 1069 din 22.06.2000 cu privire la informatică: „Se interzice accesul şi conectarea neautorizate la sistemele şi reţelele informatice” (alin. (3) art. 4); „Persoanele juridice şi fizice care încalcă prevederile prezentei legi poartă răspundere [...] penală [...] conform legislaţiei” (art. 37). În corespundere cu alin. (3) art. 40 al Legii nr. 91 din 27.06.2014 privind semnătura electronică şi documentul electronic, „pentru acces ilegal la informaţia cuprinsă în documentele electronice, persoanele poartă răspundere [...] penală [...] conform legislaţiei”. Prezintă interes și anumite dispoziții din Anexa la Legea nr. 299/2017: „Interesele naționale în domeniul securității informaționale sunt: [...] asigurarea protecției spațiului informațional, a obiectivelor vitale și de importanță strategică, a infrastructurii critice, a informațiilor [...] cu accesibilitate limitată [...]” (pct. 8); „Obiectivele de bază în domeniul asigurării securităţii informaţionale sunt: [...] m) protecția rețelelor de comunicații speciale ale Republicii Moldova și a informației cu

accesibilitate limitată, pentru menţinerea funcţiilor vitale ale statului [...] (pct. 12); „Principalele ameninţări la adresa securităţii informaţionale sunt: [...] k) criminalitatea informatică transnaţională, activitatea organizaţiilor criminale internaţionale, a grupurilor sau persoanelor, orientată spre obţinerea accesului neautorizat la resursele de reţea şi informaţie; l) acțiunile de distrugere, deteriorare sau suprimare radioelectronică a resurselor şi sistemelor informaţionale, a reţelelor de comunicaţii electronice şi a sistemelor de protecţie a informaţiei;
m) activitatea ilegală a structurilor politice, economice, militare, [...] orientate spre obținerea accesului neautorizat la resursele informaţionale [...]” (pct. 13) etc.

Exemplele de prevederi normative reproduse *supra* ne permit să concluzionăm că art. 259 Cod penal formează un tot unitar cu alte norme juridice. În cadrul acestui sistem, unele norme reglementează raporturile de conformare în domeniul accesului la informaţia computerizată, în timp ce altele stabilesc răspunderea pentru încălcarea acestor raporturi. Art. 259 Cod penal este interconectat cu normele altor ramuri de drept, fiind în concordanță cu acestea. Acest articol declară infracțional comportamentul interzis de astfel de norme, ce se caracterizează printr-un grad sporit de pericol social. Astfel, sub aspect teleologic, art. 259 Cod penal este coerent cu prevederile complementare din legislația națională.

Referinţe:

1. МИХАЙЛОВ, В.Є. *Кримінальна відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби: соціальна обумовленість та склад злочину*. Харків: Право, 2011. 248 с. ISBN 978-966-458-295-4.
2. ОРЕЛ, Ю.В. Системно-правовая непротиворечивость и международно-правовая необходимость и допустимость как принципы криминализации деяний против нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины. В: *Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины*, 2015, № 5, сс.105-110. ISSN 1609–9672.

CORAPORTUL DINTRE BUNA ŞTIINŢĂ ŞI MODALITATEA NORMATIVĂ A INTENŢIEI INFRACŢIONALE

Stanislav COPEŢCHI
CZU: 343.222 scopetchi@yahoo.com

În teoria dreptului penal, precum şi în practica de aplicare a normelor de drept, se profilează tot mai des următoarea întrebare: care este forma vinovăţiei cu care poate acţiona făptuitorul în ipoteza în care legiuitorul prevede sintagma „bună ştiinţă” în textul normei de incriminare (fie ca expresie a semnului constitutiv în cadrul componenţei de bază, fie ca expresie a semnului circumstanţial agravant)?

Mai cu seamă, întrebarea respectivă îşi are sorgintea în textul unor statuări, făcute relativ recent, de către Curtea Constituţională a Republicii Moldova în hotărârea sa privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 307 Cod penal (răspunderea penală a judecătorilor), nr.12 din 28.03.2017 [1]. *In concreto*, Curtea a subliniat următoarele: „[…] instituirea la art.307 din Codul penal a sintagmei „pronunţarea cu bună ştiinţă” legiuitorul a stabilit expres că judecătorul poate fi tras la răspundere penală pentru această componență de infracțiune doar exclusiv în cazul în care este demonstrată *intenţia* acestuia de a pronunța hotărârea, sentinţa, decizia sau încheierea contrar prevederilor legale” (pct.88); „[…] judecătorii … pot fi traşi la răspundere penală în temeiul art.307 din Codul penal doar în cazul în care este probată indubitabil, dincolo de orice îndoială rezonabilă, *intenţia directă* în pronunțarea unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii” (pct.98).

Să însemne oare că dacă textul normei de incriminare prevede sintagma „bună ştiinţă” făptuitorul trebuie să manifeste, în exclusivitate, intenţie directă faţă de cele comise? Răspunzând la această întrebare, vom reproduce concepţia lui V.Stati, în corespundere cu care „buna ştiință nu se identifică cu intenția directă, reprezentând o condiție suplimentară’’ [2, p.56].

Într-adevăr, intenţia directă şi buna ştiinţă se pot intersecta. În acelaşi timp, buna ştiinţă nu implică, în mod automat, manifestarea intenţiei directe faţă de cele comise. Putem sesiza cazuri când făptui-

torul acţionează cu intenţie indirectă, deşi manifestă bună ştiinţă. Este cazul componenţelor materiale de infracţiune, atunci când buna ştiinţă este înscrisă în tiparul normei de incriminare. În calitate de exemplu, vom invoca cazul omorului săvârşit cu intenţie indirectă a unui minor despre care făptuitorul cunoştea cu exactitate (fără echivoc) că acesta nu atinse vârsta de 18 ani. În această ipoteză expresia „bună ştiinţă” denotă că, în momentul săvârşirii infracţiunii, făptuitorul cunoştea cu certitudine despre vârsta minoră a victimei [3, p.189].

De fapt, remarcăm că sintagma „buna ştiinţă”, indiferent de contextul legislativ în care este folosită (în calitate de expresie menită sa caracterizeze atitudinea făptuitorului faţă de: a) statutul special al victimei (de exemplu: lit.e) alin.(2) art.145, lit.a) alin.(2) art.150, lit.b) alin.(2) art.151 CP RM etc.), b) obiectul material/imaterial al infracţiunii (de exemplu: informaţia, ocrotită de lege, despre viaţa personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane, în contextul infracţiunii prevăzute la art.177 CP RM, prospectul emisiei care conţine informaţii neautentice, în contextul infracţiunii prevăzute la art.245 CP RM, declaraţia mincinoasă, în contextul infracţiunii prevăzute la art.312 CP RM etc.); c) mijlocul săvârşirii infracţiunii (de exemplu: informaţia falsă, în contextul infracţiunii prevăzute la art.238 CP RM etc.); d) etc.) presupune certitudinea pe care o are făptuitorul cu privire la unele împrejurări în care acţionează. Făptuitorul **ştie cu exactitate** că persoana omorâtă este minor, că declaraţia prezentată în cadrul procesului este mincinoasă, că prospectul emisiei conţine informaţii neautentice etc. De exemplu, în conjunctura infracţiunilor prevăzute la art.238 CP RM (dobândirea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizaţiei de asigurare prin înşelăciune), S.Prodan evocă că sintagma „bună ştiinţă” indică asupra faptului că subiectul cunoaşte din timp că informaţiile, pe care el le prezintă instituţiei financiare sunt false [4, p.214-215]. Observăm că, în cea din urmă ipoteză, certitudinea privind informaţia falsă prezentată este întemeiată pe cunoaşterea din timp a falsităţii informaţiei.

În cele din urmă, subliniem că cele două categorii juridice (intenţia, pe de o parte, şi buna ştiinţă, pe de altă parte), reflectă sfere diferite de exprimare a atitudinii psihice a făptuitorului (deşi, acestea se intersec-

tează). Tocmai de aceea, în cazul infracţiunilor materiale făptuitorul poate să manifeste intenţie indirectă, chiar şi atunci când legiuitorul prevede buna ştiinţă în textul normei incriminatorii. Totodată, în Partea Specială a Codului penal observăm foarte multe infracţiuni formale ce conţin în dispoziţia normei sintagma „bună ştiinţă" (de exemplu: art.163, art.164, alin.(2) art.264^1 CP RM etc.). Fiind infracţiuni formale nu pot fi comise cu intenţie indirectă; or, intenţia indirectă este imposibil de atestat în cazul infracţiunilor formale. Intenţia indirectă este posibilă doar în cazul infracţiunilor materiale (de rezultat). Prin definiţie, intenţia indirectă presupune, *inter alia*, previziunea urmărilor prejudiciabile şi admiterea conştientă a survenirii acestora. Deci, intenţia indirectă este sesizată în raport cu urmarea prejudiciabilă. În această ipoteză, nu sintagma „bună ştiinţă", folosită de legiuitor la descrierea ilicitului penal, ne îndeamnă spre concluzia că infracţiunea poate fi săvârşită, în exclusivitate, cu intenţie directă. La această concluzie ne îndeamnă structura componenţei de infracţiune: dacă componenţa de infracţiune este formală atunci făptuitorul poate să manifeste doar intenţie directă. *Per a contrario*, în ipoteza unei componenţe materiale făptuitorul poate să acţioneze şi cu intenţie indirectă, chiar dacă textul normei de incriminare conţine sintagma „bună ştiinţă". Drept excepţie, doar în cazul infracţiunilor materiale unde intenţia este calificată prin scop (adică, scopul este semn obligatoriu), făptuitorul poate să acţioneze, în exclusivitate, cu intenţie directă.

Cert este că buna ştiinţă e compatibilă doar cu ipoteza în care făptuitorul manifestă intenţie, nu şi imprudenţă faţă de fapta prejudiciabilă comisă. În raport cu urmarea prejudiciabilă însă, acesta poate să manifeste şi imprudenţă (de exemplu: în cazul infracţiunii de lăsare în primejdie în variantă agravată (alin.(2) art.163 CP RM) făptuitorul manifestă intenţie faţă de fapta prejudiciabilă şi imprudenţă faţă de urmarea prejudiciabilă).

În concluzie, sintagma „bună ştiinţă" nu se suprapune cu intenţia directă. *Supra*, am arătat că, în unele cazuri, făptuitorul poate să manifeste intenţie indirectă faţă de cele comise, deşi în textul normei de incriminare este înscrisă sintagma „bună ştiinţă". Deci, buna ştiinţă constituie un complement al intenţiei (indiferent de forma acesteia).

Buna ştiinţă îi imprimă un conţinut anume intenţiei. Mai exact, buna știință suplimentează conținutul atitudinii psihice a făptuitorului față de cele comise, subliniind cunoaşterea certă pe care trebuie să o manifeste făptuitorul în raport cu unele semne constitutive obiective.

Atunci când legea cere prezenţa bunei ştiinţe este imperios ca făptuitorul să manifeste certitudine față de împrejurarea în care a acționat. În caz contrar, cele comise, fie nu pot constitui infracţiune, în general, fie pot cădea sub incidența unei alte norme de incriminare decât sub imperiul normei care cere prezenţa bunei ştiinţe. Acest lucru e valabil chiar şi în situaţia în care făptuitorul acţionează cu forma vinovăţiei cerută de lege.

Pentru prima ipoteză (când cele comise nu pot constitui infracţiune) sunt elocvente afirmaţiile lui V.Stati, evocate în contextul art.307 CP RM: „În art.307 CP RM sintagma „cu bună știință’’ exprimă certitudinea făptuitorului că actul procedural, pe care acesta îl pronunţă, nu corespunde legii. În absența unei asemenea certitudini, lipseşte temeiul aplicării art.307 CP RM. Aceasta chiar dacă făptuitorul manifestă intenție directă, adică: 1) își dă seama că pronunţă o hotărâre, sentinţă, decizie sau încheiere contrară legii și 2) dorește să pronunțe un astfel de act procedural. Or, a avea certitudinea că actul procedural este contrar legii este mai mult decât a-ți da seama că acest act este contrar legii” [2, p.57].

Pentru cea de-a doua ipoteză (când cele comise pot cădea sub incidența unei alte norme de incriminare, decât sub imperiul normei care cere prezenţa bunei ştiinţe) evocăm cazul violului unei minore cu vârsta de 17 ani atunci când făptuitorul crede în mod eronat că aceasta a atins vârsta majoratului. În acest caz, cele comise necesită a fi calificate în baza alin.(1) art.171 CP RM, nu însă în baza lit.b) alin.(2) art.171 CP RM.

Referințe:

1. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor), nr.12 din 28.03.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2017, nr.162-170.
2. STATI, V. Reflecţii pe marginea hotărârii Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.12 din 28.03.2017 privind excepţia de

neconstituţionalitate a art.307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXX Международная научная конференция* (26-27 октября 2017 г., Переяслав Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав Хмельницкий, 2017, вып. 10, ч.3, сс.54-60.

3. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol.I. Chişinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
4. PRODAN, S. *Răspunderea penală pentru infracţiunile legate de creditare*. Chişinău: CEP USM, 2011.

IMPLICAȚII PENALE ALE STATUTULUI JURIDIC AL ADMINISTRATORULUI ȘI AL LICHIDATORULUI

Cristian BRÎNZA
CZU: 347.964:347.427 *branzacristian@gmail.com*

Într-o publicație științifică, R. Popov enunță că administratorul insolvabilității este persoană publică, mai precis – persoană învestită de stat să îndeplinească activităţi de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM [1]. Noțiunea „administrator al insolvabilității” este legată intim de alte noțiuni: „administrator autorizat”; „administrator provizoriu”; „lichidator”. În cadrul acestui studiu, ne propunem să stabilim dacă art. 123 sau 124 CP RM se referă la persoanele desemnate prin aceste trei noțiuni.

În conformitate cu art. 2 al Legii nr. 161 din 18.07.2014 cu privire la administratorii autorizaţi (în continuare – Legea nr. 161/2014), noţiunea de administrator autorizat semnifică „orice persoană fizică învestită potrivit legii cu atribuţii de supraveghere şi/sau de administrare în cadrul procedurii succesorale, procedurii de insolvabilitate, procedurii de dizolvare judiciară și în alte cazuri prevăzute de legislaţie”. Acest articol, în coroborare cu Recomandarea Uniunii Administratorilor autorizaţi din Moldova cu privire la particularitățile aplicării alin. (8), (9) art. 68 cu alte prevederi ale Legii insolvabilității [2], ne ajută să conchidem că noțiunea „administrator autorizat” este una primară (de prim rang) față de noțiunile „administrator al insolvabilității”, „administrator provizoriu” și „lichidator” (*i.e.*, pentru a fi administrator al insolvabilității, administrator provizoriu sau lichidator, este obligatoriu să ai calitatea de administrator autorizat).

Administratorul autorizat este persoană publică (mai precis – persoană autorizată de stat să îndeplinească activităţi de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM). Această concluzie rezultă din lit. d) alin. (2) art. 6 al Legii nr. 161/2014: „În limitele prevăzute de lege, Ministerul Justiţiei [...] emite autorizaţii pentru activitatea de administrator [...]”. Potrivit alin. (1) art. 18 din aceeași lege, „autorizaţia pentru activitatea de administrator se eliberează [...] prin ordinul ministrului justiţiei [...]”.

Conform alin. (1) art. 4 al Legii nr. 149 din 29.06.2012 a insolvabilității (în continuare – Legea nr. 149/2012), „participanţi la procesul de insolvabilitate sunt: administratorul provizoriu, administratorul insolvabilităţii, lichidatorul [...]”. Noțiunile „administrator al insolvabilității”, „administrator provizoriu” și „lichidator” se referă la ipostaze temporale diferite. În această privință, Legea nr. 149/2012 stabilește: „Atribuţiile administratorului provizoriu încetează în momentul desemnării administratorului insolvabilităţii/lichidatorului de către instanţa de insolvabilitate sau al respingerii cererii introductive în lipsa temeiului de insolvabilitate” (alin. (8) art. 25); „Atribuţiile administratorului insolvabilităţii încetează în momentul în care instanţa de insolvabilitate stabilește atribuţiile lichidatorului” (alin. (7) art. 63).

Anumite dispoziții ale Legii nr. 149/2012 pot duce spre ideea că administratorul provizoriu, administratorul insolvabilităţii și lichidatorul îndeplinesc condițiile stabilite în art. 124 CP RM: „Instanța de insolvabilitate nu are în competența sa atribuţii manageriale, acestea fiind exercitate de către administratorul provizoriu, administratorul insolvabilităţii/lichidator [...]” (alin. (7) art. 5); „În cererea introductivă a debitorului trebuie să se indice [...] candidatura propusă la funcția de administrator al insolvabilităţii/lichidator” (lit. h) alin. (1) art. 16); „În cererea introductivă a creditorului trebuie să se indice [...] propunerea candidaturii la funcţia de administrator provizoriu pe perioada de observare a debitorului” (lit. e) alin. (1) art. 20). Însă această primă impresie este falsă, deoarece nu are ca premisă luarea în calcul a altor prevederi ale Legii nr. 149/2012. Conform art. 2 alin. (5) art. 5, alin. (1), (2) și (4) art. 63 și art. 71 din această lege, administratorul provizoriu, administratorul insolvabilităţii sau lichidatorul sunt desemnați ori destituiți de către instanța de insolvabilitate; instanța de insolvabilitate acceptă cererea de demisie a administratorului provizoriu, a administratorului insolvabilităţii sau a lichidatorului. Rezultă că administratorul provizoriu, administratorul insolvabilităţii și lichidatorul sunt persoane publice, mai precis – persoane învestite de stat să îndeplinească activităţi de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM.

Potrivit alin. (2) art. 1 al Legii nr. 149/2012, acest act legislativ nu se aplică băncilor. Lichidarea – benevolă sau silită – a unei bănci este

efectuată în temeiul Legii nr. 550 din 21.07.1995 cu privire la lichidarea băncilor (în continuare – Legea nr. 550/1995). Anumite dispoziții ale acesteia duc spre ideea că lichidatorul băncii îndeplinește condițiile stabilite în art. 124 CP RM: „Lichidatorul are atribuţii depline şi exclusive de a conduce, a gestiona şi a controla banca” (alin. (1) art. 38^4); „[...] De la data retragerii licenţei [...] toate împuternicirile organelor de conducere ale băncii trec la lichidator, care devine unicul reprezentant legal al băncii” (lit. e) alin. (1) art. 38^5). Această primă impresie este veridică doar în parte. Or, din alin. (3) art. 38^1, alin. (7) art. 38^2 și alin. (1) art. 38^{13} ale Legii nr. 550/1995 (care fac parte din Capitolul VI^1 „Lichidarea silită a băncii”) aflăm că lichidatorul băncii este numit în funcție sau destituit din funcție de către BNM; această autoritate publică acceptă cererea de demisie a lichidatorului băncii. În consecință, în cazul lichidării silite a băncii, lichidatorul este persoană publică, mai precis – persoană învestită de stat să îndeplinească activităţi de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM. Nu același lucru putem afirma despre lichidator în cazul lichidării benevole a băncii. Din art. 38^{16} și 38^{17} ale Legii nr. 550/1995 (care fac parte din Capitolul VI^2 „Lichidarea benevolă a băncii”) desprindem că lichidatorul băncii (membrul comisiei de lichidare a băncii) este numit în funcție/destituit din funcție de către adunarea generală a acționarilor. În acest caz, nu statul (reprezentat de BNM), ci banca învestește lichidatorul (membrul comisiei de lichidare a băncii) s-o gestioneze. În plus, în acord cu alin. (1) art. 73 al Legii nr. 1134 din 02.04.1997 privind societăţile pe acţiuni (în continuare – Legea nr. 1134/1997), coroborat cu alin. (1) și (2) art. 36 al Legii nr. 202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor, lichidatorul (membrul comisiei de lichidare a băncii) exercită atribuţii de dispoziţie în conducerea băncii. *Ergo*, în cazul lichidării benevole a băncii, lichidatorul (membrul comisiei de lichidare a băncii) cade sub incidența art. 124 CP RM.

Precizăm că lichidarea benevolă a băncii este posibilă doar atunci când banca nu se află în situaţie de insolvabilitate. Din alin. (5) art. 230 și art. 231 Cod civil rezultă că lichidarea unei persoane juridice poate fi efectuată în afara procedurii insolvabilităţii. Prevederi similare conțin lit. a), pct. 2-5 lit. b) alin. 2 art. 34 al Legii nr. 845 din

03.01.1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi (în continuare – Legea nr. 845/1992).

În general, lichidarea unei persoane juridice poate fi silită (forțată) sau benevolă (voluntară). Cele două tipuri de lichidare a unei persoane juridice au la bază temeiuri legale diferite. Însă, pentru studiul de față, contează mai mult cine desemnează lichidatorul/administratorul fiduciar în cazul lichidării silite (forțate) și al lichidării benevole (voluntare). Astfel, de exemplu, conform alin. (2) art. 35 al Legii nr. 845/1992, „lichidarea întreprinderii se efectuează de comisia de lichidare sau de lichidator, desemnaţi de fondatori (asociaţi) sau, după caz, de instanţa de judecată". *În genere*, lichidarea este silită (forțată) atunci când este decisă de: 1) instanța de judecată sau 2) BNM (în cazul băncilor). Lichidarea este benevolă (voluntară) atunci când este decisă de fondatori (asociaţi; acționari). Prin urmare, în cazul lichidării silite (forțate), lichidatorul (sau administratorul fiduciar în sensul art. 98^1 al Legii nr. 1134/1997) este persoană publică, mai precis – persoană învestită de stat să îndeplinească activităţi de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM. *Per a contrario*, în cazul lichidării benevole (voluntare), lichidatorul este persoană care gestionează o organizaţie comercială, obştească sau altă organizaţie nestatală în sensul art. 124 CP RM.

Referinţe:

1. POPOV, R. Este oare administratorul insolvabilității persoană publică? În: *Актуальные научные исследования в современном мире*: XXIV Междунар. научн. конф. (26-27 апреля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий). Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, вып. 4, ч. 9, cc. 63-68.
2. Recomandarea Uniunii Administratorilor autorizaţi din Moldova cu privire la particularitățile aplicării alin. (8), (9) art. 68 cu alte prevederi ale Legii insolvabilității. [Accesat 09.06.2020] Disponibil: http://www.uaam.md/activity-uaam-2/unification-practice-uaam-2/13-recomandare-cu-privire-la-particularitatile-aplicarii-alin-8-9-art-68-cu-alte-prevederi-ale-legii-insolvabilitatii

EROAREA CU PRIVIRE LA PREZENȚA SAU LIPSA STĂRII DE EBRIETATE ÎN CAZUL INFRACȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art. 264 COD PENAL

Nicolae POSTOVANU
CZU: 343.346.5(478) *nicolae.postovanu.1989@mail.ru*

Gh. Alecu [1] și V. Stati [2, p. 153-154] admit posibilitatea existenței unor situaţii când făptuitorul poate să nu-şi dea seama că se află în stare de ebrietate. M. Arzamașțev admite, de asemenea, o astfel de posibilitate: „Este posibilă eroarea de fapt esențială, dacă, în pofida voinței sale, ca rezultat al înșelăciunii sau din greșeală (de ex., consumând alimente sau băuturi), făptuitorul a ingerat o substanță stupefiantă, o substanță psihotropă sau o substanță euforizantă, care a cauzat ebrietatea. Având în vedere proprietățile caracteristice ale alcoolului (gust și miros pronunțat), utilizarea frauduloasă sau accidentală a acestuia este practic exclusă” [3]. Rezultă că, în cazul substanțelor stupefiante și al celor psihotrope și, cu o probabilitate mai redusă, în cazul alcoolului, este posibil ca făptuitorul să nu-şi dea seama că se află în stare de ebrietate.

În ipoteza analizată, M. Arzamașțev invocă prezența unei erori de fapt esențiale. După E.G. Simionescu, eroarea de fapt esenţială „reprezintă pentru făptuitorul aflat în eroare o justificare a activităţii lui şi exclude vinovăția. Aceasta privește date de fapt referitoare la elementele constitutive ale infracţiunii, de care depinde însăşi existența infracţiunii” [4]. Totuși, starea de ebrietate este o circumstanță agravantă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, și nu un element constitutiv al acestora. Ca urmare, lipsa acestei stări nu poate avea ca efect lipsa acestor infracțiuni. Dacă subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM nu-şi dă seama că se află în stare de ebrietate, atunci, în acord cu art. 20 CP RM, nu-i poate fi imputată circumstanța agravantă prevăzută de alin. (2), (4) sau (6) ale acestui articol. Cu alte cuvinte, odată ce vinovăția făptuitorului nu cuprinde această circumstanță agravantă, el urmează să răspundă în baza alin. (1), (3) sau (5) art. 264 CP RM, pentru infracțiunea în varianta simplă (tip).

În ipoteza analizată mai sus, eroarea de fapt este negativă. Referitor la eroarea de fapt pozitivă, M. Arzamașev afirmă: „Reprezentarea eronată a subiectului cu privire la prezența stării sale de ebrietate trebuie privită ca varietate a erorii cu privire la pericolul social al faptei comise. Deci, dacă făptuitorul consideră greșit că se află în stare de ebrietate, însă, în urma verificării, prezența acestei stări nu a fost stabilită, infracțiunea ar trebui calificată conform alineatelor corespunzătoare ale art. 264 Cod penal al Federației Ruse (care este similar cu art. 264 CP RM – *n.a.*), fără a se lua în calcul circumstanța agravantă în cauză". [3] Astfel, M. Arzamașev consideră că eroarea de fapt pozitivă și eroarea de fapt negativă produc aceleași efecte juridice. Nu putem fi de acord cu această poziție care se întemeiază pe premisa că reprezentarea eronată a subiectului cu privire la prezența stării sale de ebrietate trebuie privită ca varietate a erorii cu privire la pericolul social al faptei comise. A.I. Rarog deosebește just eroarea cu privire la pericolul social al faptei comise și eroarea cu privire la circumstanțele care agravează răspunderea penală [5, p. 173-174]. A.Iu. Prohorov menționează că eroarea cu privire la circumstanțele care agravează răspunderea penală trebuie privită nu ca o varietate a erorii cu privire la pericolul social al faptei comise. Ea trebuie privită ca o eroare cu privire la gradul de pericol social al faptei comise [6, p. 147]. Așadar, în cazul în care făptuitorul consideră eronat că se află în stare de ebrietate, vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 264 CP RM, cu precizarea că gradul de pericol social al infracțiunii săvârșite va fi mai redus decât cel al infracțiunii aflate în reprezentarea făptuitorului.

În legătură cu eroarea de fapt pozitivă cu privire la circumstanțele care agravează răspunderea penală, A.I. Rarog susține: „Este determinantă reflectarea circumstanței agravante în conștiința făptuitorului, nu prezența sau lipsa obiectivă a acesteia. Fapta trebuie calificată în corespundere cu conținutul și orientarea intenției. Ea nu poate fi calificată ca infracțiune consumată, deoarece infracțiunea săvârșită nu conține circumstanța care are ca efect sporirea pericolului social" [7, p. 782]. Această idee concordă cu dispoziția art. 27 CP RM: „Se consideră tentativă de infracţiune acţiunea sau inacţiunea intenţionată îndreptată

nemijlocit spre săvârşirea unei infracţiuni dacă, din cauze independente de voinţa făptuitorului, aceasta nu şi-a produs efectul”. Odată ce, din cauze independente de voinţa făptuitorului, nu-și produce efectul circumstanța agravantă prevăzută la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM, rezultă că vom fi în prezența tentativei de infracțiune prevăzute la unul dintre aceste alineate. Aceasta trebuie să fie soluția de calificare în cazul reprezentării eronate a subiectului acestor infracțiuni cu privire la prezența stării sale de ebrietate.

După prezentarea acestei soluții, se impune o precizare: în esență, infracțiunile prevăzute la art.264 CP RM trebuie considerate infracțiuni săvârșite din imprudență. Or, urmările prejudiciabile prevăzute la art. 149 și 157 CP RM reprezintă factorul „criminalizator” pentru infracțiunile prevăzute la art. 264 CP RM. Totuși, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, făptuitorul poate manifesta intenție față de fapta prejudiciabilă. În această situație, este îndeplinită condiția cerută de art. 27 CP RM: „Se consideră tentativă de infracţiune acţiunea sau inacţiunea intenţionată îndreptată *(subl. ne aparține)* nemijlocit spre săvârşirea unei infracţiuni dacă, din cauze independente de voinţa făptuitorului, aceasta nu şi-a produs efectul”.

În linii mari, această situație nu diferă de cea despre care vorbește S. Brînza: „În cazul constrângerii în scopul realizării raportului sexual, a actului de homosexualitate sau al satisfacerii poftei sexuale în forme perverse, urmate de decesul victimei înainte de începerea acestor acţiuni, calificarea se face conform art. 27 şi lit. e) alin. (3) art. 171 sau art. 27 şi lit. d) alin. (3) art. 172 CP RM”. [8] În acest caz, făptuitorul manifestă imprudență față de decesul victimei (similar cu manifestarea, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, a imprudenței față de vătămarea medie sau gravă ori față de deces). În același timp, circumstanța agravantă prevăzută la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM, care se referă la fapta prejudiciabilă a infracțiunii, nu-și produce efectul. În mod similar, în situația relatată de S. Brînza, nu-și produce efectul acțiunea principală din cadrul faptei prejudiciabile. Sub acest aspect, nu putem fi de acord cu poziția lui V. Papadopol și D. Pavel: în cazul în care rezultatul praeterintenţionat s-a produs pe linia acţiunii principale a infracţiunii complexe absorbite, infracţiunea

praeterintenţionată apare în mod evident ca fiind consumată. Chiar dacă acţiunea adiacentă a rămas în faza de tentativă, rezultatul final praeterintenţionat s-a produs prin amplificarea din culpă a rezultatului acţiunii principale [9, p. 229]. În Codul penal al Republicii Moldova nu există prevederi de genul art. 30 „Eroarea” și alin. (3) art. 36 „Pedeapsa pentru infracțiunea continuată și infracțiunea complexă” din Codul penal al României. Din perspectiva art. 27 CP RM, contează că fapta săvârșită nu și-a produs efectul sub un anumit aspect prevăzut de dispoziția de incriminare. Nu contează sub care anume aspect fapta săvârșită nu și-a produs efectul.

Referinţe:

1. ALECU, Gh. Aspecte de practică judiciară privind infracţiunea de ucidere din culpă în cazul accidentelor de trafic rutier. În: *Revista Naţională de Drept*, 2008, nr. 4, pp. 68-70. ISSN 1811-0770.
2. STATI, V. *Infracțiuni în care mijlocul de transport apare ca obiect material sau ca mijloc de săvârşire a infracțiunii*. Chișinău: CEP USM. 352 p. ISBN 978-9975-70-983-5.
3. АРЗАМАСЦЕВ, М. Состояние опьянения как квалифицирующий признак дорожно-транспортного преступления. В: *Уголовное право*, 2010, № 1, сс. 4-8. ISSN 2071-5870.
4. SIMIONESCU, E.G. Eroarea din perspectiva dreptului penal. În: *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi” din Târgu Jiu, Seria „Ştiinţe Juridice”*, 2014, nr. 2, pp. 37-48. ISSN 1844-7015.
5. РАРОГ, А.И. *Квалификация преступлений по субъективным признакам*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 304 с. ISBN 5-94201-124-9.
6. ПРОХОРОВ, А.Ю. *Институт ошибки в романо-германском уголовном праве: компаративистский и теоретико-прикладной аспекты*/Дисс. канд. юрид. наук. Краснодар, 2014. 222 с.
7. *Энциклопедия уголовного права.* Т. 4. *Состав преступления*. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2005, 796 с. ISBN 5-91005-004-4.
8. BRÎNZA, S. Expunere de motive vizând proiectul unei noi hotărâri explicative a Plenului Curţii Supreme de Justiţie dedicate practicii judiciare în cauzele referitoare la infracţiunile privind viaţa sexuală (Partea II). În: *Revista Naţională de Drept*, 2010, nr. 9-10, pp. 2-14. ISSN 1811-0770.
9. PAPADOPOL, V., PAVEL, D. *Formele unitatii infractionale în dreptul penal român*. Bucureşti: Şansa, 1992. 384 p. ISBN 973-95793-1-0.

OBIECTUL MATERIAL/IMATERIAL AL INFRACȚIUNII PREVĂZUTE LA art. 155 din CODUL PENAL: ÎNTRE POSIBILITATE ȘI REALITATE

Mihaela ANGHELUȚĂ
CZU: 343.61(478) anghelutamihaela@yahoo.com

În viziunea lui S. Brînza, „nu toate infracţiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârşirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială, astfel că valoarea socială şi, implicit, relaţiile sociale ocrotite de legea penală pot fi vătămate sau ameninţate prin influenţarea asupra acestei entităţi” [1, p. 89]. V.Iu. Șevcenko exprimă o părere opusă: nu există infracțiuni fără obiect material [2]. Opinia lui V.V. Hiliuta este apropiată: obiectul material al infracțiunii îl pot forma, de exemplu, onoarea, demnitatea, sănătatea sau viața persoanei [3]. Având în vedere această dispută științifică, ne propunem să stabilim dacă infracțiunea prevăzută la art. 155 CP RM are obiect material/imaterial sau nu.

V.Iu. Șevcenko și V.V. Hiliuta confundă obiectul material al infracțiunii cu obiectul juridic special al infracțiunii. În această privință, merită atenție poziția exprimată de M. Basarab: „La ora actuală, deşi obiectul material al infracţiunii este atribuit sferei obiectului apărării penale, aceste categorii nu sunt identice. Obiectul material al infracţiunii nu este identic cu obiectul juridic al infracţiunii, deoarece acesta din urmă este format din valorile sociale şi relaţiile sociale, ocrotite de legea penală, pe care primul le materializează” [4, p. 150]. Cum deosebim valorile sociale şi relaţiile sociale, ocrotite de legea penală, de expresia materializată a acestora?

În opinia lui I.V. Kuznețov, „obiectul material al infracțiunii are semnificația unui semn constitutiv nu în toate componențele de infracțiuni, ci doar în acelea în care această necesitate o stabilește chiar norma de incriminare” [5, p. 9]. Viziunea autorului precitat nu este clară. Doar în unele articole din Codul penal (de ex., în articolele care incriminează faptele de sustragere) este specificat obiectul material. Aceasta nu înseamnă deloc că infracțiunile prevăzute de

celelalte articole din Codul penal (de ex., de art. 145; 151; 164; 171 etc.) nu au obiect material. Așa cum afirmă cu drept cuvânt
O.S. Bondarenko, este posibil ca infracțiunea să aibă obiect material, deși acesta nu este menționat explicit în norma de incriminare [6]. În art. 155 CP RM nu este menționat explicit un obiect material. Vom încerca să stabilim dacă acesta are o prezență implicită.

Unii doctrinari [7-9] extrapolează noțiunea de „obiect material al infracțiunii'' asupra unor entități lipsite de materialitate (energie, informație etc.). În acest plan, prezintă interes reflecțiile lui N.D. Popa: utilizarea conceptului de obiect material pentru a desemna entitățile imateriale nu este cea mai bună soluție, deoarece respectivele entități redau o realitate de altă natură decât cea materială, tangibilă [10]. Cu referire la entitățile imateriale, G. Zlati folosește noțiunea „bun virtual" [11]. Alți autori [12] utilizează conceptul „obiect virtual al infracțiunii". În doctrina penală autohtonă acestor noțiuni le corespunde cea de „obiect imaterial al infracțiunii. După părerea lui V. Stati, „prin „obiect imaterial al infracțiunii" trebuie să se înțeleagă entitatea incorporală asupra căreia se îndreaptă nemijlocit acțiunea infracțională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii" [13]. Considerăm preferabilă noțiunea „obiect imaterial al infracțiunii'', care este una antitetică față de noțiunea „obiect material al infracțiunii". Tocmai noțiunea „obiect imaterial al infracțiunii" este consacrată în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova (de ex., în Hotărârea nr. 12 din 14.05.2018 privind excepția de neconstituţionalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) Cod penal, precum și în Decizia nr. 113 din 24.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 175g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din art. 326 alin. (1^1) Cod penal.

Infracțiunea prevăzută la art. 155 CP RM nu are un obiect imaterial. Nu putem considera, de exemplu, psihicul persoanei ca fiind entitatea incorporală prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic special al acestei infracțiuni. Nu este cu putință ca infracțiunea prevăzută la art. 155 CP RM să aducă – prin intermediul psihicului persoanei (care este un atribut inseparabil al acesteia) – atingere libertății psihice a persoanei (care este o parte a persoanei ca obiect juridic suprageneric al infracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM).

După părerea lui I. Oancea, obiectul direct, nemijlocit al infracţiunii poate fi un obiect material sau unul imaterial [14, p. 131-132]. Aşadar, noțiunea „obiectul direct al infracțiunii” cuprinde în sfera ei noțiunile cu o sferă mai mică: „obiectul material al infracțiunii” și „obiectul imaterial al infracțiunii”. Aceste două noțiuni subsidiare nu epuizează conținutul noțiunii „obiectul direct al infracțiunii”. S. Brînza evidenţiază trei variante ale „mecanismului” de atingere infracţională asupra obiectului apărării penale: a) infracţiunea poate influenţa în mod nemijlocit asupra facultăţii sociale ocrotite de legea penală;
b) infracţiunea se poate exprima în influenţarea nemijlocită asupra obiectului material al infracţiunii; c) infracţiunea poate fi realizată pe calea influenţării nemijlocite asupra victimei [1, p. 89]. Dorind să suprime libertatea psihică, subiectul infracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM influențează asupra victimei, deși nu asupra corpului acesteia. Subiectul urmăreşte ca victima să manifeste voința impusă de el, adică să fie el cel care deliberează şi hotărăște asupra realizării actelor fizice ale victimei.

În concluzie, infracțiunea prevăzută la art. 155 CP RM nu are un obiect material/imaterial. În cazul acestei infracțiuni se poate vorbi despre un obiect direct/obiect al influenţării nemijlocite, care este reprezentat de victimă.

Referinţe:

1. BRÎNZA, S. *Obiectul infracţiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X.
2. ШЕВЧЕНКО, В.Ю. Объект и предмет преступления. В: *Современная наука*, 2013, № 1, сс. 17-22. ISSN 2223-2974.
3. ХИЛЮТА, В.В. Предмет преступления в науке уголовного права: проблемы и противоречия. В: *Журнал российского права*, 2016, № 7, сс. 70-79.
4. BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală.* Vol. I. Bucureşti: Lumina Lex, 1997. 480 p. ISBN 973-588-006-7.
5. КУЗНЕЦОВ, И.В. *Понятие и виды предметов преступлений в уголовном праве России* / Автореферат дисс… канд. юрид. наук. Москва, 2006. 26 с.
6. БОНДАРЕНКО, О.С. Аналіз понятійного аспекту «безпредметних злочинів» у сфері службової діяльностіта професійної діяльності,

пов'язаної з наданням публічних послуг. В: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*, 2014, № 9-2, том 2, сс. 57-59. ISSN 2307-1745

7. МУЗИКА, А.А., ЛАЩУК, Є.В. Про загальне поняття предмета злочину. В: *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2014, № 1, сс. 103-118. ISSN 2311-9640
8. КАЛМЫКОВ, Д.А. *К вопросу о необходимости корректировки понятия предмет преступления*. [Accesat 12.06.2020] Disponibil: https://defence-line.ru/useful-info/k-voprosu-o-neobhodimosti-korrektirovki-ponyatiya-predmet-prestupleniya
9. ВИНОКУРОВ, В.Н. Предмет преступления: отличие от смежных понятий. В: *Журнал российского права*, 2011, № 12, сс. 56-63. ISSN 1605-6590
10. POPA, N.D. The concept of material object of the crime in the romanian criminal doctrine. In: *The Juridical Current Journal*, 2010, no. 3, pp. 118-130. ISSN 1224-9173
11. ZLATI, G. Dematerializarea obiectului material al infracţiunii în contextul evoluţiei tehnologice şi consecinţele acesteia. În: *Dreptul*, 2013, nr. 9, pp. 163-180. ISSN 1018-0435
12. МАЗУРЕНКО, О., РОЗЕНФЕЛЬД, Н. Комп'ютерна інформація як предмет злочинів, передбачених Розділом XVI КК України. В: *Право України*, 2004, № 6, сс. 80-83. ISSN 2310-323X
13. STATI, V. Problema obiectului material în cazul infracțiunii de încălcare a dreptului de autor și drepturilor conexe (art. 185[1] CP RM). În: *Probleme teorerice și practce ale economiei proprietății intelectuale. Comunicări prezentate la ediția a V-a a Conferinței internaționale științifico-practice (16-17 noiembrie 2006)*. Chișinău: AGEPI, 2007, pp. 228-230. ISBN 978-9975-911-02-03ю
14. OANCEA, I. *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965. 404 p.

NECESITATEA PROTECȚIEI JURIDICE A SECRETULUI PROFESIONAL ÎN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Costică MOȚOC
CZU: 343.2/.7:35.083.8(478) ionjan082@gmail.com

La nivel internațional, potrivit Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului din 27 aprilie 2016, *protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal reprezintă un drept fundamental* [1]. În sensul *Recomandării Consiliului Europei* nr.582 (1970) *privind comunicarea media și drepturile omului* [2, p.10], este definit dreptul la viața privată ce cuprinde inclusiv dreptul la protecția de la destăinuirea informației oferite sau obținute în mod confidențial de la individ.

În același timp, în conformitate cu pct.138 din Proiectul de Recomandare a Parlamentului European adresată Consiliului și Comisiei în conformitate cu art. 198 alin. (12) din Regulamentul de procedură în urma anchetei privind spălarea de bani, evitarea sarcinilor fiscale și evaziunea fiscală (2016/3044(RSP)) [3], *secretul profesional nu poate fi utilizat pentru protejarea sau ascunderea ilegalităților și nici pentru a acționa în contradicție cu spiritul legii*.

Protejarea informației este asigurată prin instituirea de *regimuri secrete*. Principalul criteriu definitoriu pentru clasificarea informațiilor ca confidențiale și protejarea acestora împotriva scurgerilor este *posibilitatea de a obține beneficii de la utilizarea informațiilor datorită necunoașterii acesteia unor terți*. Acest criteriu implică două componente: 1) informațiile trebuie să fie necunoscute terților; 2) primirea de beneficii de la utilizarea informațiilor (obținerea de beneficii, prevenirea daunelor politice, economice sau morale).

Ce prezintă secretele profesionale? Secretele profesionale, în conformitate cu criteriul continuității, aparțin clasei *secretelor derivate,* ele diferă de celelalte secrete derivate prin faptul că, pe de o parte, subiectul acestora este *purtătorul profesionist al secretului străin,* și anume, din acest motiv îi este încredințată informația, pe de altă parte,

activitatea acestui profesionist, de regulă, posedă *un caracter public*, respectiv *relația privind secretul profesional este de natură mixtă (publică- privată).*

Informația confidențială încredințată și transmisă reprezentanților unor profesii care efectuează protecția drepturilor și a intereselor legitime ale cetățenilor (secretele profesionale) posedă următoarele caracteristici: *1) datele sunt transmise în mod benevol de către proprietarul acestor informații unei alte persoane și care nu pot fi divulgate terților; 2) transmiterea acestor date către terți constituie consecința inevitabilă de utilizare a serviciilor (asistenței) prestate de către terți; 3) datele confidențiale vizează o persoană fizică concretă (datele pe care această persoană nu consideră de cuviință să le divulge).*

Secretele profesionale diferă de celelalte secrete derivate prin faptul că, subiectul acestora este ***purtătorul profesionist al secretului străin,*** și anume, din acest motiv îi este încredințată informația. Partea specială a Republicii Moldova asigură protecția juridico-penală a datelor confidențiale cu caracter personal în regim de secret primar în sensul normei juridico-penale prevăzute la alin.(1) art.177 CP RM. Această normă este relevantă pentru informațiile cu privire la viață privată, *cu condiția că ele nu sunt acoperite de alte regimuri secundare.*

Principala diferență între aceste categorii de secrete rezidă în faptul că pentru secretele *„primare”* subiecții (deținătorii de informații relevante) au dreptul să stabilească confidențialitatea, iar pentru secretele *„derivate”* persoana căreia i se încredințează accesul limitat la ele are obligația de a asigura confidențialitatea adecvată a informațiilor străine [4, p.261]. În cazul unui *secret primar*, proprietarul secretului își protejează propriile informații, *iar în cazul unui secret derivat (secundar) informațiile se obțin din mâinile altora*. Prin urmare, *în caz de încălcare a inviolabilității vieții personale, protecția juridico-penală a secretului de drept privat este asigurată în calitate de secret-obiect (secretul personal sau de familie), iar în cazul în care secretul cu caracter privat este încredințat unei alte persoane în legătură cu particularitățile profesiei acesteia, informația devine protejată în regim de secret-obligație (secret profesional).*

În urma sondajului de opinii efectuatб am demonstrat că *lista aspectelor vieții private a persoanei este extrem de diversificată, iar*

reglementarea juridică exhaustivă a acestora ar deveni absurdă și inutilă. Am demonstrat ipoteza conform căreia, *secretul vieții private nu coincide cu secretul profesional. Prin urmare, protecția juridico-penală a inviolabilității vieții private nu este în stare să asigure protecția juridico-penală a secretului profesional*.

Una și aceeași informație *poate fi păstrată în regimuri diferite* însă conținutul rămâne același (coincide); în funcție de regimul confidențialității impus de legiuitor apar obligații speciale de a asigura confidențialitatea acestor informații.

Pornind de la cele expuse, luând în considerare dezideratul conform căruia obligaţia specială de a păstra secretul profesional trebuie să fie conţinută în legislaţia naţională a statelor membre sau a organismelor profesionale naţionale competente cu puterea de a adopta reguli obligatorii ale profesiei, iar regulile naţionale privind secretul profesional trebuie să includă şi sancţiunile corespunzătoare în caz de încălcare a lor, *se propune revizuirea cadrului incriminator în legea penală a României și cea a Republicii Moldova.* În mod special, pledăm pentru introducerea în Capitolul XIII al Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova *„Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod”* a art.121^1 cu următorul conținut:

„Articolul 121^1. *Secret profesional*

(1) Secret profesional este informația confidențială ce constituie secret personal, secret familial, secret comercial, precum și alte date confidențiale ale unei alte persoane, transmise în mod benevol de către aceasta în scopul de asigurare informațională necesară a profesiei exercitate, cu condiția că astfel de date nu sunt date publice sau secret de stat, iar dezvăluirea neautorizată a acestora și fără consimțământul proprietarului informațiilor confidențiale va aduce atingere drepturilor și intereselor persoanei fizice sau juridice.

(2) În înțelesul prezentului Cod, informațiile confidențiale de protecție specială cuprind date privind infecția HIV/SIDA; date privind boală venerică; date privind boală psihică; date privind alcoolismul, narcomania, toxicomania; date privind maladii din sfera urogenitală; date privind intervenții chirurgicale legate de funcția reproductivă a persoanei”.

Referințe:

1. Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:32016L0680
2. *Recommendation 582 (1970) on mass communication media and human rights. In: Recommendations and Resolutions adopted by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe in the field of media and information society Directorate General of Human Rights and the Rule of Law*. Strasbourg, 2015. (190 p.), pp.10-11. https://rm.coe.int/16806461f9
3. Proiect de Recomandare a Parlamentului European adresată Consiliului și Comisiei în conformitate cu articolul 198 alineatul (12) din Regulamentul de procedură în urma anchetei privind spălarea de bani, evitarea sarcinilor fiscale și evaziunea fiscală (2016/3044(RSP)). Werner Langen, Jeppe Kofod, Petr Ježek în numele Comisiei de anchetă pentru examinarea pretinsei încălcări a normelor de drept sau a administrării defectuoase în aplicarea dreptului Uniunii în legătură cu spălarea de bani, evitarea sarcinilor fiscale și evaziunea fiscală. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2017-0660_RO.pdf?redirect
4. MOȚOC, C. Natura juridică a secretului profesional în legislația extrapenală a Republicii Moldova. În: *Rezumate ale comunicărilor la Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*, 8-9 noiembrie 2018, Științe juridice. Chișinău: CEP USM, 2018, pp.260-263. (398 p.) (ISBN 978-9975-142-50-2)

LIMITELE RĂSPUNDERII PENALE PENTRU INFECȚIILE NOSOCOMIALE

Lilia GÎRLA

CZU: 343.347.2

liliagyrla@gmail.com

Acest studiu științific constituie o cercetare interdisciplinară implicând rezultatele științifice de ultimă oră din jurisprudență (drept penal, drept medical), precum și științe medicale (medicină legală, epidemiologie, microbiologie).

Ce prezintă infecțiile nosocomiale și de ce ele generează probleme juridico-penale? Conform științei medicale, ***infecţiile nosocomiale*** – infecţii asociate asistenţei medicale [1, p.39]. Astfel, autorii M.Licker, E.Hogea, M.Crăciunescu et al. arată că *infecţia nosocomială sau asociată asistentei medicale este infecţia contractată în spital, sau în alte unităţi sanitare cu paturi şi se referă la orice boală datorată microorganismelor, care poate fi recunoscută clinic sau microbiologic și care afectează fie bolnavul (datorită internării lui în spital, sau îngrijirilor primite), fie personalul medical (datorită activităţii sale), indiferent dacă simptomele bolii apar sau nu în timp ce persoana respectivă se află în spital* [1, p.94]. Infecția nosocomială poate evolua sub forme sporadice sau sub forma unor izbucniri epidemice, uneori cu evoluție foarte gravă [1, p.94]. O definiție asemănătoare o întâlnim în *Ghidul de supraveghere şi control în infecţiile nosocomiale,* conform căreia infecţia nosocomială (infecţie intraspitalicească) constituie *orice maladie (stare) infecţioasă care afectează pacientul ca rezultat al spitalizării sau adresării după asistenţă medicală, sau maladie infecţioasă care afectează lucrătorul medical al instituţiei curativ-profilactice ca urmare a îndeplinirii obligaţiunilor funcţionale, indiferent de momentul apariţiei simptomatologiei, în spital sau după externare, în limitele perioadei de incubaţie* [2, p.7-8]. Potrivit *Ghidului de control și de prevenire a infecției în spital* (România, Brașov) se precizează că *trebuie considerate nosocomiale şi infecţiile dobândite în spital dar diagnosticate după ieşirea din spital* [3]. Pentru ca o infecţie să fie dovedită ca nosocomială, trebuie să nu

existe dovadă că infecţia era prezentă sau în incubaţie în momentul internării în spital.

Conform datelor medicale, cele mai prevalente sunt infecţiile de tract urinar (mai ales la pacienţii cateterizaţi, tratamentul acestora este dificil, deoarece tulpinile de spital sunt în general multirezistente la antibiotice [1, p.56]), urmate de infecţii respiratorii (cele mai frecvente sunt *pneumoniile*), infecţii postoperatorii (*infecţii de plagă*), infecţii gastro-intestinale, septicemii/bacteriemii şi altele (spre exemplu, complicațiile postinjecție de ordin local sau de ordin general) [4, p.7]. După autorii români D. Rusu, G.G. Rusu și R. Bulicrea, cu toate progresele făcute în chirurgia modernă, infecţiile nosocomiale postoperatorii continuă să ocupe un loc central între complicaţiile care apar după intervenţiile chirurgicale de orice tip, conducând la creşterea substanţială a morbidităţii şi, probabil, a mortalităţii la pacienţii operaţi, precum şi a costurilor totale de spitalizare [5, p.35].

Riscurile pentru infecţia nosocomială includ: *starea biologică a persoanei îngrijite* (vârsta, supraponderalitate, subnutriţie, alcoolism, fumat etc.); *numărul și durata intervenţiilor și investigaţiilor invazive recente sau actuale* (intubaţie, respiraţie asistată, cateterism uretrovezical, medicaţia etc.); *pregătirea profesională a personalului medical*; *întreţinerea condiţiilor de igienă din mediul de acordare al îngrijirilor și al spaţiilor conexe* etc.; *cunostinţele profesionale și comportamentul adecvat*.

Obiectul discuțiilor juridico-penale îl formează categoria de infecții nosocomiale care pot fi evitate în cazul respectării condițiilor sanitar-igienice și epidemiologice. Astfel, din punct de vedere juridico-penal trebuie de subliniat că omisiunea de a-și efectua igiena mâinilor în conformitate cu standardele sanitaro-epidemiologice constituie încălcarea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, în special, încălcarea regulilor de antisepsie. Prin urmare, semnele de malpraxis vor fi prezente în cazul nerespectării unor proceduri sau manopere/tehnici de protecţie, disponibile și eficiente, pentru prevenirea infecţiei la locul de muncă.

Infecțiile cad sub categoria infecțiilor nosocomiale în următoarele cazuri: 1) au fost prezente la admiterea bolnavului în spital sau

infecţiile care apar ca o complicaţie sau exacerbare a unei infecţii anterior semnalate sau dacă etiologia dovedită a infecţiei care apare în timpul spitalizării este identică cu o infecţie dovedită anterior admiterii în spital [6]; 2) infecţiile transplacentare ale nou născutului care se manifestă clinic sau sunt identificate în primele 48-72 de ore de la nastere (*herpes simplex*, toxoplasmoza, rubeola congenitală, citomegalia, sifilisul congenital etc.) sau dacă este posibilă transmiterea infecţiei *in-utero* sau *intra-partum* prin infecţia dovedită a gravidei sau parturientei (de ex., infecţia HIV, Hepatita C etc); 3) colonizare microbiană identificată fără nicio manifestare clinică sau sindromul inflamator tegumentar sau al mucoaselor cauzat prin agenţi chimici sau toxici; 4) infecţiile personalului medico-sanitar – boli infecţioase curente sau cu frecvenţă în comunitate, dar nu sunt recunoscute la nivelul persoanelor îngrijite în unitate sau cele care apar ca urmare dovedită, a nerespectării unor proceduri sau manopere/tehnici de protecţie, disponibile și eficiente, pentru prevenirea infecţiei la locul de muncă.

În acest context, din perspectiva evoluției legislației extrapenale, reprezintă interes conținutul Ordinului Ministerului Sănătății nr.140 din 30.04.1998 *despre perfecţionarea măsurilor de combatere şi profilaxie a infecţiilor nosocomiale* (abrogat prin Ordinul Ministerului Sănătății R. Moldova nr.51 din 16.02.2009), care prevedea unele criterii de definire, clasificare şi particularităţile epidemiologice ale infecţiilor nosocomiale, atribuţiile personalului medical în prevenirea şi controlul infecţiilor nosocomiale, cât și înregistrarea şi declararea obligatorie a tuturor infecţiilor nosocomiale, precum şi examinarea detaliată a fiecărui caz de infecții nosocomiale, cât și tragerea la răspundere administrativă sau penală a instituţiei (specialistului) care a admis cazul. Spre deosebire de predecesorul său, Ordinul Ministerului Sănătății R. Moldova nr.51 din 16.02.2009 *cu privire la supravegherea și controlul infecțiilor nosocomiale* [7] deja evită identificarea concretă a măsurilor juridice ce pot fi luate în cazul răspândirii infecțiilor nosocomiale.

Cu toate acestea, Ordinul Ministerului Sănătății al României nr.916/2006 *privind aprobarea Normelor de supraveghere, prevenire și control al infecțiilor nosocomiale în unitățile sanitare* [8], prevede că orice daună adusă pacienților prin nerespectarea prevederilor sale

sau a normativelor profesionale privind asigurarea calității îngrijirilor medicale acordate pacienților în scopul prevenirii infecțiilor nosocomiale atrage responsabilitatea individuală sau, după caz, instituțională. Observăm că acest act normativ subordonat legii conține posibilitatea răspunderii juridice individuale (a lucrătorului medical) dar cât și a celei instituționale (a instituției sanitar-medicale (publice sau private) care acordă servicii medicale). În scopul asigurării transparenței, previzibilității și clarității legislației extrapenale a Republicii Moldova în materia asigurării controlului și supravegherii infecțiilor nosocomiale, propunem introducerea unei prevederi similare la nivel de act normativ subordonat legii: „*orice daună adusă pacienților prin nerespectarea prevederilor sale sau a normativelor profesionale privind asigurarea calității îngrijirilor medicale acordate pacienților în scopul prevenirii infecțiilor nosocomiale atrage responsabilitatea individuală sau, după caz, instituțională*".

În opinia noastră, răspunderea penală a lucrătorului medical pentru infecție nosocomială va surveni doar în cazul în care se va stabili că acesta a manifestat intenție sau imprudență față de nerespectarea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, și imprudență față de urmările prejudiciabile survenite, iar contaminarea cu această infecție se află în legătura de cauzalitate directă cu acțiunea sau inacțiunea acestui lucrător medical. În cazul în care lucrătorul medical va manifesta atitudine intenționată (fie intenție directă, fie indirectă) față de urmările survenite (prejudicierea gravă a sănătății sau decesul victimei), cele săvârșite constituie infracțiune intenționată contra vieții sau sănătății persoanei, unde contaminarea intraspitalicească cu o boală contagioasă va constitui metoda infracțiunii intenționate.

Referințe:

1. LICKER, M., HOGEA, E., CRĂCIUNESCU, M. et al. *Microbiologie specială: îndreptar de lucrări practice*. Timișoara: „Victor Babeș", 2019. 118 p. ISBN 978-606-786-115-0.
2. Ghidul de supraveghere şi control în infecţiile nosocomiale. Coord. şt.: V. PRISACARI. Chișinău: Elena-V.I.SRL, 2008. 248 p. ISBN 978-9975-106-19-1.
3. *Ghid de control și de prevenire a infecției în spital*. Anul 2014. România: Consiliul județean Brașov. Spitalul de Pneumoftiziologie Brașov.

[Disponibil: http://pneumologie.ro/documents/GHIDINPNEUMO2014final.pdf (Accesat: 20.06.2020)]

4. *Siguranța injecțiilor: Ghid practic.* Chișinău: Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Centrul Național de Sănătate Publică, Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, 2015. 38 p. [Disponibil: http://www.crdm.md/images/ups/medic/Ghid_Siguranta_injectiilor.pdf (Accesat: 20.06.2020)]
5. RUSU, D., RUSU, G.G., BULICREA, R. Infecțiile nosocomiale postoperatorii: incidență și costuri suplimentare. În: *AMT (Sănătatea publică și management sanitar),* vol. II, nr. 3, 2013, pp.34-37.
6. *Soluționarea cazurilor de infecții nosocomiale în spital*. Exemplu practic. [Disponibil: http://www.pneumo-iasi.ro/legislatie/07-scins.pdf (Accesat: 20.06.2020)]
7. Ordinul Ministerului Sănătății R. Moldova nr.51 din 16.02.2009 *cu privire la supravegherea și controlul infecțiilor nosocomiale.* [Disponibil: http://89.-32.227.76/_files/3541-3485-Document2.pdf (Accesat: 20.06.2020)]
8. *Monitorul Oficial al României,* 2006, nr.759.

DESPRE ORDINEA APLICĂRII PEDEPSELOR COMPLEMENTARE

Mariana GRAMA
CZU: 343.287 marianagrama@mail.ru

Legislația în vigoare prevede șapte categorii de pedepse penale ce pot fi aplicate persoanelor fizice, dintre care două pot fi aplicate în calitate doar de pedepse complementare (*privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept* și *retragerea gradului militar sau special, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) şi a distincţiilor de stat*), iar două – în calitate de pedepse mixte (*amenda* și *privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate*) și trei categorii de pedepse ce pot fi aplicate persoanelor juridice, dintre care două se aplică în calitate de pedepse mixte (*privarea persoanei juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate* şi *lichidarea persoanei juridice*).

După cum vedem, pot exercita rolul de pedepse complementare doar patru categorii de pedepse (sau două – în cazul persoanelor juridice), rolul lor, însă la diferențierea și individualizarea răspunderii penale nu trebuie subestimat.

Legiuitorul diferențiază răspunderea penală prin stabilirea sancțiunilor în care pe lângă pedepsele principale sunt prevăzute și pedepse complementare, dar și prin posibilitatea legală acordată instanței de judecată de a stabili pedepse complementare în cazul în care acestea nu sunt prevăzute în sancțiunea articolului concret.

Individualizarea răspunderii penale se realizează de către instanța de judecată în momentul în care aceasta alege categoria concretă de pedeapsă aplicabilă persoanei vinovate. Unul din mijloacele de individualizare folosite de instanțele de judecată, în aceste cazuri, este și aplicarea unei pedepse complementare pe lângă cea principală.

Construcția pedepselor principale și celor complementare în cadrul sancțiunii, precum și ordinea aplicării lor nu este identică. Pedepsele principale întotdeauna sunt prevăzute în sancțiuni, cele complementare – nu întotdeauna. Unele dintre ele, pot fi stabilite de instanța de

judecată doar dacă sunt prevăzute în sancțiune (amenda, privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept), celelalte pedepse complementare pot fi aplicate și la discreția instanței de judecată. Pedepsele principale sunt stabilite în sancțiunea articolului de sine stătător sau alternativ cu alte pedepse principale. Pedepse complementare pot fi stabilite de către instanță și două sau mai multe. În sumă însă ele nu trebuie să depășească pedeapsa principală.

Referitor la practica aplicării pedepselor complementare apar o multitudine de întrebări, de exemplu, cum se cumulează amenda aplicată în calitate de pedeapsă principală cu amenda aplicată în calitate de pedeapsă complementară, ori, prin ce metode se vor cumula pedepsele complementare, dacă la aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni s-a aplicat metoda absorbirii pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai aspră, dacă pentru cumularea pedepselor principale s-a utilizat metoda cumulului total, atunci pentru cumularea pedepselor complementare trebuie utiliztă aceeași metodă sau pedepsele complementare pot fi cumulate parțial, cum trebuie să se procedeze în cazul în care nici pentru una din infracțiunile din concurs instanța nu stabilește pedepse complementare, iar pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni conține și pedeapsă complementară ș.a. Este interesant și modul în care pedepsele complementare influențează stingerea antecedentelor penale, de exemplu, în cazul condamnării condiționate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Deși în Republica Moldova există o hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție *Cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale* nr.8 din 1 noiembrie 2013 care ar trebui să stabilească reguli de aplicare a pedepselor complementare, aceasta de fapt reprezintă nu altceva decât un copy-paste a doctrinei existente la tema dată și are un conținut foarte general. Instanța care ar trebui să interpreteze normele legale în scopul aplicării lor uniforme, de facto, lasă această sarcină pe umerii doctrinarilor. Din acest motiv, cercetătorii din domeniul dreptului penal se pot raporta doar la normele Codului penal în vigoare.

De exemplu, Plenul Judecătoriei Supreme a Federației Ruse a adoptat la 22 decembrie 2015 Hotărârea nr.58 despre practica aplicării

pedepsei penale de către instanțele de judecată a Federației Ruse [1], care, în esență constituie un ghid cu privire la aplicarea pedepsei.

În Republica Moldova putem găsi mai multe răspunsuri referitoare la ordinea aplicării pedepselor complementare în lucrarea Ghid cu privire la aplicarea pedepsei [2, p.56-70].

Dacă facem o generalizare a normelor din Codul penal al Republicii Moldova, menționăm că cele mai multe dificultăți la aplicarea pedepselor complementare pot să apară în cazul concursului de infracțiuni și cumulului de sentințe. Astfel, dacă sancțiunea articolului corespunzător din Partea specială a CP, care stabileşte răspunderea pentru infracțiunea aflată în concurs prevede şi o pedeapsă complementară sau pedepse complementare de diferite categorii, la pedeapsa principală se adaugă fiecare din ele când acestea sunt obligatorii, iar când pedepsele complementare nu sunt obligatorii, adăugarea lor se face la discreția instanței conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei.

În cazul în care sancțiunea articolului nu prevede pedepse complementare, instanța de judecată poate adăuga la pedeapsa principală şi o pedeapsă complementară numai în cazurile şi în condițiile expres prevăzute în art. 65 alin. (3) şi art. 66 CP.

Pedeapsa complementară retragerea gradului militar sau special, a gradului de calificare (clasificare) şi a distincțiilor de stat în general nu este prevăzută ca pedeapsă complementară în vreuna din sancțiunile articolelor din Partea specială a CP. Însă, ținând cont de circumstanțele săvârşirii infracțiunii, în baza art. 66 CP, ea poate fi aplicată pentru orice infracțiune gravă, deosebit de gravă şi excepțional de gravă, chiar şi în cazul când sancțiunea articolului respectiv din Partea specială a CP prevede, pe lângă pedeapsa principală, una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

Astfel, pentru o infracțiune aflată în concurs se poate stabili doar o pedeapsă principală, însă la ea se pot adaugă una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

În dispozițiile art. 84 CP, nu este reglementat modul de stabilire a pedepsei complementare definitive pentru concurs de infracțiuni. Unica indicație în acest sens se conține în art. 84 alin. (2) CP conform

căruia pedeapsa complementară definitivă stabilită prin cumul parțial sau total al pedepselor complementare aplicate nu poate depăși termenul sau mărimea maximă prevăzută de Partea generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

Cum se va proceda în cazul când pentru o infracțiune din concurs instanța stabilește amenda ca pedeapsă principală, iar pentru alta – amenda ca pedeapsă complementară? Răspunsul nu-l găsim în legea penală și nici în Hotărârea explicativă din nr.8 din 1 noiembrie 2013.

Dacă pentru infracțiunile aflate în concurs s-au stabilit pedepse complementare de diferite categorii, legea penală nu conține nicio reglementare privind modul de stabilire a pedepsei complementare definitive.

În acest caz, la stabilirea pedepsei complementare definitive instanța de judecată va adăuga la pedeapsa principală definitivă toate pedepsele complementare stabilite pentru infracțiunile aflate în concurs şi va dispune executarea lor de sine stătător.

Pedepsele complementare nu pot fi adăugate la pedeapsa principală definitive, dacă ele nu au fost stabilite cel puțin pentru una din infracțiunile aflate în concurs. Astfel, ca pedeapsă definitivă pentru concurs de infracțiuni, se pot stabili una sau mai multe pedepse principale, iar la ea sau la ele se pot adăuga una sau mai multe pedepse complementare de categorii diferite care se execută de sine stătător.

Cumularea pedepselor complementare în cazul cumulului de sentințe se efectuează în condițiile art. 84 alin. (2) CP prevăzute pentru cumularea pedepselor complementare în cazul unui concurs de infracțiuni (art. 85 alin. (2) CP). Potrivit acestor dispoziții, pedeapsa complementară neexecutată conform sentinței anterioare se adaugă în întregime sau parțial în această calitate la pedeapsa definitivă principală sau se cumulează în întregime sau parțial cu pedeapsa complementară de aceeaşi categorie, aplicată prin noua sentință în limitele termenului stabilit pentru categoria pedepsei complementare de Partea generală a CP. Pedepsele complementare de diferite categorii se adaugă toate la pedeapsa principală şi se dispune executarea lor de sine stătător.

Referințe:

1. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 декабря 2015, № 58 „*О практике назначения наказания судами*

Российской Федерации уголовного наказания"[Accesat la 26.08.2020] Disponibil: www.rg.ru/2015/12/29/ugolov-doc.html

2. ULIANOVSCHI, Gh., POPESCU, D., PUICA, V., BOTEZATU, R., ŞTERBEŢ,V., DOLEA, I. *Ghid cu privire la aplicarea pedepselor*. Chișinău: S.n., 2015. 104 p. ISBN 978-9975-57-177-7.

TENDINȚA UMANIZĂRII DREPTULUI PENAL

Gheorghe GLADCHI
CZU: 343.2.01 ggladchi@yahoo.com

Umanismul este concepția filosofică care proclamă ca principii etice supreme *libertatea* și *demnitatea umană*. Umanismul pune *omul și valorile umane mai presus de orice*, orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie astfel *valoarea supremă*, este *un scop în sine și nu un mijloc*.

Umanismul ca principiu al dreptului abordează o problemă pe cât de simplă, pe atât de complicată de a fi realizată la justa sa valoare în viața de toate zilele: nu omul există pentru drept, ci dreptul există pentru om. Ca urmare, sistemul de drept în ansamblu, ramurile și instituțiile juridice, fiece normă în parte urmează să fie pătrunse de *grija față de om, de interesele sale* [1, p. 52].

Principiul dat și-a găsit reflectare în art. 1 alin. (3) al Constituției Republicii Moldova:

„...(3) *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*”.

Sunt relevante în acest sens și prevederile art. 16 alin. (1) din Constituție prin care se afirmă că: „*Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului*”. Principiul umanismului se găsește și în art. 24 din Legea fundamentală. În conformitate cu aceste dispoziții

„(1) *Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.*

(2) *Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.* (3) *Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.*”.

Principiul umanismului este prevăzut în mod expres în art. 4 Cod penal al Republicii Moldova și presupune *umanizarea crescândă a*

dreptului penal. Considerăm că anume prin umanizarea crescândă a dreptului penal, se va reuși stabilirea unui echilibru *între apărarea societății împotriva infracționalității și respectarea drepturilor infractorului*.

Potrivit acestui principiu, în elaborarea și aplicarea normelor dreptului penal trebuie să se pornească de la *interesele și drepturile fundamentale ale omului*, de la necesitatea *asigurării condițiilor de realizare a personalității fiecăruia*.

În domeniul dreptului penal, *principiul umanismului se manifestă în dublu sens*:

– în primul rând, prin *asigurarea securității membrilor societății împotriva infracțiunilor*. Potrivit art. 4 alin. (1) Cod penal „*Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia*”. Așadar, principiul umanismului se realizează, mai întâi de toate, prin asigurarea, cu ajutorul mijloacelor juridice penale, a inviolabilității persoanei, apărării acesteia împotriva infracțiunilor. În acest sens, este umană și întemeiată aplicarea pedepselor severe, inclusiv a detențiunii pe viață acelor persoane care au săvârșit infracțiuni deosebit și excepțional de periculoase.

Sub acest aspect, principiul umanismului asigură, mai întâi de toate, *ocrotirea victimelor infracțiunilor*. În rezolvarea raportului penal de conflict, victima trebuie să se bucure cel puțin de aceeași atenție și protecție ca și infractorul, altfel dreptul penal s-ar afla în derivă și eșecul ar fi implacabil. Pe de o parte, beneficiarul imediat al actului de justiție trebuie să fie cel care a devenit victimă a faptei infracționale, iar pe de altă parte, este necesar de a asigura echitatea tuturor părților. „În prezent s-a stabilit că procesul înfăptuirii justiției penale trebuie să fie echitabil atât pentru învinuit/inculpat, cât și pentru victima infracțiunii” [2, p. 391].

– în al doilea rând, prin *respectarea demnității și drepturilor persoanei care a săvârșit o infracțiune*. Infractorul în calitatea sa de component al societății, cu care a intrat în conflict, trebuie să beneficieze de anumite drepturi, inerente ființei umane. El trebuie redat societății din care face parte, prin luarea unor măsuri de

schimbare a conduitei sale. Sub acest aspect, în literatura juridică se susține că „*principiul umanismului impune recunoașterea faptului că infractorul, indiferent de infracțiunea pe care a săvârșit-o este și rămâne o persoană umană, care are dreptul de a fi tratată ca atare și reintegrată în comunitate după executarea sancțiunii* ” [3, p. 32].

Principiul umanismului se manifestă prin negarea și interzicerea torturii, se opune adoptării unor sancțiuni penale inumane sau degradante, care lezează demnitatea omului. În conformitate cu art. 4 alin. (2) Cod penal: „*Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*”. Totodată, în art. 61 alin. (2) Cod penal este prevăzut expres că „*executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate*”, unde și se conține esența principiului umanismului.

Principiul umanismului este consacrat atât în izvoare interne, cât și în tratate internaționale. La 10 decembrie 1984, la New York a fost adoptată de Adunarea Generală a ONU *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*. Republica Moldova a aderat la Convenție, în anul 1995, prin Hotărârea Parlamentului nr. 473 din 31 mai 1995.

Potrivit art. 3 din *Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale*: „*Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*”. Într-o redactare echivalentă celei din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, principiul umanismului se găsește și în art. 24 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, dar și în art. 4 alin. (2) Cod penal al Republicii Moldova.

Umanismul privește dreptul penal ca *mijloc de resocializare* a infractorilor [4, p.506]. Semnificative sunt, în acest sens, prevederile art. 61 alin. (2) Cod penal al Republicii Moldova care stipulează că: „*Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane*”.

Sistemul penal umanizat se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) *infractorul este perceput drept o persoană vulnerabilă*

sub aspect social-juridic, drepturile şi libertăţile căruia sunt încălcate în procesul tragerii acestuia la răspundere penală; 2) *pedepsele penale stabilite sunt relativ blânde (este eliminată pedeapsa cu moartea, nu se aplică privaţiunea de libertate de lungă durată la comiterea infracţiunilor mai puţin grave, condiţiile de detenţie sunt bune*); 3) *măsurile juridice penale non-privative de libertate sunt prioritare faţă de detenţia penitenciară (în deosebi, sub acest aspect, sunt vizaţi delincvenţii minori)*; 4) *condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei şi liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen sunt frecvent aplicate* [4, p. 507].

Principiul umanismului se manifestă într-un şir de norme şi instituţii ale dreptului penal: liberarea de răspundere penală (art. 53-60 Cod penal); pedeapsa are drept scop *corectarea* şi *resocializarea condamnatului* (art. 61 alin. (2) Cod penal); renunţarea la *pedeapsa cu moartea*, potrivit art. 1 al Protocolului nr. 6 CEDO *Privind abolirea pedepsei cu moartea*, din 28 aprilie 1983 [5, p. 366-368]; adoptarea unui nou sistem de pedepse în care domină *pedepsele nonprivative* de libertate, iar pedeapsa cu moartea este înlocuită cu o nouă pedeapsă privativă de libertate – detenţiune pe viaţă (art. 62 Cod penal); cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecinţele condamnării (art. 107-112 Cod penal). De un real umanism sunt reglementările cu privire la *minori* (art. 70 alin.(3) şi (4), art. 71 alin. (3), art. 79 alin. (1), art. 84 alin. (1), art. 85 alin. (1), art. 91 alin. (6), art. 93 Cod penal), *persoanele care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani* (art. 70 alin. (3^1) şi (4), art. 79 alin. (1), art. 84 alin. (1), art. 85 alin. (1), art. 91 alin. (6) Cod penal), *femei* (art. 71 alin. (3), art. 96 Cod penal) şi *persoanele care au împlinit vârsta de 60 ani* (art. 91 alin. (6) Cod penal).

În conformitate cu principiul umanismului, legiuitorul şi factorii implicaţi în aplicarea legii sunt obligaţi să reglementeze criterii de *individualizare* şi, respectiv, să *adapteze pedepsele penale conform situaţiei specifice persoanelor care au săvârşit infracţiuni*. În acest sens, sunt relevante astfel de instituţii ale dreptului penal, cum sunt condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei (art. 90 Cod penal), condamnarea cu suspendarea parţială a executării

pedepsei cu închisoare (art. 90^1 Cod penal), liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art. 91 Cod penal), atenuarea pedepsei (art. 76 și 78 Cod penal), aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege (art. 79 Cod penal) etc.

Principiul umanismului dreptului penal presupune acel minim de sancțiuni penale care sunt necesare și suficiente pentru apărarea societății împotriva infracțiunilor și atingerea scopului de corectare și resocializare a infractorului. Umanismul, în dreptul penal, este pentru reducerea represiunii juridice penale ca mijloc de luptă împotriva criminalității și utilizarea atentă, echilibrată și cumpătată a sancțiunilor penale privative de libertate.

În această ordine de idei, statul este obligat să creeze cadrul legal optim pentru a-i reinsera cu succes în societate pe cei care comit fapte antisociale și pentru a oferi protecția necesară victimelor infracțiunilor. „Principiul umanismului dreptului penal are incidență, la fel ca toate celelalte principii ale dreptului penal, atât în materia dreptului penal substanțial, cât și a dreptului procesual penal. De asemenea, umanismul trebuie să se răsfrângă și asupra dreptului execuțional penal” [6, p. 14].

Trebuie de subliniat însă faptul că, la ora actuală, în condițiile *reformării și umanizării dreptului penal*, reacția socială împotriva criminalității este centrată, în continuare, pe *măsurile represive* de luptă contra fenomenului infracțional. Este de observat în acest sens, că și actualul Cod penal al Republicii Moldova se caracterizează prin represiune înaltă. Legea noastră penală prevede pedeapsa închisorii pentru 86,5% din faptele incriminate, iar din numărul total al acestora fiecare a cincea infracțiune este sancționată cu pedeapsa închisorii pe un termen ce depășește 12 ani.

Remarcăm totuși *reducerea relativă a gradului de reprimare a dreptului penal*. Astfel, „Dreptul penal se eliberează treptat de scopul răzbunării și de măsurile exagerat de severe de influență asupra persoanei care a încălcat legea penală. Elementul fundamental al dreptului penal, devine încet, nu întotdeauna consecvent, dar inevitabil *concepția interacțiunii civilizate dintre societate și criminalitate* care este fundamentată pe *principiile despăgubirii și reținerii de la comiterea unor noi infracțiuni*” [7, p. 152].

Referințe:

1. NEGRU, B. Probleme fundamentale ale principiilor dreptului. În: *Administrarea Publică,* 2013, nr. 4, pp. 43-54. ISSN 1813-8489.
2. GLADCHI, Gh. *Victimologie*. *Manual pentru facultățile de drept și polițienești.* Chișinău: CEP USM, 2019. 481 p. ISBN 978-9975-149-30-3.
3. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal general: conform noului Cod penal*. București: Universul juridic, 2012. 503 p. ISBN 978-973-127-708-0.
4. GLADCHI, Gh. *Criminologie*. Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Chișinău: CEP USM, 2019. 619 p. ISBN 978-9975-142-99-1.
5. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. În: 29 volume. Vol. I. Chișinău, 1999. 512 p. ISBN 9975-73-057-A.
6. BOROI, Al.-Dru, NISTOREANU, Gh. *Drept penal – partea generală*, Ediția a 4-a. București: All Beck, 2004. 372 p. ISBN 973-655-181-4.
7. ШЕСТАКОВ, Д. А. *Российская уголовно-правовая политика под углом зрения исторической тенденции к смягчению репрессии.* В: *Правоведение,* 1998, № 4, сс. 152-161. ISSN 0131-80.

ACCESUL ILEGAL LA INFORMAŢIA COMPUTERIZATĂ: PROBLEMATICA ÎNCADRĂRII JURIDICE ȘI SOLUȚII

Dorina GUREV

CZU: 343.21:004.056.5

În legătură cu pătrunderea largă a tehnologiilor informaționale în toate sferele activităților umane, a apărut necesitatea stringentă, nu doar în sensul înțelegerii consecințelor elaborării și utilizării practice a acestora, ci și în analiza complexă a problemelor apărute în sfera informatizării societății și susținerii securității informaționale. Astfel, în vederea protecției informației computerizate și a sistemului informațional, legiuitorul moldav a incriminat la art.259 CP RM [2] infracțiunea de acces ilegal la informația computerizată.

Problematica încadrării juridice a infracţiunii prevăzute al art.259 CP RM se datorează, în primul rând, structurii complexe a laturii obiective a faptei prejudiciabile, şi anume, faptului că acţiunea principală (accesul ilegal la informaţia computerizată), în mod obligator trebuie să fie însoţită de acţiunea adiacentă (distrugerea, deteriorarea, modificarea, blocarea sau copierea informaţiei, de dereglarea funcţionării calculatoarelor, a sistemului sau a reţelei informatice). Astfel în lipsa acesteia, aşa cum o specifică şi S.Copeţichi [4, p.33], cele comise nu pot fi încadrate potrivit art.259 CP RM. Totuşi, în condiţiile în care făptuitorul totodată doreşte să cauzeze şi daune în proporţii mari, cele comise trebuie catalogate drept tentativă la infracţiunea de acces ilegal la informaţia comuterizată, în ipoteza în care făptuitorul realizează acţiunea principală, dar din cauze independente de voinţa lui să nu-i reuşească comiterea uneia din acţiunile adiacente.

În asemenea circumstanțe, nu este clar raţionamentul legiuitorului moldav care la incriminarea infracţiunii de acces ilegal la informaţia computerizată reuneşte în cadrul normei de la art.259 CP RM pe lângă fapta prevăzută la art.2 (Accesarea ilegală) din Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică de la Budapesta [3] şi faptele distinse drept infracţiuni de la art.4 (Afectarea integrităţii datelor), precum şi art.5 (Afectarea integrităţii sistemului), fapt ce

complică semnificativ calificarea faptei.

O altă dilemă apare şi în cazul determinării prejudiciilor în proporţii mari şi a legăturii de cauzalitate dintre acestea, ca semne obligatorii ale laturii obiective. Aceasta deoarece nu toate *modus operandi* care duc la distrugerea, deteriorarea, modificarea, blocarea sau copierea informaţiei, de dereglarea funcţionării calculatoarelor, a sistemului sau a reţelei informatice prevăzute la art.259 CP RM cauzează un prejudiciu ce poate fi estimat în bani (spre exemplu, prin acces ilegal la un calculator, în scop de a împiedica promovarea unei persoane, a fost distrusă o lucrare ştiinţifică sau un program ce reprezintă munca acesteia timp de doi ani). Astfel, apare întrebarea, care este modalitatea de evaluare a informaţiei deţinute într-un sistem informaţional? În asemenea situaţii, prejudiciul cauzat este constituit din prejudiciul moral şi un eventual venit ratat (dacă va fi constatată valoarea propriu-zisă a informaţiei), care este stabilită de către instanţă.

În ceea ce priveşte prejudiciul în proporţii mari cauzat, urmare inclusă de legiuitor prin Legea, nr. 278 din 18.12.2008 [9], care în corespundere cu art.126 CP RM este acela, valoarea căruia depăşeşte 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin Hotărârea Guvernului în vigoare în momentul săvârşirii faptei (cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020, este în mărime de 7953 lei [8]), credem că este mult prea mare pentru a criminaliza fapta doar în condiţiile prevăzute la art.259 CP RM.

Pe de altă parte, din analiza de drept penal comparată, cum menţionează S.Copeţchi [4, p.35], normele din legiuirile penale ale majorităţii statelor europene, ce incriminează accesul ilegal la sisteme informatice, nu prevăd urmarea prejudiciabilă în calitate de semn constitutiv. Precum şi Convenţia de la Budapesta, care la art.2 prevede, *inter alia,* „incriminarea ca infracţiune, pentru dreptul său intern, accesarea intenţionată şi fără drept a asamblului sau a unei părţi a unui sistem informatic" nu vizaează urmare prejudiciabilă.

Să presupunem că legiuitorul moldav la adoptarea acestei norme s-a dirijat de pct.37 al Raportului explicativ al Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică [7] care, se acordă părţilor posibilitatea de a *exclude infracţiunile minore sau nesemnificative din*

câmpul de aplicare a art.2 până la art.10 din Convenţie, însă este greu de conceput că cauzarea unei daune mai mici de 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate (pentru anul 2020 – în sumă mai mică de 159 060 lei), poate fi apreciată drept infracţiune minoră sau nesemnificativă. Mai mult, în conformitate cu pct.11 al Directivei 2013/40/UE referitoare la atacurile împotriva sistemelor informatice [5], *un caz poate fi considerat minor în situaţiile în care prejudiciile cauzate de infracţiune şi/sau riscul la adresa intereselor publice sau private este nesemnificativ sau de alta natură… încât aplicarea unei sancţiuni penale în cadrul limitelor legale sau angajarea răspunderii penale nu este necesară.*

În viziunea noastră, atât Raportul explicativ al Convenției, cât şi Directiva 2013/40/UE referindu-se la infracțiunile minore sau nesemnificative vizează faptele care cauzează un prejudiciu în proporții mici; or, în legislația națională a statelor ce fac parte din Convenţia de la Budapesta, faptele ilicite sunt clasificate diferit în coraport cu gradul de prejudiciabilitate al acestora. De altfel, în conformitate cu dreptul intern al Republicii Moldova, faptă, acţiune sau inacțiune, ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracţiunea este contravenția (art.10 Cod contravenţional [1]), ceea ce corespunde cu cele stipulate în Directiva 2013/40/UE.

În context remarcăm că analiza sistemică a normelor din Codul contravenţional al Republicii Moldova ne arată că accesul ilegal la informația computerizată nu își are existența, nici parțială, în calitate de contravenție. Prin urmare, în cazul comiterii acţiunilor prevăzute la art.259 CP RM şi provocând victimei o daună în valoare de până la 159 060 lei, totodată neurmărind cauzarea de daune în proporţii mari, făptuitorul rămâne nepedepsit. În asemenea împrejurări, legiuitorul moldav nu apără pe deplin relaţiile sociale privind accesul legal la informaţia computerizată, şi nici relaţiile sociale privind imixtiunea legală în sistemul informaţional.

Dacă facem o analogie *grosso modo* (în pofida faptului că nu este permisă, însă în cazul nostru, raţională) cu infracţiunea prevăzută la art.179 CP RM (Violarea de domiciliu) ce prevede acţiunea (inacțiunea) de pătrundere sau rămânere ilegală în domiciliul sau în reşedinţa

unei persoane fără consimţământul acesteia, se observă că aceasta nu reprezintă altceva decât accesul ilegal în domicilul sau reşedinţa persoanei. Mai mult, cum este recunoscut şi în doctrină [*a se vedea:* 6, p.159], sistemul informatic împreună cu datele informatice reprezintă *spaţiul informatic* sau *domiciliul informatic*. În asemenea circumstanţe, se prezumă necesitatea reglementării similară a *spaţiul informatic (domiciliul informatic)* cu cel al domiciliului real.

Axându-ne pe raționamentele invocate *supra,* considerăm oportun ca legiuitorul nostru să reevalueze propunerea *de lege ferenda* consemnată în Proiectul de Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative [10], înregistrat la data de 13.04.2016 şi retras la 14.06.2018, susţinută de către doctrină [4, p.36], şi anume: 1) excluderea urmării prejudiciabile sub formă de daune în proporţii mari din dispoziţia de la alin.(1) art.259 CP RM; şi 2) prevederea accesteia în calitate de circumstanţă agravantă la lit.h) alin.(2) art.259 CP RM.

Referințe:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2017, nr.78-84.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129.
3. Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică de la Budapesta din 23.11.2001 [Accesat 20.08.2020] Disponibil: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/51289
4. COPETCHI, S. Infracţiunile informatice potrivit legii penale moldave: studiu de drept penal comparat şi propuneri de lege ferenda. În: *Culegerea comunicărilor Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare Internaţională: ,,Realităţi şi perspective ale învăţământului juridic naţional",* Volumul II, 01-02 octombrie 2019, pp.29-36.
5. Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European şi a Consiliului privind atacurile împotriva sistemelor informatice şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului din 12 august 2013 [Accesat 20.08.2020] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0040&from=RO.
6. DOBRINOIU, M. *Infracțiuni în domeniul informatic.* București: C.H.Beck, 2006, 401 p. ISBN:973-655-941-6.

7. Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. Budapest, 23.XI.2001. European Treaty Series, no.185 [Accesat 20.08.2020] Disponibil: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent? documentId=09000016800cce5b.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020, nr.678 din 27.12.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.400-406 din 31.12.2019.
9. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 278 din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 37-40 din 20.02.2009.
10. Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al RM – art.7; Codul penal – art.178, 208^1, 259, ș.a.). [Accesat 20.08.2020] Disponibil: http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3183/language/ro-RO/Default.aspx

ABORDĂRI PRAGMATICE PRIVITOARE LA PERSOANA JURIDICĂ CA SUBIECT AL INFRACȚIUNILOR DE LA art. 320 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Igor I. HŁOPEŢCHI
CZU: 347.191:343.152(478) av.igor.hlopetchi@gmail.com

Consacrarea răspunderii penale a persoanelor juridice îşi găseşte legitimarea în necesităţi practice, impuse de realităţile contemporane ale vieţii economico-sociale. Pornind de la constatarea admiterii în trecut a răspunderii penale a persoanelor juridice, uneori chiar în ciuda caracterului fictiv care le era atribuit acestora, în doctrină s-au ridicat semne de întrebare privind raţiunea respingerii principiului răspunderii penale a persoanelor juridice în prezent, când necesităţile practice sunt mai imperioase ca niciodată, având în vedere puterea economică şi pericolul potenţial deosebit de ridicat pe care activitatea persoanelor juridice îl poate reprezenta pentru întreaga ordine de drept [1, p. 27].

Potrivit art. 21 alin.(3) Cod penal, „o persoană juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe:

a) fapta a fost săvîrșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice;

b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere;

c) fapta a fost săvîrșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere”.

Conform art. 21 alin. (4) din același act normativ, „persoanele juridice, cu excepţia autorităţilor publice, răspund penal pentru infracţiunile pentru săvârşirea cărora este prevăzută sancţiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul cod”.

În condițiile realităților raportului juridic de drept execuțional civil, în calitate de debitor în procedura de executare poate să apară o persoană juridică, fapt consemnat în compartimentul corespunzător din documentul executoriu. Sub acest aspect, persoanele implicate în exercițiul de aplicare a normelor de drept penal substanțial se confruntă cu o problemă legată de identificarea subiectului activ al infracțiunii incriminate de articolul 320 Cod penal.

Pornind de la principiul inadmisibilității interpretării extensive defavorabile a legii penale (art. 3 alin. (2) Cod penal) dublat de principiul *cessante ratione legis, cessat eius dispositio sau ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex* (unde încetează raţiunea legii, încetează dispoziţiile sale), putem reține că legiuitorul nu îi conferă persoanei juridice calitatea de subiect al infracțiunilor reunite în art. 320 Cod penal.

Art. 177 alin. (1) Cod civil statuează: *„persoana juridică își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator. Persoana juridică poate avea unul sau mai mulți administratori”.* Alin. (2) al aceluiași articol, stipulează: *„are calitatea de administrator* ***persoana fizică*** *sau, în cazurile expres prevăzute de lege, persoana juridică care, în condițiile legii și ale actului de constituire, este desemnată să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe contul persoanei juridice. Persoana juridică cu scop lucrativ poate avea în calitate de administrator o altă persoană juridică”.*

Potrivit savanților francezi, ameninţarea sancţiunii individuale penale este mai eficientă decât o sancţiune aplicată persoanei juridice [1, p.282]. În doctrină s-a arătat că „*răspunderea administratorilor nu mai este în măsură să facă faţă creşterii criminalităţii persoanelor juridice. Proba vinovăţiei lor este dificil de găsit în conglomeratul de decizii şi omisiuni de a decide, de acţiuni exaltate sau somnolenţe de rutină, de inovaţii imprudente sau conformism neglijent, iar în final această dificilă probă se dovedeşte inutilă în faţa insolvabilităţii acestor persoane fizice”* [2, p. 68].

La modul practic, persoana juridică dispune de un arsenal excesiv care i-ar permite să creeze artificial premise care ar duce la imposibilitatea executării, precum și împiedicarea executării unei hotărâri a

instanței de judecată. În aceste împrejurări, considerăm oportun de a face trimitere la următoarea speță: „Executorul judecătoresc R.T deține procedura de executare nr. 003-643/19r intentată în temeiul documentului executoriu nr. 2-3/19. În calitate de debitor figurează SRL „A". Obiectul executării îl constituie încasarea sumei de 45 000 dolari SUA în beneficiul SRL „B". La 13.05.2020 executorul judecătoresc a expediat în adresa administratorului SRL „A" încheierea de intentare a procedurii de executare. Urmărind scopul de a împiedica executarea hotărârii instanței de judecată, fondatorii SRL „A" au convocat adunarea unde au votat modificarea în statut. Potrivit noii redacții, administratorul este în drept să opereze cu mijloacele bănești ce depășesc 10 000 lei numai cu acordul autentic al fondatorilor. Tot asociații societății au votat ca bunurile susceptibile de a fi urmărire, să fie ipotecate, fiind încheiate patru de contracte de ipotecă cu terțe persoane". Așadar, se reține că, pe de o parte, dacă administratorul va ordona un transfer în mărimea revendicată de creditor prin intermediul executorului judecătoresc, acesta va fi pasibil de răspundere penală și civilă, iar pe de altă parte, fondatorii societății nu au calitatea de subiecți ai infracțiunilor-tip reunite sub norma de incriminare de la art. 320 Cod penal. Anume din aceste considerente, suntem de părere că apariția persoanei juridice în calitate de subiect al infracțiunilor de la art. 320 Cod penal, este inoportună. În acest fel – dacă cel care comite oricare din modalitățile alternative ale faptei incriminate de art. 320 Cod penal și reprezintă o persoană juridică, conduce o persoană juridică sau activează în alt mod în cadrul acesteia – va suporta răspunderea penală numai făptuitorul persoană fizică. Nu şi persoana juridică respectivă.

De notat că, în corespundere cu art.318 (combinat cu art.17) Cod contravenţional, persoana juridică nu poate fi subiect al contravenţiei.

Faptele reunite sub denumirea marginală „neexecutarea hotărârii instanței de judecată" nu pot fi săvârşite de o persoană juridică. Însă neexecutarea hotărârii instanței de judecată poate fi comisă prin intermediul unei persoane juridice, or persoana juridică evoluează nu ca subiect al infracţiunii, dar ca mijloc de săvârşire a infracţiunii. Persoana juridică poate fi folosită de făptuitor ca mijloc de săvârşire a infracţiunii, în vederea atingerii scopului infracţional. Aşa cum un

killer face uz un animal dresat, la fel și debitorul-făptuitor, uzează de o persoană juridică pentru comiterea infracţiunii.

Considerăm că această abordare a locului persoanei juridice în săvârșirea infracțiunilor de la art. 320 Cod penal, excede percepția *stricto senso* a noţiunii de mijloc de săvârşire a infracţiunii.

În acest plan, savantul autohton A.Reşetnicov definește prin *„mijloc de săvârşire a infracţiunii”* entitatea, substanţa sau fenomenul, ale cărui calităţi sunt utilizate de către făptuitor pentru săvârşirea infracţiunii. Totodată, autorul accentuează că noţiunea *„mijloc de săvârşire a infracţiunii”* urmează a fi deosebită de noţiunea *„instrument de săvârşire a infracţiunii”*: *„(...) prin „instrument de săvârşire a infracţiunii”* înţelegem entitatea materială, aplicată nemijlocit pentru realizarea influenţării infracţionale, care reduce volumul de efort fizic sau care ajută la concentrarea forțe (…) [3, p. 162].

În concluzie, afirmăm că mijlocul de săvârşire a infracţiunilor reunite în art. 320 Cod penal, poate fi o entitate nu neapărat materială. Or, în postura de mijloc al săvârșirii infracțiunii poate să apară chiar o structură abstractă de complexitatea persoanei juridice.

Referințe:

1. GEBARA, A. La responsabilité pénale des personnes morales en droit positif français/Teză. Paris, 1945, citat de STRETEANU, F., CHIRIŢĂ, R. *Răspunderea penală a persoanei juridice.* Ediţia 2. Bucureşti: C. H. Beck, 2007. 482 p.
2. STRETEANU, F., CHIRIŢĂ, R. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. Bucureşti: Rosetti, 2002. 224 p.
3. REŞETNICOV, A. Disocierea mijlocului de săvârşire a infracţiunii de obiectul material al infracţiunii: conotaţii teoretice şi practice. În: *Studia Universitatis, Seria „Ştiinţe sociale’’,* 2008, nr.4, pp.160-163.

DROGURILE: FENOMEN INFRACȚIONAL ȘI POLITICI DE PREVENIRE ȘI SANCȚIONARE

Ludmila DUMNEANU
CZU: 343.57 bpap.lspinu@gmail.com

În ultimele trei decenii traficul de droguri constituie un subiect de maximă actualitate atât în Republica Moldova, cât și în România. În perioada de tranziție și de posttranziție, traficul de droguri și consumul asociat acestuia afectează tot mai multe cercuri ale societății, perturbând atmosfera morală și psihologică din comunitate, lăsând o amprentă nefastă asupra economiei. Influențând toate sectoarele societății, traficul de droguri nu doar subminează sferele politice, culturale, sociale și economice ale societății moldave și ale societății românești, ci și comportă un pericol grav pentru democrație, pentru viitorul națiunii, precum și pentru împlinirea speranțelor a milioane de oameni. Drogurile distrug legăturile sociale ale indivizilor și ale familiilor, pauperizează populația și contribuie la formarea și extinderea criminalității organizate. Consumate abuziv, drogurile creează o dependență traumatizantă, au efecte devastatoare pentru creier și duc la aceea că activitatea vitală a organismului uman ajunge să fie menținută doar în condițiile unui aport constant (și, de regulă, amplificat) al acestor substanțe. Ca rezultat sunt distruse organismul și personalitatea. Aceste circumstanțe denotă necesitatea contracarării prin mijloace penale a traficului de droguri.

Proliferarea „afacerilor” cu droguri contribuie la creşterea fenomenului infracţional. Aceasta o confirmă datele statistice. Astfel, în Republica Moldova: în 2019 au fost înregistrate 1.052 de infracțiuni legate de droguri, cu 22,13% mai puține decât în anul precedent. [1]; în 2018 au fost înregistrate 1316 infracțiuni legate de droguri, cu 7,25% mai puține decât în anul precedent [2]; în 2017 au fost înregistrate 1227 infracțiuni legate de droguri, cu 11,24% mai puține decât în anul precedent [3]. Numărul persoanelor condamnate pentru infracțiuni legate de droguri este de: 920 în anul 2018; 751 în anul 2017; 606 în anul 2016 [4]. Pentru comparație, în ceea ce priveşte

traficul de droguri, în România a fost înregistrat următorul număr de fapte penale având ca obiect, principal sau secundar, acest tip de infracţiune: 807 în anul 2018 [5]; 871 în anul 2017 [6]; 756 în anul 2016 [7]. Numărul persoanelor condamnate din dosarele penale în care traficul de droguri a constituit obiectul principal a fost de: 562 în anul 2018 [8]; 691 în anul 2017 [9]; 672 în anul 2016 [10].

Actualitatea unei cercetări științifice dedicate aspectelor de drept comparat ale infracţiunilor legate de traficul de droguri în legislaţia Republicii Moldova şi în cea a României se datorează faptului că traficul de droguri nu are frontiere geografice, reprezentând o amenințare reală pentru fundamentul existențial al oricărei națiuni. Prevenirea și combaterea traficului de droguri denotă o relevanță deosebită în contextul proceselor de integrare europeană și de extindere a Uniunii Europene, care se desfășoară în paralel cu expansiunea rețelelor criminalităţii organizate transnaţionale. Traficul de droguri subminează credibilitatea autorităților naționale și a altor instituții politice, compromite stabilitatea sistemelor financiare, economice și politice, atât la nivel național, cât și internațional. Actualitatea unei astfel de cercetări științifice se datorează și lipsei unor criterii suficient de clare pentru determinarea conținutului noțiunii de „trafic de droguri”, precum și al unei serii de concepte asociate acestei noțiuni. În special, vorbim despre conceptele de „etnobotanice”, „analogi”, „substituți”, „substanțe psihoactive”, „efecte psihoactive” etc.

În pofida extinderii rapide a sferei de reglementare legislativă a traficului de droguri, această sferă încă este departe de perfecțiune. Caracterul implicit pronunțat al unor termeni din dispozițiile penale privind traficul de droguri generează incertitudinea formală a legii penale. Formarea unei răspunderi pozitive a persoanei este imposibilă fără asigurarea clarității și previzibilității legii penale. În această privință, reglementările cu caracter evaziv și/sau estimativ privind traficul de droguri devin adesea un obstacol pentru persoana care dorește să-și cunoască drepturile și obligațiile care apar în legătură cu regimul drogurilor.

Dictonul latin: *Ne cui dolus suus, per occasionem juris civilis, contra naturalem aequitatem prosit* (Reaua intenție nu ar trebui să

aducă beneficii celui care se prevalează de exercițiul unui drept, în caz contrar aducându-se atingere echității naturale) ne amintește că ideea de echitate naturală trebuie să reprezinte o constantă a procesului de aplicare a normelor penale privind traficul de droguri. Un alt dicton latin – *Extrema necessitas extremis nititur rationibus* (Circumstanțele extreme condiționează aplicarea unor mijloace extreme) – implică ideea că aplicarea mijloacelor extreme nu trebuie să ducă la ilegalități, abuzuri, violarea drepturilor constituționale. Politica penală privind infracțiunile legate de traficul de droguri trebuie să fie ambivalentă: prevenirea și combaterea traficului de droguri necesită soluții dure și prompte, dar, în același timp, echitabile și proporționale.

Scopurile prezentei cercetări științifice constau în: stabilirea componenţelor/conținuturilor juridice de infracţiuni legate de traficul de droguri, prevăzute de legislația penală a Republicii Moldova și de cea a României, componențe/conținuturi juridice care reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale; soluționarea problemelor care apar la aplicarea normelor din legislația penală a Republicii Moldova și cea a României privind traficul de droguri; contribuirea la eficientizarea practicii de aplicare a normelor din legislația penală a Republicii Moldova și cea a României privind traficul de droguri; formularea recomandărilor de perfecţionare a acestor norme.

Întru realizarea scopului propus, au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: metoda logică, metoda comparativă, metoda istorică etc. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei penale, a legislației penale (a Codului penal al RM din 18.04.2002 [11] (în continuare – CP RM), a Codului penal al României din 17.07.2009 [12] (în continuare – CPR din 2009), a unor prevederi ale Legii României nr. 143 din 26.07.2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri [13] (în continuare – Legea României nr. 143/2000), a unor prevederi ale Legii României nr. 194/2011) și a legislației extrapenale (a Legii RM nr. 382 din 06.05.1999 cu privire la circulația substanţelor stupefiante, psihotrope şi a precursorilor [14] (în continuare – Legea nr. 382/1999), a Hotărârii Guvernului RM nr. 79 din 23.01.2006 privind aprobarea Listei substanţelor stupefiante, psihotrope şi a plantelor care

conţin astfel de substanţe depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora [15] (în continuare – Hotărârea Guvernului RM nr. 79/2006), a Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088 din 05.10.2004 cu privire la aprobarea tabelelor şi listelor substanţelor stupefiante, psihotrope şi precursorilor acestora, supuse controlului [16] (în continuare – Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004), a Legii României nr. 339 din 29.11.2005 privind regimul juridic al plantelor, substanțelor și preparatelor stupefiante și psihotrope [17] (în continuare – Legea României nr. 339/2005) etc.) în domeniul vizat, a reglementărilor internaționale în materie (a Convenției unice a ONU asupra stupefiantelor, adoptată la New York la 30.03.1961 [18] (în continuare – Convenția de la New York), a Convenţiei ONU asupra substanţelor psihotrope, adoptate la Viena la 21.02.1971 [19] (în continuare – Convenția de la Viena din 1971), a Convenţiei ONU contra traficului ilicit de stupefiante şi substanţe psihotrope, adoptate la Viena la 20.12.1988 [20] (în continuare – Convenția de la Viena din 1988) etc.), a reglementărilor în materie ale Uniunii Europene (în special, a Deciziei-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată) [21], precum și a jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova și a Curții Constituționale a României. În calitate de punct de reper ne-a servit legislația penală a Republicii Moldova și cea a României, dar și legislația penală a altor state (a Federației Ruse, a Georgiei, a Regatului Danemarcei, a Regatului Spaniei, a Republicii Bulgaria, a Republicii Cehe, a Republicii Cipriote, a Republicii Croaţia, a Republicii Estonia, a Republicii Finlanda, a Republicii Franceze, a Republicii Letonia, a Republicii Lituania, a Republicii Slovace, a Republicii Slovenia, a Ucrainei, a Ungariei etc.) ce vizează infracțiunile legate de traficul de droguri.

Referinţe:

1. Analiza infracțiunilor. Decembrie 2019. Ministerul Afacerilor Interne. Disponibil: https://mai.gov.md/ro/date-statistice.
2. Analiza infracțiunilor. Decembrie 2018. Ministerul Afacerilor Interne. Disponibil: https://mai.gov.md/ro/date-statistice.

3. Analiza infracțiunilor. Decembrie 2017. Ministerul Afacerilor Interne. Disponibil: https://mai.gov.md/ro/date-statistice.
4. Persoane condamnate, dupa tipul infractiunii pe sexe, 2014-2018. Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__12%20JUS__JUSrev__JUS030/JUS030200rcl.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774"%20class="link_mail.
5. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2019. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: ana.gov.ro/wp-content/uploads/2020/01/RN_2019-_28.11.pdf.
6. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2018. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2019/09/RN_-2018_20.12_site.pdf.
7. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2017. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/RN_-2017.pdf.
8. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2019. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: ana.gov.ro/wp-content/uploads/2020/01/RN_2019-_28.11.pdf.
9. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2018. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2019/09/RN_-2018_20.12_site.pdf .
10. Raport naţional privind situaţia drogurilor. 2017. România. Noi evoluţii şi tendinţe. Disponibil: http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/RN-_2017.pdf.
11. BRÎNZA, S. Obiectul infracţiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X.
12. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr. 128-129.
13. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510.
14. Legea României nr. 143 din 26.07.2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri. În: *Monitorul Oficial al României*, 2000, nr. 362.
15. Legea Republicii Moldova nr. 382 din 06.05.1999 cu privire la circulaţia substanţelor narcotice şi psihotrope şi a precursorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr. 73-77.
16. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79 din 23.01.2006 privind aprobarea Listei substanţelor stupefiante, psihotrope şi a plantelor care

conţin astfel de substanţe depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2006, nr. 16-19.
17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088 din 05.10.2004 cu privire la aprobarea tabelelor şi listelor substanţelor stupefiante, psihotrope şi precursorilor acestora, supuse controlului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2004, nr. 186-188.
18. Legea României nr. 339 din 29.11.2005 privind regimul juridic al plantelor, substanțelor și preparatelor stupefiante și psihotrope. În: *Monitorul Oficial al României,* 2005, nr. 1095.
19. Single Convention on Narcotic Drugs. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdfConvention on Psychotropic Substances. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf
20. Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en-.pdfDecizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/-legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004F0757-20171122&from=RO
21. Decizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO-/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004F0757-20171122&from=RO

REGLEMENTAREA INSTITUŢIEI LEGITIMEI APĂRĂRI ÎN PERIOADA ANTICĂ

Stela BOTNARU, Ana CUCERESCU
CZU: 343.12(091) anacucerescu9@gmail.com

Statul elaborează, instituie sau recunoaşte normele de drept, prin aceasta asigurând mecanismul de realizare şi aplicare a acestora. Protejarea normelor de drept nu este un scop în sine, prin aceasta urmărindu-se asigurarea securităţii şi libertăţii indivizilor. Persoana care atentează la drepturile semenului său încalcă principiul solidarităţii sociale şi se prezintă ca un element antisocial, ca un infractor. După cum spunea juristul german N. Reingardt: „lupta cu infractorul se va face sub auspiciile şi în limitele impuse de drept, iar recurgând la atac, acesta creează pericolul social şi determină apărarea”[1].

Unul dintre părinţii filosofiei dreptului, Rudolf von Jhering, spunea că orice stare de pericol pentru viaţa şi integritatea persoanei o determină pe aceasta să adopte o poziţie de apărare, iar în acest proces (de apărare) să respingă forţa cu altă forţă. Însăşi natura, care a înzestrat omul cu viaţă şi l-a îndreptat spre autoconservare, de altfel ca şi în cazul oricărei fiinţe vii, doreşte această luptă: orice fiinţă creată trebuie să lupte pentru supravieţuire. Ceea ce la animale ia forma unui proces fizic natural, inconştient (şlefuit până la automatism), la oameni capătă o formă juridică, cerută de puterea politică (prin intermediul normelor de drept elaborate). Persoana nu doar respinge atacul, dar în acelaşi timp conştientizează că poate şi trebuie să se apere. Anume datorită acestui punct de vedere, efortul său de apărare se numeşte legitimă apărare [2, p.119]. Din considerentele menţionate mai sus, legitima apărare este aplicabilă în raporturile dintre oameni, şi nu în cele dintre animale, deoarece animalele nu sunt conştiente de interacţiunea personală cu lumea înconjurătoare. Anume din această perspectivă, spunea Jhering, a nega sau interzice omului dreptul la legitimă apărare înseamnă a-l coborî la nivelul unui animal [2, p.128].

Condiţiile şi limitele necesare legitimei apărării s-au schimbat în procesul dezvoltării istorice, în funcţie de anumite condiţii ale

existenței societății și statului. Pentru a examina în detaliu legislația modernă care reglementează limitele de admisibilitate a legitimei apărări, este rațional să urmărim dezvoltarea legislației privind legitima apărare folosind unele exemple istorice din legislația statelor lumii. În continuare, vom trece în revistă statele și reglementările care au marcat dezvoltarea instituției legitimei apărări în perioada antică. După cum au remarcat juriștii S. Uciteli [3. p.12] și C. Rusnac [4, p.143], dreptul penal al statelor sclavagiste își găsește expresie într-o serie de legi ale celor mai vechi popoare: legile lui Manu (India) 1200-200 î.e.n, legile din Asiria (anii 1500 î.e.n.), legile regelui Hammurabi în Babilonul antic (aprox. 1760 î.e.n.), legea evreilor (Talmudul, sau legea celor cinci cărți – aprox. 400 î.e.n.), legile din Grecia antică (legea lui Dragon - 621 î.e.n., sau legile lui Solon – aprox. 409-408 î.e.n.), legea celor XII Table din Roma antică (aprox. 450 î.e.n.) etc.

Îndrăznim să nu fim de acord cu opinia prof. C. Rusnac care afirmă că: „Instituția de legitimă apărare a fost întotdeauna folosită în interesul claselor dominante. Prin urmare, însăși noțiunea, precum condițiile și limitele legitimei apărări în procesul evoluției istorice, reflectă specificul de comandare pe care o efectuau clasele politice la putere” [4, p.142].

În opinia noastră, starea lucrurilor trebuie analizate altfel: clasele dominante în cadrul structurilor statale incipiente și chiar în epocile ulterioare au încercat să reglementeze prin drept relații sociale „sensibile”, inclusiv înlocuind legea răzbunării sângelui („legea talionului”) cu sancțiuni stabilite și aplicate de organe și structuri ale mecanismului de stat. Statele (legiuitorii naționali) însă nu au reușit să înlocuiască în totalitate aspectele care țin de ceva absolut firesc, precum este dreptul la apărare al individului, deoarece astfel se periclita o valoare socială cel puțin la fel de importantă – însăși libertatea acestuia. În acest efort constant, anume claselor dominante, guvernanților li se asigura un tratament preferențial și diferențiat – cu păstrarea privilegiului de a putea recurge la legitimă apărare, fără oarecare condiționări abuzive.

Legile lui Manu (aprox. între sec.al XIII-lea î.e.n. și sec.VI-lea î.e.n.), încă la acea etapă timpurie de dezvoltare socială hindusă

conţineau reglementări care pot fi atribuite legitimei apărări: „Oricine poate ucide fără nici o ezitare pe ucigaşul care atacă (care are intenţii criminale) fie el chiar şi „guru" (traducere: învăţător), copil, bătrân sau brahman. Uciderea unui om care s-a hotărât să omoare, pe faţă sau pe ascuns, nu se consideră păcat, cel care a omorât ucigaşul nu se face vinovat de crimă. Aceasta este o furie împotriva la altă furie" [5]. Legile lui Manu îl recunoşteau nevinovat pe cel care omora un om în lupta pentru apărare proprie, pentru apărarea darurilor sfinte (religioase), sau pentru a proteja o femeie sau un brahman [5].

Legislaţia egipteană din acele timpuri, descrisă de istoricul roman de origine greacă Diodorus Siculus (Diodor din Sicilia) în culegerea sa de volume *Bibliothecae historicae* stabilea că legitima apărare este nu doar un drept, dar şi o obligaţie. Astfel, era pedepsită cu moartea persoana care a văzut comiterea unui omor şi nu a apărat victima, având această posibilitate [6]. În cazul în care acesta nu avea posibilitatea să apere victima, el era obligat să denunţe instanţei de judecată crima, iar nedenunţarea se pedepsea cu pedepse corporale şi lipsire de hrană pentru trei zile [6].

Analiza izvoarelor istorice şi a reglementărilor din acea perioadă trebuie să ţină cont de condiţiile tehnologice şi nivelul gândirii juridice a oamenilor şi comunităţilor în acea perioadă. Astfel, bunăoară, întunericul/noaptea era considerată o circumstanţă esenţială care influenţa decisiv caracterul şi gravitatea faptei. Starea psihologică a individului noaptea era cu totul alta decât ziua. Astfel, la evrei, din perioada antică descoperim scrieri care pot fi interpretate ca reglementări în materia legitimei apărări a proprietăţii individului. *Vechiul Testament,* spune în „Exod", 22, pct.22.2: „Daca hoţul este prins spărgând şi e lovit, şi moare, cel ce l-a lovit nu va fi vinovat de omor faţă de el; dar dacă a răsărit soarele, va fi vinovat de omor faţă de el" [7]. Reglementarea din *Vechiul Testament* vine să exemplifice diferenţa de tratament faţă de hoţ, pentru infracţiuni comise ziua şi cele comise sub imperiul nopţii. Ziua creşteau şansele de supravieţuire, după cum creşteau şi şansele obţinerii unui ajutor din partea semenilor.

N. Reingardt, vedea în această diferenţă dorinţa de a limita legitima apărare şi de a-l face pe om să se autostăpânească în acţiuni, pentru a nu cădea într-o altă extremă – cea a răzbunării [1].

Legea celor XII table – reglementa mult mai în detaliu legitima apărare, stabilind permisiunea de a omorî hoțul care săvârșește furtul noaptea, precum și hoțul care săvârșește furtul ziua dar care se apără cu arme împotriva celor care încearcă să-l prindă. Oamenii simpli, romanii, de asemenea erau motivați să gândească și să caute soluții în problemele legate de apărarea vieții, integrității corporale, patrimoniului, drepturilor etc. După cum scrie F. Girardi, oamenii spuneau: „*Mejus est occurrire et moderi quam injuria accepta perquirere vindictam*” – „mai bine de prevenit pericolul cu forțele proprii decât pe urmă, suferind, de căutat ajutorul judecătorului” [8, p.17].

Juriștii romani recunoșteau persoanei dreptul la legitimă apărare odată cu nașterea, ei spuneau: „*Vim vi defendere omnes legespermittunt*” sau „*Vim vi repellere idque jus natura comparatur*”. A rămas în istorie pledoaria lui Marcus Tullius Cicero, pregătită în apărarea Tribunului Milo care-l omorâse pe Clodius („Pro Milone”), cu toate că istoria deja ne-a spus că apărarea pregătită de Cicero suferise eșec. Cicero a spus [9]: „Sunt destul de des întâlnite cazurile când o persoană are dreptul la viață asupra semenului său, însă, acest drept este cu adevărat echitabil când apare necesitatea de a respinge o forță cu o altă forță. („*Atqui si tempus est ullum iure hominis necandi, quae multa sunt, certe illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi vis inlata defenditur.*”) Oare, a continuat Cicero, moartea provocată unui criminal poate fi socotită inechitabilă?” [10, p.241]. Există o lege sacră, legea nescrisă, dar care s-a născut împreună cu omul; lege apărută înaintea tuturor legilor, tradiție apărută înaintea tuturor cărților, dar înscrisă de natură în Codul ei nemuritor, pe ea noi am sesizat-o și am învățat-o de la natură; această lege nu atât am învățat-o, cât am simțit-o, nu atât am studiat-o, cât am intuit-o. Dacă este necesar și echitabil pentru apărare de a scoate sabia din teacă, atunci nu i se poate de incriminat omorul făcut din apărare [9].

Către finalul discursul său Cicero s-a adresat nu atât forului cât judecătorilor: „... nu uitați axioma care nu trebuie uitată, și anume: oricine încearcă să ne ea viața poate fi ucis fără ezitare. Atunci când viața noastră e primejduită de silnicia hoților sau de armele vrăjmașilor orice chip ce ne îngăduie scăparea este bun și cinstit” [1]. Cicero

a suferit eșec cu apărarea sa pentru Milo, însă au rămas în istorie cele mai importante concluzii din pledoaria sa – faptul evidențierii celor două condiții utilizate de jurisconsulții romani pentru a determina persoana aflată în legitimă apărare: (I) existența unui atac nedrept (inechitabil), și (II) pericolul iminent pentru viață.

În concluzie, subliniem că de-a lungul timpului, legiuitorii statelor au pătruns, prin reglementare detaliată în instituția legitimei apărări. Au fost reglementate un șir de condiții referitoare la atac și apărare, precum și situații în care se consideră depășirea legitimei apărări, tocmai pentru a preveni actele de samavolnicie și de revenire la aplicarea „legii talionului" – ceea ce ar însemna un regres considerabil, poate catastrofal, în procesul de reglementare și ordonare a relațiilor sociale. Bineînțeles, în acest proces, clasele dominante și-au asigurat un tratament favorabil și diferențiat.

Referințe:

1. РЕЙНГАРДТ, Н.В. *Необходимая оборона.* Казань: 1898. 72 с. [Accesat 10.08.2020] Disponibil: http://www.allpravo.ru/library/doc101p-0/instrum2064/item2071.html.
2. ИЕРИНГ, Рудольф фон. *Цель в праве.* Том 1. Под ред.: В.Р. Лицкой (Пер.); Пер.: Н.Ф. ДЕРЮЖИНСКИЙ, Н.В. МУРАВЬЕВ. Санкт-Петербург: Издательство Н.В. Муравьева, 1881. 425 р.
3. УЧИТЕЛЬ, Сергей Юрьевич. *Необходимая оборона и ее роль в правоохранительной деятельности*/Дисс. канд. юрид. наук. Москва: 2004. 177 с.
4. RUSNAC, Constantin. *Apariția și dezvoltarea instituției legitimei apărări în materie de drept penal al statelor sclavagiste și feudale.* În *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, seria Științe socio-umane,* ediția XI, nr.1, pp.142-147. ISSN: 1857-0976.
5. *Legile lui Manu,* capitolul VIII, pct.350-351. [Accesat 12.08.2020] Disponibil: http://www.koltunov.ru/WordLiterature/ZakonyManu.htm.
6. DIODORI, Siculi. *Bibliothecae Historicae.* Vol.I, §XCI, citat de Рейнгардт Н.В. *Необходимая оборона.* Казань: 1898. 72 p. [Accesat 10.08.2020] Disponibil: http://www.allpravo.ru/library/doc101p0/instrum2064/item2071.html.
7. *Vechiul Testament, Exodul,* capitolul 22, pct.22.2-22.3. [Accesat 14.08.2020] Disponibil: https://old.ebible.ro/biblia/romana/cornilescu/-exod/22/.

8. GIRARDI, Francesco. *Della difesa legittima*. Napoli: Stab. tipo-stereotipo A. Morano, 1884. 80 p.
9. CICERO, Marcus Tullius. *Pro Milone. Orationes.* [Accesat 11.08.2020] Disponibil: https://la.wikisource.org/wiki/Pro_Milone.
10. MACKENDRICK, Paul Lachlan (with the technical assistance of Emmett Leslie Bennett, Jr.). *The speeches of Cicero: context, law, rhetoric.* London: Duckworth, 1995. 627 p. ISBN: 0715624717; ISBN-13: 9780715624715.

SENSUL NOȚIUNII „DETERMINARE” DIN DISPOZIȚIA art.220 CP RM

Eduard CALMAȚUI
CZU: 343.545(478) ***calmatuieduard@gmail.com***

Așa cum rezultă din interpretarea sistemică a normelor din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, „determinarea” este prevăzută ca modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile în cazul mai multor infracțiuni (de ex., în cazul infracțiunilor prevăzute la lit.f) alin.(3) art.137[1], art.150, art.167, art.175, art.208, art.220, art.314 CP RM).

După modalitatea de descriere, deducem că, în unele norme, metodele determinării sunt specificate *expressis verbis* (de pildă, determinarea prin utilizarea înșelăciunii, constrângerii, violenței sau amenințării cu violență – art.167 CP RM; determinarea prin constrângere, prin promisiune, prin oferire sau dare de bunuri, servicii ori de alte avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale – art.314 CP RM). În altele, ca în cazul proxenetismului (art.220 CP RM), nu este specificată metoda de realizare a determinării (lit.f) alin.(3) art.137[1]; art.175; art.208 CP RM).

Pentru a percepe semnificația noțiunii „determinare”, este util să apelăm la *Dicționarul explicativ al limbii române*, în acord cu care prin „determinare” se înțelege: acțiunea de a determina și rezultatul ei; condiționare, cauzare”. Respectiv, prin „a determina” se are în vedere: a condiționa în mod necesar; a servi drept cauză pentru apariția sau dezvoltarea unui fapt, a unui fenomen; a cauza, a pricinui, a produce; a face (pe cineva) să ia o hotărâre; a decide, a convinge.

Așa cum derivă din semnificația uzuală a termenului examinat, ne dăm seama că „determinarea” în sensul art.220 CP RM presupune realizarea unor acțiuni care servesc drept cauză pentru luarea deciziei de către o persoană de a practica prostituția. În lipsa unei distingeri prevăzute în lege, considerăm că determinarea la prostituție se poate traduce fie în influențarea unei persoane de a începe practicarea prostituției, fie de a continua această practică (ipoteza în care persoana vizată a decis să renunțe la prostituție). Or, câtă vreme „*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus”.*

Prin urmare, nu putem prelua punctul de vedere regăsit în doctrina de specialitate română, potrivit căruia: „Pentru a se reține infracțiunea de proxenetism în varianta determinării la practicarea prostituției este necesar ca prostituata să nu desfășoare și nici să nu aibă intenția de a desfășura activitățile descrise în art.213 alin. (4) C.pen. (adică practicarea prostituției – *n.a.)* în momentul în care intervine activitatea de convingere din partea autorului faptei prevăzute de art. 213 alin.(1) C.pen. (la alin.(1) art.213 CP al României este prevăzută varianta tip a proxenetismului – *n.a.*)” [1, p.15]. O atare exegeză, extrapolată la cadrul incriminator autohton ar restrânge nejustificat aria de aplicare a art.220 CP RM. În ce ne privește, considerăm temeinică următoarea afirmație: „Nu interesează dacă ideea de practicare a prostituției a fost sugerată victimei de către făptuitor sau de către altă persoană, ori dacă această idee a apărut mai înainte în conștiința victimei. Ceea ce interesează este ca făptuitorul, prin activitatea sa, să fi făcut ca victima să ia hotărârea de a practica prostituția” [2, p.1178] .

În altă privință, atragem atenția că, *de lege lata*, noțiunea de „determinare” trebuie interpretată într-un înțeles distinct în raport cu cea de „îndemn”. Precizia nu este superfluă; fiindcă, în doctrina de specialitate, unii autori descriu noțiunile de îndemn și de determinare la prostituție, consemnându-le în același context, fără a li se stabili identitatea corelativă: „Îndemnul și determinarea la prostituție reprezintă întotdeauna activități concrete de selectare a persoanelor ce urmează a fi folosite în calitate de prostituate. Cel mai des, acestea se exprimă în convingere, îndemn, incitare cu scopul de a forma la potențiala victimă a unei hotărâri ferme de a practica prostituția și a unei atitudini pozitive față de aceasta; cuprinde și propaganda relațiilor sexuale libere cu scopul de a obține comportamentul dorit de conformare [3, p.507].

În Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii, nr.37 din 22.11.2004, de asemenea, nu este trasată o linie de demarcație între metodele prin care se efectuează *îndemnul* și cele prin care se realizează *determinarea* în cazul proxenetismului, fiind arătate metode comune pentru ambele acțiuni*:* convingerea, măgulirea, promisiunea de diverse avantaje, scutirea de datorii ş.a.

Într-adevăr, este foarte fragilă linia care delimitează acțiunile de „îndemn" și de „determinare" în cazul art.220 CP RM, delimitare – susceptibilă de a ridica o dificultate *ad probationem*. În viziunea noastră, îndemnul la prostituție presupune acțiuni de stimulare, impulsionare a interesului unei alte persoane de a practica prostituția, de exemplu prin: descrierea „oportunităților" pe care le poate oferi practicarea prostituției, ilustrarea unor exemple de câștiguri ușoare etc. Argumentele utilizate în cazul îndemnului, nu sunt la fel de ample și convingătoare, precum cele pe care le utilizează făptuitorul în cazul determinării – ipoteză în care victima ia decizia în sensul pretins de acesta.

În orice caz, chiar dacă la calificarea faptei nu are însemnătate la care acțiune prejudiciabilă (din cele prevăzute la art.220 CP RM) a recurs făptuitorul, nu este corect a le considera echipolente. Atât timp cât voința autorității legiuitoare consistă în evidențierea distinctă a acțiunilor prejudiciabile, ele trebuie interpretate ca atare. Așadar, în contextul examinat, conjuncția „sau", care delimitează noțiunile de „îndemn" și „determinare" în cadrul normei prevăzute la alin.(1) art.220 CP RM, are funcție disjunctivă și nu explicativă. Concluzia, se desprinde inclusiv din regulile ce vizează elaborarea actelor normative. Bunăoară, potrivit lit. g) și lit.) h) alin.(1) art.54 din Legea cu privire la actele normative, textul legii se elaborează cu evitarea tautologiilor juridice și cu utilizarea, pe cât este posibil, a noțiunilor monosemantice, în conformitate cu terminologia juridică.

Pentru comparație, arătăm că legiuitorul român a considerat că termenul „determinare" este preferabil celui de „îndemn" (care era specificat la art.329 CP al României din 1968 „Proxenetismul" – abrogat) pentru a figura în norma de incriminare a proxenetismului în redacția actuală a Codului penal (art.213 CP al României din 2009).

În altă ordine de idei, apreciem că, în funcție de *modus operandis*, determinarea la prostituție se poate realiza prin aplicarea violenței (fizice sau psihice), după cum poate și să realizeze prin oferirea unor recompense, scutire de datorii, formularea unor promisiuni etc. Elocventă, în acest sens este următoarea afirmație: „Pentru calificare, nu contează metodele prin care s-a realizat determinarea la prostituție. În

cazul în care determinarea la prostituție se face prin aplicarea violenței, intensitatea acesteia nu o poate depăși pe cea a vătămării medii a integrității corporale sau a sănătății. În astfel de cazuri, se exclude calificarea suplimentară conform art.152 CP RM sau art.78 Cod contravențional [2, p.1179].

În ipoteza realizării determinării la prostituție pe calea aplicării violenței ori amenințării cu aplicarea ei fapta nu trebuie confundată cu infracțiunile prevăzute la art.165 ori 206 CP RM. Or, în ipoteza art.220 CP RM, victima trebuie să aibă posibilitatea de a lua decizia de a se prostitua, fără a fi pusă într-o situație fără alternativă. *Per a contrario*, dacă victima nu a decis liber în privința practicării prostituției, fapta trebuie calificată potrivit art.165 ori 206 CP RM. Pe această cale, subscriem opinei potrivit căreia „constrângerea la prostituţie presupune o astfel de influenţare asupra victimei, în urma căreia aceasta îşi pierde posibilitatea de a-şi dirija acţiunile; determinarea la prostituţie constă în influenţarea asupra victimei care nu are ca efect pierderea de către aceasta a posibilităţii de a-şi dirija acţiunile” [4, p.228].

Specificăm că, în corespundere cu art.220 CP RM, numărul metodelor de determinare aplicate și caracterul lor, nu influențează asupra calificării faptei, însă pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei. O abordare diferită este caracteristică Codului penal al României. *In concreto*, în virtutea alin.(2) art.213 CP al României, se agravează răspunderea în cazul în care determinarea la începerea sau continuarea practicării prostituției s-a realizat prin constrângere.

De asemenea, semnalăm că gradul prejudiciabil al determinării la prostituție este mai ridicat în comparație cu gradul prejudiciabil al îndemnării la prostituție. Această particularitate ar trebui deopotrivă luată în considerare de instanțele de judecată la individualizarea pedepsei.

Referințe:

1. LUCACIU, D. Câteva aspecte referitoare la infracțiunile de trafic de persoane (art.210 Cod penal), proxenetism (art.213 Cod penal) și folosirea serviciilor unei persoane exploatate (art.216 Cod penal). În: *Revista Penalmente Relevant*, 2018, nr.2, pp.10-23. ISSN: 2501-1367.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p. ISBN 978-9975-53-469-7.

3. ГЫРЛА, Л., ТАБАРЧА, Ю. *Уголовное право Республики Молдова: Часть особенная.* Том I. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с. ISBN 978-9975-4158-1-1.
4. TĂNASE, A. Delimitarea traficului de fiinţe umane de unele infracţiuni adiacente. În: *Studia Universitatis Moldaviae,* 2011, nr. 3(43), pp. 221-236. ISSN 1814-3199.

INFRACȚIUNI CONTRA VIEȚII ȘI CONTRA INTEGRITĂȚII CORPORALE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ
CZU: 343.61(=135.1)(091) bpap.iciobanu@gmail.com
arturcotruta@yahoo.com

În dreptul medieval penal, infracțiunile contra vieții și contra integrității corporale erau considerate infracțiuni grave, cei care le înfăptuiau încălcau a șasea poruncă creștină „să nu ucizi” per ansamblu fiind neglijate: Biblia, canoanele bisericești, normele juridice, relațiile cu privire la evoluția societății prin prisma vieții și sănătății a victimei.

Omorul era considerat de către instituțiile statale medievale și societatea acelei epoci ca o crimă gravă. Răzbunarea prin sânge a unei crime pentru altă crimă se considera un lucru firesc și nu are de ce să intervină instituțiile statale. Aceasta era concepția dominantă în materie penală, în Evul Mediu până la apariția instituțiilor statale în frunte cu monarhul. Odată cu apariția puterii domnești lucrurile se schimbă. Una dintre obligațiile Domnului față de supuși era de a-i apăra și proteja, vătămarea sau asasinatul erau reprimate de organele puterii. Cutumele juridice au fost preluate de la popor și legiferate de către Domn și instituțiile domnești în soluționarea unui homicid, calificau graviditatea infracțiunii și analizau probele. Homicidul era o infracțiune gravă, prin lipsirea de viață intenționată a victimei. În societatea medievală românească, nimeni nu avea dreptul de a lua viața cuiva, deși sunt cunoscute un șir de exemple când se realizau omoruri, societatea a reacționat dur stârnind legende și mituri despre criminalii legendari, ocolind zonele unde se depistau cadavre. Omorul unui prunc era o infracțiune foarte gravă și era considerată mai gravă decât uciderea unui matur, și anume, bărbat în puteri. Omorul cu folosirea otravei era considerată o infracțiune gravă [1, p. 90]. Crima realizată cu scopul de a opri hoțul să sustragă bunurile proprietarului nu se sancționa. Persoanele care aveau în posesie otravă erau bănuite de omor prin otrăvire. Competența de judecare a acestei infracțiuni ținea de autoritatea domnească. În Pravila Îndreptarea Legii a domnului Matei Basarab erau patru tipuri de infracțiuni de omor [7, p. 234-235]:

a) omor din extrema necesitate și legitima apărare; b) omor din imprudență; c) Omor săvârșit în stare de afect; d) omor intenționat.

Nu se pedepseau ca ucigași: cei care-și omoară soția sau fiica surprinse în flagrant delict, victima care se afla în legitimă apărare, femeia sau fecioara care comiteau homicid sau răni violatorului [4, p. 398].

Omorul se condamna cu pedeapsa capitală, dacă infractorul nu putea răscumpăra viața răposatului. Oamenii din clasa socială a boierilor în caz că comiteau un homicid al unei persoane de același rang erau sancționați cu pedeapsa capitală. Pentru al doilea omor comis de boieri, pedeapsa era moartea prin decapitare. Omorul din imprudență demonstrat în instanță nu se pedepsea ca homicid. Oamenii de rând care comiteau omor intenționat erau pedepsiți cu moartea fiind trași în țeapă durerile și chinurile la care erau supuși aveau rolul de a minimaliza orice încercare de homicid [3, p. 146]. Omorârea unui Domnitor de către dregătorii săi era pedepsită cu moartea criminalilor, chiar dacă era război civil și pretendetul la domnie devenea Domn în urma acestei crime [9, p. 46]. Inculpații vinovați de omor, chiar dacă primeau iertare din partea rudelor victimei, ultimul cuvânt asupra sentinței de condamnare o avea judecătorul. Omorul săvârșit de boieri putea răscumpăra și plăti viața răposatului cu o sumă de bani, numai dacă defunctul era din rândurile oamenilor de rând. Slujitorii cultului ce săvârșeau un omor, erau expulzați din societate și puși sub pază la o mănăstire, orice încercare de evadare se penaliza cu încarcerarea. În condica lui Constatin Mavrocordat infracțiunile de omor, în care nu era descoperit infractorul gloaba și ciubotele erau achitate de către 12 sate dimprejurul mortului adică locul unde s-a descoperit cadavrul [5, p. 544].

Tentativa de omor la viața Domnului și dregătorilor mari se pedepsea cu moartea prin decapitarea, ca probă servea scoaterea armei din teacă în apropierea curții domnești. Tentativa de omor la viața oamenilor de rând se pedepsea cu bătaia tălpilor fiind folosite nuielele, fiind aplicate și boierilor [5, p. 544].

Patricidul era o infracțiune ce consta în suprimarea vieții părinților, copiilor sau a fraților. Infracțiunea de atentat la viața unui membru al familiei era considerat faptă destul de gravă.

Se condamna infractorul cu pedeapsa capitală fiind ars de viu.

Avortul se considera o infracțiune gravă cu scopul de a provoca moartea fătului în uterul mamei, conform pravilei lui Matei Basarab, se specificau și metodele de întrerupure a sarcinii fiind folosite ierburi sau alte metode [5, p. 545]. Se sancționau persoanele vinovate de întreruperea sarcinii intenționate moartea fiind calificată în instanță ca homicid [7, p. 350].

Infracțiuni contra integrității corporale în această categorie intrau toate infracțiunile ce țin de vătămarea integrității corporale, conform documentelor vremii erau răni simple, lovituri cu palma, toiag, precum și sluțire de orice fel ce lăsa ca urmă orice fel de cicatrice sau urmă. Într-un hrisov al lui Ștefan cel Mare din 1467 se pomenește pentru prima oară de răni sângeroase și răni vinete, adică lovituri și răni simple. Deși faptele nu reprezintă gravitate pentru epoca medievală, totuși sunt mai multe cazuri care ne arată că aceste fapte erau considerate ca delicte și erau sancționate [2, p. 493]. Infracțiuni contra integrității corporale se sancționau cu amenzi, în funcție de statutul victimei și a făptașului. Astfel la 1673, un necunoscut care bate pe cei ce vin să ia zăloage pentru dajde este pedepsit cu un hatalm de 4 boi. La 1673, o sfadă terminată cu bătaia are ca urmare spargerea capului unui om. Infractorii, prin intervenția unui vornic de de Botoșani se împacă cu victima, plătesc bărbierului și usturimea omului și toată cheltuiala cât s-a făcut și sunt iertați de gloabă pentru delict. În ambele cazuri, loviturile sunt date cu corpuri contondente și nu au fost întrebuințate arme. La 1368 un cetățean din Bistrița fiind la Suceava s-a îmbătat și a tăiat un fecior al străjilor și dat gloaba de șase zloți. În Statutul Făgărașului vărsarea de sânge se pedepsea cu patru florini. Un document muntean din 1601-161 arată că pentru faptul de a fi spart capul unui om se plătește hatalm [2, p. 493]. Loviturile și rănirile simple erau considerate ca infracțiuni, iar prin faptul că au fost menționate putem conchide că erau și sancționate diferit. E probabil că provocarea rănilor erau considerate ca infracțiuni mai grave decât loviturile simple.

În societatea medievală, viața și integritatea corpului omului avea un rol important pe prim-plan era ca să nu fie modificată evoluția ansamblului uman din localitate, regiune și țară. Ca prin comiterea

unei infracțiuni ce atenta la viața și integritatea corpului uman, inițial se sancționa conform legii talionului, ca mai apoi datorită evoluției normelor judiciare și necesității financiare a achitării tributului turcilor, pedepsele capitale pentru omor au fost modificate în pedepse corporale și pecuaniare. Evoluția sancțiunilor a fost influențată de biserică, evenimentele epocii, relațiile cu poarta otomană, ideile umaniste din vestul Europei, și nu în ultimul rând, societatea umană. Statul, adică Domnia, a fost obligată să țină cont de toate acestea pentru a nu pierde contactul cu supușii de a expune realizarea dreptății care să fie înțeleasă pentru a preveni răscoale și influențe străine, în caz de neachitare a tributului.

Referințe:

1. *Carte Romanească de învățătură 1646*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961.
2. COSTĂCHEL, V., PANAITESCU, P.P., CAZACU, A. *Viața feudală în Moldova și Țara Românească*. București: Editura Științifică, 1957.
3. CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău-București 2001.
4. *Enciclopedia României*. Vol.I. București: Asociația Științifică pentru Enciclopedia României, 1938.
5. GIURESCU, C. *Istoria Românilor*. Partea a doua. Vol. III. București: Fundația Regală pentru literatură și artă, 1943.
6. *Îndreptarea Legii 1642*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962.
7. IONESCU-MUSCEL, Petre. *Istoria Dreptului penal Român*. București: Editura „Revista Pozitivă Penală și Penitenciară”, 1931.
8. MIRON, C. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă Încoace*. București: Fundația Regală pentru literatură și artă, 1944.

ACORDURILE ANTICONCURENȚIALE ÎN SECTORUL FARMACEUTIC

Grigore CHIȚANU
CZU: 343.533.6:615 grigorechitanu@mail.ru

În conformitate cu noțiunile principale din Legea concurenței nr.183 din 11.07.2012 [1], acordul este orice formă (verbală sau scrisă) de manifestare a voinței comune cu privire la comportamentul pe piață, exprimată de două sau mai multe întreprinderi independente. Acordurile anticoncurențiale, în special încheiate între concurenți, sunt recunoscute ca fiind cele mai grave încălcări anticoncurențiale, a căror daună de pe urma executării acestora o resimt sectoare întregi ale economiei naționale prin scăderea productivității per ansamblu.

Sectoarele farmaceutic și al asistenței medicale au, în general, o importanță socială și economică deosebită, iar sănătatea și accesul la medicamente inovatoare și la prețuri accesibile sunt primordiale pentru cetățeni. Prețurile mari la medicamente impun o sarcină considerabilă asupra sistemului național de sănătate, în care produsele farmaceutice reprezintă o parte substanțială a cheltuielilor. Acest sector necesită o examinare atentă, în conformitate cu legislația concurențială, iar cazurile raportate în materie de acorduri anticoncurențiale, abuz de poziție dominantă și concentrări economice oferă o serie de exemple cu privire la modul în care asigurarea respectării legislației în domeniul de concurență contribuie, în mod specific, la asigurarea accesului pacienților la medicamente inovatoare și la prețuri accesibile. În procesul de analiză a rapoartelor anuale din 2013-2019 ale Consiliului Concurenței şi a deciziilor adoptate de Consiliu în perioada 2010-2019, au fost identificate trei decizii importante care au tangență cu sistemul medical din Republica Moldova.

Hotărârea nr. AA-06-09/62 din 09.06.2011. Prin această hotărâre, Consiliul Concurenței a sancţionat întreprinderile „Didiadi Prim” S.R.L. şi Î. M. „Iseps Farma” S.R.L. pentru înțelegerile de cartel, în cadrul licitațiilor publice pentru achiziționarea insulinei în anii 2009-2011, organizate de Agenția Medicamentului, în vederea asigurării

implementării Programului Naţional „Molddiab". „Iseps Farma" S.R.L. a fost obligată prin hotărâre definitivă să achite suma de 69 000 lei, iar întreprinderea „Didiadi Prim" S.R.L. – suma de 69 325 lei.

Decizia nr. APD–18 din 21.04.2016 cu privire la refuzul neîntemeiat al furnizorilor de medicamente de a onora obligațiile contractuale privind livrarea integrală și în termen a medicamentelor către instituțiile medicale la începutul anului 2015.

Pe parcursul desfășurării investigației, Consiliul Concurenței a constatat că întreprinderile „Dita EstFarm" S.R.L., „Esculap-Farm" S.R.L., „Medeferent Grup" S.R.L., „SanFarm Prim" S.A., „Metatron" S.A. și „R&P Bolgar Farm" S.R.L. au deținut, în anul 2015, poziții dominante pe piața livrării medicamentelor (pentru anumite poziții de medicamente) contractate de instituțiile medico-sanitare publice, în urma licitației organizate de Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale la 10.09.2014. Ca urmare a investigației, Plenul Consiliului Concurenței a constatat încălcarea Legii concurenței de către întreprinderile menţionate, prin refuzul neîntemeiat de a livra integral și în termen medicamente instituțiilor medico-sanitare publice conform contractelor încheiate și a aplicat întreprinderilor menționate o amendă în valoare totală de 17,4 mil. lei [2].

Decizia DA-17/18-19 din 21.03.2019. Prin aceasta Consiliul Concurenței a constatat încălcarea prevederilor art. 12 alin. (1) lit. b) din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012 de către Centrul pentru Achiziții Publice Centralizate în Sănătate și Centrul Național de Transfuzie a Sângelui prin stabilirea de condiţii discriminatorii și acordarea de privilegii pentru activitatea întreprinderilor.

Astfel, Consiliul Concurenței a recomandat Centrului pentru Achiziții Publice Centralizate în Sănătate și Centrului Național de Transfuzie a Sângelui, în cadrul procedurilor de achiziții publice privind procurarea consumabililor și reagenților pentru analizatoarele de tip închis, să țină cont de unele recomandări, astfel încât cerințele stabilite în documentația de atribuire să fie nediscriminatorii.

Ținând cont de faptul că Consiliul Concurenței a adoptat doar o decizie prin care a sancţionat întreprinderile participante la un acord anticoncurențial în sectorul medical, vom face trimitere și la alte acorduri anticoncurențiale investigate în Uniunea Europeană.

Cele mai grave acorduri în medicină şi care au efecte negative asupra consumatorilor sunt acordurile „pay-for-delay” (plăți în schimbul întârzierii) în sectorul farmaceutic. Prin astfel tip de acord, producătorul de produse farmaceutice originale oferă recompensă concurentului său pentru rămânerea lui în afara pieței de produse generice substituibile cu produsul originar.

Prin Decizia Comisiei Europene din 19 iunie 2013 (CASE AT.39226 – LUNDBECK) s-a constatat că compania farmaceutică daneză Lundbeck și patru concurenți generici au încheiat acorduri care au afectat pacienții și sistemele de îngrijire a sănătății [3].

În esență, Lundbeck și alte patru companii farmaceutice au semnat șase acorduri în urma cărora companiile farmaceutice producătoare de medicamente generice au fost limitate în dreptul lor de a intra pe piață cu medicamentul antidepresant – Citalopram, produs și comercializat, până la expirarea valabilității brevetului, în exclusivitate, de Lundbeck. Decizia a impus Lundbeck o amendă de 93,8 mil. EUR și amenzi în valoare totală de 52,2 mil. EUR celor patru concurenți generici.

În 2013 și 2014, Comisia a amendat și alte companii pentru „pay-for-delay”, ca comercializau următoarele produse: Fentanil, un analgezic puternic utilizat în special pentru pacienții care suferă de cancer, Comisia a aplicat amenzi în valoare totală de 16,3 mil. EUR; Perindopril, medicament pentru tensiunea arterială, Comisia a aplicat amenzi în valoare totală de 427,7 mil. EUR pentru întreprinderea farmaceutică franceză Servier și cinci producători de medicamente.

În perioada 2009-2017, în cazurile investigate de către autoritățile europene de concurență în care sunt implicate produse farmaceutice, au fost impuse amenzi în valoare totală de 1,07 mld. EUR.

Asemenea acorduri anticoncurențiale au fost depistate şi în Statele Unite ale Americii, în anul 2019 – trei cazuri. Conform unui studiu al Federal Trade Commission, aceste oferte anticoncurențiale costă consumatorii și contribuabilii cu 3,5 mld. de dolari costuri mai mari în fiecare an [4].

După intrarea pe piață a unui medicament generic, aceste medicamente conduc la o concurență mai puternică a prețurilor din partea medicamentelor generice. Prin urmare, intrarea pe piață a unor medi-

camente generice mai ieftine tinde să reducă vânzările de medicamente originale și prețurile medii, constituind un factor determinant esențial al reducerii costurilor pentru sistemele de sănătate și al unui acces mai mare la medicamente pentru pacienți.

Totodată, după expirarea protecției (brevetului), cunoștințele care stau la baza inovării pot fi utilizate în mod liber de alți inovatori pentru a dezvolta produse noi similare sau independente. Intrarea pe piață a produselor generice sau biosimilare mai ieftine perturbă capacitatea inovatorilor de a beneficia de venituri ridicate datorită exclusivității pe piață și, prin urmare, va încuraja societatea producătoare de medicamente originale să continue să investească în cercetare și dezvoltare pentru produsele în curs de dezvoltare în scopul de a asigura fluxuri de venituri viitoare. Prin urmare, concurența medicamentelor generice/biosimilare nu doar are ca rezultat scăderea prețurilor pentru medicamentele mai vechi, ci și funcționează ca o forță disciplinară care obligă societățile producătoare de medicamente originale să continue să inoveze.

În Republica Moldova, inovația în sectorul farmaceutic nu este avansată, precum e în Uniunea Europeană, cu toate acestea, Consiliul Concurenței trebuie să vegheze sectorul dat având în vedere importanța acestuia pentru societate şi a faptului că în Uniunea Europeană au fost depistate multe acorduri anticoncurențiale care costă consumatorii şi contribuabilii cu sume enorme.

Consiliul Concurenței din România, la 31 martie 2017, a publicat Raportul privind investigația utilă pentru cunoașterea sectorului farmaceutic din România care a fost declanșată la 14.03.2013. Investigația dată a scos în evidență o multitudine de probleme concurențiale din domeniul farmaceutic şi soluții legale, fiind reflectate în raportul întocmit ca urmare a unei investigații care a durat 4 ani [5].

Practicarea efectuării investigațiilor utile pe cele mai importante piețe este o practică larg folosită de către autoritățile de concurenţă. Cu părere de rău, constatăm că Consiliul Concurenței din Republica Moldova nu are publicat niciun Raport privind cunoașterea unei piețe din sectorul medical.

Astfel, uneori efectuarea unor investigații utile de cunoașterea pieței poate avea un efect mai pozitiv asupra consumatorilor şi asupra

întregului sector investigat decât stabilirea unei încălcări pe sectorul respectiv, deoarece efectuarea investigației utile cuprinde examinarea sectorului în întregime prin prisma problemelor concurențiale.

În acest sens, sperăm că odată cu adoptarea Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea structurii organizatorice și efectivului-limită de personal al Consiliului Concurenței la 7 februarie 2019, Consiliul Concurenței va întreprinde mult mai multe acţiuni în vederea contracarării practicilor anticoncurențiale în sectorul medical din Republica Moldova.

Referințe:

1. Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012, publicată în *MO,* nr. 193-197 din 14.09.2012.
2. Raportul privind activitatea Consiliului Concurenței în anul 2016, pp 36-38.
3. Decizia Comisiei Europene din 19.06.2013 (CASE AT.39226–LUNDBECK). [Accesat 10.08.2020] Disponibil: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39226/39226_8310_11.pdf
4. Studiu realizat de Federal Trade Commission. [Accesat 10.08.2020] Disponibil: https://www.ftc.gov/news-events/media-resources/mergers-competition/pay-delay
5. Raportul privind investigaţia utilă pentru cunoașterea sectorului farmaceutic din România, realizat de Consiliul Concurenței. [Accesat 10.08.2020] Disponibil: http://www.consiliulconcurentei.ro/wp-content/-uploads/2020/01/raport_final_ptr_site_martie_2017.pdf

EROAREA DE DREPT ÎN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA: PROPUNERI *DE LEGE FERENDA*

Roman EREMCIUC
Academia „Ştefan cel Mare" a Ministerului
Afacerilor Interne al Republicii Moldova
CZU: 343.159(478) roman.eremciuc@yahoo.com

Codul penal este publicat în Monitorul Oficial, iar publicul larg are acces la acesta. Aici operează prezumția cunoașterii legii, care decurge din principiul general de drept *Nemo censetur ignorare legem* [1]. În perioada cât este în vigoare, legea penală are caracter obligatoriu şi trebuie să fie respectată de oricine; de aceea se impune a fi cunoscută de toţi cetăţenii. *Dispoziţiile penale trebuie mai întâi să fie cunoscute de toţi cetăţenii, pentru ca apoi să fie respectate.* Chiar şi cetăţeanul străin sau apatridul, aflat temporar pe teritoriul Republicii Moldova, este obligat să cunoască legile ţării [2]. Deci, în această materie, funcţionează ***o prezumţie absolută a cunoaşterii legii***, prezumţie ce nu poate fi răsturnată prin dovada contrarie tocmai datorită obligativităţii normei [3, p.155].

În acest context, referindu-se la securitatea ordinii de drept și prezumția cunoașterii legii, autorii Gh.Costachi și I.Iacub abordează accesibilitatea legii care, în opinia acestora, priveşte, în principal, *„aducerea la cunoştinţă publică a acesteia, care se realizează în principal prin publicarea actelor normative"* [4, p.7]. Norma juridică, în opinia autorilor precitați, trebuie să fie clară, inteligibilă, întrucât cei cărora li se adresează trebuie nu doar să fie informaţi preventiv asupra consecinţelor actelor şi faptelor lor, ci să şi înţeleagă consecinţele legale ale acestora [4, p.7]. *Publicarea oficială este o condiţie strict necesară* – temei în baza căruia actul normativ juridic dobândeşte putere juridică deplină, iar data publicării este punctul de la care se începe a se socoti termenul în care actul normativ a fost învestit cu putere juridică [5, p.66].

Dacă în momentul în care până la intrarea în vigoare a legii noi participantul îşi aduce contribuţia la săvârşirea infracţiunii, iar legea

nouă, mai severă, nu este încă publicată, prin urmare, *cerinţa accesibilităţii nu este satisfăcută*. Nu se poate pretinde cetăţenilor supunerea faţă de o lege pe care n-o puteau cunoaşte, întrucât încă nu exista.

Chiar şi cetăţeanul străin sau apatridul, aflat temporar pe teritoriul Republicii Moldova, este obligat să cunoască legile ţării. În baza acestei prezumţii, toţi cetăţenii trebuie să cunoască legile, deoarece necunoaşterea dreptului vatămă *(ignorantia juris nocet).* Altfel, norma ar fi ignorată, fiind considerată îndoielnică, facultativă etc. În perioada cât este în vigoare, nimeni nu se poate sustrage de la respectarea legii penale invocând necunoaşterea ei. Pentru ca aceasta să nu fie o simplă ficţiune, trebuie asigurate condiţiile cunoaşterii normei de drept.

Potrivit principiului legalităţii incriminării şi pedepsei presupune că nicio faptă concretă nu poate atrage răspunderea penală decât în măsura în care este prevăzută ca infracţiune de către o normă penală. Prin urmare, nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită [6, p.66]. Prevederea faptei de către legea penală este prima condiţie de existenţă a oricărei infracţiuni. Ea decurge din principiul legalităţii incriminării, astfel că, în absenţa acestei condiţii, fapta nu poate constitui infracţiune [7, p.90-91].

Într-un alt perimetru de doctrină, în cazul erorii de drept penal, obiectul îl constituie o normă penală. Prin urmare, eroarea de drept penal există în cazul în care făptuitorul, săvârşind o faptă oarecare, nu a cunoscut că aceasta este interzisă de legea penală, ci a considerat că, în condiţiiie în care a comis-o, fapta este permisă de lege [8, p.85-86]. Eroarea asupra unei norme penale presupune necunoaşterea sau cunoaşterea greşită a legii penaleб care nu înlătură caracterul penal al faptei. Pe această bază, se admite în mod unanim în doctrina şi practica judiciară că eroarea asupra existenţei unei norme penale nu poate avea niciodată efect exonerator [8, p.85-86]. Într-o altă lucrare a sa autorul Al. Mariț a concretizat că: „*Eroarea de drept nu schimbă forma şi conţinutul vinovăţiei, deoarece prioritate se dă concepţiei legiuitorului, şi nu conştientizării făptuitorului”*. Credem că anume această ipoteză ar corespunde cel mai bine *gradului de pericol social* manifestat de către persoana infractorului la comiterea infracţiunii [9].

Spre deosebire de legea penală a Republicii Moldova, legea penală română conține în Partea generală a Codului penal norma juridico-penală de sine stătătoare în art.30 CP rom. care prevede în mod expres *eroarea de drept* și *de fapt*. Însă, aceeași concluzie nu poate fi desprinsă din conținutul legii penale a Republicii Moldova,

Luând în considerare că aspectele juridico-penale ale erorii sunt extrem de importante, diversificate și complicate, iar practica judiciară de aplicare a legii penale urmează a fi uniformă, conceptul erorii nu poate fi abandonat de legiuitorul moldav, fiind lăsat doar pe seama doctrinei juridico-penale, iar cadrul normativ penal urmează a fi urgent revizuit și completat.

Din Codul penal al României reținem că, potrivit dispoziţiei de la *alin.(5) art.30 CP rom.*, (5), *nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârşită ca urmare a necunoaşterii sau cunoaşterii greşite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată.*

După cum corect se susține în Decizia Curții Constituționale a României nr.31 din 19 noiembrie 2015, dispoziţiile alin.(5) art.30 Cod penal român, reglementează eroarea asupra normei penale, ca eroare asupra caracterului *ilicit* sau *interzis* al faptei. În reglementarea erorii de drept penal, legiuitorul român s-a referit la necunoașterea sau cunoașterea caracterului *ilicit* al faptei și nu a folosit sintagma de caracter *penal* al faptei [10, p.37-38]. Rezultă că *săvârşirea faptei cunoscând caracterul ilicit (formă a ilicitului extrapenal) al acesteia, dar nu și caracterul penal al faptei, nu va conduce la reținerea erorii de drept penal.* Potrivit concepţiei actuale, eroarea asupra caracterului ilicit nu afectează elementul subiectiv al conţinutului constitutiv (vinovăţia), ci îşi produce efectele în planul imputabilităţii [10, p.42]. Va răspunde penal făptuitorul care a crezut că fapta sa este doar o contravenție, iar în realitate aceasta era incriminată. În acest caz, făptuitorul a cunoscut doar caracterul ilicit extrapenal, nu și caracterul penal al acesteia. Pentru ca fapta prevazută de legea penală să nu-i fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o, aceasta trebuie să se abțină de la orice conduită ilicită. Numai în mod excepțional este admisă cauza de neimputabilitate a erorii de drept penal în ipoteza în care făptuitorul nu a

cunoscut caracterul ilicit (penal ori extrapenal) al faptei sale din cauza unei împrejurari care nu putea fi evitată *(eroare invincibilă)* [11, p.209].

Pornind de la cele expuse, în scopul de a îmbunătăți legea penală a Republicii Moldova, propunem completarea conținutului Părții generale ale Codului penal al Republicii Moldova cu două articole, după cum urmează:

Articolul 19[1]. Eroarea

(1) Constituie eroare necunoaşterea sau cunoaşterea greşită de către făptuitor în momentul săvârşirii faptei prevăzute de legea penală a unei stări, situații, împrejurări, a unei circumstanțe agravante, a unei dispoziții legale nepenale sau a caracterului ilicit al unei fapte.

(2) Constituie eroare relevantă obiectivă, dacă orice altă persoană rezonabilă de pregătire medie ar percepe situația la fel și ar proceda analogic într-o împrejurare similară.

(3) Constituie eroare irelevantă subiectivă, dacă o altă persoană rezonabilă de pregătire medie nu ar proceda analogic și nu ar provoca urmările prejudiciabile.

Referințe:

1. Hotărârea Curții Constituționale *privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin.(2) lit.c) din Codul penal (confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false)*. (Sesizarea nr. 25g/2018). http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-hnr12201825g201845be7.pdf
2. RĂDUCANU, R. *Timpul şi aplicarea legii penale*. https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2007/RSJ1/B04RaducanuRuxandra.pdf
3. PĂDURE, Dr. *Principiul fundamental al legalității în timp în dreptul penal substanțial: aspecte de tehnică legislativă.* În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Ştiinţe sociale”,* 2018, nr.3(113), pp.154-161. (ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017).
4. COSTACHI, Gh., IACUB, I. Reflecții asupra securității juridice în statul de drept. În: *Legea și viața,* 2015, nr.5(281), pp.4-9.
5. POALELUNGI, O., POALELUNGI, P. Actul normativ-juridic – principalul izvor al sistemului de drept Romano-German. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.9-10, pp.63-70.
6. PĂDURE, Dr., MANEA, Vl. Tempus regit actum, lex mitior și lex tertia în dreptul penal substanțial. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria*

„Ştiinţe sociale”, 2018, nr.8(118), p.65-73. (ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017).

7. MARIŢ, Al. Cunoaşterea şi previzibilitatea legii penale. În: *Vector European,* 2014, numărul suplimentar, p.90-93 (ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X)
8. MARIŢ, Al. *Eroarea de drept şi cunoaşterea antijuridicităţii faptei infracţionale.* În: *Vector European,* 2014, numărul suplimentar, p.85-90 (ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X), p.85-86.
9. MARIŢ, Al. *Vinovăţia penală în cadrul principiilor legalităţii şi a principiului legalităţii incriminării şi a pedepsei. Cunoaşterea antijuridicităţii faptei infracţionale sau reprezentarea ilegalităţii ei.* pp.148-161 http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/2409/1/marit_148-161_conf_ziua_jurist_Drept_2005.pdf
10. SIMIONESCU, E.G. Eroarea din perspective dreptului penal. În: *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi”* din Târgu Jiu, *Seria Ştiinţe juridice,* 2014, nr.2, pp.37-38.
11. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. *Drept penal român. Partea generală: conform Noului Cod penal*: Curs universitar. Bucureşti: Universul juridic, 2014, 525 p.

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A LATURII SUBIECTIVE A INFRACȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE PROTECȚIE A MUNCII

Tudor JALBĂ
CZU: 343.222:343.347 ***jalbatudor@gmail.com***

Prin *latura subiectivă a infracțiunii* se înțelege atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și urmările ei, motivul și scopul infracțiunii. Semnul principal în cadrul laturii subiective a infracțiunii este vinovăția care se caracterizează prin intenție sau imprudență, precum și modalitățile generale ale fiecărei forme: intenția directă și intenția indirectă, respectiv încrederea exagerată și neglijența penală. Cunoașterea laturii subiective poate avea loc doar prin prisma analizei și aprecierii comportamentului făptuitorului și a împrejurărilor săvârșirii infracțiunii.

Autorul rus A.I. Rarog subliniază că latura subiectivă a infracțiunii o constituie atitudinea psihică a unei persoane direct implicată spre comiterea unei infracțiuni [1, p.132].

Autorul B.S. Volkov, descrie latura subiectivă ca fiind atitudinea psihică a făptuitorului îndreptată spre comiterea infracțiunii în care conștiința și trăsăturile emoționale acționează în unitate și înțelegere reciprocă [2, p.136].

În opinia noastră, latura subiectivă a infracțiunii o constituie capacitatea psihoemoțională a subiectului infracțiunii, îndreptată în mod direct sau indirect la comiterea actului infracțional.

Analiza juridico-penală a laturii subiective a componenței de infracțiune se realizează prin intermediul semnelor juridice care o caracterizează: vinovăţia, scopul și motivul infracţiunii, emoţiile. Importanţa juridico-penală a acestor semne nu este identică, însă toate în ansamblu caracterizează procesul lăuntric care are loc în conștiința celui vinovat [3, p. 232].

Uneori, legiuitorul condiţionează existenţa laturii subiective a unor anumite infracțiuni de existenţa unui *motiv* sau *scop* anume, care se alătură intenţiei. În cazul infracțiunii de încălcare a regulilor de

protecție a muncii, *scopul* și *motivul* infracţiunii lipsesc, deoarece făptuitorul nu are un obiectiv bine propus și o finalitate urmărită prin săvârșirea faptei ce constituie elementul material al infracţiunii.

Totodată, precizăm că în cazul comiterii infracțiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii, motivul nu prezintă importanţă din punct de vedere juridic, și aceasta întrucât legea nu a condiţionat existența infracţiunii în latura sa subiectivă de existenţă a unui scop sau motiv.

Potrivit mai multor opinii ai autorilor autohtoni cât și din Federația Rusă, latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii poate fi comisă atât prin intenție, cât și din imprudență.

În opinia noastră, infracțiunea de încălcare a regulilor de protecție a muncii poate fi comisă doar din imprudență, atunci când făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acţiunii sau inacţiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod uşuratic că ele vor putea fi evitate ori nu îşi dădea seama de caracterul prejudiciabil al acţiunii sau inacţiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deşi trebuia şi putea să le prevadă.

Astfel, nu susținem punctul de vedere privind faptul că infracțiunea prevăzută de art.183 Cod penal ar putea fi comisă în mod intenționat, or infracţiunea este săvârşită cu intenţie dacă persoana care a săvârşit-o îşi dădea seama de caracterul prejudiciabil al acţiunii sau inacţiunii sale a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conştient, survenirea acestor urmări, manifestând o atitudine indiferentă față de apariția lor. Deci, pentru ca o infracțiune să fie considerată ca fiind comisă în mod intenționat, faptele subiectului trebuie să întrunească în cumul toate condițiile indicate *supra*.

Spre exemplu, autorul rus A. A. Pinayev, propune propria sistematizare a infracțiunilor în funcție de vinovăție, evidențiind un grup special de infracțiuni cu o formă mixtă de vinovăție care include toate infracțiunile îndreptate împotriva drepturilor de muncă ale cetățenilor care conțin pericolul pentru viața și sănătatea oamenilor [4, p.27-29].

În cazul laturii subiective a infracțiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii nu poate fi prezentă dubla formă de vinovăție, or

această formă de vinovăție se realizează atunci când făptuitorul săvârșind cu intenție o faptă prevăzută de legea penală, produce din imprudență un rezultat mai grav sau un rezultat în plus față de acela prevăzut și urmărit sau acceptat inițial. În acest caz, pe lângă urmările directe, survin și urmări derivate, mult mai grave, care nu au fost cuprinse inițial de intenția celui vinovat, astfel legiuitorul reunește într-o singură componență de infracțiune două infracțiuni de sine stătătoare: una intenţionată și alta imprudentă, care formează o infracţiune calitativ nouă cu un conţinut subiectiv specific, în asemenea circumstanțe, nu poate fi vorba despre comiterea infracțiunii prevăzute de art.183 Cod penal.

Legiuitorul penal a stabilit în Partea generală a Codului penal al Republicii Moldova reguli cu caracter de principiu după care se poate determina forma vinovăţiei necesară pentru existenţa unei anumite infracţiuni. În acest sens, art.17 și 18 Cod penal explică conținutul vinovăției sub formă de intenție și imprudență pentru a face distincție între acestea, denotând caracterul social periculos al comiterii infracțiunii.

În opinia noastră, latura subiectivă a infracțiunii prevăzute de art.183 Cod penal, este caracterizată doar printr-o formă a vinovăției manifestată prin încredere exagerată sau neglijență penală. Încrederea exagerată se exprimă prin faptul că persoana vinovată, care încalcă regulile de securitate sau alte norme de protecție a muncii, a prevăzut urmările faptei sale prejudiciabile, dar considera în mod uşuratic că ele vor putea fi evitate, iar neglijența făptuitorului se exprimă prin neîndeplinirea sau îndeplinderea necorespunzătoare a obligațiunilor de serviciu, în consecință urmările periculoase puteau surveni, deși subiectul putea și trebuia să le prevadă.

În realitatea obiectivă se întâlnesc situații când persoana care deține atribuţii de asigurare a respectării regulilor de protecţie a muncii în cadrul entității, intenționat comite acțiuni care ar duce la încălcarea tehnicii securității, igienei industriale sau altor reguli de protecție a muncii, în urma cărora au avut loc accidente cu oameni, soldate cu vătămări corporale medii sau grave, sau aceste încălcări au provocat decesul unora sau mai multor persoane. În situațiile respective deducem faptul că subiectul a manifestat intenție față de fapta prejudiciabilă conștientizând caracterul celor săvârșite și a admis în mod conștient survenirea urmărilor prejudiciabile.

În aceste circumstanțe, făptuitorul a avut intenția de a cauza vătămări ale integrității corporale salariatului, modul de punere în aplicare a unei astfel de intenții fiind încălcarea normelor de protecție a muncii la locul de muncă, respectiv, fapta urmează să fie calificată conform art.152, art151, sau art.145 Cod penal, în funcție de urmările survenite în fiecare caz aparte.

Un alt criteriu nu mai puțin important este faptul că legiuitorul în dispoziția alin.(1) art.183 Cod penal, nu a condiționat forma vinovăției pentru care poate fi trasă la răspundere persoana în caz de încălcare a tehnicii securităţii, a igienei industriale sau a altor reguli de protecţie a muncii, dacă această încălcare a provocat accidente cu oameni sau alte urmări grave. Pe când în cazul variantei agravante prevăzută la alin.(2) art.183 Cod penal, urmarea prejudiciabilă survine ca rezultat al încălcării regulilor de protecţie a muncii, care a provocat din imprudenţă decesul unei persoane, astfel legiutorul condiționând vinovăția sub formă de imprudență.

În opinia noastră, omisiunea stabilirii vinovăției sub formă de imprudență în dispoziția normei prevăzute de alin.(1) art.183 Cod penal, poate duce la interpretări eronate în cazul aplicării acestor prevederi în practică de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată.

Referințe:

1. РАРОГ, А.И. *Российское уголовное право. Общая часть*, Москва: Спарк, 1997.
2. ВОЛКОВ, Б.С. *Уголовное право России. Общая часть*. Казань, 1994.
3. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. *Drept penal. Partea generală.* Vol I. Chișinău, 2012.
4. ПИНАЕВ, А.А. *Особенности составов преступлений с двойной смешанной формами вины*. Харьков, 1984.

EXECUTAREA MĂSURILOR DE SIGURANŢĂ

Victor MORARU, Anca COLESCU
CZU: 343.24 *moraruvictor95@yahoo.com*
colescu_anca979@yahoo.com

Măsurile de siguranţă sunt sancţiuni de drept penal cu un pronunţat caracter preventiv, având drept scop înlăturarea unor stări de pericol şi preîntâmpinarea săvârşirii faptelor prevăzute de legea penală. Codul penal din România prevede că măsurile de siguranţă se iau faţă de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată, dar şi în legătură cu persoana căreia nu i se aplică o pedeapsă [1, p.587].

Obligarea la tratament medical este măsura de siguranţă cu caracter medical care constă în obligaţia impusă făptuitorului care, din cauza unei boli ori a intoxicaţiei cronice cu alcool, stupefiante sau alte substanţe asemănătoare, prezintă pericol pentru societate, de a se prezenta în mod regulat la tratament medical până la însănătoşire. Costurile tratamentului medical sunt suportate de către bugetul de stat [2].

Confirmarea măsurii se face prin sentinţa prin care instanţa se pronunţă asupra vinovăţiei inculpatului. Măsura de siguranţă poate însoţi o pedeapsă, dacă instanţa constată că inculpatul a săvârşit fapta cu vinovăţie. O copie de pe dispozitivul hotărârii şi o copie a raportului medico-legal se trimit organelor care au obligaţia să ducă la îndeplinire această măsură. Când persoana în cauză se sustrage de la efectuarea tratamentului medical, se poate dispune internarea medicală a acesteia. Competenţa de a hotărî internarea medicală aparţine instanţei de executare, la sesizarea direcţiei sanitare din care rezultă că persoana se sustrage de la efectuarea tratamentului.

Internarea medicală este măsura de siguranţă cu caracter medical care constă în internarea într-un institut medical de specialitate, până la însănătoşire, a făptuitorului care este bolnav mintal ori toxicoman şi care prezintă pericol pentru societate. Internarea medicală se ia pe o perioadă nedeterminată şi durează până la însănătoşire. Măsura internării medicale poate fi luată în mod provizoriu de procuror, în faza de urmarire penală, şi de instanţă, în faza de judecată. Autoritatea de

sănătate publică stabilită prin hotărârea instanţei pentru realizarea internării medicale este obligată să asigure supravegherea celui internat, să-l trateze medical şi să comunice despre internare instanţei de executare [3].

Interzicerea unei funcţii sau profesii este măsura de siguranţă ce se poate lua faţă de făptuitorul care a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală din cauza incapacităţii, nepregătirii sau altor motive care îl fac impropriu pentru exercitarea unei profesii, meserii sau alte ocupaţii şi există pericolul de a săvârşi alte fapte prevăzute de legea penală [4, p.300]. Este necesar să existe o legătură cauzală între modul de exercitare a profesiei, meseriei sau alte funcţii şi fapta prevăzută de legea penală. În vederea punerii în executare a măsurii, instanţa de executare comunică o copie de pe dispozitivul hotărârii organului în drept să aducă la îndeplinire această măsură şi să supravegheze respectarea ei.

Interzicerea de a se afla în anumite localităţi se poate lua pe o perioada de 5 ani, iar dacă pericolul subzistă, poate fi prelungită. Cauza care determină luarea acestei măsuri este necesitatea înlăturării unui pericol grav pentru societate, care s-ar produce în eventualitatea prezenţei persoanei condamnate într-una sau mai multe localităţi anume determinate. Pentru dispunerea unei asemenea interdicţii se cer o seamă de condiţii care privesc persoana făptuitorului, locul săvârşirii infracţiunii, numărul infracţiunilor şi alte condiţii [5, p. 52].

Expulzarea este o măsură de siguranţă care constă în îndepărtatea silită de pe teritoriul ţării a infractorului cetăţean străin sau persoană fără cetăţenie care nu are domiciliul în România, dacă, în urma săvârşirii infracţiunii, prezenţa sa pe acest teritoriu prezintă o stare de pericol [6, p. 350].

Confiscarea specială este o măsură de siguranţă cu caracter patrimonial, care consta în trecerea în proprietatea statului, cu titlu gratuit, a unor bunuri care, dacă ar fi fost lăsate în continuare în detenţia făptuitorului, ar prezenta pericolul săvârşirii unor noi fapte prevăzute de legea penală. Periculozitatea rezultă din substanţa acelor lucruri, din întrebuinţarea ce li s-a dat, din destinaţia ce li s-a atribuit sau din provenienţa lor ilicită, de natură a determina noi încălcări ale legii. Măsura se execută prin predarea lucrurilor confiscate organelor în drept a le prelua sau valorifica [7, p. 30].

Interdicţia de a reveni în locuinţa familiei pe o perioadă determinată a fost introdusă în legislaţia penală pentru a preveni violenţa în familie. Această măsură poate fi luată pe o durată de până la 2 ani şi poate fi cumulată cu o altă măsură de siguranţă, cum ar fi internarea medicală.

Codul penal al Repubicii Moldova nu cunoaşte o noţiune a măsurilor de siguranţă, formulând doar scopurile acestora. În doctrină, măsurile de siguranţă sunt definite ca fiind sancţiuni de drept penal, constând din măsuri de constrângere cu caracter preventiv, care au drept scop înlăturarea unor stări de pericol şi preîntâmpinarea săvârşirii de noi infracţiuni. Fiind o sancţiune de drept penal, măsurile de siguranţă trebuie să fie aplicate cu respectarea drepturilor fundamentale şi libertăţilor omului.

Măsurile de constrângere cu caracter medical reprezintă măsuri coercitive aplicate persoanelor care suferă de anumite boli psihice sau fac abuz de substanţe alcoolice sau narcotice şi care au săvârşit o faptă prevăzută de legea penală. Pentru aplicarea acestor măsuri, persoana trebuie să fi comis o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă este trasă sau nu la răspundere penală. Daca instanţa de judecată constată că persoana în cauză a săvârşit o faptă penală în stare de iresponsabilitate sau cu anumite boli psihice cronice, poate adopta o sentinţă de absolvire de pedeapsă fie de liberare de pedeapsă şi de aplicare a unor măsuri cu caracter medical. Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical eate un drept şi nu o obligaţie pentru instanţa de judecată. Codul penal prevede două tipuri de măsuri de constrângere cu caracter medical, şi anume, internarea într-o instituţie psihiatrică cu supravegherea obişnuită şi internarea într-o instituţie psihiatrică cu supraveghere riguroasă. Instanţa de judecată, în temeiul avizului instituţiei medicale, dispune încetarea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical în cazul însănătoşirii [8, p. 265].

Referinţe:

1. GORUNESCU, M. *Noul Cod penal. Partea generală.* Ed.aII-a. București: Universul juridic.
2. Legea nr. 253/2013, art. 77 alin.(2).
3. Codul de procedură penală, art. 569 alin (3).

4. DONGOROZ, V. Interzicerea unei funcţii sau profesii. În: *Explicaţii teoretice ale Codului penal roman.* Vol. II. Edit. Acad., 1970.
5. NIŢU, T. Admisibilitatea luării măsurii interzicerii de a de afla în anumite localităţi. În: *Dreptul*, 1992, nr. 8.
6. DONGOROZ, V. Expulzarea străinilor. În: *Explicaţii teoretice ale Codului penal roman*. Vol. II. Edit. Acad, 1970.
7. PAPADOPOL, V. Confiscarea specială în practica penală. În: *R.R.D,* 1983, nr. 5.
8. GRAMA, M., ŞAVGA, A., BOTNARIU, S., MARTIN, D. *Drept penal. Partea general.* Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016.

LEGEA PENALĂ CA INSTRUMENT DE PROTECȚIE A RELAȚIILOR SOCIALE ORIENTATE SPRE CONVIEȚUIREA TUTUROR CETĂȚENILOR ȚĂRII NOASTRE, INDIFERENT DE RASĂ, NAȚIONALITATE, ETNIE, RELIGIE

Aurora OLARU
CZU: 343.211.3 aurora.ermurachi@gmail.com

Reconceptualizarea protecției juridico-penale a relaţiilor sociale orientate spre convieţuirea tuturor cetăţenilor ţării noastre, indiferent de rasă, etnie, religie sau naţionalitate prin interferența legii penale a Republicii Moldova cu legislația europeană în materia asigurării drepturilor omului, precum și doctrina contemporană din ultimii ani prezintă interes sporit în orce etapă a evoluției umane.

În cele ce urmează, ne vom axa pe analiza unor aspecte ce țin de faptele prevăzute la art.346 CP RM [1], doar în ceea ce se referă la diferențierea activităților îndreptate spre aţâţarea vrajbei, diferenţierii sau dezbinării naţionale, etnice, rasiale sau religioase.

Ab initio menționăm că, potrivit art.31 alin.(1) şi (3) din Constituţia Republicii Moldova [2], libertatea conştiinţei este garantată, totodată aceasta trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

La nivel internațional, în conformitate cu alin.(1) art.9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [3], orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie; acest drept include libertatea de a-şi schimba religia sau convingerea, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învăţământ, practici şi îndeplinirea ritualurilor. Potrivit alin.(2) art.9 al actului normativ citat, libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate forma obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor şi libertăţilor altora. În acest context, ne solidarizăm cu unii autori, conform opiniei cărora *convingerile*

oricărei persoane fizice reprezintă acel complex de idei, principii şi învăţături de credinţă sau dogme fie cu caracter religios, etnic, național, rasial în care o persoană crede, pe care le acceptă benevol, le mărturiseşte şi după care se conduce în viaţă [4]. Astfel de convingeri sunt o parte integrală şi importantă a identităţii fiecărui om, iar convingerile omului despre viaţa şi rolul său în această viaţă constituie fundamentul acestei identităţi. Forul interior al unei persoane, și anume, gândirea, conștiința sa îi creează acesteia individualitate și o diferențiază ca și individ. Totodată, „convingerile personale", spre deosebire de opinii personale satisfac următoarele două criterii: ele trebuie să atingă un anumit grad de forţă argumentativă, seriozitate, coeziune şi importanţă; ele trebuie să fie compatibile cu respectul pentru demnitatea umană.

Mai mult, Consiliul Europei impune statelor două tipuri de obligații în vederea protejării cetățenilor săi, și anume: *obligații negative* – în conformitate cu acestea, statele trebuie să se abțină să aducă orice fel de atingere drepturilor garantate prin prevederile articolului în discuție; și, *obligații pozitive* – în conformitate cu acestea, statele trebuie să ia toate măsurile necesare și utile pentru ca persoanele ce se află sub jurisdicția lor să poată să își exercite drepturile prevăzute la art.9 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului.

Cu toate acestea, cum menționează autorul român A. Jeflea, opinie care o susținem, „această libertate este restricționată prin norme juridico-penale ce sancționează prozelitismul și subminarea ordinii de stat [5, p.178-179]. Membrii grupurilor după oricare criteriu ar trebui să se respecte reciproc, să respecte legile ţării, să cultive bune relaţii pentru înaintarea credinţei lor şi atingerea obiectivelor religios-morale, culturale etc., în aşa fel încât să se evite prozelitismul agresiv practicat de membrii cultelor de tip extremist și fundamentalist"[6, p.183]. Prin *prozeletismul abuziv* se presupune orice acţiune de schimbare a convingerilor religioase, etnice, naționale, rasiale ale unei persoane sau ale unui grup de persoane prin constrângere fizică sau psihică. La prozeliţi apare xenofobia şi o psihologie cu tentă de violenţă. În majoritatea cazurilor, adepţii lui se izolează, întâi de toate de familie, de prieteni şi apoi de societate. În urma acestui fenomen au de suferit și alte valori din con-

siderentul că constrângerea aplicată față de actorii grupurilor etnice, religioase, naționale, rasiale ades sunt aduse atingeri și membrilor de familie a acestora, deoarece sub imperiul fricii față de liderii grupurilor persoana, membră a grupului, atrage și membrii familiei sale. Un astfel de procedeu este bine răspândit față de femei, care sunt nevoite să-și aducă în grup soții, precum și copiii lor ca un angajament de a le cruța viața.

În opinia noastră, faptele infracționale prevăzute la art.346 CP RM constituie infracțiuni ce implică semne de extremism religios, etnic, național și rasial, întrucât infracțiunile contra drepturilor constituționale ale persoanei intenţionat îndreptate spre aţâţarea vrajbei, diferenţierii sau dezbinării naţionale, etnice, rasiale sau religioase constituie infracțiuni săvârșite împotriva unui grup religios, etnic, național, rasial sau o persoană care aparține acestui grup (art.346 CP RM).

Într-o altă ordine de idei, este de menționat că, din perspectiva atitudinii față de religie, etnie, naționalitate, rasă *libertatea de gândire, de conştiinţă* presupune dreptul la identitate nu doar a persoanelor după grupul cu care se identifică, dar şi a concepţiei acestora despre viață. Acest drept prevede posibilitatea persoanei de a-și putea exprima în particular sau în public o anumită concepție despre lumea înconjurătoare, de a avea sau nu o credință religioasă, o apartenență la un grup etnic, național, sau unei organizații de orice fel, recunoscută de ordinea constituțională existentă în momentul respectiv, fără a suferi vreo constrângere sau vreun prejudiciu și fără a avea un tratament discriminatoriu față de alți membri ai comunității înconjurătoare.

În asemenea conjunctură distingem că *obiectul juridic special al faptei infracționale prevăzute la art.346 CP RM* îl constituie egalitatea religioasă, etnică, națională, rasială și libertatea de a profesa orice idee în baza convingerilor personale. În timp ce orice persoană are propriile convingeri despre aspectul religios, etnic, național, rasial le mărturisește, le exprimă, le practică dar cu respect față de ceilalți actori ai vieții sociale manifestând atitudine egală față de drepturile lor.

În sensul art.346 CP RM, mecanismul de stârnire a discordiei religioase, etnice, naționale, rasiale *rezidă inclusiv și în înjosirea*

demnității personale a victimei, fără respectarea egalității în drepturi a celorlalți participanți ai vieții sociale într-un stat. În cazuri discutabile și incerte se recomandă efectuarea unei expertize (analiză) istorico-culturologice și lingvistice care permite determinarea împrejurării încălcării dreptului personal la religie, etnie, națiune sau rasă și dacă s-a adus atingerea sentimentelor personale bazate pe aceste drepturi, sau nu. În asemenea situații, implicit se face diferența dintre infracțiune și contravenție care constă în gravitatea acțiunilor și impactul acesteia asupra valorilor sociale protejate de lege. Pentru acesta legiuitorul a prevăzut acest aspect de diferențiere în normele din Codul contravențional al RM, care de asemenea garantează protecția cetățenilor în domeniile sociale ale vieții respectând egalitatea în drepturi vizavi de religie, etnie, naționalitate, rasă (art. 6 alin. (1), art. 54, art. 65^1 , art. 71^1 CC RM [7]). Răspunderea contravențională va surveni în fiecare caz de manifestare a intoleranței confesionale ce pun în pericol prejudicierea valorilor ocrotite de legea penală la art.2 CP RM.

În concluzie reiterăm că atât persoanele ce au opinii proprii despre etnie, rasă, religie, naționalitate, cât și persoanele ce au aderat la alte grupuri după convingerile lor proprii în egală măsură trebuie să fie protejate de către stat şi să nu fie supuse unui tratament discriminatoriu. Statul de drept garantează protecţia tuturor cetățenilor, fără discriminare.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr.128-129.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova pe 29.07.94. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.1, 12.08.1994
3. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (Roma, 4.XI.1950) amendată de Protocoalele nr. 11 şi 14, însoţită de Protocolul adiţional şi de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12 şi 13. [Accesat 19.08.2020] Disponibil: http://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
4. COLTOFEANU, A.Iu., GHIGHECI, Cr. *Conținutul art. 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Precizări generale.* Domeniul *de*

aplicabilitate. [Accesat 19.08.2020] Disponibil: http://abcjuridic.ro/libertatea-de-gandire-de-constiinta-si-de-religie-in-jurisprudenta-cedo-partea-i/

5. JEFLEA, A. Unele considerente privind fenomenul religios în știința criminologică română. În: *Studia Universitatis Moldaviae,* 2017, nr.8(108), pp.177-187.
6. JEFLEA, A. Constatări de lege lata privind prozeletismul abuziv și extremismul religios în legislația extrapenală a Republicii Moldova. În: *Studia Universitatis Moldaviae,* 2016, nr.8(98), pp.178-184.
7. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2017, nr.78-84.

VICTIMA INFRACȚIUNII DE VIOLARE DE DOMICILIU (art.179 Cod penal)

Stela BOTNARU, Gheorghe POPA
CZU: 343.988:343.44 *gicupopa92@gmail.com*

Potrivit dispozițiilor art.2 Cod penal, legea penală apără *împotriva infracţiunilor, persoana, drepturile şi libertăţile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituţională, suveranitatea, independenţa şi integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea şi securitatea omenirii, precum şi întreaga ordine de drept*.

Constituţia Republicii Moldova asigură respectarea inviolabilității asupra domiciliului şi reşedinţei, relatând că acestea sunt inviolabile, nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţământul acesteia, la art.29 alin.(1). Spectrul legislativ ce reglementează domiciliul are drept scop asigurarea relaţiilor sociale cu privire la realizarea dreptului la inviolabilitatea domiciliului.

Examinând noțiunea de domiciliu din art.6 Cod de procedură penală, *domiciliul este locuinţa sau construcţia destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum şi încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun).*

În acest sens, putem înțelege că noțiunea de „domiciliu'' include orice teren privat, automobil, navă maritimă şi fluvială privată, birou. Astfel concluzionăm că domiciliul nu este dependent de dreptul de proprietate asupra unei case (spațiu de locuit). Proprietarul este dependent de a dispune după bunul său plac de posesia și folosința domiciliului, reședinței. Libertatea persoanei de a se izola la sine în casă nu este un privilegiu al proprietăţii, ci un aspect al libertăţii acesteia, al libertăţii persoanei de a locui undeva. Din acest considerent, infracţiunea de violare de domiciliu nu este o infracțiune contra patrimoniului.

În legea penală și doctrina de specialitate este lăsat loc de distincție pentru asigurarea respectării ordinii de drept și distingerea unor categorii de persoane care sunt titularii dreptului asigurat prin lege. Astfel, referindu-ne la asigurarea inviolabilității domiciliului, nu putem să nu distingem care este persoana căreia îi este încălcat dreptul asigurat prin lege, cea care are statut de victimă în cazul infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal.

În doctrina de specialitate, se relatează că calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal, o poate avea orice persoană, cetățean al Republicii Moldova, cetăţean străin sau apatrid. Conținutul alin.(1) al articolului supus examinării este formulat astfel: „Pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliul sau reședința unei persoane fără consimțământul acesteia”. De aici deducem că, în calitate de victimă poate fi orice persoană, indiferent de cetățenie, apartenență etnică sau alte criterii. Formularea „unei persoane” expusă în contextul art.179 Cod penal, oferă un spectru larg pentru noțiunea de victimă. Astfel condiția de bază este ca această persoană care are calitatea de victimă să posede dreptul asupra încăperii care este violată și constituie domiciliul sau reședința ei. Victima nu trebuie să dispună de orice drept asupra bunului, dar dreptul de abitație asupra încăperii calificate drept domiciliu. La calificarea infracțiunii și individualizarea pedepsei nu are importanță, dacă coraportul dintre domiciliu și victimă a rezultat în urma exercitării directe a dreptului de proprietate asupra încăperii, calificată drept domiciliu, sau victima a obținut dreptul de abitație în urma întocmirii unui contract de locațiune, sau orice act juridic care îi oferă dreptul de abitație asupra domiciliului sau reședinței. De asemenea, la calificarea faptei conform art.179 Cod penal, nu prezintă importanţă statutul victimei: proprietar, chiriaş, membru al familiei, care are dreptul de abitaţie etc.

În scopul confirmării celor expuse în doctrina de specialitate, considerăm necesară relatarea din practica judiciară a următoarei spețe: *S.A., aflându-se în căminul nr.2 al Colegiului de Ecologie, din cauza relațiilor ostile apărute cu cet. B.V., în scopul aplicării loviturilor (victimei) ultimului, intenționat a pătruns în odaia nr. 94, fără consimțământul persoanei, unde i-a aplicat lui B.V. lovituri cu mâinile*

și picioarele asupra diferitor părți ale corpului, cauzându-i ultimului vătămări corporale ușoare. Conform rechizitoriului, acțiunile lui S.A. au fost calificate conform componenței de infracțiune prevăzute de art.179 alin.(2) Cod penal. Instanţa a reţinut următoarele semne constitutive în conduita inculpatului: pătrunderea ilegală în domiciliul unei persoane, fără consimțământul acesteia, cu aplicarea violenței.

În calitate de critică este de menționat că fapta urma a fi calificată conform prevederilor art. 179 alin. (1) Cod penal, deoarece violența aplicată față de victimă nu a fost îndreptată în scopul violării de domiciliu și nu a fost aplicată înaintea consumării infracțiunii de violare de domiciliu, dar a fost aplicată după consumarea infracțiunii.

În legea penală nu este atrasă o atenție sporită asupra raportului dintre victimă și domiciliu sau victimă și reședință. O importanță sporită trebuie atrasă asupra comportamentul făptuitorului în timpul comiterii infracțiunii. Legea penală ocrotește titularul de drept al spațiului ce constituie domiciliu sau reședință, indiferent de modul de apariție și exercitare al acestuia, deoarece legea într-un stat democratic nu impune impedimente de realizare a unor drepturi directe de către titularii dreptului. La calificarea faptei, nu are relevanță statutul victimei.

Nu întotdeauna aceeaşi persoană cumulează calităţile de titular al dreptului la inviolabilitatea domiciliului şi de titular al dreptului de proprietate asupra imobilului aferent acelui domiciliu.

Doctrinarii ruși V.N. Shelestiukov și I.A. Shevcenko de asemenea împărtășesc această opinie statuând că: „Dreptul la inviolabilitatea domiciliului îl pot avea chiar şi persoanele care nu au nici un drept asupra locuinţei (chiriaşul)”, „Victima infracţiunii de violare de domiciliu poate fi chiar şi persoana care locuieşte în spaţiul respectiv”.

În opinia autorilor L.Gîrla şi I.Tabarcea, victima infracţiunii, prevăzută de art.179 Cod penal, poate fi atât persoana al cărei drept constituţional la inviolabilitatea domiciliului a fost încălcat, cât și persoana care a fost supusă violenţei sau ameninţării cu violenţa în legătură cu pătrunderea în domiciliu.

Doctrinarul R.Ștefănuț susține că, în cazul comiterii infracțiunii de violare de domiciliu, putem menționa că nu este exclusă posibilitatea pluralității de victime. Pluralitatea de victime este posibilă în cazul în

care dreptul de proprietate, de abitație aparține mai multor persoane, iar făptuitorul prin comiterea infracțiunii aduce atingere dreptului asigurat de art.29 din Constituție. Pluralitatea de victime are o deosebită importanță și la stabilirea și individualizarea pedepsei ce urmează a fi aplicată pentru comiterea infracțiunii. În situația în care domiciliul violat aparţine în comun mai multor persoane, suntem în prezența unei singure infracţiuni de violare de domiciliu, cu o pluralitate de victime. Aici se constată o lacună a normei de drept. Relevant ar fi ca și în cazul mai multor infracțiuni din partea specială a Codului penal să existe și la infracțiunea de violare de domiciliu agravanta *„asupra a două sau mai multor persoane”*. Autorul R.Ștefănuț susține că necesară ar fi o astfel de prevedere, deoarece infracțiunea în natura sa poate presupune existența a două sau mai multe victime, iar neincriminarea acesteia este inechitabilă în coraport cu celelalte norme care în esență prevăd o astfel de agravantă *„asupra a două sau mai multor persoane”.* Considerăm că neincluderea unei agravante *„asupra a două sau mai multor persoane”,* nu îngrădește niciun drept al victimei, prevăzut de art. 58 Cod de procedură penală, fapt pentru care nu o considerăm o lacună a normei de drept.

În ceea ce privește statutul victimei infracțiunii, sunt păreri diferite. Astfel autorul R.Ștefănuț menționează că victima infracțiunii, specificată la art.179 Cod penal, este persoana care deţine dreptul constituţional la inviolabilitatea domiciliului, care a fost încălcat. În dispoziția consemnată la alin.(2) art.179 Cod penal, victima este persoana supusă la violenţă sau la ameninţarea cu violenţa. Atare fapt însă nu desemnează situația că acesteia îi dispare calitatea de titular al dreptului constituţional la inviolabilitatea domiciliului.

Asupra condițiilor pe care trebuie să le întrunească victima infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal, în calitate de condiție de bază putem menționa că domiciliul sau reședința care este violată, reprezintă pentru victimă un drept fundamental care este prevăzut și garantat de art. 29 din Constituția Republicii Moldova.

Este de concluzionat că calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute de art. 179 Cod penal nu este generată de dreptul de proprietate asupra domiciliului sau a reședinței. În cazul limitării statutului de victimă,

prin condiția generării dreptului de proprietate, considerăm că scopul legii penale expus în art.2 Cod penal ar fi unul iluzoriu în coraport cu art. 179 Cod penal.

Bibliografie:

1. Constituția R.Moldova data intrării în vigoare 29.07.1994, publicată la 29.03.2016. În: *Monitorul Oficial*, nr. 78, art.140.
2. Cod penal nr.985 data intrării în vigoare 18.04.2002, publicat la 14-04-2009 În: *Monitorul Oficial*, nr. 72-74, art. 195.
3. BARBU, C. *Ocrotirea persoanei în dreptul penal al României.* Craiova: Scrisul românesc, 1977, p.192.
4. STATI, V. Unele consideraţii asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru infracţiunea de violare de domiciliu (art.179 CP RM). În: *Revista Naţională de Drept,* 2010, nr.4, pp.18-27.
5. ȘTEFĂNUȚ, R. Circumstanţele agravante ale infracţiunii de violare de domiciliu. În: *Revista Națională de Drept,* 2012, pp. 50-54.
6. ШЕЛЕСТЮКОВ, В.Н. Уголовно-правовые средства обеспечения неприкосновенности жилища. Красноярск, 2006, с.9.
7. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ca92ab76-12dc-e811-80d5-0050568b021b, accesat la 27.08.2020.

OBIECTUL CONFISCĂRII EXTINSE

Vitalie RACU
CZU: 343.272 vitalie_racu@yahoo.com

Spre deosebire de celelalte măsuri de siguranță prevăzute de legea penală care se aplică exclusiv în privința persoanei, confiscarea, fie în varianta clasică (specială), fie în varianta extinsă (lărgită), în virtutea caracterului patrimonial, se dispune asupra bunurilor persoanei, ambele urmărind o constrângere patrimonială a persoanei care săvârșește infracțiuni. Având în vedere că finalitatea aplicării măsurii de siguranță a confiscării este privarea de bunuri a deținătorului dreptului de proprietate (*de iure* sau *de facto*), transpare întrebarea: *ce bunuri confiscăm?*

Deși sunt două instituții distincte, fiecare operând în mod separat și independent, obiectul confiscării extinse trebuie analizat în corelație și în funcție de obiectul confiscării speciale.

Ab initio, este necesar să relevăm că diferența dintre bunurile care fac obiectul confiscării speciale și cele care fac obiectul confiscării extinse este determinată, în principal, de faptul că, în cazul confiscării speciale, bunurile ce pot fi supuse acestui tip de confiscare sunt prevăzute în mod expres și limitativ prin lege, ceea ce exclude posibilitatea ca ele să poată forma obiectul confiscării extinse. Altfel spus, faptul determinării prin lege a bunurilor supuse confiscării speciale face ca obiectul celor două forme de confiscare să fie diferit, în sensul că bunurile supuse confiscării speciale nu pot constitui obiect al confiscării extinse, și invers, bunurile supuse confiscării extinse nu pot forma obiectul confiscării speciale [1, p.317]. Această concluzie se desprinde în special din textul de lege prevăzut la art. 106^1 alin. (1) Cod penal care stabilește clar că *„Sunt supuse confiscării şi alte bunuri decât cele menționate la art.106 [...]”* [2], adică, altfel spus, alte bunuri decât cele supuse confiscării speciale. Așadar, în situația în care se stabilește necesitatea confiscării unui bun, mai întâi de toate urmează să se verifice dacă acel bun se încadrează în categoriile de entități enumerate la art. 106 alin. (2) lit. a) g) Cod penal și în funcție

de rezultat se va dispune și asupra formei de confiscare care va fi aplicată față de acel bun.

Un alt aspect important care este necesar de scos în evidență este cel al noțiunii de „bunuri", aplicabilă celor două tipuri de confiscare, elucidarea căreia are un rol practic în procesul de urmărire, indisponibilizare și ulterior de confiscare a bunurilor.

Până în anul 2016 nu au existat diferențe substanțiale de aplicabilitate a definiției de bunuri, celor două forme de confiscare fiindu-le susceptibilă noțiunea prevăzută la art. 285 alin. (1) Cod civil în redacție veche, în vigoare până la 01.03.2019 [3].

Prin Recomandările primului raport de evaluare a Republicii Moldova, adoptat la 01.10.2014, în cadrul Conferinței Statelor Părți la Convenția Consiliului Europei de la Varșovia (2005) privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului (CETS 198), țării noastre i s-a sugerat să includă o definiție general aplicabilă a „bunurilor" în Partea generală a Codului penal, sau să clarifice acest aspect prin alte metode (instrumente), astfel încât să asigure o jurisprudență uniformă în privința acestui aspect [4]. Drept urmare, forul nostru legislativ a adoptat Legea nr. 60 din 07.04.2016 [5] prin care a completat Codul penal cu definiția de „bunuri", prevăzută la art. 132^1, prin care se înțeleg *„[...] mijloace financiare, orice categorie de valori (active) corporale sau incorporale, mobile sau imobile, tangibile sau intangibile, precum și acte sau alte instrumente juridice sub orice formă, inclusiv în format electronic ori digital, care atestă un titlu ori un drept, inclusiv orice cotă (interes) cu privire la aceste valori (active)",* această noțiune fiind aplicabilă doar bunurilor prevăzute în textele de lege la art. 106, 243 și 279 Cod penal. Nu este clar de ce legiuitorul nu a inclus în sfera de aplicabilitate a noțiunii de *„bunuri"* și instituția confiscării extinse, în condițiile în care la acel moment aceasta deja era prevăzută în legea penală, iar introducerea sintagmei „106^1" în art. 132^1 Cod penal se desprindea, în mod logic, și din textul de lege prevăzut la art. 106^1 alin. (1) Cod penal, care face referință la expresia *„[...]* ***alte bunuri*** *decât cele menționate la art.106 [...]*".

Raționamentul regăsirii confiscării extinse în definiția de bunuri din Codul penal rezultă și din faptul că aceasta corespunde definiției de „bun”, formulată în Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea [6, art. 1], actul normativ european fiind relevant pentru instituirea măsurii de siguranță a confiscării extinse în legea noastră penală [7].

Mai mult ca atât, noile standarde europene în domeniul confiscării, conturate prin Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană, care a precedat Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24 februarie 2005, au prevăzut o definiție extinsă a bunurilor care pot face obiectul confiscării, incluzând documente sau instrumente juridice care atestă un titlu sau un drept asupra unor astfel de bunuri. Astfel de documente sau instrumente ar putea include, de exemplu, instrumente financiare sau documente care pot da naștere unor drepturi de creanță și care se află, în mod normal, în posesia persoanei căreia i se aplică procedurile relevante [8, pct.12].

Cu toate acestea, având în vedere că legea penală este de strictă interpretare, iar principiul legalității implică interzicerea aplicării prin analogie a legii penale, noțiunea de „bunuri”, prevăzută la art. 132^1 Cod penal, nu poate opera *mutatis mutandis* și în privința instituției confiscării extinse, aceasta fiind aplicabilă, în cazul măsurilor de siguranță, doar în privința confiscării speciale. Drept urmare, actualmente confiscării extinse îi este aplicabilă noțiunea de „bunuri”, stipulată în art.455 alin. (1) Cod civil în redacție nouă, în vigoare din 01.03.2019, care stabilește că sunt bunuri toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. Prin lucruri se înțeleg obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile. Deși Codul civil nu definește drepturile patrimoniale, în doctrină s-a afirmat că drepturile patrimoniale sunt acele drepturi subiective care au un conținut economic, fiind evaluabile în bani, acestea împărțindu-se în două mari categorii:

drepturile reale și drepturile de creanță [9, p.12]. Raportându-ne la dispozițiile Codului civil analizate în sistem, putem spune că pot fi confiscate extins bunurile imobile (terenurile și părțile componente ale bunurilor imobile: clădirile, construcțiile subterane, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, roada neculeasă), precum și bunurile mobile (bunurile care nu sunt raportate la categoria de bunuri imobile, inclusiv banii, valorile mobiliare și alte titluri de valoare, precum și obiectele de proprietate intelectuală, bunurile digitale etc.).

În opinia noastră, noțiunea de „bunuri" formulată în Codul penal cuprinde un spectru mai larg al entităților care pot fi urmărite și confiscate, iar omisiunea legiuitorului de a nu raporta instituția confiscării extinse la noțiunea respectivă limitează instituțiile abilitate cu dreptul de a urmări, respectiv, a confisca bunurile care fac obiectul confiscării extinse.

În concluzie, având în vedere că obiectul confiscării extinse, ca și obiectul confiscării speciale, sunt rezultatul unui comportament prejudiciabil al persoanei care comite infracțiuni, precum și standardele europene în domeniul confiscării menționate *supra*, considerăm *de lege ferenda* că art.132[1] Cod penal urmează să fie completat cu sintagma „art.106[1]", asigurându-se totodată și o aplicabilitate unitară a celor două măsuri de siguranță.

Referințe:

1. CRIȘU-CIOCÎNTĂ, A. *Confiscarea extinsă: teorie și practică judiciară.* București: Hamangiu, 2019. 401 p. ISBN 978-606-27-1194-8.
2. Codul penal al Republicii Moldova. nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
3. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06 iunie 2002, în vigoare până la 01.03.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2009, nr. 82-86.
4. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.60 din 07.04.2016. [Accesat la 30.08.2020] Disponibil: http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/ Proiectede-actelegislative/tabid/61/LegislativId/2821/ language/ro-RO/Default.aspx
5. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 60 din 07.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr.123-127. În vigoare: 06.05.2016.

6. Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea. [Accesat la 30.08.2020] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri= CELEX: 32005 F0212 & from=ro
7. Nota informativă la proiectul Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Nr.326 din 23.12.2013. [Accesat la 30.08.2020] http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/en-US/Default.aspx
8. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. [Accesat la 30.08.2020] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042&from=RO
9. URS, I., ISPAS, P. *Drept civil. Drepturile reale principale*. București: Hamangiu, 2013. 392 p. ISBN: 978-606-678-857-1

CONSTRÂNGEREA PSIHICĂ ÎN PRACTICA JUSTIȚIEI

Cristina ROBU[1], Veaceslav URSU[1], Artiom JUCOV[2]
[1]Academia "Ștefan cel Mare"
[2]Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie "N. Testemițanu"
CZU: 343.226
dr.jucov@gmail.com

Când metoda convingerii în justiție nu dă efectul dorit, este aplicată metoda constrângerii. În sens filozofic, constrângerea semnifică determinarea unei persoane la o conduită pe care aceasta nu o dorește, conduită ce nu corespunde convingerilor sale[1]. Ştiinţa juridică nu studiază constrângerea în general, în sensul ei filozofic, ci doar în sens juridic, adică constrângerea aplicată în baza normelor de drept, vizavi de încălcarea acestora. Ca mijloc de asigurare a legalităţii şi ordinii de drept, *constrângerea juridică* conţine un şir de particularităţi ce o caracterizează, cum ar fi: 1) constrângerea juridică este precedată în mod inevitabil de săvârşirea unei fapte ilicite şi dăunătoare societăţii ca o reacţie la această faptă şi este determinată de conflictul dintre voinţa statului, exprimată în norma de drept, şi voinţa individului care încalcă această normă; 2) are caracter individual şi se aplică subiectului de drept concret care a încălcat o anumită normă.

Orice comunitate umană presupune o armonizare a acţiunilor membrilor săi pentru satisfacerea interesului general al comunităţii, în acest scop, viaţa în cadrul comunităţii sociale implică o subordonare a individului faţă de societate, asumarea unor obligaţii faţă de grupul din care face parte, încălcarea acestor obligaţii presupune aplicarea constrângerii din partea organizaţiei sociale respective. Încălcarea de către individ a îndatoririlor faţă de societate are ca bază contradicţia ce apare între interesele generale ale societăţii şi interesele individuale, contradicţie care nu este decât o manifestare particulară a contradicţiei dintre general şi individual [2].

Societatea este rezultatul comportamentului conștient și deliberat. Dar, aceasta nu înseamnă că indivizii au încheiat contracte în virtutea cărora au fondat societatea umană. Acțiunile care au produs cooperarea socială și care o reproduc din nou, în fiecare zi, nu

urmăresc nimic altceva decât cooperarea și întrajutorarea cu alții, pentru atingerea anumitor rezultate specifice. Toate acelea noi în viața societății apar datorită conștiinței [3].

În art. 5 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului este proclamat că „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”[4]. Astfel, activitatea de înfaptuire a justiţiei se finalizează printr-o manifestare de voinţă care îmbracă forma actului jurisdicţional, act care se bucură în condiţiile legii de autoritatea lucrului judecat.

Potrivit Constituţiei, justiţia se înfaptuieşte în numele legii, ceea ce înseamnă că actul de justiţie izvorăşte din normele legale şi forţa lui executorie derivă din lege. Deci, aşa cum arată Montesquieu, actul de justiţie este în ultima instanţă tot un act de aplicare a legii, însa în scopul soluţionării unui conflict de interese. Obiectul juridic generic al infracţiunilor contra justiţiei îl constituie valorile sociale privitoare la înfaptuirea justiţiei în ţara noastră şi activitatea ce contribuie la înfăptuirea justiţiei. Aceste valori sociale, reglementate de norme juridice, vor deveni ele însele raporturi juridice cu un conţinut complex de drepturi şi obligaţii conexe, la a caror ocrotire concură şi legea penală. La majoritatea infracţiunilor contra justiţiei, obiectul juridic este complex, deoarece alături de justiţie sunt ocrotite şi alte valori sociale, cum ar fi: libertatea, demnitatea persoanei, integritatea corporală sau avutul. De menţionat că fiecare dintre infracţiunile contra justiţiei are şi un obiect juridic special. În ceea ce priveşte infracţiunea de constrângere de a face declaraţii (art. 309 Cod penal al RM), obiectul juridic special este complex [5].

Unii doctrinari, ca D. Bahrah, clasifică constrângerea în funcţie de subiectul de drept care o exercită – în constrângere de stat şi constrângere obştească sau socială. Constrângerea de stat, la rândul ei, se împarte în constrângere înfăptuită de organele de justiţie şi înfăptuită de alte organe de stat. O altă clasificare a constrângerii, pe larg răspândită în literatura de specialitate, se face în baza naturii raportului juridic încălcat. Astfel distingem – constrângere morală şi constraingere judiciară, care, la rândul ei, se subîmparte în: *constraingere penală, administrativă, disciplinară, materială, civilă şi interna-*

ţională. Aici menţionăm că majoritatea autorilor români sunt de părere că măsurile de constrângere se clasifică în două mari categorii: *măsuri de constrângere judecătorească şi măsuri de constrângere administrative.* La rândul lor, măsurile de constrângere administrativă se clasifică în: măsura stabilirii răspunderii administrative şi măsuri de executare silită [6].

Pe de altă parte, constrângerea de a face declarații – infracțiunea prevăzută de art. 309 CP RM are asemănare cu un şir de infracţiuni conexe şi cu anumite norme de drept penal ce concurează între ele. Ea este asemănătoare, în primul rând, cu tortura, tratamentul inuman sau degradant (art.1661 CP RM), cu cea de determinare la depunerea de declaraţii mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte (art. 314 CP RM) și cu declaraţia mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art. 312 CP RM). În activitatea practică ce ține de aplicarea legii penale în sensul combaterii juridico-penale a infracțiunii de constrângere de a face declarații, apar anumite dificultăţi legate, în primul rând, de delimitarea acestei fapte de infracțiunea de tortură, tratamentul inuman sau degradant. Situaţia se complică pe motivul că în literatura de specialitate nu există o opinie unică în perceperea faptelor cuprinse de către aceste componente de infracţiune [7].

Spre deosebire de infracțiunea de tortură, tratament inuman sau degradant, metodele de constrângere în cazul infracțiunii de constraingere de a face declarații sunt amenințarea și alte acte ilegale. Prin „amenințare” se are în vedere: amenințarea cu violență, amenințarea cu divulgarea unor informații compromițătoare, amenințarea cu distrugerea sau cu deteriorarea bunurilor, amenințarea cu răpirea unei persoane, amenințarea cu răpirea mijlocului de transport etc. Prin „alte acte ilegale” se înțelege: violența, profitarea de dependență a victimei, profitarea de poziția de vulnerabilitate a victimei, hipnoza, tehnica influențării psihologice graduale, tehnica influențării psiholingvistice [8].

Susţinând opinia că ameninţarea este un tip de violenţă, credem că legislatorul nu întâmplător, vorbind despre constrângere, numeşte ameninţarea ca una dintre căile de constrângere, permiţând a afirma că ameninţarea şi constrângerea – sunt noţiuni independente. Noţiunile

de „constrângere” este mai largă decât noţiuniule de „amenințare” şi „violenţă”.

De asemenea, este necesar de definit amenințarea ca violenţa psihică care constă în intimidarea persoanei cu promisiunile de a săvârşi anumite acţiuni care contravin intereselor celui interogat. Amenințările pot fi enunţate atât participanţilor la proces personal, cât şi indirect, prin alte persoane (de ex., anchetatorul oferă o întrevedere soţiei acuzatului deţinut în arest şi îi propune să comunice amenințările).

Prin conţinut, amenințările pot fi divizate în mai multe grupuri:
1) Amenințarea cu aplicarea violenţei fizice; 2) Amenințări cu săvârşirea altor acţiuni criminale, de a săvârşi acţiuni violente cu caracter sexual, de a nimici sau a deteriora bunurile; 3) Amenințările legate de faptul că cel interogat a ajuns în domeniul de activitate al organelor de anchetă. Aici se referă declaraţiile privind intenţia de a agrava situaţia de procedură sau cea reală a interogatului (de a plasa în arest, de a pune sub învinuirea de o infracţiune mai gravă, de a obţine în instanţa de judecată o sentinţă aspră, de a plasa în aceeaşi celulă cu recidiviştii, de a lipsi de întrevederi şi colete etc.); 4) Amenințări la adresa altor drepturi şi interese ale persoanei (de ex., cele de muncă (de a obţine concedierea din serviciu), de studii (exmatricularea din instituţia de învăţământ), locative (de a evacua din apartament), economice (de a lichida organizaţia comercială, de a le crea avantaje concurenţilor în activitatea antreprenorială), personale (de a-l trage pe interogat la răspundere penală pentru vreo altă infracţiune comisă în realitate sau pretinsă, de a-l trimite la spitalul de psihiatrie, de a aplica măsuri de constrângere în privinţa rudelor sale (a reţine, a aresta etc.) [9].

Prin urmare, constrângerea, în sensul infracţiunii de constrângere de a face declaraţii, consideră autorii, reprezintă influența fizică sau psihică ilegală asupra participanților la proces la interogarea acestora, ca rezultat al căreia persoana interogată este nevoită să facă anumite declarații contrar voinței sale. Autorul rus, A.V. Galahova defineşte latura obiectivă a infracţiunii de constrângere de a face declaraţii ca fiind „constrângerea persoanei de a depune mărturie sau de a oferi concluzii prin utilizarea amenințărilor, şantajului sau altor acte ilegale săvârşite de investigator sau persoana care efectuează ancheta” [10].

În final, putem concluziona că obținerea unor cunoștințe elementare în domeniul jurisprudenței va oferi oricărui individ garanția respectării cu rigoare a drepturilor și libertăților oamenilor cât și protecția cuvenită din partea organelor puterii de stat la apariția unor divergențe apărute în societate. Acest proces de cunoaștere trebuie să fie aplicat treptat, astfel încât să nu deformeze conștiința juridică ce urmează a fi dezvoltată. Este foarte important ca aplicarea etapizată de cunoaștere a jurisprudenței să se realizeze în concordanță cu evoluția societății de astăzi și cu cea de mâine.

Referințe:

1. DANILOV, A. *Constrîngerea ca metodă de dirijare în stat. Clasificarea măsurilor de constrîngere, aplicate în domeniul asigurării ordinii de drept,*https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Constringerea%20ca%20metoda%20de%20dirijare%20in%20stat.%20.pdf.
2. COJUHARI, L. Constrângerea ca metodă de realizare a administraţiei publice. În: *Conferința ,,Integrare prin cercetare şi inovare''.* Chișinău, Moldova, 10-11 noiembrie 2014.
3. AVORNIC, Gh. Conștiința și cultura juridică – condiție indispensabilă a activismului juridic al cetățenilor. În: *Revista Națională de Drept,* 2006, nr.2, pp. 8-17.
4. DUDO, adoptată de Adunarea Generala a Organizatiei Natiunilor Unite la 10 de septembrie 1948.
5. CURMEI, I. *Obiectul infracţiunii de constrângere de a face declaraţii*, https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/85830
6. COBĂNEANU, S., BOBEICA, E., RUSU, V. *Drept administrativ: Note de curs*. Chişinău: Tipografia Centrală, 2013. 324 p.
7. JENUNCHI, E. Delimitarea infracțiunii de constrângere de a face declarații de infracțiunea de tortură, tratament inuman sau degradant, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/568-572.pdf
8. BRÂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chişinău, 2015
9. CURMEI, I., GUȚAN, V. *Abordarea infracțiunii de constrângere de a face declarații peste hotarele Republicii Moldova,* https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/53_62_Abordarea%20infractiunii%20de%20constrangere%20de%20a%20face%20declaratii%20peste%20hotarele%20Republicii%20Moldova.pdf
10. ГАЛАХОВА, А.В. *Преступления против провосудия,* 2005.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INSTRUIREA UNUI PARTICIPANT LA UN EVENIMENT SPORTIV SAU DE PARIAT SĂ MANIPULEZE EVENIMENTUL ÎN CARE EVOLUEAZĂ

Gheorghe RENIȚĂ
CZU: 343.353:796 gheorghe1490.r@gmail.com

Instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat să manipuleze evenimentul în care evoluează reprezintă una dintre modalitățile alternative de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 242/1 (manipularea unui eveniment) Cod penal al Republicii Moldova.

Prin definiție, instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat presupune furnizarea de instrucțiuni acestui participant [1, p. 215], astfel încât acesta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv.

Darea de instrucțiuni unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat poate face parte dintr-o anumită strategie/tactică. Dar nu orice strategie/tactică este permisă și, respectiv, aceasta poate fi considerată o manipulare. Adesea, limita de demarcație între o strategie/tactică „corectă” și alta „interzisă” nu poate fi trasată cu ușurință. Așa cum observă S. Zaksaitė, „conceptul de manipulare poate depinde de tipul sportului: în timp ce într-o ramură de sport unele acțiuni pot fi considerate o manipulare și, prin urmare, ilegale și sancționate, dimpotrivă, într-o altă ramură de sport aceleași acțiuni pot constitui doar o tactică răspândită” [7, p. 289].

De exemplu, în cazul wrestlingului (*i.e.* o formă de sport de origine americană, derivată din lupta greco-romană, care combină sportul și efectele teatrale în care oponenții luptă corp la corp, încercând fiecare să îl arunce sau să îl imobilizeze pe celălalt la podea, folosind diverse prize în conformitate cu un cod de reguli) ar fi greu de învinuit persoanele de manipulare a unui eveniment, de vreme ce, prin definiție, acest tip de sport implică un spectacol regizat din timp.

Aceasta se explică prin faptul că „tehnicile și manevrele executate în ring sunt dureroase, forța manevrelor și gradul mare de risc făcând

aproape imposibilă evitarea coliziunilor dureroase, iar executarea lor implică multe riscuri, dacă nu sunt efectuate corect. Aspectul «simulat» al unei manevre de wrestling constă în faptul că ambii luptători încearcă să evite consecinţele negative, cum ar fi rănile interne sau fracturile oaselor, şi nu încearcă neapărat evitarea durerii, durere imposibil de eliminat, în cazul majorităţii manevrelor. Pe parcursul meciului, sportivii implicaţi în ring comunică folosind gesturi sau termeni specifici pentru a informa adversarul în legătură cu manevrele pe care urmează să le execute. Şi arbitrul are rolul său, semnalând uneori momentele în care trebuie să aibă loc evenimentele prestabilite sau care implică un grad de risc ridicat. Într-un meci de wrestling rezultatul final şi anumite momente cheie ale meciului sunt predeterminate în culise şi repetate de wrestleri pe parcursul antrenamentelor, restul partidei fiind improvizate" [8].

În astfel de cazuri, datorită naturii şi esenţei acestui tip de sport, art. 242/1 Cod penal al Republicii Moldova nu pare a fi incident, cel puţin în modalitatea acţiunii prejudiciabile a infracţiunii prevăzute de acest articol analizată în prezentul studiu. În schimb, dacă într-o altă ramură de sport cineva ar oferi instrucţiuni sportivilor ca aceştia să predetermine anumite momente sau rezultatul final al unui meci, atunci s-ar putea aplica răspunderea pentru manipularea unui eveniment.

Într-un alt caz, opt jucătoare de badminton (două perechi din China clasate pe locul întâi şi, respectiv, doi, la nivel mondial, una din Indonezia şi una din Coreea de Sud) au fost descalificate la Jocurile Olimpice de vară de la Londra din 2012, după ce Federaţia Internaţională de Badminton a concluzionat că jucătoarele ar fi încercat să manipuleze clasamentul grupelor din primul tur, prin înfrângere deliberată. În ciuda observaţiilor arbitrilor, acestea ar fi făcut greşeli intenţionate şi nu ar fi depus „cele mai bune eforturi" pentru a învinge. În replică, jucătoarele au susţinut că adversarele lor din prima etapă erau mai puternice şi, în consecinţă, nu ar fi avut şanse reale să câştige. În aceste condiţii, ele au rezervat energia pentru meciurile cu adversare mai slabe în faza următoare [5].

Federaţia Internaţională de Badminton a apreciat că această tactică nu este permisă şi constituie o abatere disciplinară, opinie împărtăşită

de unii autori [7, p. 289]. Totuși, în literatura de specialitate, există voci care afirmă că atunci când alți sportivi de top, *e.g.,* Usain Bolt (atlet, multiplu campion olimpic și mondial) sau Michael Phelps (multiplu campion olimpic și mondial la înot) economisesc energia în toiul unei competiții, nimeni nu califică acțiunile lor ca fiind contrare eticii sportive, însă sunt privite ca o tactică sportivă acceptată. K. Blair susține că acest lucru reflectă prejudecățile olimpice occidentale față de sportul practicat de femei [5, p. 9].

Pentru a aprecia dacă anumite instrucțiuni fac parte dintr-o tactică corectă sau nu, trebuie avute în vedere mai multe aspecte, *e.g.*: tipul sportului; specificul evenimentului; regulile de desfășurare a evenimentului în discuție; faptul dacă instrucțiunile sunt pe larg acceptate sau contestate de participanți; cum s-ar comporta un „exemplar-model” care participă la eveniment; împrejurarea dacă instrucțiunile pot afecta principiul *fair-play*.

În cazul de mai sus, decizia de a pierde în mod deliberat anumite meciuri nu a fost inoculată de terțe persoane, ci le-a aparținut sportivelor. Atunci când sportivul manipulează unilateral evenimentul la care participă sau o etapă din acesta, fără ca o altă persoană să exercite asupra lui o influență infracțională reprezintă, după J.T. Holden și R.M. Rodenberg, o „aranjare a meciului de către un lup singuratic” (*lone-wolf match-fixing*) [6, p. 4]. Această conduită încalcă integritatea evenimentelor sportive și, prin urmare, contravine principiului *fair-play*. Ea nu poate fi comparată cu ipoteza în care persoana nu depune din start toată străduința ca mai apoi să învingă în competiție, așa cum au procedat de mai multe ori Usain Bolt sau Michael Phelps. Sunt situații diferite. Pierderea deliberată a unui meci, astfel încât sportivii implicați să părăsească terenul în „huiduielile” suporterilor și ale fanilor, așa cum s-a întâmplat în cazul celor opt jucătoare de badminton, nu poate fi considerată o tactică sportivă acceptată. De asemenea, ar fi rizibil să credem că poate face parte dintr-o tactică sportivă corectă ipoteza în care un jucător de fotbal nu lovește balonul în poartă, atunci când are o posibilitate adecvată sau când se „împiedică” chiar lângă poartă etc. Sunt cazuri când sportivul nu se manifestă la capacitatea sa maximă. Pentru orice persoană rezonabilă,

este clar că asemenea acțiuni afectează parcursul sau rezultatul evenimentului și nu trebuie tolerate. În această situație, este justificată aplicarea răspunderii disciplinare în privința participantului la un eveniment sportiv/de pariat.

Spre deosebire de cazul jucătoarelor de badminton, care este unul pur disciplinar [7, p. 289], în dosarul *Mungiu și Beședin*, pentru asigurarea înfrângerii selecționatei Republicii Moldova de fotbal feminin în fața selecționatei Letoniei în meciul din 4 august 2013 din cadrul Campionatului Europei U17 la o diferență de două goluri, făptuitorii i-au cerut antrenoarei A.S. (promițându-i în schimb 8.000 de dolari SUA) modificarea planului tactic și a componenței selecționatei de fotbal a Republicii Moldova, *i.e.* schimbarea rolurilor și poziției în teren a jucătoarelor, precum și înlocuirea jucătoarelor celor mai puternice cu cele mai slabe [2, 3]. A.S. nu a dat curs acestor solicitări și a anunțat conducerea FMF și Centrul Național Anticorupție. Într-un final, meciul în discuție a fost corect și s-a încheiat cu scorul de 1-1, iar făptuitorii (S.B. și V.M.) au fost reținuți și, apoi, trimiși în judecată și condamnați pentru dare de mită. Dacă A.S. ar fi dat instrucțiuni sportivelor selecționatei Republicii Moldova de fotbal feminin, astfel încât să piardă meciul, atunci A.S. ar fi comis, între altele, infracțiunea de manipulare a unui eveniment în modalitatea normativă de care ne ocupăm aici (instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat).

Alegerea unei anumite tactici pentru un eveniment sportiv sau de pariat poate constitui „cheia" succesului. Prin urmare, darea de instrucțiuni unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta parcursul sau rezultatul firesc al evenimentului în care evoluează cade sub incidența art. 242/1 Cod penal al Republicii Moldova.

Făptuitorul ar putea instrui un participant la un eveniment sportiv/de pariat sau mai mulți participanți, dar acest aspect nu contează la calificarea faptei. În cazul fotbalului, s-a arătat că, „în principiu, cel care manipulează meciurile are nevoie de trei persoane: portarul, cel care coordonează apărarea și încă un fundaș sau, uneori, un atacant. Minimum ar putea implica doar portarul și un apărător. Doar cu

portarul este dificil de a vicia un eveniment sportiv, pentru că el și-ar putea manifesta interesul, însă fără un fundaș «tocmit» se poate ca portarul să nu se afle în situația de a ceda un gol. Fundașul este esențial, pentru că el poate «greși» decisiv sau poate acorda un penalty. De asemenea, când se apelează la un atacant, se mizează pe faptul că el nu va marca goluri, datoria lui fiind de a irosi mingile primite. Importantă în manipularea meciurilor este menținerea aparențelor, lucru care necesită profesionalism. Cei implicați vor trebui să fie profesioniști și să nu facă lucrurile prea evident” [4].

Totuși, în fine, accentuăm că numărul de participanți instruiți pentru a vicia evenimentul nu are vreun impact la calificarea faptei potrivit art. 242/1 Cod penal al Republicii Moldova. Această împrejurare trebuie avută în vedere la individualizarea pedepsei.

Referințe:

1. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p.
2. Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. Disponibil: https://bit.ly/2sg447C
3. Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: https://bit.ly/304D7jJ
4. *Trucarea meciurilor de fotbal: cum funcționează sistemul?* Disponibil: https://bit.ly/3d4B5FH
5. BLAIR, K. The 2012 Olympic Badminton Scandal: Match-Fixing, Code of Conduct Documents, and Women’s Sport. In: *The International Journal of the History of Sport*, 2018, pp. 1-13.
6. HOLDEN, J.T. & RODENBERG, R.M. Lone-wolf match-fixing: global policy considerations. In: International Journal of Sport Policy and Politics, 2016, vol. 9, iss. 1, pp. 1-15.
7. ZAKSAITĖ, S. Match-fixing: the shifting interplay between tactics, disciplinary offence and crime. In: *The International Sports Law Journal*, 2013, vol. 13, pp. 287-293.
8. *Wrestling*. Disponibil: https://bit.ly/3b6bjzl

NORMELE DE INCRIMINARE ÎN ALB*:* PROBLEME DE ACCESIBILITATE

Mihaela BOTNARENCO
CZU: 343.01 mihaelabotnarenco@gmail.com

Accesibilitatea legii penale constituie una dintre exigenţele principiului legalităţii incriminării şi pedepsei, ce reclamă aducerea la cunoştinţa publică a normelor penale şi intrarea lor în vigoare. Astfel, potrivit alin.(2) art.23 din Constituţia Republicii Moldova „*statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle. În acest scop, statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative*".

Aşa cum se desprinde din conţinutul art.76 al Constituţiei în coroborare cu art.56 alin.(1), (4), (5) din Legea nr.100 cu privire la actele normative din 22.12.2017, o lege întruneşte condiţia accesibilităţii, dacă este publicată în „Monitorul Oficial'' şi dacă este în vigoare. Publicarea legilor în Registrul de Stat al actelor juridice trebuie privită ca o condiţie suplimentară ori complementară prevăzută de Legea nr.100 din 22.12.2017, care nu substituie obligaţia de a publica legile în „Monitorul Oficial''. Cu atât mai mult, publicarea legilor pe paginile web oficiale ale autorităţilor publice sau prin afişarea lor în locuri autorizate constituie numai un mecanism complementar (şi discreţionar) de distribuire a lor şi nicidecum unul alternativ.

În context, reiterăm că accesibilitatea legii nu se reduce numai la condiţia de publicare, ci vizează şi intrarea acesteia în vigoare. Concluzia se desprinde *inter alia* din constatările Curţii Constituţionale: accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoştinţa publică a actelor normative şi intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituţie, legea fiind publicată în „Monitorul Oficial" (*a se vedea:* Hotărârea Curţii Constituţionale nr.2 din 23.01.2020).

Acestea fiind spuse, am fi înclinaţi să credem că prin raportare la legea penală cerinţa accesibilităţii nu generează controverse. Or, legalitatea incriminării şi pedepsei este un principiu fundamental, prevăzut atât în Codul penal (art.3), cât şi în Constituţie (art.22). În plus,

potrivit art.72 alin.(3) lit. n) din Legea fundamentală „prin lege organică se reglementează infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora”.

Într-adevăr, normele penale unitare, precum și cele divizate (incomplete) care fac trimitere internă (la o normă prevăzută în legea penală) ori externă (la o normă prevăzută de altă lege), nu ridică, în principiu, o problemă de accesibilitate. Accesibilitatea la legea penală se poate realiza mai dificil în cazul normelor penale incomplete care, pentru a-și întregi conținutul, fac trimitere externă la prevederile unui act normativ inferior legii (cum ar fi cazul normelor de incriminare *în alb,* altfel denumite – dispoziții/norme de blanchetă). În astfel de cazuri, deși, din punct de vedere formal, norma penală și cea la care se face trimitere (norma completatoare) rămân a fi autonome, din punct de vedere material, ele alcătuiesc o construcție juridică integră, definind în procesul de aplicare o unică prevedere legală.

In concreto, în ipoteza normelor de incriminare *în alb,* problematica de accesibilitate este în corelație cu norma completatoare. Or, după cum se afirmă în doctrină: „Deseori, se dovedește a fi mai importantă obligația de a cunoaște totalitatea actelor normative de referință și conținutul acestora, decât obligația de a cunoaște conținutul legii penale. În timp ce dispoziția normei penale este stabilă, conținutul actului normativ de referință poate suferi modificări în repetate rânduri” [1, p.41]. În plus, dificultățile de accesibilitate se amplifică în funcție de cantitatea și calitatea textelor de referință.

Constituția prevede *expressis verbis* obligația de publicare în „Monitorul Oficial’’ a legilor, decretelor Președintelui, hotărârilor și ordonanțelor adoptate de Guvern. Totodată, din prevederile alin.(1), (4), (5) art.56 din Legea nr.100 din 22.12.2017 nu se desprinde explicit dacă, în raport cu unele acte normative de rang inferior legii (altele decât cele pentru care este stabilită prin lege, cu titlu special, obligația de publicare în „Monitorul Oficial’’), prevederea de la alin.(5) art.56 propune o ipoteză alternativă de publicare ori una complementară (și discreționară) regulii specificate la alin.(5) din cadrul aceluiași articol. În alți termeni, se pune întrebarea: oare anumite categorii de acte normative de rang inferior legii pot satisface

cerința accesibilității numai prin publicarea lor pe paginile web oficiale ale autorităților publice sau prin afișarea lor în locuri autorizate, indiferent dacă au fost sau nu publicate în „Monitorul Oficial''?

Din aprecierile Curții Constituționale consemnate în Decizia nr.44 din 14 mai 2018 se desprind constatări controversate. *In concreto*, instanța de contencios constituțional a menționat că: „*Sub aspectul accesibilității regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale (la care face trimitere art.213 CP RM – n.a.), Ministerul Sănătății a publicat protocoalele instituționale, ghidurile și standarde medicale pe pagina web a instituției. Chiar dacă nu au un caracter de lege, Curtea consideră că aceste acte corespund cerințelor de accesibilitate (a se vedea Osmanoğlu și Kocabaş v. Elveția, 10 ianuarie 2017, §53)*". Dilematic este că instanța de contencios nu numai că recunoaște că „regulile și metodele de acordare a asistenței medicale" nu au caracter de lege (soluție de tehnică legislativă general admisă în jurisprudență și doctrină), dar mai și susține că nu este obligatoriu ca prevederile respective să aibă caracter normativ [*a se vedea argumentele Curții expuse în pct.21-25*] – ipoteză care, în viziunea noastră, este incompatibilă cu principiul legalității. Cu privire la caracterul prevederilor la care face trimitere art.213 CP RM, în doctrină se regăsește o notă de clarificare: „Regulamentele, instrucțiunile, regulile, protocoale instituționale, ghiduri, standarde de calitate a serviciilor medicale și alte acte de acest tip, trebuie să fie aprobate prin hotărâre sau ordin care se semnează de către conducătorii autorității emitente – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, fac parte din categoria actelor normative și trebuie să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau pe pagina web a Ministerului Sănătății (subl. ne aparține)" [2, p107]. Din opinia reflectată mai sus, se deduce că publicarea unor acte normative de rang inferior legii pe pagina web ale autorităților publice poate constitui, în raport cu publicarea în „Monitorul Oficial'', un mecanism alternativ de asigurare a accesibității prevederilor normative. În orice caz, prin prisma exigenței de accesibilitate a legii, apreciem a fi destul de fragile trimiterile pe care le fac normele penale la prevederi din acte normative publicate doar pe paginile web, cu atât mai mult că adesea este dificil de identificat durata de acțiune a acestor acte.

Bunăoară, în Decizia nr. 44 din 14.05.2018, Curtea Constituțională s-a pronunțat pozitiv asupra accesibilității prevederilor completatoare a art.213 CP RM prin prisma publicării lor pe pagina web a Ministerului Sănătății, însă a omis să se expună pe marginea posibilităților de identificare a limitelor temporare de aplicare a acestor norme, în condițiile în care unele dintre acele acte conțineau numai informația cu privire la data adoptării/aprobării/emiterii respectivelor acte, nu și data intrării în vigoare/ieșirii din vigoare a acestora și nici data publicării lor [3, p.83]. Or, tocmai intrarea în vigoare a actului normativ marchează momentul în care acesta începe să producă efecte juridice pentru toate subiectele de drept cărora li se adresează, după cum ieșirea din vigoare a actului normativ semnifică încetarea acțiunii acestora. În context, iterăm că procedeul de trimitere a normei penale la un text specificat într-un act fără forță juridică este incompatibil cu principiul legalității incriminării și pedepsei. În legătură cu acest subiect, în literatura de specialitate s-a arătat că: „[...] Actul extrapenal potențial aplicabil trebuie să aibă forță juridică, adică să fie publicat în „Monitorul Oficial’’. Nu este exclus ca sistemul de referință al normei de drept penal să fie un act extrapenal fără forță juridică. În aceste condiții, este greșită calificarea unei fapte prejudiciabile potrivit legii penale prin efectuarea alegației către o normă dintr-un act normativ ce nu poate produce efecte juridice” [1, p.42]. În consonanță cu această opinie este și poziția doctrinară conform căreia calificarea faptei prin completarea normei incriminatorii cu o normă prevăzută într-un act normativ fără forță juridică (care nu este publicat în „Monitorul Oficial’’) presupune efectuarea calificării în baza unei norme incomplete, lucru care este inadmisibil [4, p. 325].

Ulterior, cu privire o altă sesizare (Sesizarea 62a), în care deopotrivă a fost invocată lipsa de accesibilitate a prevederilor infralegale ce completau o normă prevăzută de lege, prin Hotărârea nr.18 din 30 iunie 2020, Curtea Constituțională a reținut *că procedeul de concretizare a măsurilor prevăzute de lege (în speță – legea contravențională) prin prevederi din acte normative infralegale, din perspectiva criteriilor calității legii, de principiu, este admisibilă, dacă este asigurat un control de legalitate eficient asupra acestor acte*

normative" [pct.97]. Curtea a reiterat compatibilitatea recurgerii la dispoziții de trimitere în legea penală cu principiul legalității incriminării și pedepsei, făcând referire *inter alia* la aprecierile Curții Europene în materie [pct.90-93]. Interesant este că, în acest caz, instanța de contencios constituțional s-a referit numai cu privire la accesibilitatea incriminării cadru prevăzute de lege (art.76[1] alin.(1) Cod contravențional), apreciind că „normele contestate corespund criteriului examinat, deoarece sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova [pct.88]. Curtea a refuzat însă să se expună în privința calității normelor completatoare incluse în actele normative subordonate legii apreciind că aceste prevederi „*pot fi analizate prin prisma principiului legalității, de către instanțele de judecată*" [pct.103].

În concluzii, apreciem că în cazul normelor de incriminare *în alb*, cerința de accesibilitate se extinde și asupra normei completatoare. O normă completatoare extralegală întrunește exigența accesibilității numai dacă este publicată în condițiile prevăzute de lege și doar dacă este în vigoare. Altfel spus, contravin accesibilității legii penale: trimiterile în cascadă, precum și trimiterile la acte fără forță juridică ori nepublicate corespunzător exigențelor.

Referințe:

1. COPEȚCHI, S, HADÎRCA, I. *Calificarea infracţiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p. ISBN 978-9975-53-547-2.
2. POPESCU, D. Opinie privind neconstituționalitatea dispoziției normei prevăzute la art.213 Cod penal. Studiu de caz. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*: culegerea comunicărilor, conferința științifică națională cu participare internațională, 01-02 octombrie 2019. Chișinău: CEP USM, 2020, vol.II, pp.95-112. ISBN 978-9975-149-88-4
3. STATI, V. Încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, privită prin prisma Deciziei Curții Constituționale nr.44/2018. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2019, nr. 3 (123), pp.82-93 ISSN 1814-3199.
4. POPENCO, A. Examen teoretico-practic privind fapta prejudiciabilă a infracțiunilor de neglijență în serviciu (art. 329 CP RM). În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*: culegerea comunicărilor, conferința științifică națională cu participare internațională, 01-02 octombrie 2019. Chișinău: CEP USM, 2020, vol. II, pp.318-329. ISBN 978-9975-149-88-4.

REFLECȚII ASUPRA FENOMENULUI PROSTITUȚIEI ȘI PROXENETISMULUI

Diana HAMÂC
CZU: 343.544/.545 diana_hamac@yahoo.com

Oamenii au judecat pe alții și au fost judecați din toate timpurile. Au fost discriminați din cauza religiei pe care o confesează, din cauza viziunilor politice pe care le vociferă și, nu în ultimul rând, pentru comportamentul ce îl au în societate.

Comportamentul, la rândul său, presupune modalitatea de a acționa în multiple situații de diversă complexitate. Ansamblul acestor manifestări ale oamenilor reprezintă exteriorizarea trăirilor interioare. Or, fiecare trăire interioară poate conduce la mari realizări profesionale, o carieră de succes sau, ceea ce de multe ori se întâmplă și conduce la un comportament amoral și judecat de alții. Societatea actuală este însetată de senzații tari, de discuții aprinse și mai puțin atrage atenția la grijile și nevoile celor din jur. Or, persoanele ce recurg la activitatea de practicare a prostituției sunt, de regulă, nesigure pe sine, molestate în copilărie, au fost victime ale bullying-ului în anii de școală, iar în momentul potrivit nu au dispus de ajutor calificat, de părinți alături care să le susțină.

Totodată, și proxeneții sunt de diferite condiţii, de la cei cu un aprig sentiment de sărăcie, lacomi de acumularea de venituri ușoare, până la persoane „onorabile”, cu un nume greu în societate. Se lansează în afaceri de comercializare a sexului persoane inadaptate social, instabile psihoemoțional, imature social, sadiști, dar şi persoane verticale, cu un intens simţ pragmatic, interesate de acest mod relativ uşor de a obține venituri. Deseori rolul proxenetului este exercitat de femei, care în literatura de specialitate sunt denumite „madam” sau „matroane”. Această funcție este, de obicei, îndeplinită de o fostă prostituată, relativ tânără, sau de o femeie caracterizată prin spirit de iniţiativă şi simţ deosebit de dezvoltat al afacerilor [1, p. 153].

Astfel, din cele mai vechi timpuri, persoanele ce efectuau activitatea de prostituție și proxenetism au fost mereu blamate și discutate

intens și aprig de către societate. Moravurile și atitudinea umanului în materie de sexualitate și de exteriorizare a sexualității. Aspectul geografic cât și cel temporal au determinat o manifestare a atitudinii față de prostituție și proxenetism.

Proxenetismul este o infracțiune ce își are originile din cele mai vechi timpuri. Casele de toleranță, lupanarele, bordelurile legale, casele de prostituție, străzile cu felinare roșii, au pus bazele așa-numitului fenomen al prostituției.

Termenul „prostituţie" este de provenienţă latină şi se traduce ca „expunere spre vânzare" [2, p. 385]. Prin prostituţie se subînțelege prestarea sistematică a serviciilor sexuale persoanelor cointeresate pentru anumite recompense materiale.

În perioada antică, atât în Roma cât și în Grecia, prostituția era o activitate ce se practica fără mari ezitări și se practica la o scară largă. Prostituatele având un statut și „beneficiau" de o calificare și de un grad de respect cuvenit. În această ordine de idei, la Roma, prostituția era catalogată drept o activitate inevitabilă și extrem de necesară și un factor foarte important este că era și contra cost. Prostituatele romane aveau obligația să poarte un anumit tip de vestimentație, și anume – o togă scurtă, pentru a le putea diferenția de celelalte femei din societate. Totodată, deși erau constrânse să poarte această togă, ele găseau modalități de a se evidenția, se îmbrăcau în culori vii și chiar își decolorau părul. Prostituția în Roma Antică a fost practicată și de femei dar și de bărbați de orientare homosexuală, acest moment fiind întipărit și în frescele romane, ceea ce denotă că astfel de „ relații" își au originile din cele mai vechi timpuri.

În Grecia Antică, existau două tipuri de prostituate: cele accesibile tuturor cetățenilor, cele de tavernă /de stradă și hetairele – prostituatele curtezane.

Prostituția pe parcursul trecerii timpului a fost practicată sub mai multe forme, dar de regulă, într-o strânsă conexiune cu proxenetismul, deoarece exista premisa unui profit la terților de pe urma plăcerilor sexuale. Una dintre cele mai vechi și cunoscute modalități de practicare a prostituției a fost în bordeluri/case de toleranță.

România, ca stat, a reglementat practicarea prostituției printr-un regulament încă în anul 1895, care restricționa plimbările prosti-

tuatelor pe principalele străzi și atracții ale Bucureștiului, iar un factor distinctiv și oarecum bizar a fost că femeile care doreau să practice activitatea de prostituție erau nevoite să se înregistreze la Poliție și la Serviciul sanitar [3].

Totodată, poziția Bisericii Ortodoxe române și a altor biserici creștine despre prostituție este destul de categorică și dură, or, „prostituția este o formă denaturată a actului intim dintre femeie și bărbat, a legăturii firești puse de Dumnezeu în prima pereche de oameni, în vederea nașterii de prunci. Biserica nu a încetat și nu va înceta să apere demnitatea persoanei umane și să dezaprobe prostituția și incestul” [4].

Proxenetismul ca fenomen social reprezintă o parte imposibil de desprins a prostituției care constă în activitatea de organizare şi exploatare a acesteia. Prostituția ca fenomen juridic reprezintă activitatea sistematică, care poate avea statut de meserie sau ocupaţie ilegală, de practicare a raporturilor sexuale în schimbul procurării foloaselor materiale, care se caracterizează prin indiferenţa emoţională şi lipsa alegerii sau preferinţelor individuale faţă de client, la persoana care practică activitatea nominalizată. Proxenetismul ca fenomen juridic reprezintă un ansamblu de acţiuni ilegale ale proxenetului îndreptate spre antrenarea persoanei la practicarea prostituţiei, organizarea practicării prostituţiei şi tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană.

Actualmente, fenomenul proxenetismului se dezvoltă sub alte aspecte. Video chat-urile, deși încă nu este o reglementare juridică clară și concisă, asupra acestei activități, este clar că este o nouă ramură a activității de proxenetism. Argumentul major ar fi, că proprietarul încăperii în care așa-zisele „modele” prestează „serviciile”, obține foloase din activitatea acestora. Adesea persoanele sunt ademenite de promisiuni ce țin de venituri extrem de mari, condiții favorabile de muncă, acces la produse cosmetice de calitate superioară etc.

Putem spune cu certitudine că depinde de fiecare persoană în parte ce activitate decide să desfășoare, însă orice activitate ce contravine legii este a priori un punct negru în parcursul ulterior al acesteia.

Referințe:

1. OANCEA, Iu. *Prostituția și proxenetismul (aspecte juridice, criminologice, istorice)*/Teză de doctorat. Chișinău, 2012.

2. BÎRGĂU, M. *Criminologie (Curs universitar).* Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău, 2010.
3. DOBRINOIU, V, NEAGU, N. *Drept penal. Partea specială.* București: Universul juridic, 2011.
4. www.chatolica.ro – Poziția Bisericii Catolice cu privire la dezincriminarea prostituției

PIRAMIDELE FINANCIARE DIN PERSPECTIVA CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Cristina CHIHAI
CZU: 343.721(478) chihai_cristina@yahoo.com

Ab initio, reținem că s-a înregistrat o majorare a nivelului de criminalitate în sfera financiară. Așadar, existența și dezvoltarea practicilor ilegale financiare, *in concreto,* a piramidelor financiare, precum și reținerea prejudiciilor colosale negative asupra activității financiare au fost privite ca un indubitabil catalizator de incriminare a acestor ilegalități.

A priori, remarcăm că în legislația Republicii Moldova nu se regăsește noțiunea de „piramidă financiară’’. Totuși, potrivit prevederilor de la lit. n) alin. (12) art. 13 al Legii privind protecția consumatorilor, nr. 105 din 13 martie 2003, este considerată ca fiind înșelătoare, în orice situație, practica comercială privind crearea, operarea sau promovarea unui sistem promoțional piramidal, pe care un consumator îl ia în considerare datorită posibilității de a primi remunerația doar ca urmare a introducerii unui alt consumator în sistem, şi nu ca urmare a vânzării sau a consumului produselor.

De altfel, definirea de către legiuitor a schemelor piramidale este rezultatul componenței infracțiunii sau contravenției prevăzute în materia activității financiare. Așadar, evidențiem că art. 241^1 Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) antrenează răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare.

Sub acest aspect, având în vedere specificul infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare, considerăm că ar fi incorectă definirea legală a piramidelor financiare, deoarece aceasta va fi ca un catalizator pentru potențialii infractori de a găsi lacunele prevederii art. 241^1 CP RM pentru a se eschiva de răspundere penală. În condițiile în care identificarea elementelor definitorii ale piramidei financiare reiese din prevederile Legii nr. 105 din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor. O asemenea abordare își găsește susținere și argumentare în literatura juridico-penală autohtonă. Astfel, doctrinarul

V. Stati evidențiază că odată cu adoptarea unei norme care ar defini piramida financiară, potențialii infractori, pentru a eluda prevederile legii, vor fi tentați să declare un scop contrar opus celui prevăzut în definiția legislativă a piramidei [1, p. 185-186].

Elucidarea noțiunii de *piramidă financiară* și a trăsăturilor specifice acesteia i-a fost oferită o mare atenție și pe plan doctrinar. Ca notă de exemplificare, reiterăm că doctrina autohtonă definește piramida financiară ca o activitate de atragere a mijloacelor bănești ale deponenților datorită dividendelor extrem de mari. Fondatorii piramidei mențin dobânzile semnificativ mai mari decât pe piață pentru ca piramida să fie cât mai atractivă și pentru a asigura extinderea constantă a bazei financiare a piramidei și, în consecință, extinderea cercului de persoane care doresc să investească în ea [2, p. 155].

Revenind la răspunderea penală pentru crearea și practicarea piramidelor, remarcăm că Parlamentul, realizând consecințele dezastruoase ale acestor practici, a adoptat Legea pentru completarea unor acte legislative nr. 128 din 8 iunie 2012, care a complinit Codul contravențional al Republicii Moldova cu art. 263^1 „Organizarea de structuri financiare”, și *in ultima ratio,* Codul penal al Republicii Moldova cu art. 241^1 „Practicarea ilegală a activității financiare”.

Sub acest aspect, apreciem că necesitatea introducerii acestor norme a fost dictată exclusiv de înființarea și dezvoltarea piramidelor financiare în statul nostru, cum ar fi „Intercapital”, MMM-2011, prin intermediul cărora cetățenii erau înșelați și deposedați de mijloacele financiare proprii. Așadar, raportând la realitatea de fapt a dezvoltării piramidelor financiare, *per a contrario*, deja a existenței în alte state a prevederilor juridico-penale care incriminau aceste piramide, statuăm cu certitudine că complinirea Codului penal cu art. 241^1 a constituit o stringență la acel moment.

Mai mult, concluzionăm că modelul statului nostru denotă nu doar oportunitatea incriminării unor asemenea fapte prejudiciabile, dar și justețea acesteia, din considerentul că înglobează mai multe modalități de comitere a faptei, *i.e.* piramida financiară, vânzarea prin rețelele MLM (*multilevel marketing*) sau alte asemenea modalități faptice, ceea ce denotă că aria de aplicare a art. 241^1 CP RM este mai largă și

incriminează o sferă mai mare de activități financiare ilicite. Totuși, ne exprimăm regretul că abia în anul 2012 legiuitorul a reținut gravitatea practicilor financiare ilegale, cum ar fi piramidele financiare, și li-a incriminat.

În același timp, este remarcăm că concepţia privitoare la răspunderea pentru infracțiunea prevăzută la art. 241[1] CP RM a suportat remanieri esenţiale, fiind operate amendamente atât prin Legea nr. 225 din 15 decembrie 2017, cât și prin Legea nr. 179 din 26 iulie 2018. Astfel, în momentul actual, art. 241[1] CP RM stabilește răspunderea penală pentru practicarea activităţii financiare, fără înregistrare şi/sau fără autorizare (licenţiere), în modul prevăzut de legislaţie, dacă aceasta a cauzat daune în proporţii mari (alin. (1)) și pentru aceeaşi acţiune care a cauzat daune în proporţii deosebit de mari (alin. 2)).

În urma complinirii Codului penal cu art. 241[1] CP RM, dar până la modificările menționate *supra*, în practica judiciară se atestă o cauză în care persoana a fost condamnată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de alin. (5) art. 42 și alin. (1) art. 241[1] CP RM. Persoana în cauză a participat la organizarea şi punerea în funcție a unei scheme criminale pe întreg teritoriul Republicii Moldova, prin crearea entității de tip piramidă financiară cu denumirea „Fondul reciproc X”, specializată în colectarea de la cetățeni şi persoane juridice a mijloacelor bănești, în schimbul unor pretinse dividende avantajoase [3].

Însă, în mod regretabil, constatăm cauze în care art. 241[1] CP RM este aplicabil în mod eronat și deficitar de către practicieni, care neglijează aplicarea și tragerea la răspundere penală potrivit art. 241[1] CP RM, în ipoteza în care fapta de creare și desfășurare a piramidelor reprezintă practicarea ilegală a activității financiare. Însă din cauza înșelării deponenților și cauzării urmărilor prejudiciabile, practicienii sunt tentați să încadreze fapta potrivit art. 190 CP RM [4; 5] sau mai grav în cazul când urmările prejudiciabile depășesc proporții deosebit de mari, fapta se califică potrivit alin. (5) art. 190 şi alin. (1) art. 241[1] CP RM, ceea ce reprezintă dubla sancţionare a infractorului pentru aceiaşi faptă [6].

Finalmente, concluzionăm că art. 241[1] CP RM incriminează o sferă mare de activități financiare ilicite, inclusiv piramidele financiare,

vânzarea prin rețelele MLM (*multilevel marketing*) și alte asemenea modalități faptice. Drept rezultat, nu considerăm oportună incriminarea nemijlocită a creării și desfășurării piramidelor financiare. Reducerea faptei prejudiciabile doar în privința piramidelor financiare este ineficientă și inutilă în contextul actual, din considerentul că aceasta va determina potențialii infractori să găsească lacune legislative pentru evitarea tragerii la răspundere penală; să creeze scheme, metode și mijloace inovative de desfășurare a practicilor financiare ilegale; să camufleze piramidele financiare drept practici permisive prin prisma prevederilor legale, astfel fiind imposibilă atragerea la răspundere penală în baza normei penale privind organizarea și desfășurarea schemelor de tip piramidal.

Referințe:

1. STATI, V. *Infracțiuni economice. Note de curs.* Ediția a III-a, revizuită și actualizată până la data de 1 mai 2019. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 600 p. ISBN 978-9975-146-73-9.
2. FLOREA, E. Финансовые пирамиды как вид банковского мошенничества: понятие, признаки и детерминанты. În: *Revista de științe penale. Anuar.* Anul III, 2007. Institutul de Reforme Penale. Chișinău, pp. 154-162, ISNN 1812-3392.
3. Sentința Judecătoriei Ungheni din 17.05.2016, Dosarul nr. 1-111/2016 [Accesat 24.08.2020] Disponibil: https://jun.instante.justice.md/.
4. Decizia Curții de Apel Chișinău din 23.04.2015. Dosarul nr. 1a-1593/14 [Accesat 24.08.2020] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/.
5. Descriptarea operațiunii OneCoin. Autor Iurie SANDUȚA, a contribuit Alina MOSCALU. [Accesat 24.08.2020] Disponibil: https://www.rise.md/articol/decriptarea-operatiunii-onecoin/?lang=ru.
6. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Rîșcani din 14.06.2017. Dosarul nr. 1-1160/2017 [Accesat 24.08.2020] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/.

PREGĂTIREA ȘI TENTATIVA ÎN CAZUL OMORULUI SĂVÂRȘIT ÎN STARE DE AFECT

Rodica BERDILO
CZU: 343.61 rodicatext@gmail.com

Nu toate infracțiunile au o etapă de pregătire și o etapă de tentativă. Scopul prezentului studiu este de a stabili în ce măsură această afirmație se referă la infracțiunea prevăzută la art. 146 CP RM.

În primul rând, este necesar să aflăm dacă omorul, săvârșit în stare de afect, poate avea etapa de pregătire.

Unii autori resping această posibilitate. De exemplu, M.G. Frolov susține: „Infracțiunile, comise cu intenție spontană, se caracterizează prin absența etapei de pregătire” [1, p. 9-10]. E.V. Puleaeva menționează: „Trebuie considerată eronată practica recunoașterii unei posibile etape de pregătire în cazul infracțiunilor săvârșite în stare de afect” [2, p. 10]. Pe de altă parte, de exemplu, M.I. Galiukova admite implicit posibilitatea pregătirii de omorul săvârșit în stare de afect: „Pregătirea pentru o infracțiune săvârșită în stare de afect nu este întotdeauna posibilă datorită faptului că intenția apare și se realizează într-o perioadă scurtă de timp” [3]. *Per a contario,* din cele afirmate de M.I. Galiukova, ar rezulta că pregătirea pentru o infracțiune săvârșită în stare de afect este posibilă în cazul în care se înfăptuiește în perioada scurtă de timp în care intenția apare și se realizează.

Totuși, să nu uităm că starea de afect este de scurtă durată. Este greu de înțeles cum în cele câteva secunde sau minute, în care apare și se realizează intenția de a săvârși omorul în stare de afect, ar fi posibilă pregătirea în sensul art. 26 CP RM. Teoretic, s-ar putea admite că, în cele câteva secunde sau minute de aflare în starea de afect, făptuitorul reușește să înfăptuiască anumite acte preparatorii: adaptarea mijloacelor ori instrumentelor de comitere a infracțiunii; înlăturarea unor obstacole în calea săvârșirii infracțiunii; ascunderea unor urme ale infracțiunii etc. Însă contează nu doar aspectul temporal. Modificând conștiința și refractând voința făptuitorului, starea de afect face ca acesta să acționeze haotic și dezorganizat. În

asemenea împrejurări, este dificil a se vorbi despre crearea de condiții pentru săvârșirea infracțiunii în sensul art. 26 CP RM. Orice pregătire de infracțiune implică intenție premeditată, iar aceasta contravine însăși naturii juridice a infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM. În context, este util să-l citățm pe B.V. Sidorov: „Formarea motivului și a intenției de a comite o infracțiune în stare de afect se desfășoară întotdeauna pe neașteptate și rapid, deși nu la fel de fulminant ca apariția afectului, însă neapărat după acțiunile ilegale sau imorale ale victimei și nemijlocit sub influența afectului apărut. Activitatea psihologică a făptuitorului (motivația, alegerea scopului comportamentului, luarea deciziei) în astfel de condiții nu poate fi în niciun caz „rezultatul gândirii reci" și nici o consecință a pregătirii" [4, p. 78].

Cu toate acestea, există o nuanță care le scapă tuturor celor care exclud „fără drept de apel" posibilitatea pregătirii de omorul săvârșit în stare de afect. Astfel, S. Brînza și V. Stati susțin: „Este posibil ca făptuitorul să se pregătească de lipsirea de viaţă a celui care, într-un viitor, urmează să devină victima infracţiunii prevăzute la art. 146 CP RM. Or, nu se exclude existenţa unor relaţii de antipatie şi ostilitate între făptuitor şi victimă, care se raportează la o perioadă anterioară comiterii infracţiunii. Dar aceasta deloc nu înseamnă că făptuitorul se pregăteşte de săvârşirea infracţiunii prevăzută la art. 146 CP RM, întrucât nu poate programa că lipsirea de viaţă a acelei victime o va săvârşi aflându-se în stare de afect" [5, p. 317]. Așadar, în contextul supravenirii intenției, este posibil ca pregătirea de infracțiunea prevăzută la art. 145 CP RM să fie urmată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM. În acest caz, luând în considerare deopotrivă regulile specificate la lit. a) art. 117 și art. 118 CP RM, se poate afirma că infracțiunea consumată, prevăzută la art. 146 CP RM, absoarbe pregătirea de infracțiunea prevăzută la art. 145 CP RM.

În al doilea rând, este necesar să aflăm dacă omorul, săvârșit în stare de afect, poate avea etapa de tentativă.

Unii autori consideră că, datorită caracterului său subit, afectul exclude tentativa la omorul săvârșit în prezența acestei stări [2, p. 10; 4, p. 53; 6]. Considerăm că un asemenea argument s-ar potrivi etapei de pregătire de infracțiunea prevăzută la art. 145 CP RM, nu etapei de tentativă la această infracțiune.

Alți autori invocă drept argument imposibilitatea manifestării intenției directe de către cel care comite omorul săvârșit în stare de afect. De exemplu, V.M. Burdin arată: notele distinctive ale afectului denotă că faptele săvârșite într-o astfel de stare se caracterizează prin imprevizibilitate impulsivă pentru făptuitor. În legătură cu faptele comise în starea de afect, este foarte probabil să vorbim despre intenția indirectă. Or, acționând impulsiv, făptuitorul urmărește să-i cauzeze victimei orice rău și nu poate dori survenirea urmărilor prejudiciabile concrete ale faptei sale [7, p. 136]. Un punct de vedere apropiat este exprimat de V.O. Navroțki: săvârșind o infracțiune în starea de afect, făptuitorul încearcă să se răfuiască cu cel care a recurs la acțiuni ilegale sau imorale. În acest caz, sfera conștiinței este redusă, iar capacitatea de a controla comportamentul este restrânsă. Drept urmare, cel care săvârșește o infracțiune în stare de afect nu poate prevedea cu exactitate consecințele comportamentului său și nu dorește producerea unor anumite urmări prejudiciabile [8, p. 175-176].

Suntem de acord cu acei doctrinari care admit posibilitatea tentativei în cazul omorului săvârșit în stare de afect [5, p. 317; 9; 10]. A.I. Sitnikova chiar evidențiază un tip aparte al tentativei de infracțiune – „tentativa afectizată” [11, p. 45].

Într-adevăr, din art. 146 CP RM nu reiese în niciun fel că subiectul omorului săvârșit în stare de afect nu poate dori producerea morții victimei. Tipul intenției și, implicit, posibilitatea existenței tentativei, depind nu de lipsa sau prezența stării de afect, ci de alți factori: caracteristicile mijlocului sau instrumentului de comitere a infracțiunii; numărul și intensitatea loviturilor aplicate de către făptuitor; localizarea pe corpul victimei a loviturilor aplicate etc.

Referinţe:

1. ФРОЛОВ, М.Г. *Предупреждение насильственных преступлений, совершаемых с внезапно возникшим умыслом* / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006.
2. ПУЛЯЕВА, Е.В. *Аффект: Уголовно-правовая и криминологическая характеристика* / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тамбов, 2007.
3. ГАЛЮКОВА, М.И. Причинение вреда здоровью в состоянии аффекта: проблемы квалификации. В: *Успехи современного естествознания*, 2005, № 3, сс. 30-31. ISSN 1681-7494

4. СИДОРОВ, Б.В. *Аффект. Его уголовно-правовое и криминологическое значение (социально-психологическое и правовое исследование)*. Казань: Издательство Казанского университета, 1978. 160 с.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p. ISBN 978-9975-53469-7
6. ТКАЧЕНКО, В.И. Понятие и виды покушения на преступление. В: *Вопросы теории и практики применения уголовного закона. Межвузовский сборник*. Красноярск: Издательство Красноярского университета, 1990, сс. 47-57.
7. БУРДІН, В.М. *Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання*. Львів: ПАІС, 2006. 200 с. ISBN 966-7651-39-8
8. НАВРОЦЬКИЙ, В.О. *Основи кримінально-правової кваліфікації*. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 512 с. ISBN 978-966-667-381-0
9. БРИЖАК, А.В. Проблемні питання кримінально-правової кваліфікації злочинів вчинених в стані. В: *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2015, вип. 3, сс. 177-190. ISSN 2707-7527
10. ШАСТЮК, О.А. О некоторых вопросах влияния видов умысла на квалификацию преступлений. În: *Современные проблемы права, экономики и управления*, 2018, № 2, сс. 129-137. ISSN 2414-3847
11. СИТНИКОВА, А.И. *Приготовление к преступлению и покушение на преступление*. Москва: Ось-89, 2006. 159 p. ISBN 5-98534-313-8

UNELE REFLECȚII PRIVIND NOȚIUNEA „CONTRARĂ LEGII” DIN DISPOZIȚIA art.307 CP RM

Dorin BOTNARENCO
CZU: 347.36 botnarencodorin@gmail.com

În calitate de obiect imaterial al infracțiunilor prevăzute la art.307 Cod penal al Republicii Moldova (CP RM) evoluează hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii (cu precizarea că în ipoteza alin.(2) hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii, trebuie să fie suplimentar și legată și de învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave).

Din analiza în sistem a prevederilor Codului penal al Republicii Moldova, se observă că noțiunea „contrară legii” nu se regăsește în aceiași termeni în alte norme. Cu toate acestea, în denominația unor infracțiuni (inclusiv în textele incriminatorii) este utilizat termenul „ilegal” (cum ar fi, în cazul art.308 CP RM „Reținerea sau arestarea ilegală”; art.362 CP RM „Trecerea ilegală a frontierei de stat” etc.). În context, apare întrebarea: există oare vreo diferență conceptuală între noțiunile „contrară legii” și „ilegală” ori, în realitate, sunt noțiuni sinonimice?

Ab initio, menționăm că termenul „contrară legii” nu este definit în vreun act normativ autohton. În lipsa unor exegeze oficiale, considerăm potrivit să apelăm la sensul curent al conceptului. În context, trebuie de remarcat că, în vorbirea uzuală, se pune semnul egalității între noțiunile „ilegal și „contrar legii”. *In concreto,* conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, prin „ilegal” se înțelege „care nu este legal, care nu e în conformitate cu legea, care calcă legea, contrar legii”.

Raționamentul optării de către legislatorul autohton, pentru termenul „contrară legii” se bazează, cel mai probabil, pe terminologia înscrisă în Codul penal-model al Comunității Statelor Independente (CSI) în contextul incriminării faptei prevăzute la art.338. În particular, la alin.(1) art.338 Cod penal - model al CSI este utilizată noțiunea „неправосудный” pentru a caracteriza obiectul imaterial al infracțiunii de adoptare cu bună știință a unei sentințe, hotărâri sau a altui

act judecătoresc contrar legii. Aceeași noțiune s-a regăsit la art.375 alin.(1) CP al Ucrainei „Adoptarea cu bună știință de către judecător (judecători) a unei sentințe, hotărâri, încheieri sau decizii contrare legii” (art.375 CP al Ucrainei a fost recunoscut neconstituțional prin Hotărârea nr. 7-p/2020 din 11 iunie 2020 a Curții Constituționale a Ucrainei) și se regăsește la art. 305 alin. (1) CP al Federației Ruse „Adoptarea cu bună știință a unei sentințe, hotărâri sau a altui act judecătoresc contrară legii”. De altfel, în doctrina de specialitate autohtonă [1, p. 236], în lucrările redactate în limba rusă, termenul „contrar legii” este tradus ca „неправосудный” și nu ca „незаконный”.

Având în vedere incertitudinile pe care le determină noțiunea de „sentință (decizie, hotărâre, încheiere) contrară legii”, în literatura de specialitate ucraineană [2] a fost propusă interpretarea oficială a acesteia, în următorii termeni „actul judecătoresc ilegal sau neîntemeiat’’ *(subl. ne aparține),* emis intenționat sau ca urmare a unei neglijențe penale, care a cauzat sau putea cauza un prejudiciu considerabil drepturilor și intereselor cetățenilor ori statului”. Avem rezerve față de precizia acestei definiții. Fiindcă, din exegeza formulată rezultă un sens mai larg decât cel pe care credem că și l-a dorit legiuitorul să îl atribuie acestei noțiuni; or, nu este clar ce are în vedere autorul prin termenul „act neîntemeiat”.

În legătură cu aceste noțiuni, în doctrina rusă [3, p. 101] s-a arătat că sintagma „contrar legii” (неправосудный) din dispoziția art.305 alin. (1) CP al Federației Ruse este sinonimă cu termenul „ilegal” (незаконный), considerent din care ar fi mult mai potrivit să se opereze în legea penală cu noțiunea „act judecătoresc ilegal”, astfel fiind împiedicată interpretarea extensivă sau restrictivă a acestei noțiuni. În aceeași ordine de idei, se menționează că conceptul „ilegal” este deja utilizat în art.305 alin. (2) CP FR.

Susținem poziția autorului. Într-adevăr, consecvența terminologică facilitează înțelegerea noțiunilor și împiedică aplicarea neuniformă a legii penale. De altfel, potrivit art.54 alin.(1) din Legea nr.100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative: *terminologia utilizată în actul normativ trebuie să fie constantă, uniformă și să corespundă*

celei utilizate în alte acte normative [...] (lit.c)); [...] *aceleaşi noţiuni se exprimă prin aceiaşi termeni* (lit.d); *se evită tautologiile juridice* (lit g)); *se utilizează, pe cât este posibil, noţiuni monosemantice, în conformitate cu terminologia juridică. Dacă un termen este polisemantic, sensul în care este folosit trebuie să decurgă cu claritate din text* (lit.h)).

În altă ordine de idei, precizăm că în sensul art.307 CP RM prin lege se înțelege actul normativ adoptat de Parlament în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Constituţia Republicii Moldova, de Regulamentul Parlamentului, aprobat prin Legea nr. 797/1996, precum şi de Legea nr.100 din 22.12.2017. La categoria de lege se raportează legile organice, legile ordinare și cele constituționale. Altfel spus, actele normative de rang inferior legii nu caracterizează această noțiune.

Așadar, hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii (ilegală), atunci când nu corespunde în oricare dintre părți (partea introductivă, motivațională sau dispozitiv) circumstanțelor de fapt ale conflictului juridic (de drept penal, contravențional, civil sau administrativ) supus soluționării judecătorești, fiind exprimat prin aplicarea incorectă de către instanța de judecată a normelor materiale și/sau procesuale.

În literatura de specialitate ucraineană a fost apreciat că hotărârile ilegale sunt adoptate cu încălcarea gravă a normelor materiale sau procesuale și care nu corespund cerințelor legalității și argumentării, iar anularea sau modificarea ulterioară a acestora de către instanțele ierarhic superioare nu este o condiție obligatorie pentru identificarea hotărârii ca fiind emisă contrar legii [4, p.29].

Contrar opiniei exprimate mai sus, în doctrina națională s-a afirmat, pe bună dreptate, că este obligatoriu să existe o confirmare a faptului că hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii. O astfel de confirmare o reprezintă casarea totală sau parțială a actului procedural corespunzător de către instanța ierarhic superioară. De asemenea, respectiva confirmare juridică se poate exprima în recunoașterea actului procedural corespunzător de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, drept hotărâre prin care au fost

încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În lipsa oricăreia din aceste confirmări juridice, nu există temeiul aplicării răspunderii în baza alin. (1) art. 307 CP RM [5, p.780].

În altă privință, apreciem că actul judecătoresc contrar legii poate fi determinat doar de încălcarea esențială (gravă) a normelor materiale sau procesuale, care influențează examinarea cauzei în fond. Încălcările neînsemnate (formale), care nu afectează soluționarea cauzei în fond și care nu încalcă drepturile și interesele legitime ale cetățenilor și ale intereselor publice, nu pot determina caracterul contrar legii al unui act judecătoresc. Bunăoară, lipsa semnăturii în actul procedural, lipsa unui proces-verbal în dosar sau alte asemenea încălcări nu pot fi considerate contrare legii în sensul alin.(l) art.307 CP RM. În considerarea dispoziției de la alin.(2) art.14 CP RM, asemenea încălcări pot antrena cel mult răspunderea disciplinară [5, p.779].

Prin urmare, putem conchide că, în sensul art.307 CP RM:

- actul judecătoresc este „contrar legii", dacă nu corespunde circumstanțelor de fapt ale conflictului juridic (de drept penal, contravențional, civil sau administrativ);
- o astfel de discrepanță poate apărea în orice parte a hotărârii judecătorești (partea introductivă, motivațională sau dispozitiv);
- ilegalitatea hotărârii se exprimă prin aplicarea incorectă a normelor de drept material și (sau) procesual;
- numai încălcările esențiale, care influențează examinarea cauzei în fond și care încalcă drepturile și interesele legitime ale cetățenilor ori interesele publice pot fi considerate contrare legii.

Referințe:

1. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова: Часть особенная: С изменениями и дополнениями на 10 октября 2010 года.* Том 2. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 с. ISNB 978-9975-4158-2-8.
2. ВИНОГРАДОВА, Л.Є. *Юридична відповідальність суддів загальних судів України*: Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.10/Одесса: Одеська національна юридична академія, 2004.
3. ИВАНОВ, А.О. К вопросу об объективных признаках вынесения заведомо неправосудного судебного акта. В: *Вестник Омского юридического института*, 2011, № 1 (14), сс.99-102.

4. ЛЕМЕШКО, А., ОВЧАРЕНКО, Е. Привлечение судей к уголовной ответственности за вынесение заведомо неправосудных решений в Украине: проблемные аспекты. В: *Закон и жизнь*, 2010, №11, сс.24-34.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Volumul II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3.

APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP: SINTEZA *DE LEGE LATA*

Drăgălin PĂDURE
CZU: 343.01 padure.90@mail.ru

Normele juridico-penale care reglementează aplicarea legii penale în timp constituie principii de drept penal intertemporal, care determină posibilitatea și limitele de aplicare a legilor penale succesive față de regulile generale de calificare a infracțiunilor, de soluționare a problemelor legate de aplicarea pedepsei penale, precum și față de cele consacrate altor instituții de legi penale [1, p.69; 2, p.192-193; 3, p.111].

Definiția optimă a aplicării legii penale în timp ar fi următoarea: *capacitatea legii penale de a influența conduita cetățenilor pe parcursul unei perioade de timp determinate de către legiuitor (din momentul de intrare până în momentul de ieșire a acestei legi) fiind asigurată prin constrângerea din partea statului să reglementeze activitatea participanților la raporturile juridice apărute în legătura cu săvârșirea infracțiunii*. Norma privind acțiunea legii penale este norma dreptului material. Din perspectiva legii penale materiale, temeiul răspunderii penale și, în mod corespunzător, temeiul acțiunii penale, este întotdeauna legea veche [4, p.216]. Fapta infracțională întotdeauna este săvârșită sub imperiul legii penale materiale vechi. În acest sens, norma juridică succesivă nouă nu poate fi încălcată prin săvârșirea infracțiunii, deoarece ea nu este încă în vigoare, iar organul de urmărire penală nu deține nicio opțiune decât aplicarea legii penale vechi. Mutația legislativă intervenită va avea efect doar pentru viitor.

Conform principiului *Tempus regit actum,* se aplică legea în vigoare în momentul comiterii faptei (*principiul activității)* [5, p.65]. *Timpul,* ca perioadă pe parcursul căreia se desfășoară un proces anumit, presupune consecutivitatea unor evenimente și evoluția acestora, continuitatea procesului respectiv și, prin urmare, poate fi privită ca o caracteristică *cronologică* (consecutivitatea manifestării evenimentelor) și *cronometrică* (continuitatea manifestării evenimentelor). Legăturile și raporturile temporale apar și se dezvoltă obiectiv, în baza

activității umane [6, p.288; 7, p.19]. *De lege lata, principiul neretroactivităţii legii penale* este prevăzut în alin.(2) art.10 CP RM („*legea penală care înăspreşte pedeapsa sau înrăutăţeşte situaţia persoanei vinovate de săvârşirea unei infracţiuni nu are efect retroactiv”)*. Dispoziţiile unei legi penale nu vor avea aplicare cu privire la situaţiile născute în perioade anterioare datei de la care a început aceasta să activeze, precum nici cu privire la situaţiile care se vor naşte în perioade posterioare datei la care a încetat respectiva activitate [8, p.156]. *Interdicția la aplicarea retroactivă a legii penale* constituie un principiu fundamental al dreptului penal și desemnează că persoana care a săvârșit infracțiunea este supusă răspunderii penale în conformitate cu legea care a acționat în momentul săvârșirii infracțiunii, în cazul în care legea nouă nu va înlătura caracterul penal al faptei, nu atenuează pedeapsa sau în alt mod nu îmbunătățește situația persoanei care a săvârșit infracțiunea.

Succesiunea temporală de legi penale apare în ipoteza în care o pluralitate de norme juridico-penale succesive diferite după conţinut are menirea de a reglementa simultan un anumit raport juridico-penal de conflict, aptitudinea de a reglementa conflictul apărut având dreptul penal intertemporal, reprezentat de ansamblul reglementărilor, principiilor și teoriilor ce stabilesc raporturile dintre legile care se succed în timp. În opinia noastră, conceptul *succesiunea temporală de legi penale* este distinct de conceptul *aplicarea legii penale în timp*, coraportul fiind de parte-întreg. Altfel spus, orice succesiune temporală de legi penale constituie un caz particular de colizie în procesul de aplicare a legii penale în timp. Succesiunea temporală de legi penale este efectuată în scopul de a menține preeminența dreptului și inadmisibilitatea configurației *bis in idem* [9]. Chiar și un act normativ din legislația extrapenală poate constitui temei pentru înlăturarea succesiunii temporale de legi penale, în special când vorbim despre normele penale de blanchetă [1, p.70]. În cazul unei succesiuni temporale de legi penale, se aplică două reguli procedurale: 1) permisibilitatea aplicării retroactive a normei juridico-penale mai blânde față de făptuitor *(Lex mitior retro agit)*; 2) interzicerea aplicării retroactive a normei juridico-penale mai aspre față de făptuitor *(lex*

severior retro non agit). Este posibil ca legea penală nouă să modifice o dispoziție dintr-o lege nepenală.

În situația de succesiune a unor legi penale în timp, denumită de unii autori situație de *„conflict în timp de legi penale”,* s-au propus trei tipuri de soluții: *a retroactivitații legii penale noi* – ca fiind legea în vigoare la data judecății; *a ultraactivității legii penale vechi* – ca fiind legea pe care a încălcat-o infractorul, asumându-și regimul de răspundere prevăzut de aceasta; *a aplicarii legii celei mai favorabile pentru inculpat. De lege lata,* atât extraactivitatea legii penale, cât şi aplicarea legii penale mai blânde privesc numai situaţiile tranzitorii [10, p.16-17]. Acceptăm metoda comparației globale, conform căreia se aplică *legea cea mai favorabilă*, și nicidecum *dispozițiile mai favorabile* din legile succesive. Legea penală mai favorabilă se determină prin *compararea* legilor succesive, stabilirea în concret a legii mai favorabile și, în final, aplicarea acesteia în ansamblu. Conform acestui principiu, *legile se compară, dar nu se combină*. Principiul *Lex mitior* este greşit aplicat atunci când sunt combinate dispoziţiile mai favorabile infractorului cuprinse în legile penale succesive, cu rezultatul obţinerii unei „*lex tertia*”, deoarece prin selectarea și îmbinarea dispozițiilor penale mai blânde cuprinse în legile penale succesive judecătorul nu se limitează la aplicarea legii penale, ci creează o lege penală proprie [5, p.7]. Prin acest procedeu combinatoriu, judecătorul își depășește atribuțiile.

Organul de urmărire penală trebuie să ţină seama de câteva principii fundamentale ale aplicării legii penale în timp: 1) *Lex posterior derogat priori* – legea nouă abrogă legea anterioară, care reglementa aceeaşi materie; 2) *Leges posteriores priores contrarias abrogant* – legea nouă are prioritate asupra legii contradictorii abrogate; 3) *Legi posteriors generalis non derogat legi priori (anteriori) speciali* – legea nouă cu caracter general nu abrogă legea anterioară specială;
4) *Lex mitior retro agit* – legea penală favorabilă retroactivează;
5) *Prioritas legis mitior* – se proclamă prioritatea legii penale favorabile, cu alte cuvinte, se va aplica legea cea mai favorabilă pentru persoană; 6) *Lex poenalis retro agit cum exceptione legis severioris* – legea penală retroactivează, cu excepția legilor defavorabile; se

renunță la aplicarea retroactivă a legilor care înăspresc pedeapsa penală; 7) *Lex severior retro non agit* – este interzisă retroactivarea normelor penale în defavoarea cetăţeanului acuzat de comiterea unei fapte penale; 8) *Lex primaria derogat legi subsidiariae* – legea primară abrogă legea subsidiară. Legea subsidiară se aplică doar dacă legea primară nu este suficientă pentru calificarea faptei. Legea subsidiară mai favorabilă va fi exclusă prin legea mai severă; 9) *Lex superior derogat legi inferiori* – o normă juridică cu forţă superioară face să înceteze efectele contrare ale unei norme aflate la un nivel inferior al forţei juridice; 10) *Lex specialis derogat legi generali* – o lege specială derogă de la legea generală;
11) *Lex consumens derogat legi consumptae* – legea care incriminează și sancționează infracțiunea absorbantă abrogă legea care incriminează și sancționează infracțiunea absorbită, iar infracțiunea absorbantă trebuie să prevadă o pedeapsă mai aspră decât infracțiunea absorbită.

Referințe:

1. PĂDURE D., BOTNARU S. Conflict al legilor penale în timp: cazul legii penale incriminatoare (Novatio Legis), al legii penale defavorabile (Novatio Legis in Pejus – Lex Gravior). În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”,* 2019, nr.11, pp.68-77 ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-101768.
2. MOTICA, O. Principiile aplicării legii civile în timp în lumina noului Cod civil. În: *Analele Universităţii de Vest din Timişoara. Seria Drept,* 2013, nr.2, pp.192-193. ISBN 1843-0651-0161 4.
3. MASSON, Clober Rogéno. *Direito penal esquematizado*. *Parte generală*. Vol.1. (Cleber Rogério Masson. – 4.s ed. rev. atual. o ampl. Rio de Janeira: Forense; Sao Paulo: MÉTODO, 2011, p.111. ISBN 970-85-309-3440*8 1.
4. PĂDURE, Dr. Unele considerațiuni privind aplicărea legii penale în timp în sinteza practicii Curții Constituționale a Republicii Moldova. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Ştiinţe sociale”,* 2017, nr.8 (108), pp.210-222. ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017
5. PĂDURE, Dr., MANEA, Vl. Tempus regit actum, Lex mitior și lex tertia în dreptul penal substanțial**.** În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Ştiinţe sociale”,* 2018, nr.8 (118) pp.65-73 ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017.
6. PĂDURE, Dr., MANEA, Vl. Categoria „timpul” în Partea generală și Partea specială a Codului penal. În: *Culegerea comunicărilor în cadrul*

Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național” (Coord. S.BRÎNZA, A.NEGRU). Volumul II. Chișinău: CEP USM, 2020, pp.288-300.

7. АИТОВА, О.Ф. Уголовно-правовые проблемы времени преступления: Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Саратов: Саратовская государственная юридическая академия, 2016, с.19.
8. PĂDURE, Dr. Principiul fundamental al legalității în timp în dreptul penal substanțial: aspecte de tehnică legislativă. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Ştiinţe sociale*”, 2018, nr.3(113), pp.154-161 ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017.
9. NEFLIU I. Criterii și teorii cu privire la existența succesiunii de legi penale în timp. În: *Universul Juridic*, 2017, nr.12. [Accesat: 23.01.2020] Disponibil:https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcobtgaza/criterii-si-teorii-cu-privire-la-existenta-succesiunii-de-legi-penale-in-timp
10. PASCU, Il., DOBRINOIU, V., HOTCA, M.A. *Noul Cod penal comentat: Partea generală*. Vol.I. Ed. a 2-a, rev. şi adăug. Bucureşti: Universul juridic, 2014. 800 p. (ISBN 978-606-673-262-8), p.16-17.

ASPECTE INTRODUCTIVE PRIVIND CRITERIILE GENERALE DE INDIVIDUALIZARE A PEDEPSEI PENALE

Grigore CRISTEA
CZU: 343.241 *cristea_grigore@mail.ru*

Individualizarea pedepsei reprezintă procedura de adaptare a unei pedepse la o serie de factori socioumani. Chiar dacă două persoane diferite săvârșesc același tip de infracțiune, motivele, cauzele și circumstanțele comiterii acestora sunt diferite, astfel încât fiecare situație trebuie abordată individual.

La nivel teoretic, termenul de pedeapsă a căpătat mai multe interpretări. Hugo Grotius definea pedeapsa astfel: „pedeapsa e răul suferinței ce se dă pentru răul făptuirii”. Mommsen definește pedeapsa ca „răul pe care îl aplică statul celui care a înfrânt prescripțiunea sa”, iar Vidal ca „răul făcut în numele societății și în executarea unei condamnațiuni judecătorești autorilor unei infracțiuni, culpabili și responsabili de această infracțiune” [9, p. 109]. Aplicarea pedepsei în baza legii înseamnă, în primul rând, că problema pedepsei poate să apară numai atunci când fapta săvârșită constituie o infracțiune. [2, p. 259]

Constituția Republicii Moldova asigură cetățenilor săi dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime [5, art. 20 alin.(1)]. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanţă independentă şi imparţială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzaţii în materie penală îndreptate împotriva sa [6, art. 6 alin. (1)].

În doctrina penală se face distincţie între individualizarea ce se realizează în faza de elaborare a legii și prevederii limitelor pedepselor, în faza de aplicare a pedepsei și cea în faza de executare a pedepsei. Corespunzător acestor faze, sunt cunoscute următoarele trei forme de individualizare a pedepselor: individualizarea legală; individuallizarea judiciară (judecătorească); individualizarea administrativă.

Individualizarea legală a pedepselor este înfăptuită de către legiuitor, în însuși momentul elaborării legii penale, prin stabilirea felului și a limitelor pedepselor, precum și a măsurii în care acestea pot fi modificate sub influenţa cauzelor de agravare sau de atenuare.

Individualizarea judiciară sau judecătorească a pedepsei o realizează instanţa de judecată și se materializează prin aplicarea pedepsei concrete infractorului pentru fapta comisă, în funcţie de gradul concret de prejudiciabilitate al faptei, de periculozitatea infractorului, de împrejurările concrete atenuante ori agravante în care s-a săvârșit infracţiunea sau care caracterizează persoana infractorului.

Individualizarea administrativă este denumită astfel după organele administrative care o realizează în faza de executare a pedepsei închisorii. Individualizarea administrativă a pedepsei închisorii se realizează în cadrul oferit de individualizarea legală și cea judiciară, în funcţie de gravitatea pedepsei aplicate, de starea de recidivă, de conduita condamnatului în locul de deţinere [3, pp. 454-455].

Printre circumstanțele de care se ține cont în aplicarea unei pedepse, putem enumera următoarele: acordul de recunoaștere a vinovăţiei; infracţiunea neconsumată; recidiva de infracţiuni; participaţia; concursul de infracţiuni; cumulul de sentinţe și executarea hotărârii unui stat străin.

În procesul individualizării pedepselor, se parcurg un șir de etape succesive în care circumstanțele ce atenuează sau agravează pedeapsa au și criterii specifice de individualizare, cum sunt: fapta infracțională, amploarea prejudiciilor cauzate, metode folosite pentru săvârșire, gradul de organizare, conduita socială de până la faptă, antecedentele penale, starea de recidivă, poziția în procesul penal, personalitatea infractorului, ameliorarea sau înlăturarea efectelor infracțiunii, pericolul social concret rezultat din infracțiune, fiind criterii de individualizare a pedepsei în unele cazuri particulare [4, p. 153]

Astfel, în situația în care o persoană a săvârșit o infracțiune de furt, fiind anterior condamnată pentru o infracțiune similară (de ex.: jaf), în cazul în care se va demonstra vinovăția acesteia, la individualizarea pedepsei, judecătorul va stabili o pedeapsă mai aspră. În acest caz dacă, în conf. cu art. 186 alin. (1) Cod penal, furtul, adică sustragerea

pe ascuns a bunurilor altei persoane, se pedepseşte cu amendă în mărime de până la 650 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 120 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani, judecătorul va aplica pedeapsa maximă, atribuind săvârșirea infracțiunii similare ca circumstanță agravantă [4].

Individualizarea pedepselor este o problemă complexă, fiind în strânsă legătură cu respectarea drepturilor omului. Circumstanțele și motivele care duc la săvârșirea unei infracțiuni sunt diferite, tocmai de aceea necesită o abordare individuală, iar fiecare persoană are dreptul la o sancționare corectă și echitabilă în cazul săvârșirii unei infracțiuni. O individualizare corectă a răspunderii penale constituie o premisă importantă în lupta contra criminalității.

În conformitate cu art. 7 CP privind principiul individualizării răspunderii penale şi pedepsei penale, legiuitorul stabileşte că la aplicarea legii penale se ţine cont de caracterul şi gradul prejudiciabil al infracţiunii săvârşite, de persoana celui vinovat şi de circumstanţele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală. Totodată, conform alin. (2) al aceluiași articol, nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale şi pedepsei penale pentru una şi aceeaşi faptă [4, art. 7].

În activitatea practică, adesea există cazuri de aplicare incorectă, din punctul de vedere al factorului uman, al principiului de individualizare a pedepselor, ținând cont de diverse elemente precum corupția, probleme cotidiene și multe alte aspecte care se referă la natura individuală și care împiedică judecătorul în luarea deciziilor echitabile.

Pedeapsa poate fi inechitabilă în urma stricteții în exces, precum și ca rezultat al unei slăbiciuni evidente. Analiza practicii contemporane a Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse arată că și în prezent predomină greşelile care demonstrează aplicarea unei pedepse prea severe [9, p. 306].

În opinia autorilor autohtoni, cele mai multe erori judiciare sunt comise ca rezultat al calificării greșite a infracțiunii. Drept urmare, pot fi applicate pedepse ori prea blânde, ori prea aspre. [2, p. 260]

Însuși scopul legii penale este apărarea, împotriva infracţiunilor, a persoanei, drepturilor şi libertăţilor acesteia, a proprietății, mediului înconjurător, orânduirii constituţionale, suveranității, independenţei şi

integrității teritoriale a Republicii Moldova, păcii şi securității omenirii, precum şi a întregii ordini de drept. Legea penală are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni [4, art. 2].

În opinia prof. dr. Matei Basarab, răspunderea penală este o instituție juridică distinctă de aceea a pedepsei, ea nu se poate confunda cu aceasta, deoarece obligația de a răspunde nu este identică cu obiectul ei (sancțiunea) [1, p. 9].

Potrivit pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale în instanţele de judecată trebuie să ţină cont de faptul că enumerarea circumstanţelor atenuante (art.76 CP) nu este limitativă [10].

Legalitatea pedepsei constituie un aspect al principiului legalității în dreptul penal şi este asigurată prin cerința art. 75 alin. (1) CP care impune instanței obligația de a stabili pedeapsa în limitele fixate în Partea specială şi în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a CP. Prevederile art. 75 alin. (1) CP cer ca pedeapsa aplicată să fie nu numai echitabilă şi legală, ci şi individualizată. Individualizarea pedepsei constă în obligația instanței de a stabili măsura pedepsei concrete infractorului, necesară şi suficientă pentru realizarea scopurilor legii penale şi pedepsei penale [7, p. 11].

Aplicarea corectă și echitabilă a pedepsei este unul dintre principiile de bază ale justiției penale. Criteriile de individualizare aplicate de către instanțele de judecată la stabilirea pedepsei determină caracterul personal și proporțional al acesteia [8, p. 5].

Referințe:

1. BASARAB, Matei. *Drept penal – partea generală*. Vol. I, ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2001.
2. BORODAC, A., ș.a. *Drept penal – partea generală*. Chișinău: Știința, 1994.
3. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*, Vol. I, ed. a II-a. Chișinău: Cartier, 2005, http://drept.usm.md/public/files/Dreptpenalgeneral3acfb.pdf, accesat la 03.08.2020.
4. BÎRGĂU, M. *Probleme de prevenire și combatere a delicvenței juvenile, traficului de ființe umane și migrațiunii ilegale*. Chișinău: Ed. Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI, 2004. 498 p.

5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV, adoptat la 18.04.02, în vigoare de la 1.01.03. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129.
6. Constituția Republicii Moldova, http://parlament.md/CadrulLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx, accesat la 06.08.2020.
7. Convenția nr. 1950 din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/175187, accesat la 30.07.2020.
8. Ghid cu privire la aplicarea pedepsei, Chișinău, 2014, https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf, accesat la 01.08.2020.
9. MOLDOVAN, A.T. *Drept penal. Partea generală*. Brașov: Lux Libris, 2009.
10. ULIANOVSCHI, G. ș.a. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p.
11. КУДРЯВЦЕВА, В. Н., НАУМОВА, А. В. *Российское уголовное право*. Москва: СПАРК, 1997. 454 с.
12. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 8 din 11.11.2013 a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=127, accesat la 10.08.2020.

EXTRĂDAREA DEGHIZATĂ ŞI PRIVAREA DE LIBERTATE

Vladimir GROSU, Adrian BORDIANU
CZU: 341.44 grosuvladimir2@gmail.com
abordianu8@gmail.com

În temeiul obligaţiilor de drept internaţional, autorităţile Republicii Moldova, în contextul extrădării, urmează să examineze chestiunea dacă persoana transmisă statului solicitat va beneficia la destinaţie de dreptul la viaţă, nu va fi supusă torturii, precum şi vor fi respectate alte drepturi fundamentale ale omului.

În pofida evoluţiei şi perfecţionării reglementărilor atât pe plan naţional, cât şi internaţional, obstacole în calea extrădării sunt multiple, ceea ce în practică determină statele să apeleze la alte căi, uneori nu tocmai legale, pentru a obţine custodia asupra individului urmărit.

Un stat, în principiu, nu are dreptul să întreprindă în afara hotarelor sale acte de urmărire penală sau judecată, cum ar fi arestarea de persoane, colectare de probe, examinarea locaţiilor etc, fără acordul expres al statului gazdă.

Trecerea persoanei sub controlul şi autoritatea statului solicitant trebuie să aibă loc fără ca acesta să intre în înţelegeri cu terţi, astfel încât această cooperare să ducă la acţiuni ilegale în străinătate [1, § 51, 54], fie prin a încălca suvernaitatea statului, pe teritoriul căruia se află persoana în căutare de refugiu: cooperarea statelor în vederea transmiterii indivizilor fugari chiar şi în lipsa unei extrădări formale este admisibilă [2, §93-98], cu condiţia respectării suveranităţii statului. O arestare efectuată de autorităţile unui stat pe teritoriul altui stat, fără consimţământul celui din urmă, aduce atingere dreptului individului la siguranţă, garantat de art.5 §1 al CEDO [2, § 85].

În practică, statele recurg uneori la „extrădarea deghizată” – situaţiile în care statele conştient apelează la practici de ocolire a extrădării, apelând la alte căi mai simple pentru a obţine transferul individului urmărit, diverse forme ale expulzării sau deportării fiind cel mai des întâlnite. Un exemplu memorabil în acest sens ne serveşte cazul *Ozdil şi alţii c. Republicii Moldova* [3], în care CtEDO a

constatat încălcarea dreptului la libertate și siguranță, urmare a îndepărtării profesorilor turci din Republica Moldova, care aveau statut legal la noi în țară, în cadrul unei operațiuni a serviciilor speciale ale celor două țări, fără a li se oferi accesul la instanțele de judecată pentru a-și pleda cauza. CtEDO a declarart *inter alia* că *„privarea reclamanților de libertate a atins nivelul unui transfer extralegal de persoane de pe teritoriul statului pârât în Turcia, care a ocolit toate garanțiile de care aceştia se bucurau conform dreptului național și internațional*”.

În pofida practicii mai sus-enunțate a unor state, ocolirea extrădării prin diferite ilegalități sau șiretlicuri din partea autorităților Statului a fost sancționată de CtEDO și în cauza *Bozano vs Franța* [4, §60], în care reclamantul a fost expulzat din Franța, urmare a respingerii unei cereri de extrădare parvenite de la autoritățile italiene, CtEDO ajungând la concluzia că „reținerea persoanei cu expulzarea ei ulterioară nu a fost altceva decât o măsură de extrădare deghizată și nu o măsură necesară în cadrul normal al unei proceduri de expulzare”.

În cele din urmă, o extrădare deghizată poate în sine și să nu fie contrară legii, pe când modul în care aceasta a fost realizată – poate determina încălcarea drepturilor (dreptul la libertate și siguranță, rele tratamente) persoanelor transferate.

Mala captus bene detendus reflectă practica statelor de capturare ilegală a indivizilor fugari, care, în unele țări și situații particulare, nu exclude totuși o urmărire penală și condamnare: odată ce o persoană este sub autoritatea unei curți și acuzată conform legii Statului, ea poate fi eventual, condamnată și pedepsită, indiferent de modul în care persoana a ajuns sub autoritatea acelei Curți. Cu multe ocazii unele state și tribunale internaționale au aprobat asemenea practici. În 1992, Curtea Supremă a SUA a adoptat o hotărâre notorie, care a marcat jurisprudența ulterioară din multe state. Astfel, în *United States vs Alvarez Machain* instanța supremă a declarat că curțile federale dispun de competență jurisdicțională asupra inclupatului răpit din străinătate sub auspiciile autorităților guvernamentale, în pofida existenței unui tratat de extrădare cu statul din care a fost răpit [5, p.124].

Totuși, gravitatea încăclării drepturilor persoanelor astfel transferate poate cântări mai greu decât interesul de a trage la

răspundere penală sau a executa pedeapsa în statul urmăritor solicitat și poate, în consecință, duce la faptul că instanța de judecată din statul solicitat să-și declare incompetența jurisdicțională asupra persoanei, ținând cont de astfel de argumente, precum respect pentru suvernaitatea staului solicitat, integritatea și încrederea în procesul judiciar, respectarea drepturilor omului etc.

Extrădarea trebuie deosebită de predarea persoanelor instanțelor jurisdicționale penale internaționale. Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavie și Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda au fost instituite în baza Cap. VII a Hartei ONU prin rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU, care sunt obligatorii pentru toată comunitatea internațională, inclusiv Republica Moldova. Statutele acestor Tribunale conțin reglementări care obligă statele să se conformeze, fără întârziere, solicitărilor de asistență, inclusiv remiterea, predarea sau transferul persoanelor solicitate de aceste jurisdicții internaționale.

În același sens vine și art.89 al Statutului Curții Penale Internaționale (CPI), ratificat de Republica Moldova în 2010, care prevede că „*Curtea poate prezenta Statului pe teritoriul căruia o persoană este susceptibilă de a se afla o cerere… vizând ca această persoană să fie arestată și să-i fie predată*."

Conform alin.(1) art.549 CPP, întitulat „Predarea persoanei extrădate", în cazul în care extrădarea persoanei este acceptată de către instanţa judecătorească, după intrarea în vigoare a hotărârii acesteia, Procurorul General sau, după caz, ministrul Justiţiei informează statul solicitant sau **instanţa internaţională** despre locul şi data predării extrădatului, precum şi asupra duratei detenţiei executate în legătură cu extrădarea. De observat că norma dată echivalează extrădarea clasică, ca proces derulat între state, cu predarea persoanei de către Republica Moldova instanței internaționale. Statutele jurisdicțiilor penale internaționale operează cu termenul de *predare*, și nu *extrădare,* care ar necesita o reglementare specifică în dreptul național. Unele state, precum Franța sau Germania, au operat modificări la Constituție și au adoptat legi specifice pentru a avea bază legală suficientă de a coopera cu CPI. În orice caz, remiterea sau

transferul persoanelor la adresa acestor jurisdicții internaționale se deosebește de instituția extrădării prin faptul că nu are loc între două state, ci între un stat și o jurisdicție internațională.

În concluzie, jurisprudența instanțelor internaționale ar trebui să ghideze autoritățile competente din Republica Moldova în examinarea cazurilor de extrădare aduse spre soluționare în fața acestora, pentru a se achita cu bună-credință de obligația de drept internațional.

Referințe:

1. *Stocké c. Germaniei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, hotărâre din 19 martie 1991.
2. *Öcalan c. Turciei***,** Curtea Europeană a Drepturilor Omului, [MC] *nº 46221/99*, hotărâre din 12 mai 2005.
3. *Ozdil și alții c. Republicii Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *nº. 42305/18*, hotărâre din 11 iunie 2019.
4. *Bozano vs Franța*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *no 9990/82*, hotărâre din 18.12.1986.
5. ABRAHAM, M. The customary law of international abductions: Limits and boundaries, In: *Asian Yearbook of International Law,* Vol. 11 (2003-2004), p.124.

ISTORICUL APARIȚIEI ȘI INCRIMINARII ÎMBOGĂȚIRII ILICITE

Petru VÎRLAN

CZU: 343.352.4(091) *v.petru15@gmail.com*

În 1936, un senator al statului în Argentina, numit Rodolfo Corominas Segura, călătorise cu trenul de la domiciliul său din Mendoza până la Buenos Aires, când se întâlnea cu un funcționar public care arăta bogățiile pe care le-a acumulat de la preluarea ofițerului, bogăția pe care Corominas Segura a simțit-o nu ar fi putut să vină de la o legitimă sursă. Inspirat, Corominas Segura a prezentat un proiect de lege care stipula că guvernul ar fi penalizat „oficialii publici care dobândesc avere, fără a putea să-și dovedească legitimitatea sursă'' [1]. Deși acest proiect de lege nu a devenit niciodată lege, proiecte similare au fost introduse succesiv până în 1964.

În India, îmbogățirea ilicită a fost inițial adoptată ca măsură probatorie, mai degrabă decât ca o crimă. Secțiunea 5 (3) din Legea privind prevenirea corupției prevede o regulă probatorie permițând urmăririi penale să demonstreze că a comis o corupție enumerată (luare de mită, comerțul cu infracțiuni, deturnarea proprietății publice și conduita criminală în executarea sarcinilor prevăzute la punctele 5.1.a-5.1.d), prin demonstrarea faptului că acuzatul (a) avea bunuri disproporționate față de sau venitul ei cunoscut și (b) nu au avut o explicație satisfăcătoare pentru ei. Această este o regulă cu totul nouă, a fost implementată cu controverse, deoarece, așa cum a fost interpretat, procuratura nu avea nevoie să prezinte dovezi ale unui act corupt pentru a obține o condamnare. În același timp, secțiunea 5 (3) nu ar putea da motive pentru o condamnare în sine.

În 1964, ca urmare a modificărilor aduse legislației existente, Argentina și India au devenit primele țări să incrimineze îmbogățirea ilicită. În India, statutul definește drept îmbogățire ilicită ca posesie a resurselor „pentru care funcționarul public nu poate răspunde în mod satisfăcător'', în timp ce Argentina definește acest lucru drept „eșecul'' de a justifica originea oricărei îmbogățire apreciabilă pentru

sine sau pentru o terță parte. „În cei 20 de ani de la îmbogățirea ilicită a fost criminalizată în Argentina și India, au fost introduse dispoziții în Brunei Darussalam, Columbia, Ecuador, Republica Egipt, Republica Dominicană, Pakistan și Senegal. Până în 1990, îmbogățirea ilicită a fost criminalizată în cel puțin 10 țări, până în anul 2000 în mai mult de 20 de țări.

Iar până în 2010 în mai mult de 40 de state. La fel ca în India, unele dintre aceste țări, pur și simplu, au incriminat dispozițiile care existau deja în temeiul dreptului lor de probă.

Pentru alții, îmbogățirea ilicită a fost un concept nou și un instrument radical împotriva corupției. Incriminarea îmbogățirii ilicite în trei convenții internaționale anticorupție accelerează, fără îndoială, adoptarea de noi norme în acest sens. Îmbogățirea a fost prima dată inclusă în Convenția interamericană împotriva corupției (IACAC), adoptată de Organizația Statelor Americane în 1996, apoi în Convenția Uniunii Africane privind Prevenirea și combaterea corupției (AUCPCC), aprobată în 2003 și definitiv în 2004 UNCAC, aprobată 2003 și intrată în vigoare în 2005. La nivel regional, îmbogățirea ilicită a fost, de asemenea, inclusă în Comunitatea Economică din Africa de Vest (ECOWAS) privind lupta împotriva corupției, adoptată în decembrie 2001, dar care nu este încă în vigoare [2].

IACAC este singura convenție în care îmbogățirea ilicită este cu titlu obligatoriu, restul vin cu titlu de recomandare. Atunci când au ratificat IACAC, atât Canada, cât și Statele Unite au exprimat rezerve cu privire la incriminarea îmbogățirii ilicite, invocând incompatibilitatea cu principiile constituționale și ale drepturilor omului, în special prezumția de nevinovăție. A continuat controversa în timpul negocierilor UNCAC, unele autorități susținând că la dispoziția privind îmbogățirea ilicită ar trebui să se renunțe, iar altele sugerând că ar trebui să se treacă la capitolul prevenire și prevăd numai sancțiuni administrative.

În cele din urmă, UNCAC a adoptat îmbogățirea ilicită fiind ca a infracțiune și să considere incriminarea îmbogățiirii ilicite’’, sub rezerva cerințelor constituției lor și ca fundamentale principiile sistemelor lor juridice.

AUCPCC a urmat o abordare similară. Astăzi, dispozițiile privind îmbogățirea ilicită pot fi găsite în majoritatea regiunilor din lume, cu excepții notabile din America de Nord și cea mai mare parte din Europa de Vest. Printre țări alegând să nu incrimineze îmbogățirea ilicită de către oficialii publici, multe au adoptat mijloace alternative de combatere a acesteia, cum ar fi măsuri care să faciliteze fie urmărirea penală sau pentru a confunda veniturile ilicite. Astfel de dispoziții legale se bazează, de obicei, pe prevederile referitoare la criminalitatea organizată, care uneori pot inversa proba acuzării.

Iar la 23.12.2013, Parlamentul RM a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative [2]. Printre altele, conform acestei legi, Codul penal a fost completat cu articolul 330^2 .

Adoptarea art.330^2 CP RM este în baza art.20 al Convenţiei ONU împotriva corupţiei [4] La 06.07.2007, Parlamentul RM a adoptat Legea RM pentru ratificarea Convenţiei ONU împotriva corupţiei. Potrivit art.20 al Convenţiei ONU împotriva corupţiei, „sub rezerva Constituţiei sale şi a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, fiecare stat Parte are în vedere să adopte măsurile legislative şi alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracţiune, în cazul în care actele au fost săvârşite cu intenţie, îmbogăţirii ilicite, adică o mărire substanţială a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime”.

Din nota informativă la proiectul care stă la baza adoptării la 23.12.2013 a Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, aflăm: „Mai multe state au optat pentru includerea în legislaţia naţională a componenţei de îmbogăţire ilicită. Printre acestea, amintim Argentina, Ecuador, El Salvador, Paraguay, Peru, Venezuela, Hong Kong etc. La nivel european, o asemenea componenţă de infracţiune se regăseşte în legislaţia Ucrainei şi Lituaniei.

În expertiza CoE (expert Tilman HOPE) pe marginea proiectului legii a fost menţionat că „Proiectul de Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative prezintă o modalitate inovatoare în vederea evitării problemei drepturilor omului, de obicei asociată aces-

tei infracţiuni (prezumţia de nevinovăţie şi autoincriminarea). Îmbogăţirea ilicită, după cum este definită în proiectul de lege, ar lăsa sarcina probei pe deplin la discreţia urmăririi penale. În timp ce peste 40 de ţări din întreaga lume au introdus deja această infracţiune, Republica Moldova ar fi prima ţară din Europa, în afară de Ucraina, care ar face acest lucru. Odată ce această nouă infracţiune a trecut testul practic, ea ar putea servi ca model şi pentru alte ţări din regiune, care deliberează cu privire la introducerea acestei infracţiuni.”

Din considerentele evocate *supra,* legiuitorul a incriminat faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită. În art.330^2 CP RM, sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită, sunt reunite două variante-tip de infracțiuni.

Referințe:

1. PICO, Joseph, M. Pico and K.B.U. Cámara Nacional de Casación Penal (National Chamber of CriminalAppeals).
2. Protocolul ECOWAS, art. 6 alin. (3) litera (a) prevede: "L'enrichissement illicité consistant en une augmentation semnificative du patrimoine d'un agent public qu'il ne peut raisonnablement justifie par rapport aux revenus perçus légitimement dans l'exercice de ses fonction sera considéré comme un acte de corupție pour "O majorare semnificativă a activelor unui oficial public pe care nu-l poate explica în mod rezonabil în raportul la câștigurile sale legale va fi considerat o îmbogățire ilicită și un act de corupție pentru scopurile acestui protocol în rândul acelor state părți pentru care este o infracțiune penală &quot.
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2014, nr.47-48.
4. United Nations Convention against Corruption. http://www.uno-dc.org/pdf/crime/convention_corruption/signing/Convention-e.pdf

СОЦИАЛЬНЫЙ КОНТРОЛЬ ПРЕСТУПНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
(ювенальной преступности)

Елена КОНДОРАКИ
CZU: 343.224.1 elena.kondoraki@gmail.com

Если бы не существовало преступлений, правовое государство не нуждалось бы в уголовной правовой системе. Преступления появились с появлением человека – исходя из инстинкта выживания, защиты и завоевания. Рациональный человек, руководствуясь принципом доброй веры, имеет минимальные шансы стать преступником, поскольку обладая развитым интеллектом, он осознает последствия преступлений (за исключением непреднамеренных правонарушений). Правильное сосуществование с соблюдением правовых норм – это идеал, к которому стремится институт криминологии. Проблема минимизации девиантного поведения является одной из главных целей криминологии, в том числе: воспитания общества, социального контроля, наказания.

Концепция социального контроля впервые описывается в работе Эдварда Росса – "Социальный контроль" в 1980 году[1]. Молдавский кримонолог Октавиан Бежан объясняет термин "социальный контроль" следующим образом: "все прецеденты, посредством которых общество навязывает свою власть отдельным индивидуумам и посредством которых сохраняет свою сплоченность" [2]. Таким образом, социальный контроль больше связан с ограничениями, налагаемыми государством, а также и с воспитанием общества в соответствии с нормами добрых нравов.

Борьба с преступностью ведется посредством нескольких уголовно-правовых институтах, но, прежде всего, говоря о социальном контроле, то ориентируясь на просвещение общества, нам следует обратить особое внимание на преступность среди несовершеннолетних. Каковы причины ее возникновения, каковы последствия и как мы можем остановить этот феномен?

Ювенальная преступность – это отклонение в поведении несовершеннолетнего (подростка) в процессе адаптации к обществу, неспособность или отказ соблюдать социальные нормы. Факторы, ведущие к преступности: социальные, биологические, культурные или психологические. Роль государства и общества заключается в предотвращении преступного поведения, а также в защите детей, которые уже совершили преступления. Мы считаем, что особое внимание следует уделять борьбе с преступностью среди несовершеннолетних, поскольку воспитание молодого поколения является одним из главных приоритетов социума; образ мышления, сфокусированный на будущее и на развитие формирует вектор к воспитанию лучшему, умному поколению, воспитанного в положительной среде, и должен быть первостепенной задачей в сознании каждого гражданина.

Мы должны понимать, что результатом того, чем мы являемся сегодня, является эволюция науки, культуры и образования, поэтому мы обязаны в некоторой степени не только сохранить все, что человечество создало до настоящего времени, но особенно внести свой вклад в его развитие и процветание.

Как и другие государства, Республика Молдова сталкивается с отклонениями и правонарушениями среди несовершеннолетних, а руководство разрабатывают комплексные методы, программы и политику по предотвращению и пресечению правонарушений. Необходимо подчеркнуть, что преступность среди несовершеннолетних чаще всего является результатом дисфункциональной семьи, поскольку в соответствии с теорией подражания ребенок впоследствии воспроизводит то же поведение, которым родители руководствуются дома, сознательно или неосознанно [3]. Семейная функция является одной из наиболее важных, и часто из-за действий родителей дети страдают в будущем (родители с судимостью, родители, которые слишком суровы или слишком толерантны, родители-алкоголики и т.д.). Уголовный закон регулирует, что субъектом уголовной ответственности является ответственное лицо, достигшее возраста 16 лет (Уголовный кодекс Республики Молдова, пункт (1), статья 21), и несовершен-

нолетние в возрасте от 14 до 16 лет несут ответсвенность только за совершенные преступные деяния указанные в пункте (2), ст. 21 [4]. Социальный контроль осуществляется, в частности, в учебных заведениях, органах юстиции и посредством развития родительских навыков в воспитании детей [5].

Если проанализировать тип преступлений, совершаемых несовершеннолетними, то они различны, а именно: изнасилование, воровство, грабеж, хулиганство, преступления, связанные с наркотиками, убийства и т.д. По данным Национального бюро статистики, в структуре преступности несовершеннолетних по степени социальной опасности на 100 преступлений приходится 2-3 тяжких преступления [6]. Но необходимо понимать, что фактическое количество преступлений, совершенных несовершеннолетними, достоверно неизвестно, по причине их необнаружения правоохранительными органами, из-за отсутствия доказательств, а также и по другим причинам.

Социальный контроль осуществляется государством посредством нескольких министерств (Министерство внутренних дел, Министерство образования, культуры и науки, юстиции), советов, комитетов, управлений, неправительственных и международных организаций. Огромную роль играет Национальный Центр по Предотвращению Насилия над Детьми, а также Муниципальное управление по защите прав ребенка, все эти инструменты обеспечивают информационную, моральную и материальную поддержку.

Отрадно, что государственные учреждения, а также другие организации заботятся о предупреждении преступности среди несовершеннолетних, уделяя особое внимание образованию, предотвращению отсева из школ и организации различных культурных кружков для подростков. Следует также отметить, что эффективным методом борьбы с преступностью было запрещение продажи алкогольных напитков после 22:00 [7], а также ужесточение санкций для предприятий, которые продают алкогольные напитки и табачные изделия несовершеннолетним. Другим эффективным действием является образовательная програм-

ма, проводимая с разными экспертами для привлечения внимания к опасности, вызванной наркоманией, алкоголизмом, проституцией, хулиганством и т.д. в образовательных учреждениях и не только (СМИ, интернет).

Мы считаем, что государство предпринимает необходимые усилия для предотвращения и борьбы с феноменом преступности среди несовершеннолетних. Что необходимо для продвижения в обществе, так это нормы сосуществования, межчеловеческих отношений, таких ценностей, как семья, любовь к образованию; отрицание насилия и любых актов возмездия или агрессии (включая словесную агрессию), а также пропаганду хороших примеров поведения и успеха в обществе. Мы, взрослые, являемся теми, кто руководит детьми, и наши поступки (правильные или неправильные) будут отражены в будущем обществе.

Литература:

1. КОАНДЭ, Лиссете и КУРТА, Флорин. *Краткий словарь социологии, Издательство*. Бухарест: ALL, 1993.
2. БЕЖАН, О. Концепция криминологического контроля над преступностью. В: *Закон и жизнь*, № 11, 2008, Кишинев.
3. Уголовный кодекс Республики Молдова, 2019 год, Кишинев, с. 7
4. Terre des hommes, Профилактика преступности среди несовершеннолетних в Республике Молдова, 2018 год, Кишинев, с. 45.
5. Иг.Долея, В.Захария, В.Приджан, М.Бучючану-Врабие, Феномен преступности среди несовершеннолетних в Республике Молдова, 2012 год, Кишинев, стр. 26
6. Иг.Доля, В.Захария, В.Приджан, М.Бучючану-Врабие, Феномен преступности среди несовершеннолетних в Республике Молдова, 2012 год, Кишинев, с. 71
7. Закон №. 1100 от 30.06.2000 г. о производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции.

REALIZAREA COMPETENȚELOR FUNCȚIONALE DE CĂTRE ORGANELE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE PE PERIOADA DE PANDEMIE GENEREATĂ DE VIRUSUL COVID-19, (2019-nCoV)

Oxana CHISARI-LUNGU
CZU:351.77:[616.98:578.834](478) *chisarilunguoxana@gmail.com*

Pe parcursul istoriei, omenirea s-a confruntat de nenumărate ori cu situații de epidemie sau pandemie. Conform *Dicționarului explicativ al limbii române, ,,epidemia''* este extinderea unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de persoane dintr-o localitate, regiune etc. Atunci când o epidemie se extinde pe un teritoriu foarte mare, cuprinzând într-un timp relativ scurt toată populația dintr-o țară, din mai multe țări sau chiar din continente întregi, aceasta poartă denumirea de *pandemie* [7].

Agravarea situației epidemiologice prin COVID-19, influențată de creșterea rapidă a numărului de persoane infectate și a numărului de decese, a determinat Organizația Mondială a Sănătății (OMS) să declarare la 30 ianuarie 2020 – Stare de Urgență în Sănătate Publică, iar la 11 martie 2020, a fost declarată stare de pandemie cu infecția COVID-19 [6].

În această perioadă, statele afectate realizează diverse acțiuni în vederea înlăturării sau minimalizării consecințelor riscurilor care survin.

În acest scop, la data de 27 ianuarie 2020, a fost convocată Comisia pentru Situații excepționale și urgențe de sănătate publică a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale privind analiza situației epidemiologice în regiune și punerea în aplicare a măsurilor de prevenire și control a infecției cu coronavirusul de tip nou (2019-nCoV) în format extins. În cadrul ședinței a fost examinată informația prezentată de către Agenția Națională pentru Sănătate Publică cu privire la infecția cu coronavirusul de tip nou la nivel internațional și s-a decis implementarea recomandărilor OMS privind prevenirea cazurilor de infecție. În urma acestor acțiuni, Comisia Naţională Extraordinară de Sănătate Publică la 2 februarie 2020 a constatat că situaţia epidemiologică la

infecția cu Coronavirusul de tip nou (2019-nCoV) este tensionnată. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, de comun cu autoritățile naționale – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene; Ministerul Afacerilor Interne; Ministerul Finanțelor; Poliția de Frontieră; Serviciul Vamal au realizat și realizează în continuare diverse activități în scopul prevenirii infecției cu Coronavirusul de tip nou 2019-nCoV. În urma evaluării riscului pentru sănătate publică, la 24 februarie 2020 a fost declarat ***Cod galben*** de alertă la nivel national, iar la 13 martie 2020 Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică declară ***Cod roșu*** la nivel național în legătură cu situația epidemiologică din țară.

Ghidându-se de art. 66 din Constituția Republicii Moldova [1] și de art. 12 din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război [2], la 17 martie 2020 Parlamentul RM declară stare de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Conform prevederilor din Legea privind regimul stării de urgenţă, de asediu şi de război *starea de urgenţă* presupune un ansamblu de măsuri cu caracter politic, economic, social şi de menţinere a ordinii publice, care se instituie provizoriu în unele localităţi sau pe întreg teritoriul ţării în caz de:

a) iminenţă a declanşării sau declanşare a unor situaţii excepţionale cu caracter natural, tehnogen sau biologico-social, ceea ce face necesară prevenirea, diminuarea şi lichidarea consecinţelor acestora;

b) existenţă a unui pericol pentru securitatea naţională sau ordinea constituţională, ceea ce face necesară apărarea statului de drept, menţinerea sau restabilirea stării de legalitate [2, art. 1].

Din cele menționate anterior, precum și conform reglementărilor în vigoare, putem deduce următoarea procedură de declarare a stării de urgență. Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova prezintă Guvernului un raport privind necesitatea declarării stării de urgenţă. Acest raport este examinat în regim de urgenţă, la şedinţa Guvernului, în urma căreia este adoptată hotărârea de a înainta Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgenţă. Ulterior, Prim-ministrul remite Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgenţă, iar Parlamentul adoptă hotărârea de declarare a stării de urgență.

Examinând situația creată în republică, ne dăm seama de importanța realizării atribuțiilor autorităților administrației publice atât de la nivel central cât și local.

În acest context, putem evidenția principalele autorități care dețin diverse atribuții pe perioada pandemiei generată de virusul Covid-19: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova; Comisia Naţională Extraordinară de Sănătate Publică; Serviciul Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale pe durata stării de urgenţă, Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene; Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova; Serviciul de Informaţii şi Securitate etc.

În cazul declarării stării de urgenţă, organizarea şi coordonarea activităţii de aplicare a măsurilor impuse revin Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova, iar coordonarea aducerii la îndeplinire a măsurilor de rigoare revine Serviciului Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale. În cazul declarării stării de urgenţă într-un anumit teritoriu, acesta va fi administrat de Comisia pentru Situaţii Excepţionale a autorităţii administraţiei publice locale respective, care va activa sub conducerea Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova. Coordonarea aducerii la îndeplinire a măsurilor de rigoare revine Ministerului Afacerilor Interne şi Serviciului de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova. De asemenea, în această perioadă, acordă sprijin și Armata Naţională [2].

O altă structură importantă în această perioadă este Comisia Naţională Extraordinară de Sănătate Publică şi/sau Comisia Teritorială Extraordinară de Sănătate Publică, care la propunerea medicului-şef sanitar de stat al Republicii Moldova sau a medicului-şef sanitar de stat din teritoriu declară starea de urgenţă în sănătatea publică [3].

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27.08.1994.
2. Legea Republicii Moldova privind regimul stării de urgenţă, de asediu şi de război nr. 212-XV, din 24.06.2004, în vigoare la 06.08.2004.
3. Legea Republicii Moldova privind supravegherea de stat a sănătăţii publice nr. 10, din 03-02-2009, publicată În: *Monitorul Oficial,* la 03-04-2009.

4. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind declararea stării de urgență nr. 55, din 17-03-2020, publicată la 17-03-2020. În: *Monitorul Oficial*, nr. 86, art. 96.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova nr. 1340 din 04-12-2001.
6. Raport privind măsurile de răspuns la infecția COVID-19, pe perioada ianuarie – mai 2020. Chișinău, 2020.
7. *Dicționar explicativ al limbii române.*

ADMINISTRAREA MASEI SUCCESORALE

Lilia CHIRTOACĂ
CZU: 347.961:347.65 chirtoacal@gmail.com

Esenţa administrării masei succesorale este de a asigura buna gestionare a masei succesorale până la partaj, în sensul de a exclude prejudicierea moștenitorilor, protejarea intereselor moștenitorilor minori, gestionarea eficientă a masei succesorale valoroase, cu active și pasive, care ar necesita timp îndelungat. Din aceste considerente, administrarea se poate dispune nu doar când sunt pasive, dar și în oricare alte cazuri, în funcție de circumstanțele dosarului succesoral sau complexitatea problemelor privind administrarea masei succesorale, asigurând astfel, până la partaj buna gestionare de către un profesionist.

Întrucât moştenitorul administrează masa succesorală, atât în interes propriu, cât şi în interesul creditorilor succesorali şi al legatarilor, el va răspunde ca administrator, dacă nu manifestă diligenţa pe care o depune în administrarea patrimoniului propriu, asemănător unui mandatar sau depozitar gratuit şi dacă, după ce a fost pus în întârziere, nu a prezentat darea de seamă despre administrarea întreprinsă. Prin urmare, moştenitorul răspunde de administrarea bunurilor existente, dar nu şi pentru fructificarea lor (de ex., cultivarea sau arendarea terenului agricol, transmiterea în locaţiune a bunului imobil etc. [1, p.447-448].

Efectul administrării masei succesorale este limitarea răspunderii moştenitorului pentru obligaţiile masei succesorale. Prin urmare, în temeiul art.2430 alin. (1) Codul civil răspunderea moştenitorului pentru obligaţiile masei succesorale se limitează la activul masei succesorale şi nu se extinde asupra patrimoniului pe care îl are în afara cotei succesorale ce îi revine, dacă se dispune administrarea masei succesorale în scopul satisfacerii creditorilor.

Administrarea masei succesorale presupune atât acte de administrare (de ex., plata datoriilor succesorale), cu aplicarea dispoziţiilor privind proprietatea comună, cât şi acte de dispoziție cu privire la anumite bunuri, cu respectarea la înstrăinare a dispoziţiilor legale în acest sens (de ex., administratorul are dreptul de a dispune de bunurile din masa succesorală, şi să asigure, din contul masei succesorale,

executarea obligaţiilor masei succesorale indiferent de rangul lor de prioritate, în temeiul art.2440 alin.(1) Cod civil).

În general, acţiunile privind administrarea masei succesorale sunt variate, deoarece depind de circumstanțele dosarului succesoral. Dar ceea ce putem afirma cu certitudine este că administrarea masei succesorale nu înseamnă, de exemplu, inițierea unei afaceri, dar continuarea acesteia, în sensul bunei gestionări pentru a evita pierderile financiare.

***Administrarea comună a masei succesorale*.** În temeiul art.2492 Cod civil administrarea masei succesorale revine în comun moștenitorilor. Fiecare comoștenitor este obligat față de ceilalţi să participe la măsurile necesare pentru administrarea corespunzătoare. Fiecare comoștenitor, fără încuviinţarea celorlalți comoștenitori, poate lua măsurile necesare pentru conservarea bunurilor.

În cazul administrării comune fiecărui comoștenitor i se cuvine o parte din fructe proporțional cotei sale, de exemplu, pentru transmiterea în locaţiune. De asemenea, fiecare comoștenitor este în drept să folosească bunul comun, astfel încât să nu prejudicieze folosirea acestuia de ceilalți comoștenitori.

Potrivit dispoziţiilor art.1950 Cod civil fiecare comoștenitor este obligat față de ceilalți comoştenitori să suporte sarcinile bunului comun, precum și cheltielile de conservare, de administrare și de folosință comună, în funcție de cota-parte a sa.

Partajul fructelor nu intervine înainte de partajul masei succesorale, iar dacă partajul masei succesorale este exclus pentru o perioadă care depășește 1 an, fiecare comoștenitor poate cere partajarea câștigului net la sfârşitul fiecărui an (art.2492 alin.(2) Cod civil).

Competenţa de a dispune, revoca administrarea masei succesorale. Administrarea masei succesorale se dispune de către notarul care desfăşoară procedura succesorală fie la cererea moştenitorului, chiar şi înainte de acceptarea moştenirii, fie la cererea creditorului masei succesorale, care trebuie să justificice interesul, de exemplu, dacă există motive să se creadă că, în urma comportamentului unui moştenitor se periclitează satisfacerea creanţelor tuturor creditorilor masei succesorale din contul masei succesorale. Cererea privind dispunerea administrării masei succesorale nu mai poate fi înaintată, fiind exclusă,

după data partajului masei succesorale sau dacă au trecut 2 ani de la acceptarea moştenirii de către cel puţin un moştenitor.

În temeiul art.2436 alin. (4) Cod civil poate fi desemnat administrator al masei succesorale doar administratorul autorizat în condiţiile legii, dar dispunerea administrării masei succesorale poate fi refuzată de notar dacă se constată că cheltuielile sunt disproportionat de mari în raport cu valoarea masei succesorale (art.2437 Cod civil).

Toate măsurile de conservare ori de administrare luate de notar se vor comunica moştenitorilor, legatarilor, dacă este cazul, executorilor testamentari.

Administratorul masei asigură notarea instituirii administrării masei succesorale în registrele de publicitate a drepturilor care vizează bunurile masei succesorale. Iar din momentul instituirii administrării masei succesorale, moştenitorului şi, dacă există, executorului testamentar i se suspendă dreptul de a administra masa succesorală şi de a dispune de aceasta.

Încetarea administrării masei succesorale. În temeiul art.2443 alin. (1) Cod civil administrarea masei succesorale încetează odată cu intentarea procesului de insolvabilitate a masei succesorale. Iar în cazul în care cheltielile depășesc valoarea masei succesorale, administrarea masei succesorale poate fi revocată de notar.

Dispoziţii testamentare privind administrarea masei succesorale. Dispoziţii privind administrarea masei succesorale pot fi incluse şi în cuprinsul unui testament prin desemnarea unei sau mai multor persoane care să asigure executarea ultimei voinţe a testatorului. Astfel, testatorul recurge la instituirea de executor testamentar pentru a-i degreva pe moştenitorii legali/testamentari de această sarcină şi în cazurile în care apreciază că moştenitorii nu ar vrea sau nu ar putea să îndeplinească dispoziţiile testamentare [2, p.540]. Testatorul poate stabili prin testament drepturile şi obligaţiile executorului testamentar, modalităţile de transmitere a legatelor, modalităţile de lichidare a pasivului succesoral şi alte detalii relevante privind executarea ultimei sale voinţe.

În încheiere menţionăm că, deşi în mod prioritar responsabilitatea administrării masei succesorale revine moştenitorilor, notarul de asemenea are responsabilitatea de a asigura desfăşurarea corectă a

întregii proceduri succesorale, în cadrul căreia inclusiv administrarea masei succesorale are importanța sa practică dovedită.

Referinţe:

1. DEAK, F. *Tratat de drept succesoral*. Ediţia a II-a actualizată şi completată. Bucureşti: Universul juridic, 2002. 544 p. ISBN 973-85248-9-X.
2. BĂRBIERU, N., MACOVEI, C. *Activitatea notarială: de la teorie la practică.* Bucureşti: Universul juridic, 2018. 1081 p. ISBN 978-606-39-0021-1.

IERARHIA ACTELOR NORMATIVE

Victor MOCANU
CZU: 347.13:340.134(478) *mocanuv@gmail.com*

Actul normativ este izvorul de drept creat de organele autorității publice, învestite cu competențe normative (parlament, guvern, organe administrative locale). Actul normativ cuprinde norme generale, general-obligatorii, a căror aplicare poate fi realizată prin intervenția forței coercitive a statului [9, p. 216].

Conform art.2 din Legea nr.100/2017 cu privire la actele normative, actul normativ este un act juridic adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică, care are caracter public, obligatoriu, general și impersonal și care stabilește, modifică ori abrogă norme juridice care reglementează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și care sunt aplicabile unui număr nedeterminat de situații identice [3].

Sistemul actelor normative ale organelor de stat, interdependența acestor acte, precum și ordinea emiterii lor, sunt reglementate de constituții și de alte legi. Această reglementare asigură realizarea principiilor democratice ale sistemului de izvoare ale dreptului – supremația legii, caracterul obligatoriu al hotărârilor organelor ierarhic superioare pentru cele ierarhic inferioare, al hotărârilor organelor locale ale puterii în limitele teritoriului din subordine. În felul acesta, se asigură hotărârea uniformă a chestiunilor principale ale politicii statului în întregul sistem de acte normative [8, p. 386].

Legislația Republicii Moldova este constituită din următoarele categorii de acte normative: (a) Constituția Republicii Moldova;
(b) legile și hotărârile Parlamentului; (c) decretele Președintelui Republicii Moldova; (d) hotărârile și ordonanțele Guvernului; (e) actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate; (f) actele normative ale autorităților publice autonome; (g) actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special; (h) actele normative ale autorităților administrației publice locale [3].

Forța juridică a actelor normative se stabilește în funcție de competența și statutul autorității publice emitente, precum și de

categoria actului. Limitele de competență privind adoptarea, aprobarea sau emiterea actelor normative sunt stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern și de alte acte normative. Actul normativ cu forță juridică superioară poate modifica sau abroga un act normativ cu forță juridică inferioară al aceluiași emitent. În cazul modificării exprese a actului inferior, modificarea are aceeași forță juridică ca și actul modificat. În cazul în care între două acte normative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme, se aplică prevederile ultimului act normativ adoptat, aprobat sau emis, cu excepția situațiilor prevăzute la art.5 alin.(3) și (4) din Legea nr.100/2017. Normele juridice speciale sunt aplicabile în exclusivitate anumitor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinați. În caz de divergență între o normă generală și o normă specială, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma specială. Normele juridice derogatorii sunt diferite în raport cu reglementarea-cadru în materie și sunt aplicabile unei situații determinate. În caz de divergență între o normă generală sau specială și o normă derogatorie, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma derogatorie [3].

Legea este un act normativ juridic adoptat de către unica autoritate legislativă a statului – Parlamentul Republicii Moldova, în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Constituția Republicii Moldova [1], de Regulamentul Parlamentului [6], Legea nr.100/2017 cu privire la actele normative [3] și alte acte normative.

Conform art.72 din Constituția Republicii Moldova, Parlamentul adoptă trei categorii de legi: (a) legi constituționale; (b) legi organice și (c) legi ordinare. Categoriile de legi se deosebesc după obiectul de reglementare, după procedura de inițiere și procedura de adoptare. În clauza de adoptare a legii se menționează categoria acesteia.

Art.7 din Constituție statuează că Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică. Constituția poate fi modificată numai prin lege constituțională.

Legile organice sunt acte normative adoptate de către Parlament, care reprezintă o dezvoltare a normelor constituționale și pot interveni

în domeniile expres prevăzute de Constituție (art.72 alin.(3)), de Legea nr.100/2017 cu privire la actele normative (art.10 alin.(3)) sau în alte domenii pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea de legi organice. Majoritatea legilor adoptate de Parlament sunt legi organice.

Legile ordinare sunt acte normative adoptate de către Parlament, care intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția domeniilor supuse reglementării prin Constituție și lege organică. Numărul de legi ordinare este infim în comparație cu legile organice.

Hotărârile Parlamentului cu caracter normativ sunt acte subordonate legilor, adoptate de către Parlament în câteva domenii speciale: (a) pentru organizarea activității interne a Parlamentului și a structurilor ce intră în componența acestuia; (b) pentru aprobarea sau modificarea structurii organelor și instituțiilor create de către Parlament, precum și pentru organizarea activității acestora; (c) pentru reglementarea altor domenii care nu necesită adoptare de legi. Prin hotărâri cu caracter normativ pot fi adoptate regulamente, metodologii sau alte acte subordonate legii [3].

Decretele Preşedintelui Republicii Moldova cu caracter normativ sunt acte subordonate legilor, care se emit unipersonal de Președintele Republicii Moldova întru asigurarea executării atribuțiilor sale prevăzute de Constituție și alte legi. Prin decrete pot fi reglementate expres doar domeniile rezervate de Constituție și legi. Majoritatea decretelor Președintelui Republicii Moldova au un caracter individual.

Hotărârile Guvernului se adoptă pentru organizarea executării legilor și au caracter regulamentar, normativ. Astfel, hotărârile Guvernului nu pot reglementa relații sociale primare, deoarece acestea țin de domeniul legilor și sunt de competența legiuitorului, ele trebuie să concretizeze unele momente de procedură sau de fond ale legilor, să reglementeze detaliat anumite relații sociale (prin regulamente, instrucțiuni, statute, reguli, metodologii), dar nu le pot substitui.

Ordonanțele Guvernului sunt acte normative adoptate de Guvern în temeiul și în limitele legii speciale de abilitare, în ordinea delegării legislative conform art.1062 din Constituție. Ordonanța poate fi adoptată în vederea realizării programului de activitate al Guvernului și doar pentru domeniile care nu fac obiectul legilor organice. Ordonanțele sunt acte normative cu putere de lege ordinară. Ordonanța se modifică, se

suspendă și se abrogă de către Guvern prin adoptarea unei noi ordonanțe în limita termenului de abilitare. După expirarea termenului de abilitare, ordonanța poate fi abrogată, suspendată și modificată doar prin lege [4].

Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale celor autonome sunt emise sau aprobate numai în temeiul și pentru executarea legilor și a hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului [7]. Actele normative respective se limitează strict la cadrul stabilit de actele normative de nivel superior pentru executarea cărora se emit sau se aprobă și nu pot contraveni prevederilor actelor respective. În clauza de adoptare a actelor normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome se indică expres actul normativ superior în temeiul căruia acestea sunt emise sau aprobate.

Actele normative ale autorităților unității teritoriale autonome cu statut juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). Autoritățile UTAG, în limitele competenței stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern, de Legea nr.344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) [2], precum și de alte acte normative, adoptă legi locale și alte acte normative care se aplică doar în raza teritoriului administrat. La adoptarea, aprobarea, emiterea și aplicarea actelor normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special se ține cont de principiul corespunderii acestora legislației Republicii Moldova.

Actele normative ale autorităților administrației publice locale sunt acte subordonate legii, se adoptă/emit pentru realizarea atribuțiilor funcționale și în limitele competențelor stabilite de Constituție, de Carta Europeană a Autonomiei Locale și de alte acte normative [5], fiind aplicate doar în raza unității administrativ-teritoriale respective. Consiliile locale/raionale adoptă decizii și primarii/președinții raionelor emit dispoziții cu caracter normativ în temeiul dreptului de inițiativă în tot ceea ce privește treburile locale, în limitele competențelor conferite de lege, în baza principiului autonomiei locale și a descentralizării serviciilor publice, în vederea aplicării nemijlocite a legilor, decretelor, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a actelor normative ale autorităților administrației publice centrale.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78/140 din 29.03.2016.
2. Legea nr. 344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.3-4/51 din 14.01.1995.
3. Legea nr.100/2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial*, nr.7-17/34 din 12.01.2018.
4. Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern. În: *Monitorul Oficial*, nr.252/412 din 19.07.2017.
5. Legea nr.436/2006 privind administrația publică locală. În: *Monitorul Oficial*, nr.32-35/116 din 09.03.2007.
6. Legea nr.797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.50/237 din 07.04.2007.
7. Legea nr.98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate. În: *Monitorul Oficial*, nr.160-164/537 din 03.08.2012.
8. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului şi statului.* Chișinău: s.n. 2017. 632 p. ISBN 978-9975-53-924-1.
9. POPA, N. *Teoria generală a dreptului.* București: ACTAMI, 1996. 336 p. ISBN 973-9300-19-7.

PROCEDURA APLICABILĂ FONDURILOR ASIGURĂRII OBLIGATORII DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ

Oleg TELEVCA
CZU: [349.3:368.9.06](478) *olegtelevca@mail.ru*

Asigurarea obligatorie de asistență medicală [2] reprezintă un sistem autonom garantat de stat de protecţie financiară a populaţiei în domeniul ocrotirii sănătăţii prin constituirea, pe principii de solidaritate, din contul primelor de asigurare, a unor fonduri bănești destinate pentru acoperirea cheltuielilor de tratare a stărilor condiționate de survenirea evenimentelor asigurate (maladie sau afecțiune). Sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală oferă cetățenilor Republicii Moldova posibilităţi egale în obţinerea asistenţei medicale oportune şi calitative**.**

Fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală fac parte integrantă din bugetul public național [2] și se administrează independent de alte bugete componente ale bugetului public național. Fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală se elaborează, se aprobă și se administrează în conformitate cu principiile, regulile și procedurile prevăzute de Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181/2014. O analiză succintă ne permite să constatăm că și în cazul fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală sunt reglementate aceleași etape, caracteristice și celorlalte elemente componente ale bugetului public național și anume: elaborarea proiectului fondurilor obligatorii de asistență medicală; examinarea și adoptarea legii fondurilor obligatorii de asistență medicală; executarea legii fondurilor obligatorii de asistență medicală; încheierea și raportarea execuției fondurilor obligatorii de asistență medicală.

Ministerul Finanțelor emite, anual, în termenul prevăzut de calendarul bugetar, circulara privind elaborarea propunerilor/proiectelor de buget adresată autorităților publice centrale și locale. Circulara cuprinde particularități specifice privind elaborarea propunerilor/proiectelor de buget pe anul bugetar respectiv. În baza circularei emise de Ministerul Finanţelor, autorităţile publice centrale organizează procesul de

elaborare a proiectelor de buget şi emit circularele corespunzătoare adresate instituţiilor bugetare subordonate.

Autoritatea publică în domeniul ocrotirii sănătăţii elaborează, corespunzător, proiectul fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală şi îl prezintă pentru avizare Ministerului Finanţelor, în termenul stabilit.

În cele din urmă, Ministerul Finanţelor, autorităţile publice centrale în domeniul protecţiei sociale şi în domeniul ocrotirii sănătăţii elaborează, corespunzător, proiectele legii anuale a bugetului de stat, a bugetului asigurărilor sociale de stat şi a fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală şi le prezintă Guvernului spre examinare în termenul prevăzut de calendarul bugetar.

Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală conţine prevederi generale privind aprobarea indicatorilor principali ai fondurilor corespunzătoare şi reglementări specifice anului bugetar respectiv, precum şi Anexa.

Anexa la legea fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală cuprinde:

a) sinteza fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală;

b) programele de cheltuieli ale fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală;

c) alte date relevante.

Nota informativă la proiectul legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală cuprinde informaţii de fundamentare a proiectului de lege, inclusiv performanţa în cadrul programelor din buget, factorii care au influenţat alocarea resurselor, precum şi explicaţii privind eventualele abateri de la limitele de cheltuieli aprobate în cadrul bugetar pe termen mediu. Informaţia prezentată în Nota informativă la proiectul de buget reflectă rezultatele ultimilor doi ani bugetari, rezultatele estimate pentru anul bugetar curent, indicatorii planificaţi pentru anul bugetar viitor şi estimările pentru cel puţin doi ani ulteriori.

Legea se prezintă spre aprobare conform clasificaţiei organizaţionale şi clasificaţiei programelor, precum şi conform clasificaţiei economice pentru asigurarea controlului anumitor indicatori bugetari din partea Parlamentului.

Guvernul examinează şi aprobă proiectul legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală şi îl prezintă Parlamentului până la data de 15 octombrie.

Parlamentul examinează şi adoptă legea fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală pe anul respectiv în termenul prevăzut de calendarul bugetar (1 decembrie).

Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală se examinează şi se adoptă în două lecturi:

a) prima lectură: se audiază raportul privind proiectul bugetului, se examinează şi se aprobă indicatorii generali ai legii (veniturile, cheltuielile şi soldul bugetului);

b) a doua lectură: proiectul legii se examinează şi se votează pe articole sau, după caz, în ansamblu.

Legea fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală intră in vigoare la 1 ianuarie a anului bugetar sau la data indicată în text, care nu trebuie să preceadă data publicării.

Procedura execuției fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală este formată din următoarele faze [1, p.107]:

- repartizarea pe trimestre a veniturilor și cheltuielilor bugetare;
- realizarea veniturilor bugetare;
- execuția de casă bugetară;
- efectuarea cheltuielilor bugetare.

Ministerul Finanţelor, Casa Naţională de Asigurări Sociale şi Compania Naţională de Asigurări în Medicină întocmesc şi publică lunar rapoarte privind executarea bugetelor pe care le administrează [3].

Guvernul prezintă Parlamentului raportul semianual privind executarea bugetului public naţional şi a componentelor acestuia în termenul prevăzut de calendarul bugetar.

Rapoartele anuale privind executarea bugetului de stat, a bugetului asigurărilor sociale de stat şi a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală se întocmesc de administratorii bugetelor respective şi se prezintă Guvernului, iar ulterior Parlamentului spre aprobare, în termenele prevăzute de calendarul bugetar.

Execuția bugetului public național presupune la fel ca realizarea veniturilor și efectuarea cheltuielilor aprobate prin legea bugetară anuală să se facă sub controlul unor organisme de stat cu răspunderi în

activitatea bugetară. Atribuții de control al execuției bugetare sunt îndeplinite de următoarele organe [1, p.120]:

a) Parlamentul țării, care exercită controlul politic;

b) Curtea de conturi – auditul public extern;

c) Ministerul Finanțelor, care exercită un control administrativ specializat.

Controlul politic se efectuează de către Parlament, pe baza documentației prezentate de Guvern în cursul anului bugetar. Controlul se exercită la cerere sau din oficiu și urmărește evoluția execuției bugetare, atât la realizarea veniturilor, cât și cu privire la efectuarea cheltuielilor bugetare.

Curtea de Conturi exercită auditul public extern, privind modul de formare, gestionare și utilizare a resurselor bugetului public national, precum și de administrare a patrimoniului public.

Controlul administrativ specializat se exercită de către Ministerul Finanțelor prin organele sale specializate. Conform legislației noastre una din asemenea autorități este Inspecția financiară care efectuează inspectarea financiară.

Referințe:

1. ȘAGUNA, D.D. *Drept financiar public*. București: C.H.Beck, 2017.
2. Legea nr.1585 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală din 27.02.1998. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr.38-39 din 30.04.1998.
3. Legea nr.181 finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale din 25.07.2014. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr.223-230 din 08.08.2014.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional ***„Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”*** *în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.*

RECONCEPTUALIZAREA DREPTULUI DIN PERSPECTIVĂ PARADIGMATICĂ

Rodica CIOBANU
CZU: 340.12 rod.ciobanu@gmail.com

Multitudinea problemelor cu care se confruntă societățile, statele și oamenii au determinat aprofundarea crizelor pe diverse dimensiuni și în diverse domenii și arii de activitate. În condițiile crizei pandemice globale și mai mult s-au acutizat unele aspecte problematice ale existenței umane, în special cele ce vizează eficiența și eficacitatea dreptului și, în particular, compartimentul care se resimte cu mai multă sensibilitate de către cetățeni și se înscriu în formula drepturilor fundamentale (dreptul la viață, dreptul la educație, dreptul la muncă, dreptul la libera circulație etc.).

În consecință, dreptul este marcat de o criză de identitate și validitate, având nevoie de instrumente, pentru a-și redobândi legitimitatea și validitatea [1]. Dintr-o perspectivă critică şi ținând cont de multiple critici și controverse, opinăm că se impune cu necesitate schimbarea de paradigmă în drept, schimbare ce urmează a lua în considerare marea diversitate a problemelor sociale și umane, dar și schimbarea tiparelor realităților în care se aplică dreptul, realități cărora până nu demult nu se acorda nicio importanță, dar care acum au devenit genul unor accesorii indispensabile contemporaneității (ne referim nu doar la realități virtuale, monedă virtuală etc., dar și la probleme de natură juridică ce s-au profilat în condițiile măsurilor luate de state în condițiile stării de urgență provocată de pandemie, completate de practicile imorale și ilegale ale unor reprezentanți ai instituțiilor de drept, lipsa de integritate, nihilism juridic etc.). În acest sens, V. Hanga [2, p.5, 68] menționează că există o „*Declaraţie de independenţă a Cyberspaţiului*”, în care se precizează: *Vom crea o civilizaţie a minţii în Cyberspaţiu. Fie ca ea să devină mai umană şi mai cinstită decât lumea pe care guvernele noastre au creat-o până acum*”. Cu mult a depășit așteptările această afirmație, în condițiile actuale, atunci când tehnologiile informaționale au devenit nu doar indispensabile, dar o unealtă inevitabilă în activitatea cotidiană și cea profesional-juridică,

calculatorul fiind un preţios instrument în procesul de învăţământ, în elaborarea actelor normative, darea unor decizii cu caracter repetitiv, în gestiunea informatică, reclamând cunoștințe, raționalitate, obiectivitate și responsabilitate. Dar în această conjunctură încă nimeni nu a anulat valoarea umană, onestitatea, corectitudinea, dreptatea etc. – acele valori în jurul cărora a fost construit dreptul și pe care a mizat umanitatea, în vederea asigurării echilibrului și ordinii. Realitatea de astăzi a inversat lucrurile, a reprioritizat valorile individuale, a determinat și permis haosul social. Aceeași realitate impune revizuirea stării existente și schimbarea de paradigmă. În *Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”* se menționează: **„**Republica Moldova se confruntă cu un șir de provocări și tendințe pe termen lung, atât la nivel național, cât și la nivel regional și global, care vor avea consecințe semnificative în următoarele decenii. Incertitudinea și imprevizibilitatea sunt în creștere și, prin urmare, trebuie aplicate noi paradigme de dezvoltare (...), care să ofere soluții privind viitorul educației, al locurilor de muncă, al ordinii sociale, relațiilor dintre cetățeni și stat, al schimbărilor demografice și schimbării climei, al asigurării egalității și justiției sociale’’ [3].

Ce este o paradigmă? Cea mai simplă formulă de explicare a paradigmei ne informează că aceasta este o construcție mentală, acceptată pe larg, care oferă unei comunități sau unei societăți, pentru o perioadă îndelungată, o bază pentru crearea unei identități de sine și pentru rezolvarea unor probleme sau sarcini. Astfel, admiterea unei paradigme ajută la dezlegarea puzzle-urilor, fără a impune justificarea fundamentului științific, adică devine o platformă comună, bine gândită, oferită mediului științific și profesional, pentru a extinde aria de aplicare a teoriilor, producând o dublă mișcare: de aprofundare și de extindere. Aşa cum afirmă Th. Kuhn, în lucrarea *Structura revoluţiilor ştiinţifice,* „cea mai izbitoare trăsătură (...) e cât de puţin îşi propun oamenii de ştiinţă să producă inovaţii majore, conceptuale sau experimentale (...) în ştiinţa obişnuită (lucrările ştiinţifice de rutină), cu paradigma specifică şi cu scopul de a rezolva anumite enigme; urmată de unele anomalii serioase produse de cercetare, care conduc la o criză; și în final rezolvarea acelei crize prin crearea unei noi paradigme”. Th. Kuhn a găsit o structură simplă şi profundă a științei [4].

Având ca temei concepția lui T. Kuhn, după care ceea ce în mod prioritar determină necesitatea de a purcede la reconstrucții paradigmatice este acordul marii majorități (sociale, dar și științifice) asupra unei stări problematice înregistrate, stabilind și reflectând atitudini față de fenomene, probleme și întrebări considerate relevante, în cazul nostru, avem bine profilat consensul și opinia convergentă a membrilor societății și a mediului academic asupra lipsei de eficacitate a instituțiilor statului și a crizei dreptului. De aceea dreptul are nevoie de fundamente doctrinare solide, pe care să se poată edifica, reconstrui, reafirma, legitima, fapt ce trimite la schimbarea ori revizuirea fundamentului pe care acesta s-a constituit. Schimbarea poate fi determinată de acceptarea reconstrucției paradigmatice și recunoașterea stării de criză, de lipsa de eficacitate (teoretică, tehnică și pragmatică), de necesitatea soluționării multitudinii de probleme sociale și umane. Chiar dacă reconstrucția paradigmatică a dreptului nu va oferi soluții punctuale problemelor particulare, ea va valorifica noi arii de interpretare, punând miza pe simplitate și exactitate.

Printre avantajele reconstrucției paradigmatice a dreptului se înscriu multiple arii de interes științific și practic, precum: Definirea problemelor stringente și identificarea modalităților de soluționare a acestora; Stabilirea legăturilor și interdependențelor între diverse elemente ale sistemului social și sistemul juridic; Implementarea unei noi metodologii de cunoaștere și aplicare a dreptului; Depășirea crizei și conroverselor existente; Validarea și legitimarea dreptului ș.a.

Logica expunerii ne impune încă o întrebare: *Cum poate fi realizată o reconstrucție paradigmatică*? Vom iniția o structurare a răspunsului la această întrebare prin a face referință la unele documente relevante, adoptate la nivel national, chiar dacă atunci când folosim conceptul de *paradigmă științifică a dreptului*, acesta nu poate fi particularizat ori nu-i putem aloca apartenență națională. Cadrul de parteneriat Organizația Națiunilor Unite (ONU)-Republica Moldova pentru dezvoltare durabilă 2018-2022, semnat la 16 mai 2017 [5], reclamă pe toate dimensiunile strategice necesitatea cooperărilor și a abordării consecvente, integrate și responsabile la toate compartimentele. Raportate la acest document, cele patru priorități ale Strategiei naționale

de dezvoltare „Moldova 2030” indică direcția în care poate fi construită paradigma științifică actuală, ce trebuie să conțină: 1) o „abordare intersectorială, holistică și sistematică a mai multor riscuri dinamice, care sunt o provocare în calea eforturilor de dezvoltare a Republicii Moldova, pentru a înțelege mai bine modalitatea în care diferiți factori se intercalează și influențează dezvoltarea de ansamblu; 2) este necesară o teorie fundamentală a schimbării”.

În aceste condiții, încercând inițierea reconstrucției paradigmatice a dreptului, vom opina că un prim pas în această direcție este de a urma sugestia menționată *supra,* conjugând abordări consecvente, integrate și responsabile, axate pe analiza profundă a realității existente printr-un model capabil de a valorifica două axe principale: una ontologică, care pornește de la real/faptic și se orientează spre posibil, de la convențional obiectiv la convențional subiectiv; alta epistemologică, ce parcurge calea de la concret la abstract, de la particular la universal. „Activitatea de documentare vizează, în egală măsură, procesul de creare a dreptului, domeniu în care eforturile cercetătorului se îndreaptă, pe de-o parte, spre cunoaşterea generală a obiectivului viitoarei reglementări juridice, spre identificarea legislaţiei în vigoare, în raport cu care urmează a fi luate decizii privitoare la abrogarea acesteia, la preluarea unor reglementări juridice în noul act normativ sau la rămânerea în vigoare a unora dintre actele normative existente, în tot sau în parte”, susține M. Grigore [6, p.121].

Modelul în cauză, fiind caracterizat de documentare, cercetare și analiză științifică, urmează să producă cunoașterea profundă a realităților care sunt și care urmează a fi reglementate, a izvoarelor și a istoricului legislației, a experiențelor altor state etc. Cu referire la acest din urmă moment, în studiul *Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova* [7, p.5, 66] sunt identificate câteva aspecte problematice în spațiul RM, printre ele fiind menționată ca necesare: a) „creşterea competenţei în domeniul cercetării pentru credibilizarea instituţiei cercetării ştiinţifice, care să contribuie la o creştere a eficienţei şi eficacităţii acesteia”; b) creșterea entropiei, care se datorează lipsei unei strategii naţionale coerente și unitare; c) absența unor obiective pe termen mediu și lung, a unei asumări la nivel naţional a unor priorităţi care să angajeze interesul

public și resursele locale în anumite direcţii de dezvoltare convergente. Dar, probabil, un moment esențial al acestui studiu este recomandarea prin care se consideră imperios necesară „modificarea paradigmei cercetării ştiinţifice, capabilă de a redefini cercetarea și inovarea în contextul întregului complex de activități cu caracter științific ... și a reconfigura cadrul legal”.

Ca rezultat, raportat la modelul de referință de mai sus, dreptul se manifestă ca un instrument universal, utilizat pentru soluționarea unul spectru larg de probleme sociale importante. În fapt, acțiunea dreptului are două surse: una exterioară (condițiile socioculturale, tradițiile, particularitățile geopolitice statale, interese politice etc.; alta interioară, în care își găsește expresie natura, esența dreptului. De aceea, cercetarea va pune în valoare rolul dreptului în dezvoltarea societății, identificarea domeniilor de aplicare, identificarea modului de realizare a funcțiilor, în special a celei de reglementare, precum și a condițiilor care determină acțiunea/inacțiunea, eficiența/ineficiența dreptului în condițiile realităților complexe concrete și în depășirea multiplelor controverse cu care se confruntă omul și societatea. Într-un final, analiza științifică va determina depășirea modului comun de înțelegere a dreptului, operând generalizări, evaluând dimensiuni (doctrinară/teoretico-științifică/pragmatică/etică), contribuind la identificarea direcțiilor de dezvoltare, oferind abordări și soluții originale și inedite, orientate spre depășirea crizei dreptului.

Referințe:

1. ALEXY, R.. *Conceptul și validitatea dreptului.* București: Paralela 45, 2008. 166 p. ISBN 978-973-47-0448-9.
2. HANGA, V. *Calculatoarele în serviciul dreptului*. Bucureşti: Lumina Lex, 1996. 127 p. ISBN 973-9186-81-5
3. Hotarârea Guvernului nr. 401 din 14.08.2019 cu privire la retragerea din Parlament a unui proiect de lege și abrogarea unei hotărâri de Guvern. În: *Monitorul Oficial*, 16.08.2019, nr. 256-259, art. 518. [citat 29.02.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115760&lang=ro
4. HACKIN, I. *50 de ani de Revoluții: Kuhn reexaminat*. Traducere: A. HUTUPANU. [02.09.2019]. Disponibil: https://www.scientia.ro/stiinta-la-minut/48-scurta-istorie-descoperiri-stiintifice/4186-50-de-ani-de-revolutii-kuhn-reexaminat.html

5. *Cadrul de parteneriat Organizația Națiunilor Unite* (ONU) – Republica Moldova pentru dezvoltare durabilă 2018-2022. 16.05.2017. [17.11.2019]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/UNDAF%20Moldova%20RO%20(1).pdf
6. GRIGORE, M. *Tehnica normativă.* Bucureşti: C.H.Beck, 2009. 488 p. ISBN 978-973-115-522-7.
7. BANU, O., CACE, S., CACE, C. et al. *Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova.* Chișinău: Bons Offices, 2013. 100 p. ISBN 978-9975-80-782-1.

*Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „**Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”** în cadrul LCȘ „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.*

EVALUAREA ACTIVITĂȚII SERVICIILOR PUBLICE DESCONCENTRATE DIN PERSPECTIVA DESCHIDERII CĂTRE CETĂȚEAN

Svetlana SLUSARENCO
CZU: 35.08:342.7
agachi_sveta@yahoo.com

Asigurarea unei bune administrări a devenit provocarea de bază pentru realizarea actului de guvernare. Pentru democratizarea în continuare a vieţii publice, avem nevoie de o mai mare deschidere a autorităţilor spre cetăţeni. În acest sens, se impune necesitatea identificării nevoilor şi priorităţilor cetăţenilor. Politica unei bune guvernări trebuie să aibă ca obiective respectarea drepturilor omului; respectarea cetățeanului, în calitate de beneficiar final al serviciului public.

În prezent, în literatura de specialitate nu există o definiţie unică şi exhaustivă a „bunei guvernări” la fel cum nici nu există o delimitare a obiectivului acesteia, care ar presupune o acceptare universală. Acest termen este utilizat cu o mare flexibilitate, ceea ce poate constitui un avantaj, dar şi o sursă de dificultăţi la nivel operational [4, p. 21].

Goran Hyden, Julius Court şi Kenneth Mease în lucrarea „Making sense of governance: The need for involving local stakeholders” [1, p. 5] tratează problematica bunei guvernări. Autorii acestei lucrări evidenţiază faptul că la baza bunei guvernări stau următoarele caracteristici definitorii:

- Participarea cetăţenilor şi gradul de implicare a acestora în sistemul politic.
- Echitatea şi corectitudinea, măsura în care legile se aplică la fel pentru fiecare, indiferent de statutul social.
- Decenţa, urmărindu-se ca regulile să fie formate şi gestionate fără a prejudicia diverse categorii/grupări de oameni;
- Responsabilitatea, urmărindu-se ca actorii politici să fie văzuţi ca fiind responsabili în deciziile şi acţiunile lor, faţă de acei pe care îi afectează.
- Transparenţa, urmărindu-se ca deciziile luate şi implementate să fie puse la dispoziţia cetăţenilor. Informaţia trebuie să fie clară şi accesibilă cetăţenilor;

- Eficacitatea şi eficienţa, referindu-se la prudenţa cu care resursele umane şi financiare sunt folosite [2, p. 2].

Un segment al bunei guvernări, cercetat de numeroase ONG-uri, vizează transparența și accesul cetățenilor la serviciile publice și la informația necesară, oferită de autoritățile publice. Monitorizarea activității serviciilor publice de specialitate se realizează prin diferite tehnici și instrumente de evaluare a calității serviciilor publice furnizate cetățenilor.

Evaluarea este o activitate de analiză aprofundată a intervențiilor prin prisma rezultatelor atinse, a impactului, a satisfacerii nevoilor, la care proiectul, serviciul, activitatea planificată și-au propus să răspundă. Evaluarea se referă la analiza măsurii în care obiectivele au fost atinse, la expunerea aprecierilor referitoare la cât de eficient și eficace a fost procesul, cât de relevante au fost activitățile, cât de durabile sunt rezultatele atinse. Spre deosebire de monitorizare, care are un caracter continuu și sistematic, evaluarea este un exercițiu fixat în timp, care se realizează în anumite momente-cheie, de obicei, la început, la o etapă intermediară sau la finalizarea unui proiect, politici publice, activități etc.

Așadar, evaluarea prezintă părților interesate informații, care permit aprecierea performanței serviciului public; explicarea succeselor și insucceselor, o mai bună planificare a intervențiilor viitoare în baza analizei necesităților și a lecțiilor învățate [3, p. 11].

Dar evaluarea nu poate fi realizată decât printr-o monitorizare a activității serviciilor publice de specialitate sau prin sondaje efectuate în rândurile beneficiarilor acestor servicii. Monitorizarea pune accentul pe participare, oferind modalități de apreciere a schimbărilor, precum și reflectă perspectivele și aspirațiile celor direct afectați de intervenția monitorizată sau evaluată.

În Republica Moldova, în anul 2011, a fost realizat pentru prima oară un sondaj de amploare „Fişele de raportare a cetăţenilor”, privind calitatea serviciilor publice, evaluarea deschiderii autorității publice către beneficiarul de servicii, cu referire la accesibilitatea informațiilor și dificultățile cu care se confruntă cetățenii în procesul de obținere a serviciilor solicitate, metodologia căruia a fost elaborată de instituţiile

Băncii Mondiale şi care oferă informaţii complete, relevante şi valide despre serviciile prestate de 30 de categorii de instituţii publice [4, p. 4]. În studiu au fost incluși 3.000 de respondenți, care s-au pronunțat cu referire la Calitatea serviciilor publice; Accesibilitatea şi completitudinea informaţiilor, Dificultăţi şi bariere în obţinerea serviciilor publice, Corupţia; Căile de îmbunătăţire a serviciilor publice ș.a. Principalele dificultăţi şi bariere cu care se confruntă cetăţenii sunt durata mare de aşteptare şi cozile lungi, indiferenţa personalului, dezorganizare în prestarea serviciilor, corupţia. În procesul de depăşire a dificultăţilor, cel mai des cetăţenii manifestă insistenţă, apelează la ajutorul cunoscuţilor sau plătesc mită [4, p.4-5]. Cu referire la căile de îmbunătățire a serviciilor publice, mai mult de jumătate dintre respondenţi au formulat sugestii, implementarea cărora nu necesită mari investiţii: îmbunătăţirea atitudinii angajaţilor instituţiilor publice faţă de cetăţeni, ridicarea nivelului de calificare a angajaţilor instituţiilor publice, îmbunătăţirea managementului, perfecţionarea modului de prestare a serviciilor publice. Modul de funcţionare a instituţiilor publice trebuie schimbat, asigurându-se centrarea pe solicitant, remunerarea angajaţilor publici în bază de performanţă, motivarea lor, accelerarea proceselor de prelucrare a solicitărilor. Este necesară digitalizarea tuturor tipurilor de documente din cadrul instituţiilor şi informatizarea proceselor de prestare a serviciilor publice.

La o distanță de un deceniu, în cadrul proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”, echipa de cercetare și-a propus drept obiectiv aplicarea testului de verificare a calității de bună guvernare, propus de Comisia Europeană în „Cartea albă privind guvernarea europeană” (participare, orientare spre consens, responsabilitate, transparenţă, receptivitate, eficacitate şi eficienţă, echitate şi caracter cuprinzător şi supremaţia legii), cu scopul identificării perspectivelor de îmbunătățire a funcționalității instituțiilor puterii de stat, racordării la standartele europene de guvernare eficientă și implementare a bunelor practici. În acest sens, au fost elaborate chestionare nu numai privind evaluarea satisfacţiei beneficiaruluiu de servicii publice, dar și un Studiu privind asigurarea de către autoritățile

publice din Republica Moldova a ,,Bunei guvernări axate pe drepturile omului". Subiectele de reflecţie din chestionar vizează opinia respondentului privind ,,buna guvernare", încrederea intervievatului în reprezentanții autorităților publice, eficacitatea guvernării, respectarea drepturilor omului și controlul corupției.

Un obiectiv al Proiectului constă în crearea parteneriatelor și asigurarea colaborării între părțile interesate (factori de decizie, prestatori de servicii, beneficiari, parteneri etc.)

Aceste sondaje vor elucida situaţia existentă în cadrul autorităților publice, la aproximativ 10 ani distanță, și ne vor oferi spectrul de probleme existente și identificarea celor mai adecvate soluții. Recomndările formulate vor contribui la îmbunătățirea mecanismelor de guvernare din Republica Moldova, la îmbunătățirea accesului, eficiența și calitatea livrării serviciilor, orientându-se pe necesitățile cetățenilor și contribuind la creșterea nivelului de încredere al populației în instituțiile publice.

Cel mai bun mod de a înainta spre o bună guvernare este încurajarea dialogului la scară largă despre idei, acţiuni şi opţiuni. Toţi cetăţenii ţării trebuie să fie conştienţi de importanţa participării şi implicării lor în procesul de guvernare [4, p. 26].

Referințe:

1. HYDEN, Goran, COURT, Julius, MEASE Kenneth, *Making sense of governance: The need for involving local stakeholders*, 2003, p. 5, [Accesat 29.08.2020] Disponibil: http://www.gsdrc.org/document-library/making-sense-of-governance-the-need-forinvolving-local-stakeholders
2. *Ghidul monitorilor pentru buna guvernare,* p. 2 [Accesat 29.08.2020] Disponibil: www.moldovacurata.md,
3. *Servicii sociale mai bune printr-un parteneriat durabil.* GHID, p. 11, [Accesat 29.08.2020] Disponibil: https://docplayer.ro/181365751-Servicii-sociale-mai-bune-printr-un-parteneriat-durabil-ghid.html
4. *Fişele de raportare a cetăţenilor RM. Studiu sociologic realizat cu suportul Băncii Mondiale*. Agenţia Suedeză pentru Dezvoltare şi Cooperare Internaţională şi PNUD Moldova, p. 4. [Accesat 29.08.2020] Disponibil: (file:///C:/Users/User/Downloads/fiseleraportarecetateni_crc_2011-01-19_rom1.pdf)
5. ȘAPTEFRAȚI, T. *Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni şi metode de evaluare.* Administrarea publică, 2015, nr. 3, pp. 21-27.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului” în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.

PERSPECTIVE JUDICIARE ÎN CONDIȚII DE IZOLARE SOCIALĂ

Andrei NEGRU
CZU: 347.951:316.37 *negruan@list.ru*

Realitățile pandemice impun noi condiții de distanțare socială, care, la rândul lor, afectează relațiile sociale, inclusiv raporturile juridice. Depășirea efectelor fenomenului vizat este numai un răgaz, care solicită reflecții teoretico-empirice, în vederea elaborării unor concepte și norme juridice noi, orientate spre securizarea multor domenii de activitate, inclusiv juridice, și din domeniul justiției. Intenția reflecțiilor în cauză au scopul de a identifica mecanisme juridice noi, care ar permite examinarea cauzelor judecătorești cu evitarea contactului social „față-în față", precum și identificarea unor soluții juridice, care ar exclude realizarea justiției „pe suport de hârtie", fapt de neînchipuit până recent. Și aceste cerințe devin inevitabile, atât pentru justiția de drept comun, cât și pentru justiția specializată. Tehnologic, lucrurile sunt posibil de realizat; practic, sunt identificate două cerințe de realizat: 1) elaborarea reglementărilor juridice de natură materială și procesuală; 2) asigurarea securității actelor juridice individuale în procesul de transmitere de la o autoritate publică/instituție publică la alta, inclusiv arhivarea acestora.

Elaborarea reglementărilor juridice care se referă nemijlocit la modificările determinate de distanțarea socială în domeniul justiției este un proces de o complexitate majoră, dar care poate fi realizat eficient în condițiile unui stat mic, cum este Republica Moldova. Procedeele de tehnică legislativă practic nu vor afecta normele constituționale, acestea având valoare de norme-principii, ce nu vor permite abateri de la esența dreptului, în special cu privire la: prezumția nevinovăției; oralitatea, ca principiu al dreptului procedural; contradictorialitatea; egalitatea armelor; dreptul la un recurs eficient ș.a. Esența reglementărilor juridice în cauză ar trebui orientată spre trecerea fiecărei etape din cadrul oricăror proceduri în formatul distanțării sociale, cu respectarea tuturor rigorilor juridice, inclusiv a principiului solemnității procesului judiciar

și al transmiterii actelor juridice individuale de la un subiect la altul, printr-o rețea specială de comunicare electronică, evident securizată. La fel, va suporta anumite ajustări Legea privind protecția datelor cu caracter personal [1]. Dar, vom vorbi, preponderent, de norme juridice de reglementare; norme cu caracter punitiv nu vor fi numeroase.

Rețeaua în cauză poate face parte dintr-o rețea de comunicare electronică a actelor oficiale emise de autoritățile și instituțiile publice și de instituțiile private abilitate de stat cu competență respectivă în anumite domenii de activitate. Considerăm însă că rețeaua de comunicare electronică din domeniul justiției necesită a avea un caracter autonom, funcționarii de rang înalt din sfera executivului și legislativului n-ar trebui să dețină acces în domeniu, drept argumentare servind secretul urmăririi penale, independența justiției și chiar principiului constituțional privind separația puterilor în stat. Rețeaua de comunicare electronică ar putea evidenția anumite cerințe de ordin tehnic, cum ar fi criptarea datelor transmise, bazate pe sistemul *blockchain.*

Înzestrarea instanțelor cu tehnică de comunicare la distanță o putem privi drept o etapă preliminară, incipientă de comunicare, care nu trebuie desconsiderată; ea însă, la fel, necesită a fi încadrată în rețeaua de comunicare electronică din domeniul justiției, cu nivelul corespunzător de securizare a informației. Or, există cauze ce urmează a fi examinate în ședință închisă, situații de protecție a martorilor, dosare ce conțin elemente ale secretului de stat. Realizarea tehnică a ședințelor *on line* nu este o sarcină atât de complicată. Însă asigurarea securizării rețelei de comunicare menționate este de o importanță majoră, cu necesitatea instruirii personalului tehnic și a participanților la proces și, evident, cu încadrarea reglementărilor juridice orientate spre respectarea și protejarea eficientă a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, stabilite în Declarația Universală a Drepturilor Omului [2] și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale [3].

Un alt aspect, ce ține de partea tehnică și juridică a problemei în discuție este arhivarea dosarelor electronice și protecția serverelor care se află pe teritoriul statului. Or, baza de date ce urmează a fi elaborată

este o finalitate a rețelei de comunicare electronică în domeniul justiției și impune cerințe suplimentare de securitate. Rezultă că apare necesitatea elaborării unui centru de stat de colectare și păstrare a datelor, care ar trebui să colaboreze cu Agenția Națională a Arhivelor [4]. Gestionarea datelor/dosarelor arhivate din domeniul justiției necesită a fi gestionate de o agenție de stat specializată în domeniu, accesul fiind acordat judecătorilor, procurorilor, avocaților, conform unor coduri personale, cu nivel de acces diferit pentru fiecare.

Un exemplu elocvent îl reprezintă **modelul Țărilor de Jos***:* „***Consiliul pentru Sistemul Judiciar*** (*Raad voor de rechtspraak*) face parte din sistemul judiciar, dar nu administrează justiția în sine. Această instituție a preluat responsabilitatea pentru un anumit număr de sarcini de la Ministerul Justiției. Aceste sarcini sunt operaționale prin natura lor și includ alocarea de bugete, supravegherea gestionării financiare, politica de personal, TIC (tehnologiile informației și comunicațiilor) și imobiliare. Consiliul asistă instanțele în ceea ce privește îndeplinirea sarcinilor ce le revin în aceste domenii. De asemenea, a fost atribuită și sarcina de promovare a calității sistemului judiciar și de consiliere privind noua legislație, care are implicații pentru modul în care justiția este administrată”[5].

În **Republica Moldova** competențele de organizare și funcționare a rețelei electronice din domeniul justiției ar trebui să fie atribuite ***Agenției de administrare a instanțelor judecătorești***, cu lărgirea domeniilor de competență, or, urmează a fi incluse și actele juridice individuale, elaborate în cadrul urmăririi penale, și actele juridice individuale ce nu sunt acte de aplicare, cum ar fi procesele-verbale de examinare la fața locului, de interogare a martorului, a părții vătămate, a bănuitului, învinuitului, inculpatului ș.a. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești este autoritatea administrativă subordonată Ministerului Justiţiei, cu statut de persoană juridică de drept public, care asigură activitatea organizatorică a judecătoriilor şi curţilor de apel (în continuare – instanţe judecătoreşti), în conformitate cu art.55 al Legii 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească [6] și Regulamentul [7] privind organizarea și funcționarea activității Agenției de administrare a instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 650 din 26.05.2016 [8].

Rețeaua de comunicare electronică în domeniul justiției ar permite colectarea unui sistem de date statistice, ce ar caracteriza atât activitatea instanțelor în sistemul de organizare judecătorească, cât și activitatea fiecărui judecător în parte, datele în cauză urmând a avea un caracter public de accesare, cu respectarea cerințelor de protecție a datelor cu caracter personal. Colegiile specializate care activează pe lângă Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) ar avea posibilitatea operativă și eficientă, în procesul de evaluare și/sau selecție a judecătorilor, să cunoască competența complexă a candidatului care aspiră la promovarea în cadrul unei instanțe superioare sau la o funcție managerială, consultând baza de date respectivă. Incontestabil, fenomenul ar determina o creștere a responsabilității judecătorilor și procurorilor, îndeosebi pentru examinarea cauzelor/situațiilor similare; or, o abatere neargumentată în actul individual corespunzător ar servi drept temei de bănuială rezonabilă pentru o faptă coruptibilă. Un alt argument în favoarea rețelei de comunicare electronică în domeniul justiției este posibilitatea sistematizării și uniformizării practicii judiciare naționale, atât în cadrul instanțelor de drept comun, cât și în instanțele specializate, fapt ce ar servi drept suport pentru sporirea calității actului de justiție.

Scopul final al elaborării și implementării rețelei de comunicare electronică din domeniul justiției este de a asigura un proces judiciar transparent, public, cu respectarea tuturor rigorilor unei proceduri juridice/judiciare. Concomitent, faptul excluderii comunicării directe a participanților la proces ar asigura un nivel sporit de transparență, actului de justiție și ar contribui esențial la erodarea corupției în acest domeniu.

Referințe:

1. Legea privind protecţia datelor cu caracter personal, nr. 133 din 08-07-2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 170-175, din 14.10.2011. Versiune în vigoare din 30.12.18, în baza modificărilor prin Legea Parlamentului din 08.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 441-447 din 30.11.18.
2. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a O.N.U. [Accesat 11.07.2020]. Disponibil: www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR.../rum.pdf
3. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Strasbourg, 13 mai 2004, [Accesat 11.07.2020]. Disponibil: http://www.cnas.ro/casvl/media/pageFiles/Conventia%20CEDO.pdf

4. Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale a Arhivelor, nr.143 din 27.02.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 86-92 din 08.03.2019
5. Sisteme judiciare în statele membre – Țările de Jos. [Accesat 11.07.2020]. Disponibil: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-nl-ro.do?member=1
6. Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 19.10.1995, nr. 58.
7. Regulamentul privind organizarea și funcționarea activității Agenției de administrare a instanțelor judecătorești. [Accesat 11.07.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93040&lang=ro
8. Hotărârea cu privire la organizarea și funcționarea Agenției de Administrare a instanțelor judecătorești nr. 650 din 26.05.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 151-155 din 03.06.2016.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului” în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.

IMPLEMENTAREA REZILIENȚEI ÎN DOMENIUL JUDICIAR PRIN EXTINDEREA PRACTICII DE UTILIZARE A APLICAȚIILOR DE VIDEOCONFERINȚĂ

Veronica MOCANU
CZU: 47.951:061.3:[616.98:578.834] *mocanuveronica@mail.ru*

Chiar dacă cuvântul-cheie care caracterizează anul 2020 se impune a fi Covid-19, anul 2020, probabil se va impune drept unul marcant nu doar din perspectiva sănătății, dar și din perspectivă tehnologică.

În această perioadă dificilă, omul privit în individual, societatea, businessul, statul încearcă să înțeleagă ce înseamnă reziliența, și dezvoltă acțiuni de adaptare, regândind stilul de viață, activitățile zilnice și chiar activitățile publice. Domeniul judiciar nu este o excepție, ori justiția se impune a fi în continuare necesară. În astfel de condiții, ținând cont de efectele pandemiei, funcționalitatea sistemului judiciar urmează a fi regândită în așa fel încât această să continue să răspundă necesităților cetățenilor, dar în același timp să nu producă pericol vieții și sănătății acestora. Similar altor domenii, videoconferința este considerată și pentru domeniul judiciar drept ceam mai bine-venită alternativă întâlnirilor și ședințelor fizice. Pentru multe jurisdicții, practica utilizării videoconferinței nu este o noutate, însă modalitatea de utilizare a acesteia diferă de la stat la stat. În unele state, videoconferința este utilizată preponderent pentru dosarele penale care implică participarea în cadrul ședințelor de judecată ale deținuților (Marea Britanie, Irlanda etc) [1]. În alte state, videoconferința este utilizată atât în dosarele civile, cât și în cele penale (Australia, SUA) [2]. În Slovenia, videoconferința este pusă la dispoziția participanților în procedurile civile drept mijloc de participare procesuală, fiind orientată în special spre asigurarea comodității și examinării în termene rezonabile a procedurilor civile, dar și optimizarea cheltuielilor. În Franța, videoconferința este permisă pentru o serie de proceduri penale și administrative, permițând organizarea ședințelor de judecată prin videoconferință pe cauzele care implică participarea reprezentanților poliției. Utilizarea videoconferinței pentru procedurile de drept civil este mult mai restrânsă, întrucât trebuie să se desfășoare într-o instanță dotată

corespunzător, ceea ce presupune, de exemplu, că expertul, martorul trebuie oricum să se deplaseze într-o anumită locație dotată cu echipament de videoconferință.

Practicile sus-indicate însă au fost profund remodelate odată cu declanșarea pandemiei Covid-19. Astfel, în contextul declanșării pandemiei, în Croația, spre exemplu, toate ședințele care implică prezența fizică sunt organizate doar prin utilizarea videoconferinței. În Cehia, Italia ședințele de judecată care nu au termene restrânse de examinare sunt amânate, iar cauzele urgente, în special care implică arestul și prelungirea mandatelor de arest sunt organizate prin utilizarea videoconferinței. La fel, sunt organizate prin videoconferință toate cauzele care necesită implicarea deținuților. În Estonia, toate instanțele au rămas deschise, dar au fost instituite măsuri de securitate și regim special de activitate. Totodată, organizarea ședințelor de judecată de la distanță este încurajată, fiind create locații pentru realizarea videoconferinței în incinta instanțelor de judecată, ministerelor, autorităților publice, sediilor procuraturilor și în penitenciare.

Astfel, din experiența acumulată în decursul perioadei pandemice, stabilim că procesul judiciar poate fi organizat, la necesitate, integral de la distanță în cazul în care precondițiile tehnice sunt asigurate.

Indiferent de perspectiva asumată, extinderea tipurilor de cauze pentru care poate fi instituită utilizarea aplicației de videoconferință trebuie abordată de către organele de resort drept un proces complex, implicând acțiuni de evaluare, modificare legislativă, acțiuni organizatorice și acțiuni orientate spre asigurarea dotării tehnice a instanțelor de judecată și asigurării posibilităților tehnice pentru participare de la distanță a diferitelor categorii de participanți procesuali.

În dezvoltarea acțiunilor de extindere a utilizării aplicației de videoconferință, este important să se elaboreze o viziune strategică de extindere și implementare a utilizării aplicației de videoconferință la nivelul întregului sistem judecătoresc, iar trecerea de la ședințele fizice la cele online urmând a fi asigurată treptat, implicând analiza necesităților și beneficiilor posibile a fi valorificate.

Determinarea strategiei în contextul extinderii utilizării aplicației de videoconferință urmează a fi analizată cel puțin din următoarele aspecte: oportunitatea organizării ședințelor de judecată prin utilizarea

videoconferinței pentru anumite etape procesuale și/sau cauze; capacitatea tehnică a instanțelor de a acoperi numărul de ședințe organizate prin utilizarea videoconferinței; capacitatea tehnică și aptitudinile digitale ale categoriilor de participanți procesuali care urmează a fi implicați în organizarea ședințelor prin videoconferință; circumstanțele care pot fi invocate de către participanții procesuali în contextul asigurării drepturilor procesuale; riscurile care pot afecta buna organizare a ședințelor de judecată; costurile suplimentare care pot apărea în contextul organizării ședințelor de judecată prin videoconferință.

În general, practica altor state, demonstrează că utilizarea videoconferinței se impune a fi oportună mai ales în cazul în care nu este importantă prezența fizică a participanților, având astfel în vedere, în special situațiile care implică îndeplinirea unor acțiuni de cercetare documentară sau lucru cu profesioniștii (procuror, avocat).

Extinderea tipurilor de cauze pentru care poate fi utilizată aplicația de videoconferință poate fi inițiată având la bază o evaluare a complexității cauzelor, dar și evaluarea capacității participanților de a participa în cadrul ședințelor de judecată de la distanță.

La fel, poate fi urmată practica altor state, spre exemplu a Singapore, care a decis asupra posibilității de a examina prin videoconferință în special cauzele care pot genera conflict prejudiciar, la această categorie fiind atribuite cauzele din domeniul familial. În Marea Britanie, începând cu 2018, este stabilită posibilitatea de a fi examinate o serie de cauze prin utilizarea videoconferinței, inclusiv cauzele de divorț și cele legate de litigiile în domeniul fiscal, precum și contestațiile împotriva deciziilor autorităților vamale.

Perioada stării de urgență demonstrează posibilitatea de a organiza cu succes ședințele de judecată în chestiunile legate de examinarea cauzelor penale, inclusiv a demersurilor privind emiterea și prelungirea mandatelor de arestare, și a chestiunilor ce țin de executarea pedepselor în privința persoanelor private de libertate. Drept urmare, considerăm oportună modificarea cadrului legal și instituirea prevederii legale care ar permite organizarea prin videoconferință a tuturor cauzelor care implică participarea deținuților.

Totodată, extinderea tipurilor de cauze, pentru care poate fi utilizată aplicația de videoconferință, drept instrument de organizare a ședințelor

de judecată poate include și acțiuni orientate spre modificarea cadrului legal și acordarea posibilității de a organiza ședințe de judecată online, inclusiv în cauzele care implică participarea doar a profesioniștilor, spre exemplu acțiunile de urmările penală efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucție și acțiunile din sfera controlului judiciar.

La fel, poate fi preluată practica altor țări în ceea ce privește utilizarea aplicației de videoconferință în dosare civile. Astfel, pot fi examinate de la distanță dosarele legate de divorț, partaj de avere, stabilirea domiciliului copilului, stabilirea drepturilor tutelare, moștenire. În calitate de argument în favoarea examinării cauzelor sus-indicate prin utilizarea videoconferinței poate fi reținut faptul că astfel de dosare implică situații conflictuale, iar în multe cazuri participanții procesuali se găsesc peste hotare.

Totuși, în determinarea tipurilor de cauze care ar putea fi examinate de la distanță, considerăm oportună convocarea unui grup de lucru care ar studia necesitățile și perspectivele unor astfel de redimensionări. Totodată, recomandăm cercetarea în detaliu a practicii străine de examinare a cauzelor judiciare prin utilizarea videoconferinței. Astfel, pot fi reținute spre examinare practicile instanțelor din Marea Britanie, Estonia, Singapore, Franța, Canada, SUA etc. Ar fi oportună, de asemenea, cercetarea practicilor de organizare a ședințelor de judecată online în perioada stării pandemice.

Referințe:

1. VAN der VLIS, E.J. (2011). Videoconferencing in criminal proceedings. In: BRAUN, S. & J. L. TAYLOR (Eds.). *Videoconference and remote interpreting in criminal proceedings.* Guildford: University of Surrey, 11-25. [Accesat 31.08.2020]. Diponibil: http://www.videoconference-interpreting.net/wp-content/uploads/2014/04/02_vanderVlis.pdf
2. ROBIN DAVIS, Ph. D., BILLIE JO MATELEVICH-HOANG, J.D., ALEXANDRA BARTON, B. A., et. al. *Research on Videoconferencing at Post Arraignment Release Hearings: Phase I Final Report*, [Accesat 31.08.2020]. Diponibil: https://nij.ojp.gov/library/publications/research-videoconferencing-post-arraignment-release-hearings-phase-i-final

Communication elaborated within the Institutional Project „Modernization of Governing Mechanisms Focused on the Protection of Human Rights" within the Scientific Research Laboratory „Compared Public Law and e-Government".

CRITERIA FOR EVALUATING QUALITY AND EFFICIENCY OF THE JUDICIAL INSPECTION ACTIVITY

Natalia CRECIUN
CZU: 347.97/.99:34.03 ***natalia.creciun@gmail.com***

Introduction. The value of the judicial inspection in carrying out the complex process of consolidating Justice is essential. Inasmuch as judicial inspection works are oriented, especially, towards improving the responsibility of judges and the efficiency of courts` activity, compliance of the activity of the judicial inspection with certain quality and efficiency criteria is required. The rationale is explained by the necessity to fit the mechanisms of good judicial self-governance, focused on the protection of judicial independence, as well as on guaranteeing of Human Rights, the members of the society being users of judicial public services.

Criteria for evaluating quality and efficiency of the judicial inspection activity. There are no universal, pre-established criteria for evaluating the performance of the judicial inspection, but they can be synthetized from a doctrinal perspective, considering the place and the role of the judicial inspection in the judicial system. So, we identify: *professional, operational* and *institutional* criteria.

The professional criterion refers to individual judicial inspectors and covers such aspects as: theoretical knowledge; practical experience; (self-)training; involving in didactic, scientific and research activities; integrity.

Candidates for the function of judicial inspector should be assessed through the prism of their *theoretical knowledge* and *practical experience*; they should demonstrate their professional interest in achieving the function.

Continuous (self-)training has an essential role in maintaining and improving the professionalism of judicial inspectors, as well as the professionalism of all the actors of Justice sector. The Consultative Council of European Judges (CCJE) stresses the desirability of arranging continuous judicial training in a way which embraces all

levels of the judiciary. Whenever feasible, the different levels should all be represented at the same sessions, giving the opportunity for exchange of views between them. It therefore recommends that the programs should take place in and encourage an environment, in which members of different branches and levels of the judiciary may meet and exchange their experience**s** and achieve common insights [1, para 37].

The involvement of judicial inspectors in didactic, scientific and/or research activities should be a matter-of-course tendency, in the context of knowledge management; the distribution of knowledge should become a culture of the organization (the concept of knowledge management is developed in an interesting manner by S. Taal, M. van der Velde, Mandy and P. Langbroek [2]).

Professional integrity is an inherent attribute for judicial inspectors. It is reflected in the peculiar tension between the professional character of every public servant and the external responsibility of his/her profession. Integrity, virtuosity in itself – at a professional level [3, p.77, 78], is not only a proof of a solid theoretical and practical background, but also of a high level of legal culture and consciousness.

The operational criterion refers to the overall activity carried out when exercising judicial inspection works and comprises such aspects as: recognition of the functional independence of the judicial inspection; exercising judicial inspection works in an independent and impartial manner; respect of judicial independence and of the *res judicata* authority; motivation of judicial inspection acts.

The operational autonomy is indispensable for the efficient functioning of the judicial inspection body. In the context, establishing at the legal normative level of the independence of the national Judicial Inspection (of the Republic of Moldova) [4, art.7^1 para (1)] has been a crucial moment in enhancing its capacities, as a body with competencies of analysis, verification and control in particular areas of manifestation of Justice.

Carrying out the inspection works in an independent and impartial manner results from the fact that impartiality itself is an invariable element of the quality of Justice [5, p.132].

The respect of judicial independence and of the res judicata authority are fundamental principles of the judicial inspection activity. Measuring the quality of Justice through judicial inspections does not intend to enter into the merits of decisions and does not claim to invent strange algorithms that are able to measure the intrinsic quality of the decisions taken by a magistrate [6, para 20, 21], independence being the fundamental requirement that enables the judiciary to safeguard democracy and human rights [7, para 10].

The approach on judicial inspection performance involves the adoption of *motivated inspection acts*, which may have a substantial contribution in improving the image and the credibility of the judicial inspection especially and of judicial self-governance in general. And, „on the whole, a high degree of quality of the judiciary is reflected by a high degree of public trust in the judiciary” [8, p.5].

The institutional criterion refers, particularly, to the activity of the judicial inspection body and includes such aspects as: composition; transparency; communication policies and strategies.

Regarding *the organic composition of the judicial inspection*, a mixed composition is recommended: judges and representatives of the civil society should be members; judges should have a substantial representation [9, para 63]. Such a composition fits the concept of the system of self-control of quality, efficiency and incorruptibility specific to the activity of Justice [10, p.23] and contributes to emphasizing interdisciplinary scientific research, which ascending role characterizes the conditions of the global society [11, p.37].

Transparency is an indispensable criterion of the quality and efficiency of the judicial inspection activity and its connection with public trust in the Judiciary is very strong. Though a great part of the inspection activity is and must be confidential, in order to ensure increased legal protection of judges (for instance, at initial stages of disciplinary proceedings [12, para 17]), certain aspects should be presented to the public. The publication of acts of control, of plans and reports of activity, the organization of the audience for members of the society are important elements of the transparency.

In the same order of ideas, special attention should be paid to the reinforcement of public trust in the Judiciary. There is a great variety of means of communication (press release, press conference, interview, written responses to written questions, websites, social media, conferences, debates etc.). An appropriate communication also helps reinforcing – or restoring – citizens' trust in judicial institutions, showing that the institutions and their members defend the general interest and ensure that decisions are taken within the limits of the law and within reasonable time-frames [13, para 2, 4.2-4.10].

As a conclusion, we consider that compliance with the enounced criteria (professional, operational, institutional) – without pretending this being an exhaustive list – may contribute to the streamlining of the judicial inspection activity and to the improvement of the image and the credibility of the judicial inspection body in the context of sustainable development of Justice as a public service.

References:

1. Opinion no.4 (2003) of the CCJE to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels. Strasbourg, 27.11.2003. [Accessed 13.07.2020] Available: https://rm.coe.int/1680747d37
2. TAAL,S., VAN DER VELDE, M., LANBROEK, P. M., Reducing Unwarranted Disparities: The Challenge of Managing Knowledge Sharing between Judges. In: *International Journal for Court Administration*, Vol. 6, No. 2, 2014, p.73-83. [Accessed 13.07.2020] Available: https://ssrn.com/abstract=2893682
3. SOEHARNO, J. Este integritatea magistraților o normă? O analiză a conceptului de integritate judiciară în Anglia și Olanda. (Is the integrity if magistrates a norm? An analysis of the concept of judicial integrity in England and Netherlands). In: *Revista Forumul Judecătorilor*, no. 2/2010, p.64-82. [Accessed 13.07.2020] Available: http://www.forumul-judecatorilor.ro/wp-content/uploads/Art-5-Forumul-judecatorilor-nr-2-2010-2.pdf
4. Law on the Superior Council of Magistracy, no. 947-XIII of 19 July 1996. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, 22.01.2013, no. 15-17.
5. JEULAND, E. *La prise en compte de la notion de qualité dans la mesure de la performance judiciaire. : La qualité : une notion relationnelle*.

[Rapport de recherche] 12.15, Université Paris 1 Panthéon Sorbonne, GIP Mission de Recherche Droit & Justice. 2015, 222 p. [Accessed 13.07.2020] Available: https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01220557

6. Measuring the Quality of Justice. European Commission for Efficiency of Justice (CEPEJ). Strasbourg, 07.12.2016. [Accessed 13.07.2020] Available: https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-measuring-the-/1680747548
7. Opinion no. 18 (2015) of the Consultative Council of European Judges "The position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy". London, 16.10.2015. [Accessed 13.07.2020] Available: https://rm.coe.int/16807481a1
8. Checklist for promoting the quality of justice and the courts. Adopted by the European Commission for Efficiency of Justice (CEPEJ) at its 11th plenary meeting (Strasbourg, 2-3 July 2008), 32 p. https://rm.coe.int/-european-commission-for-efficiencyof-justice-cepej-checklist-for-promo/16807475cf
9. Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society. Strasbourg, 23.22.2007. https://rm.coe.int/168074779b
10. NEGRU, A. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției (Appreciations of essence of the principle of consolidation of justice). In: *Legea și viața*, noiembrie 2012, p.20-25.
11. Ciobanu R. Interogații asupra dreptății din perspectiva drepturilor omului în condițiile societății globale (Questioning justice from a human rights perspective in the conditions of a global society). In: *Conference collection Redimensionarea valorilor democratice în condiţiile societăţii informaţionale (Reconsidering democratic values in the conditions of information society*), Chisinau, 7-8 December 2017, p.26-43. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/69737
12. Basic Principles on the Independence of the Judiciary. Adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders held at Milan from 26 August to 6 September 1985 and endorsed by General Assembly resolutions 40/32 of 29 November 1985 and 40/146 of 13 December 1985. https://www.ohchr.-org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx
13. Guide on Communication with the Media and the Public for Courts and Prosecution Authorities. European Commission for Efficiency of Justice

(CEPEJ). Strasbourg, 04.12.2018. https://rm.coe.int/cepej-2018-15-en-communication-manual-with-media/16809025fe

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional ***„Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”*** *în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public comparat și e-Guvernare”.*

TELEEDUCAȚIA JURIDICĂ: ÎNVĂȚĂMINTE DIN TIMPUL PANDEMIEI

Elena ARAMĂ
CZU: 378.018.43:34:[616.98:578.834] aramaelena@mail.ru

Termenul de ,,teleeducație’’ din titlul de mai sus se va referi la procesul educațional la distanță anume în domeniul juridic, proces început în legătură cu pandemia declanșată odată cu declararea stării de urgență privind riscul de contaminare cu Covid-19, când am trecut la realizarea studiilor la distanță, fiind în imposibilitate de a fi față în față, adică prezenți fizic la prelegeri și seminare, ceea ce în mod simbolic am numit teleeducație juridică. Desigur, această situație nouă asimilată din mers de noi, cadre didactice și studenți, încă necesită studiere aprofundată care, suntem siguri, va descoperi atât avantaje, cât și dezavantaje ale acestei forme de interacțiune cu studenții. Ne vom axa pe laturile pozitive, având în vedere că pregătirea studentului pentru viitoarea carieră juridică începe chiar de la anul I, iar aceasta înseamnă, în primul rând, dobândirea unor cunoștințe despre ceea ce este viața juridică, iar în al doilea rând – acumularea unei experiențe. Nu este un secret faptul că posesia unei diplome de jurist încă nu înseamnă că posesorul ei va avea dexteritățile și capacitățile necesare pentru a se include în ceea ce se prezintă a fi realitatea sau viața juridică.

Practica juridică și viața juridică sunt adeseori confundate, fiind preferate alternativ, termenul de viață juridică este utilizat în special de autori ruși. Astfel A.V. Malko consideră că viața juridică este ansamblul de acte juridice și alte manifestări ale dreptului ce caracterizează specificul și nivelul realității juridice. 1) face posibilă o privire sub alt unghi asupra dreptului, dezvoltării juridice, a sistemului și sistematizării actelor juridice și asupra procesului de influențare a relațiilor sociale; 2) permite a vedea fenomenele juridice în unitatea tuturor ipostazelor: statice (instituționale) și dinamice (comportamentale); 3) oferă posibilitatea de a cunoaște mai profund domeniul juridic, care are nu doar aspecte pozitive, ci și negative; 4)permite cunoașterea nivelului culturii juridice și a conștiinței juridice a societății, a unor grupuri și

persoane; 5) face posibilă determinarea principiilor fundamentale de interacțiune juridică a personalității și puterii [1, p. 66-68].

V. Zorkin a împrumutat de la Hans Kelsen ideea despre construcția sistemului juridic sub forma piramidei și a extins-o asupra vieții juridice, arătând că în vârful piramidei se poziționează principiile constituționale care la cel mai înalt nivel traduc în limbaj juridic contururile generale, parametrii de bază, fixează vectorul evoluției, scopul general, modelul viitorului, idealul comun. Mai jos sunt legile, actele subordonate legii, a practicii judiciare și altor acte de aplicare a dreptului, care se realizează printr-un număr infinit de raporturi juridice, toate acestea compun viața juridică a societății, statului, individului [2, p. 28]. În această concepție lipsesc emoțiile, sentimentele pe care le trăiește omul în legătură cu dreptul, adică un element important al vieții juridice. Deci, opinia sus-menționată reduce drastic aria de cuprindere a vieții și, în consecință, a experienței juridice și reprezintă cel mult, obiectul sistemului juridic. Experiența este în legătură indisolubilă cu reflectarea emoțional empirică a proprietăților și raporturilor dintre componentele sistemului juridic al societății.

Întorcându-ne la teleeducația juridică și la interacțiunea dintre teoria și practica dreptului, vom menționa că am avut câte 8 seminare la 4 grupe de studenți din anul I la disciplina care a devenit opțională: „Istoria dreptului românesc'' și trebuie să-l amintesc aici pe Constantin Stere, care acum mai bine de 100 de ani critica faptul că „universitățile au luat mai mult înfățișarea unor școli profesionale superioare speciale și din cauza asta cursurile care au numai un interes științific general lipsesc sau sunt cu totul reduse.. la facultatea juridică din Iași lipsesc cursurile de drept comparativ, istoria dreptului"…concluzionând că pentru a avea în societatea românească un mediu cu adevărat cult și civilizat „universitățile trebuie să devină adevărate focare puternice de cultură științifică generală" [3, p.18]. Situația recentă amintește că puține lucruri s-au schimbat în planurile de studii, cel puțin, în stânga Prutului, în Republica Moldova, deși nu mai există lipsă acută de juriști, iar structurarea pe trei nivele a studiilor universitare ar trebui să contribuie la sporirea calității de focar de cultură științifică generală a universităților, începând de la treapta Licență. Se știe că instituțiile de

învățământ au principala misiune nu doar de a oferi cunoștințe, (cu atât mai mult cu cât actualmente o dată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale sunt foarte multe surse de informație), ci de a oferi repere metodologice clare pentru de a gândi independent pe baza acelor informații și a crea. Problemele juridice nu pot fi rezolvate o dată și pentru totdeauna, în condiții noi apar aspecte noi ale problemelor vechi ori chiar unele probleme noi, de aceea este foarte importantă capacitatea juristului de a analiza toate circumstanțele și de a ajunge la o soluție corectă.

Cu privire la seminarele noastre remarcăm în primul rând prezența bună la ore, absentând doar câțiva studenți din fiecare grupă, ceea ce reprezintă o situație similară cu cea din timpul seminarelor față în față.

Comunicarea am realizat-o prin mesaje de email, eu – comunicându-le tema, sursele din care pot găsi materialul la temă, evident, nu au fost interzise, ba chiar stimulate căutările de surse bibliografice independente. De asemenea, era explicată prudența cu care să utilizeze sursele, prioritate dându-se materialelor expuse de specialiști (cercetători, cadre universitare). La începutul pandemiei, temele la „Istoria dreptului românesc’’ se refereau la perioada medievală, și desigur ar fi absolut de așteptat să fie pusă întrebarea: ce dau ele pentru experiența juridică. Doar nu optam pentru ca justiția să se facă conform *Cărții românești* de învățătură din 1646 a lui Vasile Lupu, ori pentru o întoarcere la *Sobornicescul Hrisov* din 1785, la hrisoavele medievale, ci pentru o cunoaștere a acestora, a materialului istorico-juridic documentar necesar, cu scopul de a pătrunde în spiritul normelor, de a desprinde părțile strâns legate de ființa neamului și a fiecărui om, a societății în integralitatea sa, și aceasta pentru că și astăzi este la fel de utilă elaborarea (copierea) nu a oricăror reglementări, ci doar a celor ce se potrivesc circumstanțelor actuale. Izvorul principal al culturii trebuie să fie sufletul poporului, iar al celei juridice – tainele sale ascunse în vechiul nostru drept, înțelegând gândurile și năzuințele poporului care să fie întrupate în reguli de drept, arătate și formulate în limba proprie, juridică. Analizând fragmente din hrisoavele domnești, studenții intuiesc caracterul permanent al sentimentului dreptății, tendința eternă a omului de a fi tratat cu respect ori acest lucru ar trebui să fie prima

frază pe care o gândește și o pronunță juristul în activitatea sa, astfel încât deja ne poziționăm pe terenul juridic, într-una din permanențele sale. În continuare, studenții trebuie să folosească cunoștințele acumulate și regulile logice pentru a formula răspunsul la întrebări, ca de exemplu: Din ce tip de act este fragmentul propus spre examinare? Cine l-a emis? De competența cui era emiterea unui astfel de act? Ce calitate aveau persoanele amintite în act? Ce norme au fost utilizate? Studenții au fost îndemnați să formuleze ei înșiși normele, aplicarea cărora s-a făcut în textul analizat. Răspunzând la aceste întrebări, studenții deja încep a dobândi o experiență proprie de argumentare și calificare juridică, fiind bine cunoscut faptul că experiența poate fi dobândită atât prin conduite proprii, cât și indirect, prin transmiterea și, respectiv, recepționarea semnificației juridice a materialului supus analizei.

Apoi următoarea sarcină este de a reda în limbaj juridic analiza făcută, ceea ce implică și cunoașterea societății în care era încadrat documentul respectiv. Cunoașterea societății înseamnă de fapt înțelegerea culturii acelei societăți, în toate aspectele sale și aici iarăși ne întoarcem la istoria societății și istoria dreptului, care este un teren fertil pentru ca studenții din anul I să-și poată testa cunoștințele teoretice, adică cele din cadrul teoriei generale a dreptului.

Astfel îndeplinind sarcinile, studenții trebuie să utilizeze cunoștințele teoretice atunci când sunt îndemnați să argumenteze propriile răspunsuri, ca spre exemplu pentru a argumenta de ce Codul civil sovietic din RSSU, în cadrul căreia se afla RASSM în perioada interbelică, avea așa de puține articole, comparativ cu Codul civil Cuza în vigoare în România interbelică, în cadrul căreia se afla și Basarabia în acel timp. Pentru a răspunde cu argumente la această întrebare, studenții trebuie să definească mai întâi tipul relațiilor sociale pe care le reglementează dreptul civil, al cărui izvor principal este Codul civil și apoi să compare realitatea socială din spațiul sovietic și cea din România interbelică și astfel să găsească argumentele necesare. Deci, iarăși ne întoarcem la cunoașterea societății cu toate componentele sale, inclusiv cele juridice. Astfel studenții ajung să înțeleagă că dreptul, trecând prin vicisitudinile regimurilor autoritare, totalitare, ajunge în societățile contemporane democratice (cum scria prof. univ. Ion

Craiovan) să nu mai accepte în exclusivitate modelul de ordine necenzurat, bazat pe o voință arbitrar impusă, ci modelul motivațional, bazat pe punerea în valoare a principiilor generalității și alterității regulii de drept, căci relațiile sociale de putere nu sunt arbitrar instituite, ci sunt tot mai mult dirijate de valorile juridice care intră în conștiința comunității [4, p.77].

În calitate de **concluzii** – o întrebare retorică și un răspuns subiectiv: Oare teleeducația este o modalitate nouă a procesului de educație, în care elementele de fond rămân aceleași, dar se schimbă metodele? Aparent și profesorii, și studenții procedează la fel și în sistemul tradițional – față în față, dar elementele noi sunt dictate de o mai mare libertate de gândire a studentului din locul în care el se simte cel mai confortabil. Credem că în procesul de teleeducație a sporit nivelul de autonomie a gândirii studenților, i-a stimulat să caute și să formuleze propriile răspunsuri, experiența lor s-a îmbogățit, orizontul științific s-a lărgit, desigur, toate acestea pot intra în patrimoniul metodologic al studiilor universitare cu condiția și premisa bunei- credințe a studenților.

Referințe:

1. МАЛЬКО, А.В. Правовая жизнь. В: *Общественные науки и современность,* 1999, № 6, сс.66-68.
2. ЗОРЬКИН, В.Д. Выступление на "круглом столе", посвященном десятилетию перестройки. В: *Правовое государство в России: замысел и реальность.* Москва, 1995. с. 28.
3. STERE, C. *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept*, 1897, pp. VIII-IX *Apud:* GRECU, Raisa. Stere – juristul. Chișinău: Universul, 2008, p.18.
4. CRAIOVAN, I. *Un posibil ghid pentru cercetarea științifică în domeniul dreptului.* București: Pro Universitaria, 2013, p. 77.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional ***„Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”*** *în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.*

ANALIZA COMPETENŢELOR POLIŢIEI PRIN PRISMA PROTECŢIEI DREPTURILOR OMULUI
(Aspecte teoretice şi practice)

Ianuş ERHAN
CZU: 351.74:341.231.14 ianuserhan@yahoo.com

Asigurarea securităţii statului reprezintă una din priorităţile naţionale, care, prin structurile sale specializate, cum este poliţia, caută să identifice şi să aplice cele mai eficiente forme şi modalităţi de realizare a acestui obiectiv.

Poliţia este instituţia publică specializată a statului menită să apere drepturile şi libertăţile cetăţenilor, interesele societăţii în ansamblu, dar şi cele ale statului. Din aceste considerente, activitatea poliţiei în-tr-un stat de drept, bazat pe supremaţia legii, este extrem de importantă. Lucrul dat a fost inserat perfect în Legea cu privire la activitatea poliţiei şi statutul poliţistului, care la principiile de activitate, expres prevede că activitatea Poliţiei se desfăşoară exclusiv în baza şi pentru executarea legii, în interesul persoanei, al comunităţii şi în sprijinul instituţiilor statului, pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale şi demnităţii umane, prevăzute în Declaraţia universală a drepturilor omului, în Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, în Codul european de etică al poliţiei şi în alte acte internaţionale, în conformitate cu principiile legalităţii, respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului [1].

Acţiunile zilnice ale poliţiştilor trebuie să fie permanent în corespundere cu prevederile legislaţiei în vigoare şi orientate, în special, spre interesele cetăţenilor, or barometrul de bază în aprecierea activităţii poliţiei este gradul de încredere al societăţii.

În acest sens, dacă facem referinţă la rezultatele sondajului realizat conform ultimului Barometru al Opiniei Publice (iunie 2020), încrederea în poliţie a crescut până la 45%, spre deosebire de 39.5% cât era la finele anului 2019 [2]. Astfel, chiar dacă se atestă o tendinţă de creştere lentă şi uşoară a încrederii cetăţenilor în poliţie, bucură faptul că aceasta este una constantă în ultimii ani, lucru ce demonstrează că acele

schimbări și transformări ce au loc în cadrul Poliției, inclusiv la capitolul respectarea drepturilor omului sunt corecte, iar calea parcursă este una consecventă.

De modul de soluționare a conflictelor în care este implicată, depinde, în mare măsură, și atitudinea cetățenilor față de instituția poliției. Polițiștii sunt nevoiți în fiecare zi să găsească un echilibrul fragil și dificil dintre obligația de a proteja interesul public și cea de a respecta drepturile omului [3, p. 10]. În eforturile sale de a proteja drepturile omului, polițiștii trebuie să aplice strict mijloace proporționale, în special atunci când este implicată folosirea forței, ceea ce deseori îi plasează pe aceștia în circumstanțe care prezintă anumite riscuri profesionale. Acest lucru reprezintă cea mai mare provocare în activitatea polițienească bazată pe drepturile omului: protejarea drepturilor omului cu mijloacele cel mai puțin intruzive.

Astăzi așteptările și solicitările societății față de poliție sunt în creștere. Toți doresc o poliție bine instruită, responsabilă, transparentă și profesionistă, dar acest lucru poate fi realizat, în primul rând, prin acele transformări și investiții în capacitățile și capabilitățile organizaționale și funcționale, nu în ultimul rând, cele legate de respectarea și protecția drepturilor omului.

Având un sistem eficient și profesionist de activitate unde protecția drepturilor omului constituie principiul de bază alături de acele reforme instituționale ce au loc în cadrul Poliției naționale, putem contribui la transformarea acesteia într-o instituție modernă, comparabilă cu instituțiile similare din statele-membre ale UE.

Acest proces trecut prin prisma obiectivelor principale ale Strategiei de dezvoltare a poliției poate asigura modernizarea și dezvoltarea poliției pentru a garanta cetățenilor un climat adecvat de legalitate în domeniul ordinii și securității publice, cât și de a consolida încrederea societății în forțele poliției.

Strategia de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia [4], este la moment documentul de politici național de bază, dedicat poliției, care conține mai multe obiective. Respectiv, obiectivele 1 și 2 asigură accesul la servicii polițienești de calitate, obiectivele 3 și 4 sunt concentrate pe capacități

sporite ale Poliției în combaterea criminalității și asigurarea securității publice, iar obiectivul 5 urmărește să asigure transparența și integritate în activitatea poliției.

La fel, societatea își dorește din partea poliției o deschidere necondiționată față de fiecare cetățean cu abordări pro active în raport cu nevoile și problemele existente în fiecare comunitate.

Cu părere de rău, constatăm că în multe situații intervențiile poliției au caracter reactiv. Deseori poliția intervine în urma săvârșirii unei fapte ilegale, iar activitățile de prevenire a criminalității și de identificare a situațiilor de risc nu sunt realizate sau se realizează la nivel scăzut din cauza că, diferite subdiviziuni nu au atribuții precis definite sau există un decalaj considerabil în numărul de atribuții, pentru unele subdiviziuni sunt excesive, iar pentru altele insuficiente.

Totodată, din aceleași considerente, din cauza funcțiilor vacante și din lipsa unor manageri calificați la nivel teritorial se atestă un deficit de planificare strategică și operațională în activitățile poliției, fapt care într-un final se răsfrânge asupra calității serviciilor oferite.

Prin diferite studii și cercetări [5, p.65] s-a constatat că anume reacția pro activă a poliției, adică prin identificarea persoanelor care se caracterizează printr-un risc victimal sporit [6, p.61], sau identificarea situațiilor și locurilor de risc oferă posibilitate de a cunoaște starea și situația criminogenă propriu zisă și, prin urmare, printr-o planificare corectă strategică și operațională pot fi realizate măsuri și activități de prevenire sau contracarare a fenomenelor ce atentează la ordinea și securitatea publică.

Deși avem instituită acțiunea nr. 1.4. „Dezvoltarea capacităților de prevenire a infracțiunilor” în Planul de Acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică 2017-2020 [7], constatăm că de facto activitatea de prevenire este printre prioritățile secundare.

Totuși, este un adevăr incontestabil faptul că poliția în îndeplinirea atribuțiilor sale de serviciu nu se poate lipsi de susținerea și sprijinul societății. Conștientizând că un parteneriat cu societatea este o prioritate în activitatea poliției, soluționarea tuturor problemelor și situațiilor de conflict trebuie să fie realizată sub aspect multidisciplinar în comun cu

toți membrii comunității. Un exemplu elocvent este implementarea și aplicarea principiilor activității polițienești comunitare.

În acest sens, la începutul anului 2018, au fost aprobate de către Guvern Concepția și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară [8] care este destinat organizării activității polițiștilor conform celor mai bune practici şi standarde internaționale de conlucrare a poliției cu membrii comunității.

Documentul dat vine să orienteze activitatea polițienească pentru o mai bună interacțiune şi comunicare cu cetățenii, precum şi atragerea comunității în suportul Poliției menit să asigure climatul optim de siguranță în locul şi aria în care domiciliază, își desfășoară activitatea sau se recreează [9].

În atare ordine de idei, este necesară dezvoltarea continuă a acestui concept, cât și adaptarea la realitățile existente în Republica Moldova, fapt ce va spori încrederea cetățenilor în forțele poliției care va obține un aliat puternic în confruntarea sa cu criminalitatea.

Dincolo de obligațiile juridice și îndatoririle profesionale, dezvoltarea poliției la nivelul așteptărilor ține și de o preocupare educațională, izvorâtă din necesitatea de pregătire și instruire a polițiștilor [10, p.5]. Aceste priorități derivă din necesitatea investițiilor în sistemul de instruire a funcționarilor publici cu statut special conform standardelor internaționale, în special în sistemul de formare profesională (instruire inițială și continuă), domeniu care în ultima perioadă a cunoscut o dezvoltare evidentă.

Astăzi respectarea drepturilor omului în activitatea polițienească a devenit o preocupare în procesul asigurării instruirii polițiștilor și carabinierilor, lucru integrat în cadrul noii programe de instruire adoptate la nivelul Centrului integrat de pregătire pentru aplicarea legii din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.

Suplimentar, în ultimii ani în activitatea polițiștilor au fost introduse standardele ocupaționale și procedurile standard de operare în diferite situații care reprezintă un modul, specificat în scris, de efectuare a unor activități, descriind etapele concrete care trebuie urmate în vederea realizării sarcinilor, exercitarea competențelor și angajarea responsabilităților [11].

Implementând astfel de mecanisme, se dorește obținerea unei intervenții și aplicări uniforme, graduale și etapizate a legislației pe tot teritoriul Republicii Moldova, fapt ce va contribui la ridicarea nivelului de profesionalism în intervențiile profesionale realizate de către polițiști în diferite situații. Totodată, ținând cont de faptul că actele normative naționale se modifică periodic cu o anumită intensitate, apare necesitatea de a menține în continuu prevederile procedurilor operaționale standard conforme actelor normative în vigoare.

Cu susținerea partenerilor de dezvoltare s-a reușit elaborarea unui șir de proceduri standard de operare, care au menirea să asigure drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei în detenție, cum ar fi cele ce vizează reținerea, escortarea, asigurarea asistenței medicale persoanelor reținute și aflate în detenție provizorie, asigurarea dreptului la interpret sau traducător în timpul reținerii, pazei, escortării și transportării persoanelor reținute/deținute etc.

Cât privește reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției, conform Planului de acțiuni dedicat [12], eforturile au fost focusate cu precădere pe îmbunătățirea condițiilor de detenție și transportare, prin finalizarea procesului de asigurare cu autospeciale a unităților de poliție, îmbunătățirii condițiilor materiale de detenție, dezvoltării instrumentelor de management al cazurilor de detenție (instrucțiuni, proceduri standard de operare) și instruirii angajaților [13, p.8].

În concluzie, putem menționa că găsirea echilibrului, pe de o parte, prin asigurarea ordinii și securității publice, iar pe de altă parte, garantarea drepturilor și libertăților fiecărei persoane este o prioritate pentru poliție. Nu în ultimul rând, valorificarea susținerii partenerilor de dezvoltare și realizarea activităților pe măsura așteptărilor societății poate contribui la dezideratul menționat supra. La fel, documentele de politici, în special Strategia de dezvoltare a poliției au o importanță majoră în determinarea celor mai importante rezultate ce urmează a fi atinse, cât și parcursul către acestea.

Ca și rezultat Poliția urmează să devină, în primul rând, un partener credibil pentru fiecare cetățean și societate, având o atitudine proactivă față de nevoile cetățenilor și problemele comunității. Cunoașterea

situației și anticiparea fenomenelor ce atentează la ordinea și securitatea publică, dar și interesele de conviețuire ale comunității, cât și soluționarea, în comun, a problemelor și fenomenelor negative, după principiile activității polițienești comunitare sunt esențiale și urmează a fi dezvoltate în continuare.

Referințe:

1. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului. Publicată: la 01-03-2013. În: *Monitorul Oficial* nr. 42-47, art. 145.
2. http://ipp.md/wp-content/uploads/2020/07/BOP_06.2020_prima_parte_finale.pdf.
3. Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale. Manual pentru formatorii polițiștilor. European Union Agency for Fundamental Rights, Franța, 2016.
4. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 20-05-2016 în *Monitorul Oficial,* nr. 134-139, art. 645.
5. GLADCHI, Gh. Rolul situației victimogene în sistemul cauzal al infracțiunii. În: *Analele științifice ale Universităţii de Stat,* 1999, nr.2.
6. HOTCĂ, M.A. *Protecția victimelor. Elemente de victimologie.* București: C.H. Beck, 2006.
7. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31-05-2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 171-180 din 02.06.2017.
8. Hotărârea Guvernului nr. 100 din 30.01.2018 pentru aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară, publicat la 02.02.2018. În: *Monitorul Oficial,* nr. 33-39, art. 116.
9. http://politia.md/ro/content/conceptul-activitatii-politienesti-comunitare, accesat la data de 06.08.2020.
10. BOTNARU, Gh. și alții. *Instruirea în domeniul Drepturilor Omului a colaboratorilor de poliție. Ghidul formatorului.* Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Chișinău 2012.
11. Ordinul IGP 118 din 23.06.2015 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind elaborarea și aplicarea procedurilor operaționale în cadrul Poliției.
12. Hotărârea Guvernului nr. 748 din 20.09.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față

de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017-2020, publicat la 22-09-2017. În: *Monitorul Oficial*, nr. 340-351, art. 853.

13. Raportul privind implementarea Programului de suport bugetar pentru reforma Poliției în 2019 (http://politia.md/sites/default/files/raport_implementare_program_sb_in_2019.pdf, accesat la data de 06.08.2020).

PRINCIPIILE CONSTITUȚIONALE DE REALIZARE A JUSTIȚIEI

Cristina POPOVICI
CZU: 347.971:342.4 ***boclinca83@mail.ru***

Actualitatea cercetării este determinată de realitatea trăită acum de societatea moldovenească care identifică problemele actuale și fundamentale înaintate sistemului juridic autohton pentru găsirea acelor soluții care ar spori eficiența garanțiilor constituționale menite sa asigure respectarea drepturilor și libertăților omului și a dreptului la un proces echitabil, în special.

În prezent, justiţia reprezintă unul dintre pilonii centrali pe care se fundamentează un stat de drept contemporan. Din aceste considerente, ea trebuie să corespundă unor criterii legale concrete, importante şi decisive pentru realizarea misiunii sale de a fi garantul principal al drepturilor şi libertăţilor omului. Rolul major în acest context le revine principiilor fundamentale care guvernează atât modul de organizare, cât şi funcţionarea justiţiei. Noțiunea de justiție este indespensabil legată de noțiunea de drept și morală.

Principiile fundamentale definesc însăşi justiţia, caracterizându-i cele mai importante însuşiri fiind prevăzute în Constituţia Republicii Moldova, în Legea privind organizarea judecătorească şi în alte legi speciale, formând un sistem de principii interdependente şi condiționnate reciproc [1, p.2].

În opinia prof. Alexandru Arseni, din categoria principiilor fundamentale, potrivit cărora se realizează justiţia, fac parte: 1) Principiul legalităţii; 2) Independenţa judecătorului; 3) Neretroactivitatea legii; 4) Prezumţia de nevinovăţie; 5) Accesul liber la justiţie; 6) Garantarea dreptului la apărare; 7) Justiția este unică şi egală pentru toţi;
8) Folosirea limbii oficiale şi dreptul la interpret; 9) Caracterul public al dezbaterilor judiciare; 10) Folosirea căilor de atac [2, p.17].

În cele ce urmează, vom analiza unele dintre cele mai importante principii de realizare a justiției.

Principiul legalităţii este „unul dintre principiile fundamentale ale statului de drept în conformitate cu care justiţia se înfăptuieşte în strictă

conformitate cu legislaţia în vigoare". Acest principiu este consacrat în art. 114 din Constituţia Republicii Moldova [3] şi în art. 1 alin. (2) din Legea privind organizarea judecătorească [4], care stabileşte că justiţia se înfăptuieşte în numele legii. Art. 5 din aceeaşi lege obligă instanţele judecătoreşti să asigure înfăptuirea justiţiei în strictă conformitate cu legislaţia. Legile altor state vor putea fi aplicate numai în modul prevăzut de legislaţia Republicii Moldova. Se poate susţine că legalitatea în procesul de judecată are ca prime repere preceptele constituţionale, în acelaşi timp, la baza acesteia stau şi unele dintre dispoziţiile actelor legislative privind organizarea judecătorească. În acest sens, justiţia se înfăptuieşte „în numele legii, iar judecătorii se supun numai legii; justiţia se realizează de instanţele judecătoreşti prevăzute de lege, înfiinţarea instanţelor extraordinare fiind interzisă; instanţele militare funcţionează numai în condiţiile legii; competenţa tuturor instanţelor este cea stabilită de lege; alcătuirea instanţelor şi compunerea completului de judecată se fac cu respectarea strictă a dispoziţiilor legii; împotriva hotărîrilor judecătoreşti pot fi exercitate căile legale de atac" [5, p.14].

Mai mult, potrivit cercetătorilor, acesta este un principiu ce excede justiţiei, fiind de esenţa statului de drept. El se regăseşte în organizarea şi funcţionarea tuturor autorităţilor de stat, dar în acelaşi timp constituie şi una din îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor.

După declararea independenţei şi suveranităţii, Republica Moldova a întreprins o serie de eforturi apreciabile în vederea reformării sistemului judiciar, eforturi care constituie un prim-pas spre asimilarea valorilor şi realizărilor democratice în domeniul respectiv. Totuşi, deşi a aderat la unul din cele mai valoroase acte în domeniul protecţiei juridice a drepturilor omului – Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului, Republica Moldova se mai confruntă cu probleme serioase în ceea ce priveşte asigurarea drepturilor consacrate în Convenţie, inclusiv a accesului liber la justiţie. Organismele internaţionale preocupate de protecţia drepturilor omului au constatat în repetate rânduri că participarea la procesul de realizare a justiţiei trebuie să poarte un caracter real şi nicidecum formal [6, p. 42].

Cu referire la principiul accesului liber la justiţie Curtea Constituțională a Republicii Moldova statuează că principiul respectiv

urmează a fi privit nu doar ca o garanţie fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor şi libertăţilor persoanei, ci şi ca o normă imperativă chemată să dea sens noţiunii de ,,stat de drept”. Or, conform art.1 alin.(3) din Constituţie, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate [7].

Din perspectiva guvernării drepturilor şi libertăţilor fundamentale, este de menţionat că, potrivit art. 15 din Legea Supremă, care garantează principiul universalităţii, cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea.

Curtea menționează că accesul liber la justiţie constituie un aspect inerent al dreptului la un proces echitabil, principiu complex, cuprinzând mai multe relaţii şi drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină. Astfel, dreptul de acces la justiție este înțeles ca un drept de acces concret și efectiv, care presupune ca justițiabilul să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act constituind o atingere adusă drepturilor sale [7].

În ceeea ce privește principiul independenţei judecătorului, vom menționa că este un element esenţial al statutului juridic şi principala condiţie a autonomiei autorităţii judecătoreşti, deoarece determină independenţa justiţiei şi, pe cale de consecinţă, caracterul echitabil şi democratic al înfăptuirii justiţiei într-un stat de drept.

Independența judiciară presupune că justiția trebuie să fie liberă de orice influențe ale guvernului, parlamentului sau a altor interese private. Independența sistemului judiciar este esențială și importantă pentru ideea de separare a puterilor în stat. Cu această independență, sistemul judiciar poate proteja drepturile și libertățile cetățenilor care asigură o protecție egală pentru toți.

Conform opiniei profesorului A. Negru consolidarea justiţiei vizează o capacitate a justiţiei ca entitate, reflectată în potenţialul său organizaţional, normativ și uman de a păstra manifestarea justiţiei într-o formă eficientă și maximal calitativă în structura trihotomică a puterii de stat. Orice fenomen, îndeosebi de natură sociojuridică, la etape

anumite de dezvoltare a societăţii, este supus anumitor reforme. Valoarea unei justiţii consolidate se manifestă anume printr-o capacitate internă a magistraturii și a întregului sistem de instituţii antrenate în realizarea justiţiei de a păstra integritatea justiţiei, evitând posibilele atentate de natură legislativă, parvenite în vederea instituirii unui control politic asupra sistemului menţionat.[8]

În concluzie, putem menționa că pentru ca justiția să-și poată înfăptui misiunea, ea trebuie să se bizuie pe anumite principii să cunoască o anumită structură organizatorică.

Referințe:

1. https://dreptmd.wordpress.com/
2. ARSENI, A. Autoritatea judecătorească – veritabilă instituţie de realizare a ramurii puterii de stat în condiţiile edificării statului de drept. În: Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 11.
3. Constituţia Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* august 1994, nr.1, art.114.
4. Legea privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 58 din 19.10.1995 (cu modificări şi completări pînă în 31.08.2012).
5. ȚURCAN, O. Principiile ce guvernează justiția în statul de drept. În: *Legea și viața,* nr.13 2016.
6. GUCEAC, I. Liberul acces la justiţie în legislaţia naţională şi prevederile convenţiei europeane pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale. În: *Revista de ştiinţă, inovare, cultură şi artă „Akademos”*, 2011, nr. 2(21), ISSN 1857-0461.
7. Hotărâre nr.2 din 09-02-2016, pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova. (Sesizarea nr. 55b/2015).
8. NEGRU, A. Obiective ale procesului de consolidare a justiţiei contemporane. În: *Revista Institutului Național al Justiției,* 2019, nr.4 (51).

SOLIDARITATEA SOCIALĂ – CONDIȚIE PRIORITARĂ PENTRU STABILITATEA ORÂNDUIRII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Ion GUCEAC
CZU: [342.4:316.628](478) guceacion@gmail.com

Intrarea statelor dezvoltate în epoca postindustrială și necesitatea identificării unor soluții la provocările acesteia, valurile crizelor financiar-economice, acutizarea contradicțiilor sociale, concurența globală, deteriorarea valorilor morale, dezumanizarea societății și alte fenomene nocive reactualizează și justifică necesitatea de a constituționaliza forme de organizare politico-juridică a societății, capabile să asigure dezvoltarea durabilă.

Această problemă are o importanță deosebită pentru Republica Moldova, care în urma transformărilor profunde ce au întrepătruns toate sferele realității sociale, accede la o stare calitativă nouă. Societatea noastră precedentă, mai ales cea de până în anii 90 ai secolului al XX-lea, cu aspectele sale politice și economice specifice și tradițiile social-culturale, a fost ,,cutremurată” în mare parte anume din cauza că s-a dovedit a fi incapabilă să identifice soluția adecvată pentru stabilirea raportului dintre privat și colectiv, să asigure îmbinarea armonioasă a intereselor unui individ și asociați de oameni.

În același timp, trebuie să ținem cont de faptul că orânduirea constituțională a Republicii Moldova, aflată într-un proces continuu de transformare pe parcursul ultimelor trei decenii, s-a dovedit a fi puțin eficientă în accelerarea progresului. Situația este complicată și prin faptul că concurența globală acerbă acutizează și problema privind locul și rolul Republicii Moldova în cadrul comunității internaționale și capacitata acesteia în asigurarea intereselor naționale, păstrând, în același timp, identitatea social-culturală și statală.

În acest context, sarcina primordială a științei dreptului constituțional, la această etapă de dezvoltare a Republicii Moldova, constă în proiectarea unei astfel de orânduiri constituționale a societății care asigurând dezvoltare dinamică a statului, o ordine

juridică în măsură să promoveze pacea și coeziunea socială, ca și condiții necesare pentru dezvoltarea ascendentă a societății, ar putea fi prielnică și pentru alt imperativ al epocii contemporane – libertatea omului.

În literatura de specialitate consacrată unor aspecte ce țin de evoluția istorică a percepțiilor despre relațiile dintre individ și societate și reglementarea juridică a acestora, sunt menționate două tradiții diametral opuse: *sistemocentrismul și personalismul* (personocentrismul). În școala sistemocentrismului individual ori este absent în general, ori este privit ca fiind ceva auxiliar, capabil să contribuie mai mult sau mai puțin la realizarea unor scopuri extrapersonale. Spre deosebire de acest curent, personalismul tratează omul în calitate de „punct culminant" și „măsura tuturor lucrurilor" [9, p. 11].

Într-adevăr, analiza retrospectivă a legislației constituționle ne conduce la concluzia că la o cunoscută etapă de dezvoltare a societății și statului nostrum, teoria și practica socială acorda prioritate intereselor colective generale în detrimentul celor private, persoana fiind decăzută din scopul dezvoltării sociale în instrumentul acestei dezvoltări. Și aceasta avea loc în situația în care progresul social se datorează nu numai apariţiei propriu-zise a omului, dar, în special, acţiunii sociale ca o componentă fundamentală a activităţii umane, şi care constă „într-un ansamblu integrat de transformări aplicate de către un individ sau grup social … în vederea obţinerii unui rezultat concretizat în adaptare sau cu scopul determinării funcţiei unei componente a sistemului social" [2, p. 12-13].

Depășirii acestei tendințe, dominantă a dezvoltării sociale în trecut, trebuie să servească renovarea orânduirii constituționale a Republicii Moldova și reforma cardinală a legislației constituționale și altor ramuri de drept datorate să consolideze suveranitatea poporului și să calibreze drepturile și libertățile fundamentale ale omului la nivelul dezvoltării sociale și necesitățile etapei contemporane de dezvoltare.

Pe tot parcursul evoluției doctrinei juridice, problema de bază în cercetările științifice consacrate statului și dreptului era consacrată identificării și consacrării în Legea Fundamentală a unei orânduiri social-politice, care ar fi în stare să îmbine fundamentul trainic al

statului și ordinea juridică viabilă, ca și condiții indispensabile pentru dezvoltarea ascendentă a societății, cu libertatea individului. Punct de pornire în soluționarea acestei dileme trebuie să servească recunoașterea drept elemente constitutive de bază ale societății individul și diverse forme de asociere ale acestuia, cum ar fi asociațiile obștești, partidele politice, societatea privită în ansamblu, statul.

Giorgio Del Vecchio considera că omul are nevoie de a se asocia, de a aparţine unei socităţi „chiar de la naştere, nu prin voinţă, ci din necesitate, când devine conştient de sine, se găseşte deja înglobat într-o reţea multiplă de relaţii sociale” [3, p. 267]. Constantin Stere motiva formarea diverselor grupuri sociale în favoarea acestora pentru „conservarea indivizilor”. În opinia lui, formele de asociere ale oamenilor” se pot întări şi dezvolta numai în măsura şi în forma, în care sunt folositoare pentru conservarea speciei în lupta pentru existenţă” [7, p. 281]. Odată ce omul este înzestrat cu un „psihic foarte dezvoltat”, acţiunile lui sunt determinate de anumite stări sufleteşti, de tendinţe şi sentimente. Constantin Stere era convins că societatea nu poate fi reunită, dacă nu este bazată pe anumite sentimente şi tendinţe „izvorâte din natura emoţională a indivizilor”.

Aşadar, noţiunea-cheie a societăţii este „individul”, conceput ca subiect al vieţii sociale, care influenţează activ procesul transformărilor sociale. Omul, „din momentul desprinderii de lumea animală, îşi duce existenţa într-un sistem corelat de relaţii, care-l pun în contact, nemijlocit şi diversificat, cu semenii săi” [8, p. 24] ceea ce justifică faptul că omul nu poate vieţui izolat de societate.

În general, societatea umană se află într-un proces de evoluţie amplu, datorită faptului că aceasta slujeşte în beneficirl indivizilor care o compun, pentru că fiecare individ nu este doar un mijloc, ci şi un scop în sine [1, p. 48].

S-a constatat că la diferite etape de dezvoltare, medierea intereselor private și celor publice s-a realizat diferit, în funcție de tipul istoric al societății, caracterul relațiilor economice, natura instituțiilor politice și juridice etc. Astfel, în unele cazuri, acest proces era orientat cu precădere pe subordonarea intereselor individului sau unei părți a societății alteia, în acest caz fiind vorba, mai degrabă, nu de mediere,

dar de subordonarea intereselor, deoarece însăși societatea și statul în calitate de formă politico-juridică de organizare a acesteia exprimă și protejează, prin metode inerente, interesele unor straturi sau clase sociale. Un alt model de racordare a intereselor individuale și colective este cel al solidarității, model care asigură responsabilitatea reciprocă a societății și individului, statului și cetățeanului, situație caracteristică pentru societățile a căror organizare, după cum s-a menționat, evoluează nu din contul suprimării unor interese și recunoașterea altora ca fiind prioritare, dar în baza îmbinării și recunoașterii interdependenței lor, asiurarea echilibrului al intereselor individului, colectivelor, societății și recunoașterea juridică a acestea [11, p. 15]. Ca rezultat avem o stare de convergență a intereselor, cel puțin, dintre subiecții sociali uniți prin interese comune și care își desfășoară activitatea în numele unor idealuri comune.

În mod normal, solidarismul ca doctrină a democrației nu presupune *stricto senso* suprapunerea intereselor individuale celor ale societății privite în ansamblu, sau a altor entități sociale, sau îmbinarea acestor interese în ceva comun, deoarece societatea nu a fost și nu este o sumă aritmetică a membrilor săi, din care considerente interesul social nu este doar suma intereselor individuale. În lucrarea lui Benedict Spinoza *Etica*, individul, ca element al comunității umane, este prezentat într-o ipostază dublă: starea naturală, şi starea civilă. În starea lui naturală, fiecare există conform legilor supreme ale naturii, şi, în virtutea dreptului natural face ceea ce decurge din necesitatea lui materială. Din aceste considerente, fiecare judecă, conform dreptului natural, despre ceea ce este bine şi rău, în felul său are grijă de propriul beneficiu şi se străduieşte să păstreze ceea ce iubeşte şi să distrugă ceea ce urăşte [10, p. 553].

În condițiile în care constituţionalismul este recunoscut ca un fenomen istoric, care a apărut odată cu certitudinea că bunăstarea şi echitatea sunt realizabile doar cu ajutorul autoadministrării şi al pieţei [4, p.143-144], însăși conceptul de constituţie a dobândit un conținut principial nou, devenind astfel un izvor de drept aparținând societăţii, şi nu statului. Cu alte cuvinte, constituţia perfectează delimitarea bunăstării şi dreptăţii de puterea politică, reglementând relaţiile dintre

stat şi societate în aşa fel încât statul, rămânând garantul drepturilor civile, să înceteze a controla politic societatea.

Constituțiile unor state, cum ar fi de exemplu Spania, România, Belgia, Italia. Portugalia, Federația Rusă, Grecia, Franța, Letonia, Polonia, Austria Ungaria etc., au consacrat în conținutul lor principiul solidarității sociale și unele condiții pentru asigurarea acestuia.

Textul Constituției Republicii Moldova nu operează cu noțiunea de *solidaritate socială* și nici nu conține prevederi exprese chemate să asigure acest obiectiv important al societății contemporane. Cu părere de rău, solidaritatea socială, ca și obiectiv strategic nu se regăsește nici în principalele documente de politici naționale [5, 6].

Gradul scăzut de responsabilitate a guvernării, sfidarea necesității întreprinderii unor măsuri de lungă durată pentru asigurarea solidarytății sociale în condițiile Republicii Moldova de către guvernanți, sunt doar o parte din argumentele care pot fi invocate în favoarea opțiunii de modificare și completare a articolului 10 din Constituția Republicii Moldova cu dispoziții referitoare la solidaritaea socială și căile de asigurare a acesteia, exemplu la acest capitol fiind unele state membre ale Uniunii Europene ale căror exemple au fost menționate *supra.*

Mai mult decât atât, actualmente trebuie să ținem cont și de faptul că asigurarea prin Constituție a unui sistem politic, social și economic adecvat necesităților progresului social este imposibil, în primul rând în lipsa unui stat care să dispună de capacitate juridică deplină, înzestrat cu atribuții în toate domeniile veiții sociale, iar în al doile rând, fără libertatea autentică a persoanei și garantarea individualității umane. Anume în acest context este vorba despre unificarea principiului statului puternic, capabil să intervină în baza normelor de drept în toate sferele vieții sociale, cu principiul garantării constituționle inalterabile a statutului juridic al omului, care să dispună de posibilități juridice reale și eficiente de a opune rezistență statului în cazurile în care acesta intervine abuziv în domeniul autonomiei individuale a omului sau neîndepliniea de către acesta a îndatoririlor pe care le are în rapot cu individul.

Referințe:

1. AMITITELOAIE, A. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Iași: Junimea, 2009.

2. *Dicţionar enciclopedic de sociologie.* Alc., coord. A. TIMUŞ, Chişinău: Tipografia Centrală, 2013.
3. DEL VECCHIO, Giorgio. *Lecţii de filosofie juridică*. Bucureşti: Europa Nova, 1997.
4. GRIMM, P. Constitutional Reform in Germany after the Revolution 1989. În: *Constitutional Policy and Change in Europe*. New York: Oxford University Press, 1995.
5. Hotărârea Guvernului Privind aprobarea proiectului Legii pentru aprobarea Strategiei naţionale de dezvoltare „Moldova 2030". În: *Monitorul Oficial* din 26.06.20.
6. Lege nr. 166 din 11-07-2012 pentru aprobarea Strategiei naţionale de dezvoltare „Moldova 2020". În: *Monitorul Oficial,* nr. 245-247 din 30-11-2012.
7. STERE, C. Evoluţia individualităţii şi noţiunea de persoană în drept. În: STERE, C. *În viaţă, în literatură… Cartea a cincea*. Chişinău: Hiperion, 1991.
8. SZEZEPANSKI, J. *Noţiuni elementare de sociologie.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1972.
9. *ЗОРЬКИН, В.Д.* Конституционно-правовое развитие России. Москва, 2011. *Apud:* ЭБЗЕЕВ, Б.С. *Человек, народ, государство в конституционном строе Российской Федерации*, 2-е издание. Москва: Проспект, 2016.
10. СПИНОЗА, Б. *Избранные произведени*я. В: 2-х томах. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1957. т. I.
11. ЭБЗЕЕВ, Б. С. *Op. cit.*

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituţional ***„Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecţia drepturilor omului"*** *în cadrul Laboratorului de Cercetare Ştiinţifică „Drept Public Comparat şi e-Guvernare".*

MECANISME JURIDICE DE SELECTARE A REPREZENTANȚILOR SOCIETĂȚII CIVILE ÎN CONSILIUL SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Andrei NEGRU, Cristina JOSANU
CZU: 347.471:347.962.2
negruan@list.ru

Valoarea reprezentanților societății civile în componența și activitatea Consiliilor judiciare (Consiliile Superioare ale Magistraturii) este incontestabilă în condițiile justiției contemporane, fiind o componentă indispensabilă a unui regim politic democratic. Rolul și ponderea reprezentanților societății civile în componența Consiliului Superior al Magistraturii (în continuare CSM) [1] la fel, este pe larg caracterizată în literatura de specialitate [2]. Expresia valorică a reprezentanților societății civile în CSM constă în preîntâmpinarea formării unui sistem închis, „de castă” a magistraților [3] și în acordarea unei manifestări complementare de transparență publică în capacitatea decizională. Dacă ponderea reprezentanților societății civile în componența CSM este diferită, în baza reglementărilor naționale ale statelor europene [4], reglementările regionale țin cont de recomandările privind reprezentarea corpului magistraților în formula „nu mai puțin de jumătate din componența Consiliului a fi aleși de Adunarea Generală a Magistraților” [5]. Astfel, menționăm că, deși ponderea reprezentanților societății civile în CSM este redusă numeric și reprezintă, de regulă, a patra parte din componența acestuia, rolul membrilor CSM – reprezentanți ai societății civile, este substanțial. Întrucât reprezentanții în cauză au apartenență profesională la anumite profesii juridice, altfel devenind imposibilă reprezentarea eficientă a societății contemporane într-un astfel de organ colegial, urmează a ne pronunța referitor la o altă dilemă, de natură teoretico-practică – modul de selectare a acestor reprezentanți. Chiar dacă sunt exponenți ai societății civile, reprezentanți ai anumitor profesii juridice, selecția acestora este realizată de autoritățile statului, care, prin însăși prezența lor, acordă procesului de selecție un caracter politic, membrii aleși fiind, direct sau indirect, mai pronunțat sau mai puțin pronunțat, reprezentanți ai diferitelor forțe și interese politice.

În scopul fortificării credibilității acestor reprezentanți ai societății civile, a CSM în ansamblu în fața societății și a politicului, ne propunem elaborarea unui mecanism juridic de selectare a acestor reprezentanți, fără implicarea directă a puterii de stat. Or, cât de independenți și profesioniști n-ar fi reprezentanții în cauză, procedurile de selecție sunt afectate prin prisma neîncrederii din partea societății și, respectiv, afectează credibilitatea CSM în ansamblu. Suplimentar, precizăm rolul acestor membri în componența CSM: grație proveniență, ei reprezintă o intermediere funcțională între corpul magistraților, puterea politică și societate.

Experiența recentă (în contextul sistemului juridic al Republicii Moldova), aparent democratică, a anumitor comisii ad-hoc, destinată selectării anumitor candidaturi, care au avut intenția de a se manifesta în calitate de filtre suplimentare în fața organelor autorităților publice abilitate cu competență decizională în domeniu, au demonstrat caracterul lor formal și latent politizat, finalitatea fiind departe de realizarea valorilor democratice scontate. Mai menționăm și realitatea existentă: la etapa contemporană nu există un mecanism juridic suficient de obiectiv, capabil a asigura o selecție apolitică și profesionistă a reprezentanților societății civile în componența CSM.

CSM, în calitate de organ superior de administrare judecătorească [6], are la baza mandatului său un proces electiv: mandatul fiecărui membru are drept argument politico-juridic un anumit număr de voturi ale corpului de magistrați; acest număr poate varia în reglementările naționale ale diferitelor sisteme juridice, dar, evident, este necesară acumularea cel puțin a unei majorități simple din numărul de magistrați prezenți la ședința de selectare sau din numărul magistraților prezenți în profesie. Deși Adunării Generale a Judecătorilor i se acordă un rol mai puțin semnificativ în procesul de administrare a justiției, formarea prin electivitate a corpului de magistrați – membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, este, incontestabil, o competență a acesteia; deci, și darea de seamă anuală care vizează activitatea CSM și ridicarea mandatului de membru ale CSM sunt tot competențe ale acesteia. Și ar fi nostim de vorbit despre inamovibilitatea membrilor CSM aleși de Adunarea Generală a magistraților; or, devenind membru al Consiliului, nu se obține o imunitate de răspundere juridică și, deci, nu putem vorbi

de inamovibilitatea mandatului. Probabil, mecanismul juridic de selecție a reprezentanților societății civile necesită a fi similar cu mecanismul juridic de selecție a reprezentanților corpului de magistrați în componența CSM.

Recomandăm o procedură specifică de selectare a reprezentanților societății civile în componența CSM, în care rolul proactiv aparține Adunării Generale a Magistraților și nu Legislativului, în calitate de organ politic.

Pasul I. Odată cu anunțarea vacanței mandatului sau cu un anumit termen de până la expirarea mandatului de membru al CSM, se anunță procedura de înaintare a candidaților, care pretind a fi eligibili pentru funcția de membru al CSM din partea societății civile.

Pasul II. Dosarul public al candidatului este depus la Secretariatul CSM, urmând o procedură de acceptare a dosarului de concurs cu privire la fiecare candidat, cu realizarea interpelărilor și verificărilor de rigoare. Ne referim la sesizarea Autorității Naționale de Integritate privind candidatul și, respectiv, la declarația de avere și interese, precum și la alte autorități și/sau instituții competente în domeniu, care pot fi diferite, în funcție de legislația națională a fiecărui stat în parte. Implicarea autorităților și/sau a instituțiilor publice în procesul de verificare a informației din dosarul public al candidatului demonstrează o simbioză funcțională între *Justiție* și *Politic* în cadrul acestui proces de selecție. La rândul ei, societatea civilă este în drept de a se expune public pe componenta fiecărui candidat – reprezentant al societății civile, în calitate de potențial membru al CSM. Însă, ceea ce este, în opinia noastră relevant, expunerea în cauză ar urma să aibă un caracter consultativ, capacitatea decizională fiind atribuită Adunării Generale a Magistraților.

Pasul III. Fiecare candidat urmează a fi reprezentat, pe perioada desfășurării concursului, de doi magistrați, cu statut de persoană de încredere. Astfel, integritatea candidatului la funcția de membru al CSM din partea societății civile va fi asigurată, în procesul de alegere, prin prisma integrității acestor magistrați. Or, în cazul existenței unei situații de ridicare a mandatului înainte de termen, va fi afectată nu numai integritatea membrului CSM, ci și integritatea magistraților care

l-au reprezentat și l-au înaintat în fața Adunării Generale a Magistraților**.**

Pasul IV. Candidații care și-au depus dosarul de concurs urmează a fi aleși prin vot secret în ședință plenară a Adunării Generale a Magistraților, cu o majoritate simplă.

Pasul V. În scopul dezvoltării sistemului de control al ramurilor puterii de stat, poate fi introdusă procedura de validare a opțiunilor efectuate de Adunarea Generală a Magistraților de către Președintele statului sau de Președintele legislativului, opozabilă fiind procedura de veto ce ar impune un vot repetat și poate chiar calificat (majoritate calificată) din partea Adunării Generale a Magistraților.

Mecanismul juridic caracterizat are misiunea asigurării caracterului apolitic al activității reprezentanților societății civile și a tuturor membrilor CSM și a Justiției în ansamblu, contribuind, concomitent, la fortificarea încrederii societății în Justiție și la realizarea unui control civic, public și transparent al Justiției în societatea contemporană. Într-o perspectivă de tehnică juridică și legislativă [7] menționăm necesitatea unui sistem de norme complexe de reglementare a unei asemenea instituții juridice, cu origine în norme constituționale, în legea organică cu privire la statutul judecătorului [8] în alte legi organice și chiar în anumite acte normative-juridice subordinate legii, adoptate de Adunarea Generală a Magistraților sau de Ministerul Justiției, cu publicarea obligatorie în actul oficial de presă al statului. Mecanismul juridic descris mai are o destinație valorică în domeniu: asigură nu doar egalitatea în procedurile elective între membrii magistrați din componența CSM și membrii reprezentanți ai societății civile, ci și egalitatea în raport cu competențele lor funcționale, realizând, astfel, un postulat categoric – egalitatea în drepturi a membrilor Consiliului Judiciar – mențiune care, în opinia noastră, urmează a fi reflectată în Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii [9].

Referințe:

1. LOPEZ, G. L. Genèse et rôle du pouvoir judiciaire. În: *Les Conseils supérieurs de la magistrature en Europe*. Thierry-Serge Renoux (sous la dir. de). Paris: La Documentation française, 2000. 320 p.

2. MIRANDA, J. Le Conseil supérieur de la magistrature. În: *Les Conseils supérieurs de la magistrature en Europe.* Thierry-Serge Renoux (sous la dir. de). Paris: La Documentation francaise, 2000. 320 p.
3. ASENCIO, C.H. Torres Luis del Castillo. Navarro Fernando Martos. Cuerpo de Agentes de la Administracion de Justicia. EDITORIAL MAD, 2000. 674 p. (p.18-19)
4. Les Constitutions de l'Europe des douze. Textes rassemblés et presentés par Henri Oberdoff. Paris: la Documentation Française, 1992, p. 127-148.
5. Carta Europeană privind statutul judecătorilor, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md
6. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii*nr. 947-XIII din 19.07.1996, *(în vigoare 03.10.1996),* Republicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.15-17 art.65 din 22.01.2013; Republicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova* nr.186-188 art.752 din 22.08.2003; *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.64 art.641 din 03.10.1996
7. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a Dreptului și Statului.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2017 632 p. (p. 458-459)
8. Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20.07.95. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 59-60/664; Republicată În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr.117-119/946.
9. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii*nr. 947-XIII din 19.07.1996, *(în vigoare 03.10.1996),* Republicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.15-17 art.65 din 22.01.2013; Republicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.186-188 art.752 din 22.08.2003; *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.64 art.641 din 03.10.1996.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului” în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.

INFLUENŢA PREVEDERILOR CEDO ASUPRA APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE

Teodor CÂRNAŢ, Ion TINTIUC
CZU: 341.231.14:343.85 ***carnateo@yahoo.co.uk***

A devenit aproape un aforism că, după viață, omul prețuiește cel mai mult libertatea. Înclinăm să credem că opinia este admisă în covârșitoare măsură, atât de fiecare persoană, cât și de societate în ansamblu [1, p.5]. Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; astfel exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om n-are limite decât pe acelea care asigură celorlalți membri ai societății posibilitatea exercitării acelorași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege.

Reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. Reținerea nu poate depăși 72 de ore. Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni [6].

Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen. Motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.

Libertatea individuală și inviolabilitatea persoanei presupune că omul nu poate fi reținut sau arestat decât în baza mandatului de arestare [7, §3]. Art.25 din Constituție garantează principiul inviolabilității, libertății individuale și a siguranței persoanei potrivit căruia nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și modul prevăzute de lege [8, §50].

Termenul deținerii persoanei in arest trebuie să fie rezonabil, iar aprecierea limitelor rezonabile se realizează *in concreto,* prin analiza circumstanțelor fiecărui caz in parte [8, §98].

Arestul este o măsură temporară, deoarece se dispune pentru o durată determinată de timp. De asemenea, este o măsură provizorie,

deoarece durează atât timp cât sunt prezente împrejurările pentru care a fost dispusă și se revocă imediat ce acestea au dispărut [8, §80]. Orice persoană arestată are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberat in timpul procedurii [15,§81]. Trebuie să menționăm că Curtea Constituțională a statuat: privarea de libertate nu poate fi prelungită cu depășirea termenului strict necesar și trebuie de eliberat cât mai rapid persoana vizată în momentul în care privare de libertate se dovedește a fi nejustificată [8, §82]. Ținem să evidențiem că arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune [8, §64]. Regula de bază este: cercetarea persoanei în stare de libertate. Obligația de a justifica reținerea, indiferent cât ar fi de scurtă, revine autorităților și trebuie făcută în mod accesibil și convingător.

Arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare, în care nu există alternative, și ca o măsură de ultimă instanță, iar nu ca măsură de pedeapsă [8, §92].

În acest sens, Curtea a relevat că se disting patru temeiuri care pot justifica aplicarea sau prelungirea arestării preventive [5]:

1) Riscul ca persoana să se eschiveze de la răspunderea penală;
2) Riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției;
3) Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică [15, §93].

Aceste temeiuri nu urmează a fi întrunite cumulativ, fiind suficientă prezența unui singur temei pentru a aplica arestul preventiv [8,§94]. Dreptul la libertate şi siguranță, consacrat de art. 5 a CEDO, este un drept inalienabil, reprezintă unul dintre cele mai importante drepturi consacrate de aceasta şi are ca scop principal protejarea libertății fizice a individului împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare. CtEDO a recunoscut importanța specială a acestui drept într-o societate democratică (*Hotărârea De Wilde, Ooms şi Versyp c. Belgiei*), însă statul trebuie să aibă posibilitatea de a-i priva de libertate pe cei care reprezintă o amenințare pentru ordinea socială. [2, p.7]

În vederea asigurării bunei desfășurări a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea

adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței, legislația procesual penală a prevăzut o serie de măsuri procesuale de constrângere denumite măsuri preventive.

Codul de procedură penală R. Moldova a stabilit în art. 175 alin. (1) definiția legală a măsurilor preventive, potrivit cărora „Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței constituie măsuri preventive” [3, §175].

Efectul preconizat de măsurile preventive se atinge doar în cazul în care aceasta se aplică fără devieri de la normele legale și recomandările Curții Europene a Drepturilor Omului date în urma expunerii acesteia pe cauzele de încălcare a drepturilor omului. În acest scop, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o jurisprudență cu privire la aplicarea standardelor CEDO în sistemul de drept a statelor părți la aceasta, în vederea interpretării și aplicării uniforme a prevederilor acesteia. Articolul 5 CEDO garantează dreptul la libertate și siguranță în acest sens consacră la nivel internațional protecția persoanei împotriva oricărei atingeri ilegale sau arbitrale, aduse de către stat persoanei, prin aplicarea necorespunzătoare a măsurilor preventive.

Încă din momentul constituirii instanței de la Strasbourg, a fost dovedit că practica juridică a acesteia este un mijloc eficient de protecție și de uniformizare a legislației europene, precum și a altor state din lume prin aducerea acestora la un standard comun. Legislația R. Moldova nu este o excepție, legislația acesteia suportă modificări continue, ajungând la un numitor comun cu jurisprudența CtEDO.

Pornind de la faptul că R. Moldova a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, iar potrivit art. 4 alin. (2) din Constituție, „Dacă există neconcordanțe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”. Ceea ce denotă faptul că tratatele ratificate de parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, reiese că prevederile acesteia vor trebui considerate de autoritățile judiciare din R. Moldova. Aceasta duce la concluzia că organele judiciare din R. Moldova trebuie să acționeze în limitele stabilite de Convenție, fără a se putea crea alte categorii de motive

pentru a deține sau a aresta persoane particulare. În afară de aceasta, art. 5 a CEDO obligă statul contractant să nu dețină un individ, decât în conformitate cu căile legale. În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea măsurii preventive, instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului: legalitatea detenției; existența unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției și în sfârșit, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției [4, p.9].

CtEDO, în bogata jurisprudență privind materia art. 5 al Convenției, a trasat anumite linii directoare în ceea ce privește condițiile şi limitele aplicării arestării preventive, plasând pe primul plan prezumția libertății ca punct de reper la examinarea unei situații concrete. Curtea apreciază negativ utilizarea în exclusivitate a unor temeiuri formale sau citarea unor texte de lege la emiterea hotărârilor judecătorești de aplicare a măsurilor preventive.

Deși potrivit legislației naționale, autoritățile de stat sunt obligate să aplice direct CEDO, până acum, judecătorii, procurorii și avocații au aplicat-o cu rezerve. În ultimii ani, a fost observată o creștere a referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor inferioare și o schimbare pozitivă în activitatea Curții Supreme de Justiție (CSJ) în ceea ce privește aplicarea CEDO. CSJ a actualizat periodic hotărârile sale explicative ca urmare a hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești şi a elaborat hotărâri explicative noi pentru a asigura aplicarea adecvată a CEDO.

Aplicarea măsurilor preventive au urmări profunde asupra întregii societăți, deoarece arestarea persoanei a generat deseori o stare emoțională și o atenție deosebită în rândul societății, cu atât mai mare, cu cât persoana era mai cunoscută sau împrejurarea mai mult mediatizată de presă. Arestarea preventivă, fiind aplicată demonstrativ în primele momente ale activității judiciare, are un impact aproape totdeauna mai mare decât soluția finală, rămasă definitivă uneori după vreme îndelungată.

Negarea sau suprimarea dreptului persoanei la libertate ca drept fundamental are consecințe negative pentru întreaga societate, dar la fel și faptul de a tolera anumite acțiuni fără un răspuns din partea statului de restricționare a libertății poate duce la dezordini, din atare

considerent, acest drept nu este absolut, cazurile în care se permite privarea de libertate fiind prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Convenția, la rândul ei, s-a dovedit a fi un instrument extrem de eficient pentru reformarea instituțională, influența acesteia fiind simțită în materia procesual penală, unde a introdus modificări radicale în noul cod de procedură penală adoptat în 2003, dar și continuă să cizeleze în continuare, mergând spre o armonie între aceste două ordini juridice.

Conformitatea legislației R. Moldova cu jurisprudența CtEDO în domeniul aplicării măsurilor preventive are un scop nobil și va permite, în cele din urmă, stabilirea R. Moldova pe o nouă treaptă, alături de alte state în care garantarea drepturilor omului este o valoare supremă nu doar la nivel declarativ dar și aplicativ.

Referințe:

1. CODRUȚA KOVESI, L., FRĂSIE, D., TIȚIAN, D. *Arestarea preventive aprecierea pericolului social concret pentru ordinea publică.* București: Hamangiu, 2009.
2. RADU, R.H. *Agent guvernamental pentru CEDO Arestarea preventive aprecierea pericolului social concret pentru ordinea publică.* București: Hamangiu, 2009.
3. Codul de procedură penală a R. Moldova, nr. 122/2003, adoptat de Parlament la 14 martie 2003, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 104-110 din 7 iunie 2003, intrat în vigoare la 12 iunie 2003.
4. DOLEA, I., URSU, S., LARSEN, B., ARCUȘ, D. *Arestarea preventivă în R. Moldova și în țările europene.* Chișinău: Cartier, 2014.
5. TĂNASE, Al., SECRIERU, R., RUSU, L. și alții. *Compendiu al jurisprudenței Curții Constituționale a RM (1995-2017).* București: Wolters Kluwer.
6. Legea nr. 351 din 12-07-2001 pentru modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova.
7. Hotărârea Curții Constituționale 7/2001 (căile de atac în privința măsurării arestului).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 23-02-2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv).

GARANȚIILE CONSTITUȚIONALE ALE DREPTULUI DE PROPRIETATE

Andrei UNGUREANU, Teodor CÂRNAȚ
CZU: 347.77:342.4 carnateo@yahoo.co.uk

Conceptul de ,,garanție constituțională’’ reprezintă un mijloc juridic și legal prin care se asigură executarea unei obligații constituționale, asumate de stat în raport cu cetățeanul ce benefeciază de un șir de garanții și drepturi constituționale. În cazul dreptului de proprietate, garanțiile sale constituționale sunt prevăzute expres de Constituție și de alte acte nomative, întru asigurarea și realizarea interesului legitim al omului și cetățeanului. Datorită coraportului dreptului de proprietate cu garanțiile sale constituționale, se consolidează o constucție juridică stabilă, în ordinea constituțională de anumite prerogative legale, reglementate într-o manieră expresă cât și într-o manieră tacită.

Cu această ocazie, afirmăm că garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate se consolidează în corespundere cu noțiunea de constituționalism de-a lungul perioadelor istorice, încadrându-se într-un proces continuu de evoluție. Acest lucru îl afirmăm în măsura în care prin intermediul *fenomenului de constituționalism* [1] se realizează procesul *de sistematizare*, *de interpretare*, *de aplicare* și *de protecție juridică uniformă* a drepturilor omului și al garanțiilor constituționale, inclusiv cele ale dreptului de proprietate, în apanajul legii fundamentale al fiecărui stat în parte. Dreptul de proprietate raportat la garanțiile sale constituționale, spre deosebire de majoritatea celorlalte drepturi fundamentale ale omului și cetățeanului, nu protejează într-adevăr comportamentul sau activitatea umană, nicio instituție socială, ci mai degrabă protejează un mecanism, deja, creat și dezvoltat prin efectul legii, adică – o instituție juridică [2]. Iată de ce, până la proclamarea suveranităţii şi independenţei Republicii Moldova, statul nostru a cunoscut acest proces continuu de evoluție a drepturilor și garanțiilor fundamentale ale omului și cetățeanului, în contextul funcționării mai multor Constituții pe acest teritoriu [3].

Polivalența garanțiilor constituționale ale dreptului de proprietate, or concurența acestora cu alte drepturi fundamentale sau principii sunt

afectate simultan de măsurile statului, creându-se posibilitatea unui conflict cu anumite dispoziții constituționale. Cu toate acestea, prin intermediul polivalenței garanțiilor constituționale ale dreptului de proprietate, se asigură o securitate juridică şi o legalitate a proprietății persoanei, ce presupune responsabilitatea autorităților [4] de a evita unele ilegalități. Respectiv, aspectul dreptului de proprietate interzice [5], prin urmare, tuturor organismelor statului să restricționeze drepturile pe care le încorporează, fără o bază legală suficientă, *în absența unui interes public imperativ şi în mod disproporționat***.**

Cu referință la una dintre garanțiile constituționale ale unui stat de drept și cu precădere la una dintre garanțiile constituționale primare ale dreptului de proprietate este aplicabilitatea uniformă a tuturor garanțiilor constituționale ale dreptului sus-invocat. Cu alt cuvinte, în șarja instanțelor de judecată le revine sarcina de a sorta restricțiile admise și cele care depășesc cadrul definit de Constituție, prin prisma tuturor garanțiilor constituționale atât ale dreptului de proprietate cât și ale altor drepturi fundamental-constituționale ale omului și ale cetățeanului [6]. Rămâne a evidenția cititorului faptul că Articolul 9, alin. (1) din Constituția Republicii Moldova delimitează *două forme de proprietate*, precum cea *publică* și *privată*, devenind, astfel, o *categorie complexă* ce poate fi interpretată în mai multe sensuri [7]. Acest lucru îl susținem, din simplul motiv că garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate se aplică prin analogie proprietații publice cât și celei private, indiferent de titularul care exercită posesia, folosința sau dispoziția.

Datorită coraportului dreptului de proprietate cu garanțiile sale constituționale, se realizează un echilibru și se consolidează o construcție juridică stabilă, în ordinea constituțională întru protecția juridică a dreptului de proprietate, ce constituie în esența sa un *drept relativ*. Mai mult, pentru asigurarea acestui echilibru, garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate sunt evidențiate prin intermediul Constituţiei, realizându-se, totodată, funcţia de limitare a puterii de stat, care implică şi limitarea acesteia în raport cu terțele persoane ce atentează la proprietatea titularului acestui drept subiectiv [8]. Așadar, grație unui cadru juridic legal, bine determinat, aplicarea și

exercitarea dreptului de proprietate se realizează în corespundere cu garanțiile sale constituționale și în corespundere cu legile speciale, prin intermediul cărora dreptul sus-menționat poate fi restrâns în condițiile legii. Rămâne a menționa că în cazul dreptului la proprietate, principiul proporţionalităţii joacă un rol deosebit de important, dacă se pune problema prevalenței unui drept legal față de un alt drept legal, sau în care disputa privește protecția unui drept privat în contrapunere cu protecţia interesului public. În consecință, pentru a fi proporţională, măsura trebuie să fie necesară, în sensul inexistenței altei alternative [9]. În plus, remediul împotriva ingerinţelor arbitrare ale statului în materia dreptului la proprietate şi a oricărui drept fundamental constă în declararea neconstituţionalităţii legii prin care a fost instituită această ingerinţă. De asemenea, protecția dreptului fundamental de proprietate nu trebuie să intre în conflict cu protecția altor drepturi fundamentale sau cu alte principii generale ce protejează ordinea juridică națională, precum și cea internațională [10].

În concluzie, garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate este o temă importantă și actuală pentru doctrina de specialitate, întrucât prin intermediul procesului continuu de evoluție se sistematizează și se codifică aceste garanții în cadrul procesului de legiferare a diferitelor acte normative și diferitor legili la nivel intern al fiecărui stat în parte, inclusiv al Republicii Moldova ca stat de drept. Prin intermediul garanțiilor constituționale, dreptul de proprietate intră în concurență cu alte drepturi fundamentale, prevăzute de *Constituție* și de alte acte normative internaționale, precum *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* și alte acte normative internaționale. Datorită unei corelații cu alte drepturi fundamentale, *recomandăm ca instanțele naționale să judece cauzele cu privire la proprietate, prin interpretarea și aplicarea normelelor, principiilor și garanțiilor constituționale ale dreptului de proprietate, în corespundere cu alte drepturi sociale, precum dreptul la locuință sau alte drepturi conexe celui de proprietate.* Importanța garanțiilor constituționale ale dreptului de proprietate rezidă în fapt pe ideea că acestea vin să protejeze interesul legitim al omului și cetățeanului, fiind, totodată, o categorie juridică complexă ce poate fi interpretată în mai multe sensuri.

Referințe:

1. CARNAȚ, T. *Teoria și practica eliminării formelor de descriminare în condițiile constituționalismului contemporan din Republica Moldova*/Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2009, p.16. www.cnaa.acad.md.
2. AUBERT, Jean-François. *La garantie constitutionnelle des droits fondamentaux et le législateur.* Suisse, 1958. p.267.
3. NEGRU, B. *Teoria generală a dreptului și statului.* Secția Editare a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, 1999. p. 145.
4. GUCEAC, I. Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice. În: *Materiale ale conferinței internaționale desfășurate la Chișinău* (22-23 septembrie 2006). Chișinău: Tipografia „Balacron" S.R.L., 2006. p.92.
5. TAMAȘ, S. Dicționar politic. *Instituțiile democrației și cultura civică*. București: Șansa, 1996. p.95.
6. HCC nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea art. 46 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova.
7. VRABIE, G. *Drept constituțional și Instituții Politice.* Iași, 1995, pp.50-60.
8. MULLER, G. *Commentaire de la Constitution fédérale de la Confédération suisse*. Vol. 1, Berne/Bâle/Zurich, 1987, pp. 9, art. 22.
9. SELEJAN-GUŢAN, B. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Vol. I, ediţia a III-a revăzută şi adăugită. Bucureşti: Hamangiu, 2015, p. 132.
10. MURARU, I., TANASESCU, E. *Drept constitutional și instituții politice.* București: C. H. Beck, 2009, p. 163.

ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ALE DEȚINERII PERSOANEOR ÎN PENITENCIARE CONFORM TIPURILOR SI REGIMURILOR STABILITE
(Prin prisma regulilor penitenciare europene revizuite)

Vladimir COJOCARU
CZU: 343.82:341.4(4) *vvcojocaru81@gmail.com*

La 01 iulie 2020 au fost revizuite Regulile penitenciare europene (în continuare – Regulile). Constatăm că urmare a generalizării practicii CEDO, pe cauze ce au vizat detenția persoanelor, s-au conturat multiple aspecte necesar a fi reglementate, astfel Regulile au fost actualizate în partea ce vizează: Condițiile de detenție, Admiterea și ținerea evidențelor; Detenția femeilor; Măsuri speciale de siguranță sporită sau de izolare; Separarea; Disciplină şi sancțiuni, Mijloace de constrângere, Cereri şi reclamații [1].

Penitenciarele, ca instituţii specializate cu atribuţii privind organizarea şi asigurarea executării pedepsei cu închisoarea şi a măsurilor de executare preventivă, trebuie să aducă o însemnată contribuţie în tratamentul celor condamnaţi şi resocializării lor pentru a deveni elemente utile societăţii. Un rol important, în acest sens, trebuie acordat respectării drepturilor omului, consemnate în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului [2].

Astfel, suplimentar pentru fiecare deţinut nou admis, trebuie să se înregistreze imediat următoarele: numele și datele de contact ale oricărei persoane desemnate de deținut să fie contactată în caz de deces, vătămare gravă sau boală; numărul de copii, vârsta și îngrijitorul principal actual al acestora.

Informațiile înregistrate la admitere și cât mai curând posibil după admitere se actualizează și se completează, după caz, se colectează pentru fiecare deținut, în special cu privire la: a) procesul judiciar;
b) planurile individuale de executare a pedepsei, strategia de pregătire pentru eliberare și data eliberării acestora; c) comportamentul și conduita, inclusiv riscul pentru sine sau pentru alții; d) cereri și plângeri; cu excepția cazului în care acestea sunt de natură confidențială; e) aplicarea și durata separării și a pedepselor disciplinare, inclusiv utilizarea

izolării; f) utilizarea mijloacelor de imobilizare, inclusiv tipul și durata acestora; g) percheziţiile invazive, în special percheziţiile corporale complete; și percheziţiile ale celulelor; h) orice transfer; și i) bunurile personale. Iar, toate informaţiile obţinute la admitere în instituţie și după aceea trebuie să rămână confidenţiale și puse la dispoziţia celor ale căror responsabilităţi profesionale necesită acces la acestea. Cadrul normativ naţional în această privinţă în mare parte a anticipat aceste noi reguli astfel că prin modificările operate în anul 2017 la Codul penal al Republicii Moldova s-a stabilit obligativitatea prezenţei programuli individual de executare a pedepsei [3]. De asemenea, instituirea Registrului persoanelor reţinute, arestate şi condamnate, aprobat în anul 2014 [4], care conţine în privinţa fiecărei persoane din detenţie majoritatea informaţiilor enunţate mai sus.

Organizarea executării pedepsei închisorii impune un anumit regim penitenciar, adică un anumit regim de viaţă care include obligaţii şi drepturi, începând cu internarea şi deţinerea condamnatului în penitenciar, continuând cu regimul de muncă, de reeducare civică şi morală, cu măsurile disciplinare şi terminând cu liberarea definitivă. Pentru aceste motive, se poate afirma că regimul de executare a pedepsei privative de libertate într-un aşezământ penitenciar nu constă numai într-o simplă izolare, ci într-un regim cu un conţinut bogat de activităţi [5].

Printre cele mai relevante completări ale Regulilor se referă la măsurile speciale de siguranţă sporită sau de izolare, astfel măsurile speciale de securitate sau de siguranţă impuse deţinuţilor care reprezintă o ameninţare deosebită la securitate sau siguranţă se aplică numai în circumstanţe excepţionale și numai atât timp cât securitatea sau siguranţa nu poate fi menţinută prin mijloace mai puţin restrictive.

Aceste măsuri pot include separarea unui deţinut de alţi deţinuţi, iar aplicarea măsurilor va fi aprobată, de către o autoritate competentă, pentru o perioadă determinată de timp și o copie a deciziei în formă scrisă va fi pusă la dispoziţia deţinuţilor, împreună cu informaţii privind cum această măsură poate fi contestată.

Este cunoscut faptul că scopul pedepsei închisorii este prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni, însă acest scop nu poate fi realizat doar prin intermediul tratamentului penitenciar. Pentru a avea certitudinea

eficacităţii pedepsei închisorii, este important să conştientizăm şi să ştim să transpunem în practică tratamentul penitenciar, a cărui aplicare corectă poate avea rolul de a încuraja formarea unei atitudini adecvate faţă de normele societăţii, care se poate obţine prin crearea unor regimuri de închisori adecvate şi prin repartizarea deţinuţilor în cele mai potrivite regimuri. Prin termenul regim adecvat trebuie să înţelegem acea formă concretă de aplicare a tratamentului penitenciar, cu menţiunea că trebuie să se ţină cont de anumite criterii: separarea deţinuţilor pe secţii şi camere de detenţie, după categorii penale, după natura infracţiunilor săvârşite, după durata pedepselor, starea de recidivă, periculozitatea socială şi publică, după vârstă şi sexe [6].

Măsurile vor fi aplicate indivizilor şi nu grupurilor de deţinuţi. Aceste măsuri se bazează numai pe riscul actual pe care îl prezintă un deținut, sunt proporționale cu riscul respectiv și nu implică mai multe restricții decât sunt necesare pentru a contracara acest risc.

O altă măsură desfășurată de Regulile revizuite este – *separarea,* care presupune delimitarea de alți deținuți pentru asigurarea unei siguranțe sporite. Deținuților care sunt separați le sunt oferite cel puțin două ore pe zi de interacțiune cu alte persoane. În decizia privind separarea se ține cont de starea de sănătate a deținuților în cauză și de orice dizabilități pe care aceștia le-ar putea avea, ce i-ar putea face mai vulnerabili la efectele adverse ale separării.

Separarea trebuie să se folosească pe o perioadă scurtă pentru a atinge obiectivele și este necesar să fie revizuită periodic în conformitate cu obiectivele acesteia. Iar, deținuții care sunt separați, nu vor fi supuși unor restricții suplimentare în afara celor necesare pentru îndeplinirea scopului declarat al acestei separări.

De reținut că este primejdios pentru societate şi condamnat, ca acesta să treacă brusc de la regimul celular la cel de libertate. Este necesară realizarea combinaţiei regimului celular de noapte cu lucrul în comun ziua şi cu alte perioade succesive cu un regim din ce în ce mai blând, asigurând o schimbare progresivă a condiţiilor de executare a pedepsei privative de libertate. Sistemul progresiv constituie un element important în evoluţia sistemelor penitenciare, ideea sa de bază

fiind progresivitatea în executarea pedepsei închisorii, având şi unele aspecte preluate şi de sistemele contemporane [7].

În concluzie, constatăm că *Regulile penitenciare europene* revizuite păstrează acea discreție a fiecărui stat membru în a-și stabili în mod individual regimurile de executare a pedepselor, astfel ca scopul pedepsei să fie realizat. Respectiv, pentru Republica Moldova în sensul organizării procesului de revizuire a procesului de executare a pedepselor, considerăm oportun a revizui prezentul sistem de executare a pedepsei cu închisoare în tipuri de *penitenciare* și *regimuri de detenție.*

Referințe:

1. Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules, (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006, at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies and revised and amended by the Committee of Ministers on 1 July 2020 at the 1380th meeting of the Ministers' Deputies).
2. POP, O. *Drept penitenciar.* Timişoara: Mirton, 2001, p. 17.
3. Codul penal al Republicii Moldova*, nr. 985, din 18.04.2002, art. 91 alin.(1). Publicat: 14.04.2009 în *Monitorul Oficial,* nr. 72-74, art nr: 195.
4. Hotărârea Guvernului nr. 716, din 28.08.2014. Publicat: 05-09-2014 în: *Monitorul Oficial,* nr. 261-267, art. 764.
5. OANCEA, I. *Drept execuțional penal.* București: ALL, 1998, p. 86.
6. ZIDARU, P. *Sistemul penitenciar în România. Note de curs.* Bucureşti: Academia de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza”, 1992, p. 25.
7. IVAN, F. *Criminologie şi ştiinţa penitenciară.* Timişoara: Presa Universitară Română, 2002. p. 252.

Articolul a fost elaborat în contextul Proiectului Instituțional ***„Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”*** *în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”.*

CARACTERISTICA GENERALĂ A CONTRAVENȚIILOR PREVĂZUTE LA CAPITOLUL XV DIN CODUL CONTRAVENȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Oleg PANTEA
CZU: 342.922:33(478) panteaoleg@gmail.com

În pofida faptului că Republica Moldova a parcurs doar trei decenii de independență, sistemul economic și reglementarea acestuia la nivel național nu pot fi tratate izolat. Prioritatea fundamentală a statului nostru în veacul al XXI-lea rămâne a fi asigurarea securității naționale, iar securitatea economică este un segment convențional și important al acesteia.

Securitatea economică este asigurată inclusiv printr-un set de norme juridice, care sunt bine fundamentate, concrescute și aliniate la rigorile impuse de realitățile pieții mondiale și în strictă conformitate cu interesul național al Republicii Moldova. În rândul cercetătorilor autohtoni din domeniul dreptului se formează o opinie potrivit căreia dreptul securității naționale ar putea exista ca ramură distinctă a dreptului național, iar dreptul securității economice ca o subramură a dreptului securității naționale, fapt constatat deja la nivel național într-un număr consistent de state europene [1, p. 25].

În art. 126, Constituția Republicii Moldova stabilește: „(1) Economia Republicii Moldova este economie de piaţă, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată şi pe proprietatea publică, antrenate în concurenţă liberă… (2)… c) protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară;” [2, art. 126].

Astfel, economia națională se înscrie printre valorile fundamentale ale societăţii şi trebuie să se bucure incontestabil de protecție juridică. Ramura dreptului contravențional pune la dispoziția autorităților statului un set de norme juridice la Cap. XV Cod contravențional, pentru prevenirea și sancționarea abaterilor privind *activitatea de întreprinzător, fiscalitatea, activitatea vamală şi valorile mobiliare.*

Potrivit informațiilor prezentate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul trecut au fost constatate 51,0 mii contravenții ce afectează activitatea de întreprinzător, fiscalitatea,

activitatea vamală şi valorile mobiliare și aplicate pedepse în cazul a 50,5 mii. Principala sancțiune pentru această categorie de contravenții este amenda (99,9%), concomitent pentru 298 de cazuri a fost aplicată confiscarea, iar în 181 de cazuri a fost aplicată ridicarea contraechivalentă a obiectului [3].

Pentru ca să existe fapta ilicită de natură contravențională, se impune prezența obligatorie a tuturor elementelor constitutive, astfel încât cauza să fie analizată pentru a stabili dacă a fost sau nu săvârşită o contravenţie.

Astfel, *obiectul generic* al contravențiilor date poartă un *caracter complex* și este format din patru grupuri de relații sociale, după cum urmează: relații sociale cu privire la activitatea de întreprinzător; relații sociale cu privire la fiscalitate; relații sociale cu privire la activitatea vamală; relații sociale cu privire la valorile mobiliare.

În privinţa *obiectului nemijlocit* al contravențiilor analizate, acesta îl reprezintă relaţiile sociale ce vizează anumite valori sociale concrete, care derivă din conținutul fiecărui articol în parte (de ex.: relaţiile sociale cu privire la organizarea de structuri financiare legale, lezate prin contravenția prevăzută de art. 263[1] CC; relații sociale cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, lezate prin contravenția de la art. 266 CC; relații sociale cu privire la comerț, lezate prin contravenția de la art. 273 CC ș.a.) [4].

Obiectul material în cazul contravențiilor ce afectează activitatea de întreprinzător, fiscalitatea, activitatea vamală și valorile mobiliare este prezent, însă nu la toate componențele, ci doar la acelea la care valoarea socială ocrotită constă sau se exprimă într-o entitate materială. Amenințarea sau vătămarea relațiilor sociale are loc prin intermediul acestei entități, care este obiectul material al contravenției. De exemplu, la art. 265 CC „Achiziţionarea, păstrarea, transportul spre comercializare şi comercializarea ilegală a valorilor materiale”, obiect material sunt „mărfurile, produsele ori materia primă fără dovada originii şi a provenienţei lor”; art. 283 CC „Falsificarea și contrafacerea produselor”, obiect material sunt produsele falsificate și contrafăcute.

Obiectul contravenţiei nu trebuie confundat cu *instrumentele* sau *mijloacele materiale*, cu ajutorul cărora a fost comisă contravenţia, şi nici cu lucrurile produse prin contravenţie [5, p. 121].

Cu referință la *latura obiectivă* a contravențiilor, aceste fapte se manifestă atât prin acțiune, cât și inacțiune. Aprecierea corectă a laturii obiective a contravenției este foarte importantă la stabilirea adevărului, la calificarea corectă a acțiunilor făptuitorului.

Latura obiectivă în cazul contravențiilor analizate se caracterizează prin diversitatea formelor de manifestare. În cadrul uneia și aceleiași norme juridice pot fi evidențiate mai multe forme de acțiune sau inacțiune a contravenientului. De exemplu, la art. 273 CC, „Încălcarea regulilor de comerț”, legiuitorul prezintă 17 forme diferite de latură obiectivă, ce constituie 17 contravenții distincte; la 293[1] CC, „Încălcarea regulilor de exploatare a echipamentelor de casă și de control”, sunt cuprinse 10 forme ale laturii obiective, respectiv sunt 10 contravenții distincte.

Totodată, art.129 pct.12) din Codul fiscal al Republicii Moldova definește *încălcarea fiscală* drept „acţiunea sau inacţiunea, exprimată prin neîndeplinire sau îndeplinire neadecvată a prevederilor legislaţiei fiscale, prin încălcarea drepturilor şi intereselor legitime ale participanţilor la raporturile fiscale” [6], pentru care este prevăzută răspunderea în conformitate cu Codul fiscal.

În baza art.228 Cod vamal al Republicii Moldova, *contravenţia vamală* presupune „încălcarea reglementărilor vamale săvârşită prin acţiune sau inacţiune care atrag răspunderi stabilite în Codul contravenţional al Republicii Moldova şi în Codul vamal” [7].

Din conținutul prevederilor acestor două acte normative deducem că relaţiile sociale din domeniul vamal și fiscal sunt ocrotite juridic prin intermediul mai multor forme de reglementare juridică, inclusiv prin stabilirea diferitelor forme de răspundere juridică. În anumite cazuri doar proporţia abaterii desemnând prezenţa ori lipsa unui grad prejudiciabil şi, respectiv, admiterea unei sau altei răspunderi juridice. De ex., Codul vamal prevede contravențiile vamale cu răspundere materială, un alt model de răspundere juridică decât cea contravențională. Aici sunt stabilite tipurile de contravenții cu răspundere materială și mărimea sancțiunii amenzii, care se stabilește în baza unui procent din valoarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenţiei. (art. 231, 232 din Cod vamal, „trecerea de mărfuri peste frontiera vamală cu documente falsificate, nevalabile sau dobândite pe căi ilegale, în lipsa elementelor constitutive ale infracţiunii de

contrabandă sau ale altor infracţiuni se aplică pedeapsa amenzii de la 40% la 100% din valoarea mărfurilor care au constituit obiectul contravenţiei sau cu confiscarea lor").

În procesul constatării faptelor contravenționale stipulate în Capitolul XV CC, al cercetării calitative a cazului și, în primul rând al stabilirii corecte a obiectului nemijlocit atentat și a laturii obiective, sunt necesare cunoștințe speciale, consultarea actelor normativ-juridice naționale în vigoare care reglementează: activitatea de întreprinzător; regulile de calculare și de plată a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală; modul de producere, de transport, de păstrare și de desfacere a timbrelor de acciz și a mărcilor comerciale de stat; regulile de comerț; modul de fabricare și circulație a producției alcoolice, regulile vamale, activitatea bancară și operațiunile valutare; modul de calculare, de aprobare și de utilizare a mijloacelor bugetare; activitatea fiscală; regulile de activitate în domeniul asigurărilor [8, p. 200].

Subiecții contravențiilor, prevăzute la Cap. XV CC, sunt persoanele fizice responsabile și persoanele juridice. În mare parte, aceasta reiese din conținutul normelor juridice materiale, fie că subiectul este reflectat în sancțiunea normei (de ex., art.273 alin.(2) CC „...se sancţionează cu amendă de la 60 la 90 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice..."), fie în dispoziție (de ex., art. 284 alin. (2) CC, „Fabricarea şi/sau punerea în circulaţie a producţiei alcoolice de către agenţi economici care nu au licenţă în domeniu…"). În alte norme lipsește mențiunea cu privire la subiectul contravenției, aceasta fie reiese din mărimea amenzii stabilite, corelată cu prevederile art. 34 CC (de ex., în cazul art. 273 alin. (1) „Înşelarea cumpărătorilor la măsurat, la cântar, la achitare se sancţionează cu amendă de la 15 la 30 de unităţi convenţionale"; art. 283 alin. (1) CC „Falsificarea produselor, adică fabricarea lor în scop de comercializare fără documente de însoţire, provenienţă, calitate şi conformitate, dacă această faptă nu întruneşte elementele constitutive ale infracţiunii, se sancţionează cu amendă de la 24 la 90 de unităţi convenţionale ..."), fie se deduce din textul normei materiale.

Referindu-ne la mărimea amenzii, aceasta se aplică persoanelor fizice de la una la 500 de unităţi convenţionale, iar persoanelor cu

funcţie de răspundere – de la 10 la 1500 de unităţi convenţionale. Amenda se aplică persoanelor juridice de la 10 la 1500 de unităţi convenţionale sau în mărimea valorii produsului, serviciului respectiv care constituie obiectul contravenţiei, dar nu mai puţin de valoarea limitei maxime în unităţi convenţionale, în cazul în care acest fapt este prevăzut expres de norma materială din partea specială a cărţii întâi (art. 34 alin. (2, 2^1) CC).

Totodată, persoana fizică, care comite unele contravenții de la acest capitol, trebuie să aibă și calităţile unui subiect special, fie apare în ipostaza de persoană cu funcții de răspundere (de ex., art. 301^1 CC alin. (1) „Prezentarea cu informație neautentică și/sau incompletă a dării de seamă fiscale și a informației aferente raporturilor de muncă pentru stabilirea drepturilor sociale și medicale se sancţionează cu amendă de la 9 la 30 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere”), fie funcționar public sau persoană cu funcție de demnitate publică (de ex., art.264 CC „Participarea ilegală a funcţionarului public, a persoanei cu funcție de demnitate publică la activitatea de întreprinzător”).

Având în vedere criteriul subiecților, doctrina de specialitate împarte contravenţiile fiscale în două mari categorii:

- contravenţii săvârşite de funcţionari din cadrul societăţilor comerciale sau altor agenţi economici, cărora le revin îndatoriri de serviciu privind calculul şi plata impozitelor şi taxelor (subiecți speciali);
- contravenţii săvârşite de contribuabili persoane fizice particulare [9, p. 267].

Latura subiectivă a contravențiilor reprezintă atitudinea psihică a făptuitorului faţă de fapta săvârşită şi consecinţele ei. Această trăsătură se referă doar la persoana fizică, în cazul aplicării sancţiunii contravenţionale faţă de persoana juridică acest element al contravenţiei nu poate exista. În cazul contravențiilor ce afectează activitatea de întreprinzător, fiscalitatea, activitatea vamală și valorile imobiliare latura subiectivă se poate manifesta atât sub formă de vinovăție cu intenţie, cât şi din imprudenţă. De ex., la art. 280 CC „Folosirea ilegală a codului liniar la marcarea produsului”, latura subiectivă se caracterizează doar prin săvârșirea acțiunilor cu intenție; la art. 270 CC „Folosirea materiei

prime cu termenul de valabilitate expirat la producerea (prepararea) de produse alimentare", se poate manifesta atât prin intenție, cât și prin imprudență.

Protecția juridică a acestor categorii de relații sociale au o importanță majoră pentru economia națională și infrastructura socială. În mare parte, atentarea la aceste categorii de relații sociale constituie un atentat la securitatea economică a statului [8, p. 199]. Stabilirea elementelor constitutive ale contravenţiilor ce afectează activitatea de întreprinzător, fiscalitatea, activitatea vamală şi valorile mobiliare au o semnificaţie deosebită, deoarece anume aceste elemente stau la baza stabilirii răspunderii contravenţionale. Acestea constituie criteriul de delimitare a unor categorii de contravenții de altele, dar și a contravenţiilor de alte fapte antisociale (infracţiunea, abaterea disciplinară). Prin determinarea acestor elemente se poate realiza o calificare juridică obiectivă a contravenţiei, se poate determina categoria, gradul de pericol social şi limitele sancţionării acesteia. Constatarea contravenţiilor este necesară, inevitabil, și pentru ocrotirea drepturilor şi libertăţilor legitime ale persoanelor, apărarea proprietăţii, ordinii juridice şi altor valori sociale.

Referințe:

1. CAUIA, Al. Dreptul securității economice – subramură a dreptului securității naționale. În: *Studii juridice universitare.* Chișinău, ULIM, 2019, Nr. 1-2, pp. 24-32.
2. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În vigoare de la 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr.1.
3. www.statistica.md, accesat la 15.04.2020.
4. Codul contravenţional al Republicii Moldova din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.3-6/15 din 16.01.2009, republicat în *Monitorul Oficial,* nr. 78-84 din 17.03.2017.
5. HOTCA, M. Adrian. *Drept contravenţional.* Partea generală. Bucureşti: Editas, 2003.
6. Codul fiscal al Republicii Moldova din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 62 din 18.09.1997, republicat în *Monitorul Oficial.* Ediţie specială din 08.02.2007.
7. Codul vamal al Republicii Moldova din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 160 din 23.12.2000, republicat în *Monitorul Oficial.* Ed. Specială, art. 98, din 01.01.2007.

8. GUȚULEAC, V. *Tratat de Drept contravenţional.* Chişinău: Tipografia Centrală, 2009.
9. BĂLAN, E. *Drept financiar*. Ediția a III-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: All Beck, 2004.

IMPOZITUL PE AVERE VS IMPOZITUL PE BUNURILE IMOBILIARE (Aspecte teoretico-practice)

Vlad VLAICU
CZU: 347.2:336.21 d.vlaicu@mail.ru

Odată cu instituirea la 29.01.2016 a impozitului pe avere, a apărut incertitudinea – reprezintă sau nu impozitul pe avere o impunere dublă, luând în considerare existența și a impozitului pe bunurile imobile, pentru elucidarea sub toate aspectele a prezentei dileme fiind necesară o cercetare a elementelor acestor impozite.

Astfel, conform art.6 Cod fiscal, în sistemul impozitelor generale de stat legiuitorul a inclus impozitul pe avere, destinația acestuia fiind Bugetul de stat, iar în sistemul impozitelor și taxelor locale – impozitul pe bunurile imobiliare, acesta din urmă constituind venituri ale bugetele unităților administrativ-teritoriale.

Impozitul pe avere, constituie o plată obligatorie, în formă pecuniară, achitată de către persoanele fizice pentru bunurile imobiliare cu destinaţie locativă (case, apartamente etc.) inclusiv căsuţele de vacanţă, în cazul în care acestea au minim 120 m^2 și cumulativ costul acestora depășește 1,5 mil. lei [1, art. 287^1- 287^3].

Subiecţii impunerii, conform art.287^2 *Cod fiscal* sunt persoanele fizice proprietari ai bunurilor imobiliare cu destinaţie locativă, inclusiv căsuţele de vacanţă (cu excepţia terenurilor), ce se află pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent dacă sunt în proprietate individuală, în proprietate comună în diviziune sau proprietate comună în devălmăşie.

Legiuitorul explică în alin. (2) a aceleiași norme modul de impozitare în cazul în care bunurile imobiliare deținute se află în proprietate (în folosinţă) comună în diviziune a mai multor persoane, subiect al impunerii fiind considerată fiecare dintre aceste persoane, în cota-parte care îi revine.

De asemenea și în cazul în care bunurile imobiliare se află în proprietate comună în devălmăşie, subiectul impunerii fiind considerat, în baza acordului comun, unul din proprietari (coproprietari), toţi

proprietarii (coproprietarii) purtând răspundere solidară pentru achitarea impozitelor [art.$287^{2,}$ alin. (3)].

Obiect al impunerii şi baza impozabilă, conform art. 287^{3}, îl constituie bunurile imobiliare cu destinaţie locativă, inclusiv căsuţele de vacanţă (cu excepţia terenurilor), precum şi cotele-părţi, a căror totalitate valorează minim 1,5 milioane lei și au suprafaţa totală minimă de 120 m^2. Baza impozabilă a bunurilor imobiliare constituie valoarea estimată a acestor bunuri, apreciată de către Agenția Servicii Publice, deci a bunurilor imobile ce nu sunt evaluate de ASP nu i se vor aplica impozitul pe avere, spre deosebire de impozitul pe bunurile imobiliare. Bunurile imobiliare cu destinaţie locativă, potrivit HG nr. 1303 din 24.11.2004, includ construcţiile şi încăperile izolate destinate predominant locuirii permanente şi activităţilor complementare ei, precum şi terenurile pe care sunt amplasate, respectiv, construcțiile auxiliare aferente caselor de locuit individuale constituie obiecte ale impunerii.

Cota impunerii pe avere reprezintă 0,8% din baza impozabilă, pentru perioada fiscală de an calendaristic, calcularea impozitului şi prezentarea avizelor de plată efectuându-se de către Serviciul Fiscal de Stat până la 10 decembrie, pentru situaţia existentă la 1 noiembrie, iar termenul de achitare fiind până la 25 decembrie a anului în curs.

Impozitul pe bunurile imobiliare este o plată obligatorie, în formă pecuniară achitată în bugetul local de către persoanele fizice sau juridice ce au în proprietate sau posesie bunuri imobiliare, şi anume, terenuri, clădiri, construcţii, apartamente, case și alte încăperi a căror strămutare este imposibilă fără cauzarea de prejudicii destinației lor.

Subiecții impunerii în conformitate cu art. 277 Cod fiscal sunt persoanele fizice şi persoanele juridice rezidente şi nerezidente ale Republicii Moldova: a) proprietarii bunurilor imobiliare de pe teritoriul Republicii Moldova; b) arendaşii unui bun imobiliar agricol proprietate privată, dacă contractul de arendă nu prevede altfel; c) deținătorii drepturilor patrimoniale asupra bunurilor imobiliare proprietate publică de pe teritoriul Republicii Moldova; d) arendaşii sau locatarii bunurilor imobiliare ale autorităţilor publice şi ale instituţiilor finanţate de la bugetele de toate nivelurile; e) locatarii bunurilor imobiliare – în cazul contractului de leasing financiar; f) arendaşii sau locatarii bunurilor

imobiliare proprietate privată a nerezidenţilor Republicii Moldova, dacă contractul de arendă/locaţiune nu prevede altfel.

Obiect al impunerii sunt bunurile imobiliare menţionate anterior, inclusiv terenurile din intravilan sau din extravilan, clădirile, construcţiile, casele de locuit individuale, apartamentele şi alte încăperi izolate, inclusiv bunurile imobiliare aflate la o etapă de finisare a construcţiei de minim 50%, rămase nefinisate timp de 3 ani de la începutul lucrărilor de construcţie [1, art. 278].

Referindu-ne la cotele impozitului pe bunurile imobile legiutorul în marea majoritate le-a lăsat la discreția autorităților locale, stabilind în art. 280 Cod fiscal doar cota minimă și cea maximă, iar cota concretă urmând a fi stabilită prin Deciziile Consiliilor locale. Astfel *cotele* impozitului pe bunurile imobiliare sunt:

a) pentru bunurile imobiliare cu destinaţie locativă (apartamente şi case de locuit individuale, terenuri aferente acestor bunuri); pentru garajele şi terenurile pe care acestea sunt amplasate, loturile întovărăşirilor pomicole cu sau fără construcţii amplasate pe ele:

- cota maximă – 0,4% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare;
- cota minimă – 0,05% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.
- a[1]) pentru terenurile agricole cu construcţii amplasate pe ele:
- cota maximă – 0,3% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare;
- cota minimă – 0,1% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.

b) pentru bunurile imobiliare cu altă destinaţie decât cea locativă sau agricolă, inclusiv exceptând garajele şi terenurile pe care acestea sunt amplasate şi loturile întovărăşirilor pomicole cu sau fără construcţii amplasate pe ele – 0,3% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.

Responsabil de calcularea impozitului pe bunurile imobiliare este în cazul persoanei fizice ce nu practică activitatea de antreprenoriat și a gospodăriei țărănești – serviciul de colectare a impozitelor și taxelor, care calculează suma impozitului şi expediază contribuabilului avizul de plată; în cazul persoanei fizice ce practică activitatea de antreprenoriat și a celor juridice – înșişi aceștia, urmând a calcula și achita de sine stătător impozitul pe venit [1, art. 281].

Termenul de plată a impozitului pe bunurile imobiliare în cazul bunurilor imobiliare existente şi/sau dobândite până la data de 25 septembrie inclusiv a anului fiscal în curs – nu mai târziu de data de 25 septembrie a anului curent [1, art. 282].

Legiuitorul a prevăzut însă și facilități pentru contribuabilii de bună – credință – care achită suma integrală a impozitului – până la 30 iunie a anului respectiv, aceştia beneficiind de dreptul la o reducere de 15%. Prin derogare de la prevederile art. 282 alin. (1) Cod fiscal al RM, întreprinzătorii individuali, gospodăriile ţărăneşti (de fermier) al căror număr mediu anual de salariaţi, pe parcursul perioadei fiscale, nu depăşeşte trei unităţi şi care nu sunt înregistraţi ca plătitori de TVA achită impozitul pe bunurile imobiliare până la 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune. Totodată, prin derogare de la prevederile art. 282 alin. (1) Cod fiscal al RM, persoanele juridice şi persoanele fizice care dobândesc bunurile imobiliare după 25 septembrie a perioadei fiscale respective achită impozitul pe bunurile imobiliare nu mai târziu de 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune.

Evaluarea bunurilor imobiliare în scopul impozitării o face Agenția Servicii Publice care odată la 3 ani reevaluează bunurile imobile în modul stabilit de Guvern, fapt ce reiese din conținutul art. 279 alin. (5) Cod fiscal al RM.

Sunt scutiţi total de plata impozitului pe bunurile imobiliare în conformitate cu art. 283 Cod fiscal al RM autorităţile publice finanţate din buget, societatea orbilor, surzilor, invalizilor, instituţiile penitenciare, organizaţiile religioase, misiunile diplomatice etc. De asemenea au scutiri parţiale la achitarea impozitului pe bunurile imobiliare în conformitate cu Anexa la titlul VI Cod fiscal al RM pensionarii, persoanele invalide, familiile celor decedaţi în război, celor ce au participat la lichidarea avariei de la Cernobâl, în funcție de preţul imobilului şi amplasarea acestuia etc.

În final, constatăm că suntem în prezența a două impozite diferite, cu destinații bugetare diferite și aparent nu ar trebui să existe dubla impunere, impozite ce se aplică reușit în mai multe state, totuși însă avem situații când subiecții impunerii și obiectul impunerii coincide în cazul ambelor impozite, în cazul dat fiind prezente toate caracteristicile

unei impuneri duble, cu toate că poziția Serviciului Fiscal de Stat este contrară – „nu există dublă impunere, întrucât impozitul pe avere este un alt impozit, precum şi faptul că modul de aplicare în cazul acestor două impozite diferă”(2). Cu titlu de exemplificare: Ceban Petru deține o casă în mun.Chișinău, de 160 m^2, evaluate de Agenția Servicii Publice la 1,6 mil. lei, acesta fiind obligat a achita impozitul pe avere în sumă de 12.800 lei și impozitul pe bunurile imobile în sumă de 4.800 lei. Subiectul și obiectul impunerii sunt identici, diferă doar denumirea impozitului, termenele de plată, destinația acestuia etc., în opinia simplului cetățean aici fiind anume dubla impunere. Nu întotdeauna însă suntem în prezența dublei impuneri, impozitul pe bunurile fiind mai larg, aplicându-se tuturor bunurilor imobile, inclusiv celor cu destinația locativă, la care se aplică impozitul pe avere. Pentru evitarea și respectarea întocmai a principiilor fiscalității ar fi cazul de a interveni cu o propunere de *lege ferenda,* și anume, de a modifica art. 283 Cod fiscal prin includerea la scutiri totale de impozitul pe bunurile imobile ale bunurilor pe care s-a aplicat impozitul pe avere, iar pentru a nu crea deficit în bugetul local, ar fi corect a defalca din bugetul de stat X% din impozitul pe avere. Ar putea însă a fi aplicate în continuare ambele impozite, dreptul de a stabili impozite și taxe fiind un drept suveran al statului, la stabilirea impozitelor și taxelor statul urmând a se ghida prioritar de scopul fiscal, principiile evitării dublei impuneri aplicându-se prioritar între state (R.Moldova încheind acorduri de evitare a dublei impuneri cu 50 de state, chiar fiind parte și a Convenției privind asistența administrativă reciprocă în materie fiscală) mai puțin pe plan intern, însă pentru evitarea nemulțămirilor în rândul contribuabililor, pentru a evita eventualele litigii ar fi cazul de a modifica art.283 Cod fiscal.

Referințe:

1. Codul fiscal al R.Moldova, Legea nr. 1163-XIII din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial,* nr. 62/522 din 18.09.1997, republicat în *Monitorul Oficial* din 08.02.2007, ediție specială.
2. Analiza bazei generalizate a practicii fiscale, pe portalul oficial al Serviciului Fiscal de Stat, vizitat la data de 01.09.2020 - https://sfs.md/ShowQuestions.aspx?category=d56135a4-3040-4431-935f-f0a704625bd0&nr=11.1

„PROGRESUL” REPUBLICII MOLDOVA ÎN IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI AARHUS

Pavel ZAMFIR
CZU: [341.24:349.6](4-672UE):504.6(478) *nataly.zamfir@yahoo.com*

Din 07 aprlie 1999, de când a fost ratificată de Republica Moldova, Convenția de la Aarhus privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu și-a păstrat actualitatea și importanță considerabilă pentru țara noastră, pentru autorități, cetățeni și societatea civilă.

Pornind de la scopul principal al Convenției – de a permite publicului să se implice mai mult în aspecte de mediu și să contribuie în mod activ la ameliorarea conservării și protecției mediului, prevederile Convenției Aarhus în Republica Moldova s-au implementat și dezvoltat mai mult fragmentar, haotic, nefiind garantate pe deplin drepturile publicului privind accesul la informație, de participare la luarea deciziilor și accesul la justiție, ca instrumente esențiale ce contribuie la consolidarea și promovarea politicilor eficiente în acest domeniu.

În scurt timp după ratificare, Republica Moldova a depus totuși anumite eforturi de a promova unele aspecte prevăzute de Convenție prin elaborarea și adoptarea unor acte legislativ-normative de ordin general. Astfel, urmează a fi menționată, în acest sens, Legea cu privire la informație nr. 982-XIV din 11 mai 2000, iar unele aspecte ce țin de atragerea publicului la procesul decizional, inclusiv în chestiuni ce vizează mediul, au fost introduse prin Legea nr. 239 din 13.11.2008 privind transparenţa în procesul decisional. Totuși aspecte mai specifice participării publicului la dezbateri pe marginea problemelor de mediu au fost încorporate în Regulamentul privind antrenarea publicului în elaborarea și adoptarea deciziilor de mediu, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 72 din 25.01.2000.

Cu referire la asigurarea accesului la justiție în probleme de mediu, alte reglementări decât prevăzute de CPC, nu au fost elaborate și adoptate. Unicul progres în promovarea dreptului de acces la justiție (incusiv

în chestiuni ce țin de mediu), au fost introduce prin Legea contenciosului administrativ nr. 793/2000 din 10.02.2000 (la moment abrogată).

Ca punct de reper la evaluarea progresului în implementarea Convenției poate fi considerată Hotărârea Guvernului nr. 471/2011 din 28.06.2011, prin care a fost aprobat Planul naţional de acţiuni pentru implementarea în Republica Moldova a Convenţiei privind accesul la informaţie, justiţie şi participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului (2011-2015), scopul principal al căruia fiind identificarea şi promovarea implementării unui şir de măsuri practice, care urma să contribuie la realizarea prevederilor Convenţiei.

Această Hotărâre a avut la origine faptul că încă în anul 2009 Comitetul de Conformitate al Convenţiei a transmis Republicii Moldova un şir de recomandări, care au fost elaborate ca urmare a constatării neexecutării prevederilor Convenţiei la nivel naţional şi care au fost transmise în scopul eficientizării procesului de implementare a Convenţiei.

În Plan au fost identificați factorii de limitare a potenţialului Convenției Aarhus în Republica Moldova, principalul fiind lipsa unor mecanisme viabile pentru implementarea acesteia. Totodată, pentru depășirea situației au fost trasate un șir obiective de bază.

Potrivit Tabelului de acțiuni, urma, ca până în anul 2015, să fie întreprinse un set de acțiuni, menite să incorporeze prevederile Convenției în legislația de mediu, să fie revizuită baza normativă de reglementare a participării publicului la luarea deciziilor de mediu, la facilitarea accesului la informație de mediu etc.

După semnarea Acordului de Asociere cu UE, Republica Moldova și-a asumat un șir de obligațiuni de transpunere în legislația națională a prevederilor directivelor europene.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 808 din 07.10.2014 cu privire la aprobarea Planului naţional de acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2014-2016 au fost formulate mai multe obiective privind ajustarea legislației la cerințele directivelor UE în diverse domenii, inclusiv și cel de protecție a mediului.

Astfel, potrivit Titlul-ui IV, Cap. 16, din Acord, Republica Moldova urma să elaboreze instrumente de implementare a Convenţiei ESPOO, Aarhus şi Rotterdam.

În scopul implementării Directivei 2003/4/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 28 ianuarie 2003 privind accesul publiccului la informaţiile despre mediu, urma, ca autoritățile Repuiblicii Moldova să elaboreze şi să adopte Legea privind accesul la informaţia de mediu și a mecanismului de punere în aplicare a Legii. Cu regret, această obligațiune a fost respectată parțial, obiectivul nefiind realizat pe deplin.

Unicul progres de implementare a Convenței în perioada de după aprobarea Planului respectiv (de fapt, numai a unui din cei trei piloni), înregistrat la nivel normativ poate fi considerată Hotărârea Guvernului RM pentru aprobarea Regulamentului privind accesul publiccului la informaţia de mediu nr. 1467 din 30.12.2016, multe prevederi ale căreia fiind dificil de aplicat.

La compartimentul ”Participarea publicului”, Planul naţional de acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere, a specificat, că în scopul transpunerii prevederilor Directivei 2003/35/CE , urma, ca Republica Moldova să elaboreze și adoptate 2 legi în domeniul evaluării impactului asupra mediului.

Acest obiectiv a fost atins, legile respective (Legea privind evaluarea impactului asupra mediului (nr. 86 din 29.05.2014) și Legea privind evaluarea strategică de mediu (nr. 11 din 02.03.2017) fiind adoptate și în care sunt încorporate și reglementări ce țin de informarea publicului despre activitățile preconizate, precum și modalitățile de atragere a publicului la procesul decizional privind activitățile cu impact asupra mediului.

La capitolul „Accesul la justiție” în probleme de mediu Planul nu conține oarecare acțiuni (măsuri) concrete, de ordin juridic și legislativ, care urmează să fie întreprinse de RM.

Totodată, conform Raportului ombudsmanului privind respectarea depturilor și libertăților omului pentru anul 2017 nu au fost depistate încălcări ale dreptului la un mediu sănătos și nepericulos (subsecvent

nici încălcări ale dreptului de acces la informație de mediu sau/și dreptului de participare la procesul decisional de mediu) [1]. Iar în Raportul similar al ombudsmanului pentru anul 2018, drepul la mediu (sau și la inforrmație de mediu, dreptul de participare) nu a fost inclus în analiza și concluziile trase.

În ceea ce ține de cel de-al treilea pilon – accesul la justiție – la nivel național a fost adoptat Codul administrativ nr. 116 din 19.07.2018.

Deși practica judiciară pe categoriile de cauze privind protecția drepturilor prevăzute de Convenția Aarhus, este prea vagă, putem constata că accesul la justiție în probleme de mediu a devenit mai dificil.

Această concluzie se desprinde din faptul că prevederile Codului administrativ „îngreunează" procedura de petiționare, examinare a contestațiilor etc. Astfel:

– Codul prevede taxe ce urmează a fi percepute în baza legii de la petiționari, care au ca scop acoperirea cheltuielilor efective ale autorității publice în cadrul procedurii administrative.

– Sarcina probațiunii este pusă pe fiecare participant, care urmează să probeze faptele pe care își întemeiază pretenția.

– Soluționând cererea prealabilă, autoritatea publică ierarhic superioară poate decide în sensul agravării situației participantului care a depus cererea prealabilă (art. 168 alin.(3).

– A fost introdusă examinarea admisibilității în principiu a acțiunii în contencios administrative.

– Este introdusă obligațiunea prezentării dosarului administrativ, care poate duce la extinderea termenului de examinare a acțiunii (art. 221).

Însă problema de bază în aplicarea legislației privind accesul la informație de instanțele de judecată a apărut odată cu Decizia CSJ, emisă pe cauza nr. 3ra-554/20 *Tataru Ana și Asociația Obștească „Juriștii pentru Drepturile Omului" VS Agenția Servicii Publice* [2], în care Colegiul a constatat, că „deși *legislatorul nu a abrogat expres Legea privind accesul la informație nr. 982 din 2000, însă ea a devenit inaplicabilă odată cu intrarea în vigoare a Codului administrativ la data de 1 aprilie 2019, care este un caz distinct de încetare a acțiunii unei legi în timp, prevăzută în art. 74 alin. (1) lit. e) din Legea cu privire la actele normative nr. 100 din 22 decembrie 2017".*

Această concluzie poate duce la crearea unei practici judiciare dubioase, care va face imposibilă aplicarea prevederilor Legii privind accesul la informație și, respectiv, va lipsi cetățenii (dar și societatea civilă) de un mecanism eficient de contestare a refuzului autorităților (sau neoferirii în termen) de a prezenta informație de mediu.

Referințe:

1. Site-ul http://old.ombudsman.md/ro/advanced-page-type/anuale.
2. Site-ul http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=56803.

NATURA LIBERALĂ A DREPTULUI FUNDAMENTAL LA ÎNVĂŢĂTURĂ

Rodica NICHITA
CZU: 342.733:37.014.1 *r.nichita2012@yandex.ru*

Drepturile fundamentale ale omului reprezintă totalitatea proprietăților și caracteristicilor normativ-structurate a existenței personalității care exprimă libertatea acesteia și totalitatea prerogativelor inalienabile și necesare vieții, relației cu societatea, statul, alte persoane [1, p. 205] reprezintă un sistem complex unic în care fiecare drept este în același timp o unitate de măsură independentă a libertății umane și o garanție a exercitării altor drepturi și libertăți. În acest sistem, nu există nicio ierarhie – indiferent de momentul apariției, gradul de dezvoltare în legislația națională sau importanța relațiilor sociale reglementate, drepturile și libertățile acordate sunt garantate în egală măsură. Pe lângă aceasta, fiecare drept al persoanei deține atât caracteristici comune acestui tip și individuale ce caracterizează în mod direct conținutul acestuia și determină acea măsură a libertății umane. Anume din acest motiv studierea unui drept specific în sistemul drepturilor omului reprezintă nu numai conturarea cercului raporturilor omului cu societatea, statul și alte persoane, dar și monitorizarea relației acestuia cu alte drepturi și libertăți, determinarea caracteristicilor sale.

Luând în considerare exclusiv momentul recunoașterii și afirmării dreptului **fundamental** la învățătură la nivelul dreptului internațional, precum și apariția sa în cadrul Constituțiilor naționale și al altor declarații de drepturi cu aplicabilitate teritorială restrânsă, am putea crede că nu suntem în prezența unui drept de primă generație. Cu toate acestea, chiar dacă dreptul **fundamental** la învățătură face parte formal din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, anumite componente ale sale îl transformă într-un drept cu o natură intersectorială [2, p. 22-23].

Natura liberală a dreptului **fundamental** la învățătură a precedat la nivelul discuțiilor filosofice natura socială a acestuia. Din punct de vedere istoric, percepția societății despre instruire, învățare și educație,

chiar dacă nu a fost înscrisă o referire formală la învățare în niciuna dintre declarațiile de drepturi ale secolelor XVIII și XIX, rolul învățării pentru emanciparea și exercitarea propice a drepturilor civile și politice a fost subliniat de autorii adepți ai filosofiei liberale, precum John Locke sau Jean-Jacques Rousseau. Într-adevăr, accentul pus pe libertate de-a lungul secolelor XVII și XVIII a sădit importanța instruirii, educației și învățării pentru formarea personalității și independenței inerente oricărei ființe umane [3, p. 6]. În opera cu titlul *Émile, ou de l'Éducation*, Rousseau descrie metaforic rolul învățării pentru dezvoltarea omului: „*Ne naștem slabi și avem nevoie de putere; ne naștem neputincioși și avem nevoie de ajutor; ne naștem mărginiți și avem nevoie de judecată. Ceea ce ne lipsește când venim pe lume, și de care avem nevoie mai târziu, ne este oferit prin educație*” [4].

Paradoxal, liberalismul care a condus la recunoașterea primei generații de drepturi ale omului a conștientizat importanța învățării pentru realizarea idealurilor atunci exprimate, însă în spiritul acestor idei liberale a considerat a fi de domeniul spațiului privat modul de oferire a mijloacelor educaționale. Cu toate acestea, crearea statelor moderne a reprezentat momentul în care învățarea, educația și instruirea a încetat să mai reprezinte o chestiune privată, statele asumându-și rolul principal în oferirea acesteia, într-un cadru organizat. O cauză care a determinat schimbarea produsă o reprezintă faptul că în lipsa implementării unui sistem generalizat de instruire și asigurării accesului în masă al cetățenilor, realizarea celorlalte drepturi civile și politice devenea un deziderat greu de atins [5]. O educație privată era apanajul cetățenilor proveniți din categoriile favorizate ale societății, ori asta contravenea principiului liberei dezvoltări a personalității tuturor cetățenilor. Așa cum însuși Rousseau afirma în opera mai sus citată, fără libertate nu există adevărată voință, fără șansa unei educații, oamenii nu pot atinge nivelul de libertate necesar pentru a se rupe de constrângerile predeterminate ale condiției sociale în care s-au născut. Nevoia unei instruiri și învățări seculare era astfel urgentă pentru coerența acestor idei liberale prevalente [3, p.12]. Dreptul fundamental la învățătură și libertatea individuală se înscrie în categoria drepturilor civile și politice doar în mod parțial, în ceea ce privește aspectul liberal

al învățării. Viziunea liberalistă care domina secolul al XIX-lea a impus principiul conform căruia învățământul trebuia să fie, în primul rând, liber. Libertatea părinților sau a tutorilor legali ai copiilor de a alege pentru aceștia o instruire conformă cu propriile convingeri, precum și de a alege alte instituții de învățământ decât cele de stat sunt recunoscute. Suntem, astfel, în prezența unei obligații negative din partea statului, care trebuie să respecte aceste libertăți. Mai mult, libertatea învățării semnifică nu doar libertatea destinatarilor învățării, ci și o libertate a furnizorilor serviciilor educaționale. Ne referim aici, pe de o parte, la dreptul recunoscut oricărei persoane de a înființa instituții de învățământ, altele decât cele de stat, respectând anumite standarde care vizează aspectul calitativ al învățării, precum și, pe de altă parte, libertatea academică, *lato sensu*, a profesorilor și a instituțiilor de învățământ, în mod special cele din categoria învățământului superior.

În virtutea acestor aspecte ale dreptului fundamental la învățătură, putem afirma că suntem în prezența unui drept ce nu poate fi exclus din categoria drepturilor omului din prima generație. Dreptul fundamental la învățătură se manifestă a fi un act liber al indivizilor, al titularilor săi. În același timp, dreptul fundamental la învățătură este și un act liberator („*freedom-forming act*”) [6, pct. 61], în măsura în care scopul declarat al acestuia este deplina dezvoltare a personalității umane, precum și prin faptul că „prin instruire, educație și învățarea orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă”, așa cum prevede Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale. Ceea ce înscrie dreptul la învățătură în categoria drepturilor din primă generație, cel puțin parțial, nu este atât faptul că o parte dintre aspectele acestui drept fundamental implică o obligație negativă din partea statelor, cât faptul că suntem efectiv în prezența unei libertăți, în sensul consacrat de această categorie de drepturi ale omului [7].

Cu toate acestea, în ultima perioadă ne-am confruntat cu numeroase provocări și într-un fel, peste noapte, modul de a trăi, de a lucra și de a gândi s-a schimbat. Progresul general al civilizației, cercetările și descoperirile recente ne-au făcut suficient de alfabetizați, cât și capabili

să gândim critic despre informațiile pe care le primim, să înțelegem viteza progresului societății și să acordăm mai multă atenție dobândirii și stăpânirii abilităților legate de gândirea critică, sănătate și alfabetizare digitală ce urmează a fi promovate, continuă încă de la vârsta fragedă nu numai prin sistemul de educație formală, cât și prin educația non-formală. Cunoașterea este putere, iar abilitățile personale cognitive și sociale au o importanță crucială în viața de zi cu zi și permit îmbunătățirea calității vieții, reușind cu succes să depășească toate provocările și schimbările bruște din societate.

Referințe:

1. DOGARU, I. *Drepturile omului și libertățile publice*. Chișinău: Zamolxe, 1998. 230 p.
2. FERNANDEZ, A. și NORDMANN J.D., *Right to education: survey and prospects*, Documentul UN cu nr. E/C.12/1998/14, 1998, pct. 22-23.
3. MORGAN, A. *The protection of the right to education in international, European and inter-American human rights system*. Budapesta: Central European University, 2012. 57 p.
4. ROUSSEAU, J.J. *Émile, ou de l'Éducation* 1762, Édition électronique réalisée avec le traitement de textes Microsoft Word 2001 pour Macintosh, 129 pag, site: http://classiques.uqac.ca/classiques/Rousseau_jj/emile/emile_de_education_4.pdf accesat la data de 25.08.2016.
5. DELBRUCK, J. The right to education as an international human right. In: *German Yearbook of International Law*, 1992, no. 35, p. 104.
6. MEHEDI, M. *The Realization of the Right to Education, Including Education in Human Rights. The Content of the Right to Education*, Documentul UN nr. E/CN.4/Sub.2/1999/10, 1999, pct. 61.
7. NICHITA, R., CÂRNAȚ, T. *Dreptul la învățătură – pilonul progresului și reformării învățământului.*

ASIGURAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI – UN DEZIDERAT PENTRU INCLUZIUNEA SOCIALĂ A ACESTORA

Gheorghe BOSÎI
CZU: 342.7:316.344.6 gheorghe.bosii@gmail.com

Ultimii 20 de ani au marcat o schimbare radicală în ceea ce privește domeniul dizabilității, precum și abordarea față de persoanele cu dizabilități. Acest fapt se datorează impulsului crescând din partea persoanelor cu dizabilități de a li se recunoaște capacitatea juridică, de a trăi în demnitate și de a beneficia de drepturile recunoscute ale omului în mod egal cu ceilalți membri ai societății. Schimbările care au intervenit au fost determinate și de dorința persoanelor cu dizabilități de a-și dezvolta propria personalitate, pornind de la potențialul care-l dețin, devenind astfel deținători de drepturi. Societatea și puterea publică în acest proces are rolul de a construi un mediu favorabil pentru promovarea și exercitarea acestor drepturi.

Peste un miliard de persoane din lume trăiesc cu o formă de dizabilitate, dintre care aproape 200 mil. se confruntă cu mari dificultăți în funcționare [1 p, XII]. În cele mai multe cazuri marea majoritate a persoanelor cu dizabilități se confruntă cu mari dificultăți în ceea ce privește supraviețuirea, ca să nu mai vorbim de posibilitatea de a-și asigura o educație adecvată, sau posibilitatea angajării la un post de muncă bine plătit care să le asigure și o împlinire personală. Autoritățile publice au datoria morală de a asigura accesul egal a persoanelor cu dizabilități la sistemul medical, cel de reabilitare, educațional, precum și la posturi de muncă bine plătite și sigure, astfel încât să fie asigurată o incluziune socială echitabilă a acestei pături sociale.

La nivel mondial, la 13 decembrie 2006 a fost adoptată Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, tratat ratificat de către Republica Moldova prin Legea nr. 166 din 09 iulie 2010 [2]. Convenția stipulează ce măsuri trebuie să ia guvernele pentru protejarea şi promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Aceasta nu stabilește alte drepturi decât cele prevăzute de majoritatea tratatelor internaționale

privind drepturile omului, însă stabilește faptul că persoanele cu dizabilități pot beneficia, la fel ca toate celelalte persoane, de toate drepturile fundamentale ale omului. Conform art. 1 din Convenție, scopul tratatului este de a promova, proteja și de a asigura exercitarea deplină și egală de către toate persoanele cu dizabilități a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și de a promova respectarea demnității inerente a acestora.

Până la adoptarea Convenției, ONU a adoptat un șir de documente care vizau promovarea și protejarea persoanelor cu dizabilități, și anume:

1. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului (1948);
2. Pactul Internaţonal cu privire la Drepturile Civile şi Politice (1966);
3. Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Economice, Sociale şi Culturale (1966);
4. Declaraţia privind Drepturile Persoanelor cu Retard Mintal (1971);
5. Declaraţia privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi (1975);
6. Declaraţia privind drepturile persoanelor cu deficienţe de auz şi de vedere 1979);
7. Convenţia privind Drepturile Copilului (1989);
8. Regulile Standard privind Egalizarea Şanselor pentru Persoanele cu Dizabilităţi (1983) [3, p. 4].

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a reafirmat noua abordare a dizabilității, care este bazată pe modelul social. Astfel, dacă, potrivit abordărilor anterioare care se concentrau exclusiv pe maladiile persoanelor (modelul medical), dizabilitatea era considerată o boală (maladie), o stare patologică a unei persoane, care, de fapt, și constituia rădăcina tuturor problemelor cu care se confrunta persoana dată, atunci paradigma nouă afirmă că dizabilitatea este o situație care rezultă din interacțiunea unei persoane cu anumite deficiențe și cu bariere ce țin de atitudine sau de mediul înconjurător (modelul social). Anume acestea din urmă împiedică participarea deplină a persoanelor cu dizabilități la viața socială în condiții egale cu alți cetățeni [4, p. 7-8]. Abordarea nouă a dizabilității este în conformitate cu principiul

incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilității. Așadar, incluziunea socială presupune modificarea atitudinii societății, precum și a mediului existent la necesitățile persoanelor cu dizabilități, astfel încât acestea să poată beneficia pe deplin de drepturile existente, spre deosebire de integrare, care presupune doar acceptarea persoanelor cu dizabilități.

Unele din drepturile existente, necesare incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, în același timp percepute și ca mecanisme legale de asigurare a acestora, sunt următoarele:

a. **Interzicerea discriminării**. În acest sens, guvernanții trebuie să adopte legi și mecanisme care ar asigura egalitatea persoanelor cu dizabilități și ar pune capăt discriminării indirecte sau indirecte. Potrivit reglementărilor existente atât autoritățile publice, cât și orice persoană fizică sau juridică nu pot discrimina persoanele cu dizabilități. Discriminarea poate fi directă, când, spre exemplu, persoanele cu dizabilități li se refuză accesul la studii sau la o funcție din cauza dizabilității. De asemenea, există discriminare indirectă, când spre exemplu nu există căi de acces pentru o persoană utilizatoare de fotoliu rulant sau nu există un post de muncă acomodat rezonabil după necesitățile unei persoane cu dizabilități. Pentru a evita discriminarea indirectă, legile trebuie să asigure existența „adaptărilor rezonabile" pentru nevoile persoanelor cu dizabilități. De exemplu, un angajator trebuie să aibă în vedere nevoile angajaților cu probleme de vedere şi să le ofere o tastatură Braille sau un ecran de computer adaptat pentru a le permite să lucreze [5 p. 1].

b. **Asigurarea de drepturi egale prin lege**. Acest fapt presupune existența capacității juridice pentru toate persoanele, inclusiv pentru cele cu dizabilitate intelectuală sau mintală. Acest drept le conferă dreptul persoanelor cu dizabilități de a decide independent gestionarea propriilor situații, fără a fi afectate în ceea ce privește luarea unor decizii. Din anul 2017 a fost abrogată instituția lipsirii de capacitate de exercițiu, fiind introdusă instituția asistenței în luarea deciziilor.

c. **Accesul la justiție.** Guvernele trebuie să ia măsuri pentru eliminarea tuturor barierelor atât fizice, cât și de atitudine, astfel încât persoanele cu dizabilități să poată participa efectiv în procesul înfăpturii justiției, atât ca parte a unui proces, cât și în calitate de martor, expert, specialist, etc.

d. **Viaţa independentă.** Aceasta înseamnă că persoanele cu dizabilități ar trebui să aibă posibilitatea de a avea o locuinţă proprie, la fel ca orice persoană, şi acces egal la toate serviciile – de la transport, la informare şi comunicare, precum şi la facilităţi şi servicii publice, fără a întîmpina oarecare bariere.

e. **Dreptul la muncă şi încadrarea în muncă**. Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități se recunoaște în condiții de egalitate cu ceilalți, aceasta incluzând dreptul de a câștiga bani prin munca pe care persoana cu dizabilități o alege liber, în condiţiile în care piaţa forţei de muncă şi mediul de lucru sunt deschise şi accesibile persoanelor cu dizabilități.

f. **Educația.** Dreptul persoanelor cu dizabilități la educație impune necesitatea asigurării de către stat a unui sistem de învăţământ incluziv, la toate nivelele de instruire continuă. Este de obligația autorităților publice să asigure un mediu educațional incluziv, atât la nivel de accesibilitate fizică în instituțiile educaționale: grădinițe, școli, instituții profesionale și de învățământ superior, instituții extrașcolare. De asemenea, se cere adaptarea programelor de învățământ la necesitățile copiilor cu dizabilități, precum și asistența informațională sau de altă natură pentru a permite incluziunea educațională. În acest sens, vom face referire la situația copiilor cu deficiențe de auz, care sunt obligați să treacă obligatoriu la proba de bacalaureat limba străină, în timp ce această disciplină se predă în școlile pentru copii cu deficiențe de auz doar până în clasa a opta.

În concluzie, vom menționa că ține de obligația autorităților publice de a adopta un cadru normativ care să asigure incluziunea socială deplină a persoanelor cu dizabilități, astfel încât acestora să le fie respectată demnitatea personală și să fie percepute ca adevărați deținători de drepturi, capabili de a trăi independent în comunitate, de a avea un mediu accesibil, a avea acces la un sistem educațional incluziv și adaptat necesităților personale, de a concura pentru un post de muncă adaptat la necesitățile sale și bine plătit.

Referințe:

1. *Raport Mondial privind dizabilitatea, World Health Organisation.* București 2012. [Accesat 01.09.2020], Disponibil: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44575/9789730135978_rum.pdf;jsessionid=A8F625274884E14F3B8F1E839E0F5CB9?sequence=20

2. *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități* [Accesat 01.09.2020] Disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro
3. Drepturile persoanelor cu dizabilități. Oficiul Avocatului poporului. 2015 [Accesat 01.09.2020] Disponibil: http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/952_brosura-pliant_pers_cu_dizabilitati_tipar.pdf
4. *Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități Ghid pentru administrația publică locală*. Chișinău 2013. 72. p Accesat [01.09.2020] Disponibil: https://www.soros.md/files/publications/documents/Anexa%201%20Conventia%20ONU%20%20ghid%20pentru%20APL.pdf
5. *Principalele drepturi ale persoanelor cu dizabilități. Introducere.* European Union Agency for Fundamental Rights(FRA) Accesat [01/09/2020] Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1741disability_key%20rights_factsheet_RO.pdf

PROTECȚIA SOCIALĂ A TINERILOR

Tatiana IGNATIUC
CZU: 342.7:364.6-053.6 *Tatiana.ignatiuc@mail.ru*

Asigurarea accesului la informare pentru tineri trebuie să fie promovată ca fiind una dintre precondiţiile şi caracteristicile de bază ale vieţii tinerilor. Acest obiectiv va contribui la crearea serviciilor pentru tineri în regiunile unde ele nu există şi va îmbunătăţi calitatea serviciilor create prin dotarea cu echipament adecvat, iar persoanele angajate în servicii de informare vor beneficia de stagii şi instruiri. Crearea serviciilor de informare constituie o necesitate stringentă, contribuind la consolidarea comunicării dintre tineri şi oferind posibilităţi variate de informare. Conectarea la Internet a instituţiilor de tineret şi instruirea populaţiei tinere în domeniul cunoaşterii computerului trebuie să fie organizate şi accesibile la nivelul tuturor localităţilor.

Pentru asigurarea accesului tinerilor la informare sunt necesare:

- *asigurarea accesibilităţii tuturor la educaţie, fără discriminare în plan teritorial, în funcţie de statut social;*
- *susţinerea organizaţiilor care desfăşoară activităţi de educaţie nonformală;*
- *asigurarea accesului la informare prin diverse surse Internet, mass-media şi reţele sociale* [1].

În ceea ce priveşte sănătatea tinerilor din punct de vedere *social,* putem menţiona că consolidarea şi eficientizarea prestării acestor servicii se poate realiza prin crearea unui parteneriat viabil între autorităţile publice locale şi sectorul nonguvernamental. În acest sens, se pot obţine fonduri internaţionale pentru crearea şi diversificarea serviciilor de sănătate şi protecţie socială pentru tineri atât de către organizaţiile nonguvernamentale, cât şi de către autorităţile locale. Această practică există deja în unele localităţi ale RM, însă sunt necesare acţiuni de asigurare a durabilităţii acestor iniţiative şi de extindere a acoperirii cu servicii prin:

- *dezvoltarea serviciilor de sănătate pentru tineret;*
- *crearea şi dezvoltarea serviciilor pentru tinerii dezavantajaţi;*
- *îmbunătăţirea sistemului de protecţie socială a familiilor tinere;*

- *asigurarea calităţii serviciilor sociale şi de sănătate acordate tinerilor.*

Insuficienţa implicării tinerilor în viaţa culturală şi lipsa posibilităţilor de petrecere a timpului liber nu este percepută ca o problemă majoră şi este trecută cu vederea adesea atât de către tineri, cât şi de către guvernanţi. De aceea sunt necesare acţiuni de sensibilizare privind necesitatea creării posibilităţilor de implicare în viaţa culturală a tinerilor, în special pentru tinerii din zonele rurale [2].

Toate oraşele mici şi localităţile rurale au nevoie de revigorare culturală şi de activizarea tinerilor. Nu există o infrastructură culturală şi sportivă dezvoltată în acest sens. Majoritatea stadioanelor necesită amenajare. Căminele culturale sunt şi ele în stadiu de reabilitare, iar în unele localităţi – au fost distruse complet.

Activităţile sportive au un rol diminuat şi au tendinţă să iasă din prioritătile tinerilor, în acest sens trebuie de efectuat o educaţie corectă privind necesitatea antrenării sănătăţii prin intermediul activităţilor sportive şi de creat posibilităţi pentru a practica diferite genuri de sport. Pentru o participare mai largă a tinerilor la viaţa culturală, sunt necesare următoarele măsuri:

- *crearea unor posibilităţi reale şi sensibilizarea tinerilor privind importanţa frecventării teatrelor, muzeelor, expoziţiilor şi cinematografelor pentru îmbogăţirea potenţialului individual şi ridicarea nivelului cultural;*
- *reabilitarea infrastructurii culturale şi sportive la nivel de comunitate;*
- *încurajarea organizării activităţilor culturale şi sportive pentru tineri.*

Formele de participare a tinerilor din RM la luarea deciziilor sunt diverse. Tinerii participă asociindu-se în consilii locale de tineret, asociaţii/organizaţii nonguvernamentale, grupuri de iniţiativă etc. Pentru încurajarea participării tinerilor la viaţa politică şi civică, sunt necesare acţiuni privind:

- *implicarea tinerilor în procesul de luare a deciziilor la nivel local, raional şi naţional;*
- *promovarea spiritului participativ şi stimularea iniţiativelor tinerilor în viaţa publică şi politică a ţării;*

- *sporirea nivelului de cultură civică şi politică în rândurile tineretului din RM;*
- *acumularea de cunoştinţe şi experienţe practice privind implicarea tinerilor în viaţa politică a RM prin participare la diverse activităţi cu caracter politic organizate de către instituţiile publice şi organizaţiile politice;*
- *combaterea stereotipurilor care le au tinerii cu privire la persoanele de decizie;*
- *sporirea nivelului de conştientizare a noţiunilor de cetăţenie democratică şi participare a tinerilor* [3].

Potrivit sondajelor efectuate de către organizaţiile nonguvernamentale, tinerii se arată sceptici în ceea ce priveşte viitorul lor, în sens larg, în RM, fiind nemulţumiţi de posibilităţile de realizare profesională pe care le oferă piaţa muncii, dar şi de libertatea de exprimare – drept fundamental al fiecărui cetăţean. Pentru sporirea credibilităţii tinerilor în viitor, ar fi bine venit să se efectueze următoarele acţiuni:

- *elaborarea politicilor de tineret care ar încuraja tinerii să participe la procesul decizional la nivel local, raional şi naţional;*
- *dezvoltarea de programe naţionale de instruire şi capacitate a tinerilor în obţinerea unui loc de muncă, crearea de afaceri în mediul urban;*
- *dezvoltarea centrelor de resurse pentru tineri, pentru creşterea gradului de informare a acestora cu privire la posibilităţile de implicare economică, politică şi civică, creşterea educaţională şi profesională;*
- *elaborarea unor programe de acordare a creditelor preferenţiale pentru achiziţionarea locuinţelor pentru familiile tinere;*
- *educarea noilor generaţii în spiritul civic şi al responsabilităţii sociale prin elaborarea unor proiecte naţionale care ar stimula şi spori creşterea conştientizării rolului de cetăţean al tinerilor în dezvoltarea propriei comunităţi* [4].

Problemele actuale ale tinerilor, protecţiei drepturilor şi intereselor sale legitime, constituie obiectul reglementării atât a normelor de drept internaţional, cât şi a legislaţiei naţionale a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Strategia Naţională de Tineret pe anii 2014-2020.
2. CRAIOVAN, I. *Metodologia juridică.* Bucureşti: Universul juridic, 2005. 107 p.

3. Hotărârea Guvernului nr.1213 din 27.12.2010 privind aprobarea unor măsuri de susţinere a activităţilor pentru tineret.
4. NIJHOLF, M. *Youth Rights*. Netherlands, 1995. 1000 p.
5. CALHOUN, C. ş.a. *Sociology.* United States of America: MC Graw/Hill, Inc.1994. 651 p.
6. UNITED NATIONS/GENERAL ASSEMBLY. A/RES/60/251 Human Rights Council. http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/-A.RES.60.251 En.pdf (accesat la 15.08.2020).

UNELE ASPECTE PRIVIND LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ ȘI DREPTUL LA VACCINARE PROFILACTICĂ SISTEMICĂ

Alina IORDACHESCU
CZU: 342.731:615.371 alina_iordachescu@mail.ru

Vaccinarea este considerată a fi una dintre cele mai mari realizări ale sănătății publice din secolul XX, ceea ce a contribuit la prevenția unor boli care secole la rând au secerat mii de vieți.

Implementarea vaccinurilor a dus la salvarea a milioane de vieți de copii pe tot globul [1, p. 708]. Cu toate acestea, în secolul XXI, practicile pediatrice din lumea occidentală au asistat la tendință a refuzului vaccinării [2, p. 15]. Pediatrii, experții în boli infecțioase și profesioniștii din sănătatea publică încearcă să explice de ce „cea mai mare realizare a sănătății publice” a devenit o procedură medicală care sperie părinții de pe tot globul. Mulți părinți caută o modalitate legală de a evita vaccinarea copiilor. Sistemele legale ale unor țări prevăd scutiri legale de vaccinare. Unul dintre cele mai uzuale motive de exceptare sunt motivele medicale, urmate de motivele religioase, sociale și filozofice (credință personală, obiecție de conștiință) [3].

În acest articol, vom încerca să analizăm în ce măsură credințele religioase influențează deciziile de vaccinare. La fel, dacă există diferențe de atitudine promovate de bisericile diferitelor culte privind vaccinarea, și care sunt temeiurile legale la care se apelează pentru motivele de nevaccinare.

O serie de evenimente între anii 2008 și 2020 au declanșat o dezbatere la nivel mondial cu privire la vaccinare [4] și scutirea legală de vaccinare, și consecințele sale posibile, cum ar fi distanțarea socială, excluderea de la școală în timpul unui focar de boală, absența de la muncă etc. [5].

Cu toate acestea, s-a dovedit că credințele religioase influențează deciziile părinților privind vaccinarea copiilor lor, iar obiecțiile religioase sunt adesea folosite de părinți ca scuză pentru a evita vaccinarea, inclusiv a lor înșisi.

Pentru a clarifica părerea ortodoxă, care este majoritară în Republica Moldova, asupra procesului de vaccinare, am ales exemplul FR, o țară

în care religia ortodoxă este religia promovată de Kremlin și în care perspectiva istorică joacă un rol special în viața publică, socială și culturală. Biserica Ortodoxă rusă recunoaște absolut că vaccinarea este principalul mod de a realiza progresul. Cu toate acestea, potrivit statisticilor oficiale din FR, anual 3-5% din populație refuză să fie vaccinate.

Refuzul vaccinării și cauzele sale nu pot fi clare fără să se cunoască istoricul lobby-ului antivaccinare din această țară. Istoria începe în 1988 cu articolul „Ei bine, te vei gândi, că este doar o înțepătură?"[5]. Toate acestea au determinat Biserica Rusă să emită oficial un aviz despre subiectul vaccinării. În septembrie 2008, Sinodul a organizat o masă rotundă „Prevenirea vaccinului, a problemelor pediatrice și modalități de luare a deciziei" [5]. Documentul final al Sinodului prevede că: „Vaccinarea este un instrument puternic de prevenire a bolilor infecțioase, dintre care unele extrem de periculoase. În unele cazuri, inoculările de vaccin provoacă într-adevăr complicații care sunt cel mai adesea legate de încălcarea regulilor de vaccinare, cum ar fi utilizarea acesteia la copiii slăbiți sau la persoanele cu o imunitate scăzută". Biserica Ortodoxă Rusă a condamnat promovarea anti-vaccinare și a interzis distribuirea literaturii antivaccinare și a materialelor audio-video în mănăstirile și bisericile sale [6].

Poziția medicilor și filozofilor ortodocși a fost reflectată în declarația vei și în declarația Departamentului de Caritatea Bisericii și serviciului social al Patriarhiei Moscovei și Ministerului Sănătății și Dezvoltării Sociale din Federația Rusă [7]. Aceste documente afirmă Consiliului Public al Bisericii despre Etica Biomedicală a Patriarhiei Mosco, fără echivoc, că vaccinarea este o măsură modernă necesară de prevenire al bolilor infecțioase, a cărei refuz poate duce la consecințe grave.

Refuzul vaccinării pe motive de libertate de credință și libertate de conștiință în rândul părinților populației pediatrice este în curs de dezvoltare la nivel mondial, indiferent de mediul religios sau politic sau de locația geografică. În multe țări, sistemele juridice recomandă cum să se reacționeze la refuzul vaccinării [8]. De exemplu, în Croația vaccinarea este obligatorie, legea este clară, dar practicarea vaccinării și hotărârile judecătorești nu sunt standardizate.

Însă, numărul refuzurilor de vaccinare bazate pe scutirea religioasă (libertatea de religie) este în creștere în întreaga lume. Chiar dacă sunt cunoscute toate beneficiile și avantajele vaccinării, populația își pierde încrederea în statele promotoare a acesteia. Nefiind un motiv legal libertatea de conștiință de a refuza vaccinarea, chiar dacă este un drept recunoscut în Convențiile internaționale, doritorii invocă *Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului şi a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Convenția privind drepturile omului și biomedicina)* [9], care în articolul 2 prevede expres „Interesul și binele ființei umane trebuie să primeze asupra interesului unic al societății sau al științei”. De aici rezultă că, nu poate fi invocat binele public pentru a prejudicia o persoană. De asemenea, art. 5 al aceleiași Convenții stipulează „o intervenție în domeniul sănătății nu se poate efectua decât după ce persoana vizată și-a dat consimțământul liber și în cunoștință de cauză”.

În urma celor expuse, este necesar să menționăm că religia nu este în contradicție cu vaccinarea și sănătatea publică. Marea majoritate a religiilor lasă la latitudinea părinților să stabilească individual, dacă vaccinarea copiilor lor este utilă. Datoria statelor este să conlucreze cu populația și să ofere surse indubitabile despre eficiența acestora, or atât timp cât vor prevala sutele de studii și interviuri despre producătorul și conținutul nesigur al acestora, atât timp va exista o opunere la acest proces.

Referințe:

1. DELANY, I, RAPPUOLI, R, DE GREGORIO E. Vaccines for the 21st century. EMBO Mol Med. 2014;6:708–20., Disponibil online: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24803000/, accesat: 30.08.2020.
2. KAHN, P.A. Bioethics, Religion, and Public Policy: Intersections, Interactions, and Solutions. In: J. *Relig Health,* 2016;55:1546–60. doi: 10.1007/s10943-015-0144-0. Disponibil online: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5141457/, accesat: 30.08.2020.
3. The Network for Public Health Law. Exemptions for School Immunization Requirements. Western Region Resource Table. As of June 13, 2017. Disponibil online: https://www.networkforphl.org/resources/table-exemptions-from-school-immunization-requirements/, accesat: 30.08.2020.

4. GAUDINO, J.A., ROBISON, S. Risk factors associated with parents claiming personal-belief exemptions to school immunization requirements: community and other influences on more skeptical parents in Oregon, 2006. Disponibil online: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22178105/, accesat: 30.08.2020.
5. BAKER-WHITE, Andy. 2015 School Vaccination Legislative Review. Posted on October, 2016. Disponibil online: https://www.ncbi.nlm.-nih.gov/pmc/articles/PMC5141457/ , accesat: 30.08.2020.
6. Fight against inoculations: position of Church/ the"Church announcer" (no. 23, 2009). Disponibil online, sursa: http://www.patriarchia.ru/db/-text/952723.html. accesat: 30.08.2020.
7. Joint statement of Advice and Society of the Orthodoxdoctors of Russia about the problems of vaccination in Russia. Disponibil online, sursa: http://www.patriarchia.ru/db/text/964218.html accesat: 30.08.2020
8. The Decision of Constitutional Court of Croatia from January. 30 2014. Disponibil online, sursa: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/-2014_02_22_417.html. accesat: 30.08.2020.
9. Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului şi a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Convenția privind drepturile omului și biomedicina), Oviedo, 1997, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1255 din 19.07.2002, Publicat: 01-08-2002 în *Monitorul Oficial*, nr. 110-112, art. 876, Disponibil online https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=58848&lang=ro.

ANALIZA CONCEPTULUI DE „INTERES PUBLIC’’ PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI DIN R.MOLDOVA

Nicolae PASCARU
CZU: [342:340.134](478) pascarunicolae95@gmail.com

În condițiile situației actuale, marcată de criza provocată de virusul COVID-19 la nivel mondial, când anumite drepturi ale omului au fost limitate și uneori chiar și încălcate, la nivelul tuturor statelor în care a fost instaurată starea de urgență, o cercetare consacrată conceptului de „interes public”, prin prisma legislației din RM, comparativ cu cea din România, reprezintă un subiect actual. Importanța înțelegerii corecte a noțiunii/conceptului de interes public, rezidă în faptul că anume interesul public servește drept unul dintre principalele argumente/justificări pentru emiterea unor decizii de către unele autorități publice menite să influențeze în unele cazuri întreaga societate.

Scopul acestui articol este de a identifica cadrul legal în care este utilizat conceptul de „interes public’’, și în ce context legiuitorul din RM și România operează cu noțiunea de interes public.

Ca punct de pornire pentru analiza conceptului de interes public în legislația națională, adică din RM, servesc prevederile legii supreme din RM, și anume, Constituția RM [1], unde sintagma de interes public o identificăm în două articole constituționale în art.34 alin. (1) și art. 127 alin. (4).

Potrivit art. 34 alin. (1) din Constituție, persoanei îi este garantat dreptul de a avea acces la orice informaţie de *interes public.* În redacția textului constituțional sintagma de interes public este redată general, iar acest fapt poate permite diverse interpretări, în unele cazuri, chiar și abuzuri. Pentru a evita asemenea situații, prevederile articolului constituțional prenotat, trebuie analizate prin prisma Legii privind accesul la informație nr. 982-XIV din 11.05.2000 (în vigoare 28.07.2000) [2], (*în continuare* – Legea nr.982/2000). Astfel, potrivit prevederilor Legii nr.982/2000, în partea ce ține de definirea expresă ce reprezintă o informație de interes public, și ce categorie de informație poate fi atribuită la categoria de *informație de interes public,* putem

menționa faptul că în legislația națională, legiuitorul nu definește expres care informație poate fi catalogată drept informație de interes public.

De asemenea, în Legea nr.982/2000, legiuitorul nu operează cu noțiunea de *informații de interes public,* ci cu cea de informație oficială. În acest sens, potrivit Legii nr.982/2000, prin informaţii oficiale se subînţeleg informaţii aflate în posesia şi la dispoziţia furnizorilor de informaţii, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate şi/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziţia lor în condiţiile legii de către alţi subiecţi de drept. Totodată, furnizorul de informaţii [3], în conformitate cu competenţele care îi revin, este obligat să asigure informarea activă, corectă şi la timp a cetăţenilor asupra chestiunilor de interes public.

Dacă legiuitorul nu definește expres în textul legii ce reprezintă o informație de interes public, atunci în literatura de specialitate, unii autori definesc informaţiile de interes public ca fiind: *„orice date sursa cărora sunt instituţiile publice. La ele se referă: instituţii ale administraţiei de stat, naţionale, locale, instituţii cu vocaţie naţională, autorităţile naţionale ş.a. sau chiar instituţii de drept privat, dacă acestea folosesc în activitatea lor resurse publice (bugete, proiecte, personal, resurse materiale ş.a.). Caracterul public al informaţiilor de interes public evidenţiază faptul că aceste informaţii trebuie să fie accesibile opiniei publice*" [4].

De asemenea, cu titlu de drept comparat, putem menționa că în România de exemplu, legiuitorul definește în textul legii expres că prin informație de interes public se înțelege orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației [5].

Reieșind din cele prenotate, rezultă că interesul public în cazul accesului la informație de interes public se referă la dreptul oricărei persoane de a fi informată prompt, corect și clar asupra măsurilor preconizate și mai ales asupra măsurilor luate de autorităţile publice, la accesul liber la sursele de informare publică, posibilitatea persoanei de a recepționa direct și în bune condiţii emisiunile radiofonice și televizate, obligaţia autorităţilor publice de a crea condiţiile materiale

și juridice necesare pentru difuzarea liberă și amplă a informaţiei de orice natură [6].

Cu referire la art. 127 alin. (4) din Constituție, putem menționa faptul că sintagma de interes public este coroborată cu bunurile din domeniul public al statului. Interesul public în acest caz fiind înțeles ca interesul întregii comunităţi în legătură cu anumite bunuri. Astfel, dacă bunurile, prin natura lor, servesc utilităţii sau interesului public, ele vor alcătui obiectul dreptului de proprietate publică, pentru care legiuitorul a instituit un regim juridic diferit de cel al dreptului de proprietate privată. Prin bunuri de utilitate sau interes public se înţeleg acele bunuri care, prin natura lor, sunt destinate a fi folosite de membrii societăţii [7].

Aferent prevederilor constituționale prenotate, sintagma de interes public o putem identifica într-o multitudine de legi organice (legi speciale, Coduri), în unele din legi interesul public, fiind chiar definit.

În acest sens, potrivit art. 2 din Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010 [8] (*în continuare* – Legea nr. 64/2010), interesul public, este definit de legiuitor ca: *„interes al societăţii (şi nu simpla curiozitate a indivizilor) faţă de evenimentele ce ţin de exercitarea puterii publice într-un stat democratic sau faţă de alte probleme care, în mod normal, trezesc interesul societăţii sau al unei părţi a ei”*. De asemenea, potrivit art. 4 și art. 6 din Legea nr. 64/2010, orice persoană are libertatea de a primi informaţii de interes public prin intermediul mass-mediei, iar mass-media, la rândul său, are sarcina de a informa publicul asupra problemelor de interes public şi de a efectua, în conformitate cu responsabilităţile sale, investigaţii jurnalistice în probleme de interes public. Totodată, pentru identificarea problemelor/chestiunilor de interes public, așa cum a reținut și Curtea Constituțională în una dintre deciziile sale [9], dar și Curtea Europeană a Drepturilor Omului în mai multe decizi [10], definirea a ceea ce poate constitui un subiect de interes public va depinde de circumstanțele fiecărui caz, or, interesul public se referă la chestiuni care afectează publicul într-o asemenea măsură, încât acesta să manifeste un interes în mod legitim, care îi atrage atenția sau care îl privește într-o măsură semnificativă, în special pentru că afectează bunăstarea cetățenilor sau

viața comunității. Acesta este și cazul chestiunilor apte să dea naștere unor controverse considerabile, care privesc o problemă socială importantă sau care implică o problemă cu privire la care publicul ar avea un interes să fie informat.

O altă definiție identificată în prevederile legale naționale a interesului public o putem regăsi în art. 18 din Codul administrativ [11].

Astfel, în sensul Codului administrativ, legiuitorul prevede că interesul public vizează ordinea de drept, democraţia, garantarea drepturilor şi a libertăţilor persoanelor, precum şi obligaţiile acestora, satisfacerea necesităţilor sociale, realizarea competenţelor autorităţilor publice, funcţionarea lor legală şi în bune condiţii. Din cele relatate, putem deduce că interesul public se alfă într-o legătură indisolubilă cu prevederile Constituționale privind ordinea de drept, democrația etc. Totodată, în sensul prevederilor din Codul administrativ, rezultă că anume interesul public reprezintă expresia unei nevoi sociale ce vizează întreaga comunitate, iar autoritatea publică, în sensul Codului administrativ, trebuie să acționeze în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public, or, interesul public, așa cum putem deduce din Codul administrativ, implică garantarea și respectarea de către autoritățile publice a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor, garantate prin Constituție și tratatele internaționale la care R. Moldova este parte.

Astfel, așa cum menționează unii autori în literatura de specialitate, interesul public poate face și obiectul unui act normativ prin care se împuternicește prin lege ca o anumită autoritatea publică să soluționeze o anumită problemă de interes personal sau public sau să înainteze diferite propuneri pentru realizarea unor acţiuni de interes public [12].

O altă lege în conținutul căreia identificăm sintagma de interes public este Legea cu privire la rechiziţiile de bunuri şi prestările de servicii în interes public nr. 1384-XV din 11.10.2002 (În continuare – Legea nr. 1384/2002) [13].

În sensul legii prenotate, interesul public este coroborat cu rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interesul public. Totodată, rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în condițiile Legii nr.1384/2002, reprezintă niște măsuri excepţionale, prin care în condiţiile legii autorităţile administraţiei publice împuternicite prin

lege, obligă instituţiile publice, agenţii economici, precum şi cetăţenii la cedarea temporară a unor bunuri mobile sau imobile, precum și obligă anumite categorii de cetăţeni pentru îndeplinirea unor lucrări sau desfăşurarea unor activităţi în interes public şi de apărare a ţării.

Astfel, în sensul Legii nr.1384/2002, interesul public în situații excepționale, reprezintă unul dintre temeiurile de bază pentru rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în sensul legii prenotate.

În concluzie, în lumina celor relatate *supra,* putem deduce mai multe concluzii de rigoare asupra conceptului de interes public după cum urmează:

1. Cadrul legal al RM conține reglementările în care identificăm sintagma de „interes public”, în unele dintre reglementări legiuitorul chiar și definește expres ce reprezintă interesul public.

2. Totodată, în pofida reglementărilor prenotate, cadrul legal național încă conține destul de multe incertitudini în partea ce ține de intepretarea uniformă și unanimă a ceea ce reprezintă interes public.

3. Legislația în care identificăm sintagma de interes public se referă mai mult la legislația din domeniul dreptului public, or, interesul public așa cum am putut deduce din prevederile legale analizate, se referă la interesul general al întregii comunități.

4. Aferent conceptului de interes public, legiuitorul operează și cu alte noțiuni care sunt în coroborare cu interesul public, și anume, informație de interes public, sau bunuri folosite în interes public.

5. Legiuitorul din RM spre deosebire le cel din România nu definește expres în textul legii ce reprezintă o informația de interes public, iar acest lucru poate genera anumite interpretări extensive, uneori chiar și abuzive.

6. Interesul public servește unul dintre principalele argumente, atunci când este vorba despre emiterea unor decizii de către unele autorități publice în vederea reglementării anumitor situații de criză sau mai complicate, cum a fost în cazul instaurării stării de urgență provocată de virusul COVID-19.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 (în vigoare 27.08.1994) Republicat: *Monitorul Oficial al R. Moldova,* nr.78 art.140 din 29.03.2016; *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr.1 din 12.08.1994.

2. Legii privind accesul la informație nr. 982-XIV din 11.05.2000 (în vigoare 28.07.2000). *Monitorul Oficial al R. Moldova* nr.88-90 art.664 din 28.07.2000.
3. Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010 (în vigoare 09.10.2010). *Monitorul Oficial* nr.117-118 art.355 din 09.07.2010.
4. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018 (în vigoare 01.04.2019). *Monitorul Oficial al R. Moldova* nr.309-320 art.466 din 17.08.2018.
5. Legea cu privire la rechiziţiile de bunuri şi prestările de servicii în interes public nr. 1384-XV din 11.10.2002 *Monitorul Oficial al R. Moldova* nr.178-181 art.1352 din 27.12.2002.
6. Legea nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public Publicată În: *Monitorul Oficial al României* nr. 663 din 23 octombrie 2001.
7. MOISEEV, O. Valoarea informaţiei publice în contextul dezvoltării existenței și competenței sociale. În: *Studia Universitatis Moldaviae,* Seria Științe sociale, 2018, nr.8 (118).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 1 din 11.01.2000 (Monitorul Oficial nr. 8-9/3 din 20.01.2000) http://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf (accesat la data de 10.06.2020).
9. Hotărârea CC Nr. 29 din 12-12-2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 16 alin. (9) din Legea nr. 180 din 26 iulie 2018 privind declararea voluntară şi stimularea fiscal (accesul la informațiile privind declararea voluntară a bunurilor) (sesizarea nr. 106g/2019).
10. Cauzele CEDO Couderc și Hachette FilipacchiAssociés vs. Franța [MC], 10 noiembrie 2015, §§ 97 și 103, Cauza Roşiianu vs. România, 24 iunie 2014, § 61, Társaság a Szabadságjogokért vs. Ungaria, 14 aprilie 2009, § 36; Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkungund Schaffungeines wirt schaft lichges unden land- und forst wirt schaft lichen Grundbes itzes vs. Austria, 28 noiembrie 2013, § 35; Youth Initiative for HumanRights v. Serbia, 25 iunie 2013, § 20; și Guseva vs. Bulgaria, 17 februarie 2015, § 41.

NOȚIUNEA, NATURA JURIDICĂ ŞI IMPORTANȚA CONTRACTULUI DE FURNIZARE A RESURSELOR ENERGETICE CONSUMATORILOR FINALI

Silvia STICI
CZU: 347.44:620.9 stici.silvia22@gmail.com

Prezentăm o investigație asupra contractului de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali pornind de la importanța și statutul părților implicate în procesul de contractare. Actualitatea temei este condiționată și de revizuirea esențială a cadrului legal primar și secundar aplicabil în domeniul energetic, inclusiv deschiderea piețelor energiei electrice și a gazelor naturale, și necesitatea instituirii unui cadru legal adecvat pentru protecția consumatorilor cărora le sunt furnizate resurse energetice.

Piața integrată a energiei din Republica Moldova trebuie să reprezinte un instrument orientat spre garantarea unor prețuri abordabile ale energiei și siguranța alimentării cu energie electrică, gaze naturale, energie termică și alte tipuri de energie. Existența unor prețuri competitive este esențială pentru creșterea și pentru bunăstarea consumatorilor din Republica Moldova și, prin urmare, prețurile competitive trebuie să se afle în centrul politicii energetice a statului. Organizarea actuală a pieței energiei electrice și gaze naturale se bazează pe normele celui de „al treilea pachet privind energia”, adoptat în 2009.

„Pachetul privind energia” are drept scop de a genera progrese tangibile pentru consumatori și dreptul lor de beneficia de o gamă mai largă de opțiuni. Creșterea concurenței, în special pe piețele angro, urmează să contribuie la ținerea sub control a prețurilor cu ridicata. Noile drepturi ale consumatorilor introduse de cel de-al treilea pachet privind energia au drept obiectiv îmbunătățirea în mod clar a poziției consumatorilor pe piețele energetice.

Deschiderea completă a piețelor de energie electrică și gaze naturale trebuie să garanteze consumatorilor finali dreptul de a-și alege furnizorul și să contracteze direct cu acesta, fără intermedierea operatorului rețelelor de distribuție. Această deschidere generează apariția noilor

subiecți în domeniile invocate și se impune separarea exactă a funcțiilor subiecților participanți direcți sau indirecți în activitatea de furnizare a resurselor energetice.

Contractul de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali implică participarea a două părți, furnizor, pe de o parte, și consumator, pe de altă parte. A se lua în considerare, că „consumator" înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de cadrul legal special, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale, iar „furnizor" înseamnă orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de același cadru legal special, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată.

O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului. Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune. În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

Pentru a stabili dacă o anumită persoană este un furnizor sau un consumator, este important să se analizeze echilibrul de putere dintre părți în ceea ce privește contractul în cauză. Factorii tipici sunt asimetria informațiilor, a cunoștințelor și a expertizei sau a puterii de negociere. Noțiunile de „ furnizor" și de „consumator" sunt concepte funcționale bazate pe rolurile părților în ceea ce privește contractul în cauză. În același timp, noțiunea de „consumator" este obiectivă și reflectă situația de inferioritate în care se află de obicei cealaltă parte la contract decât furnizorul, ceea ce înseamnă că cunoștințele și experiența superioare ale unui anumit consumator nu descalifică această persoană din calitatea de „consumator".

În realitate, piața energiei electrice și piața gazelor naturale nu au mai fost liberalizate, iar consumatorii s-au aflat în imposibilitate de a-

și alege furnizorii. Pentru această perioadă, nu este caracteristică modificarea statutului consumatorilor de resurse energetice, desi cele două directive și legile primare aplicabile în domeniul energiei electrice și gazelor naturale instituiau în calitate de sarcini luarea măsurilor adecvate pentru protejarea consumatorilor finali și pentru a asigura un nivel ridicat al protecției consumatorilor și asigurarea, în special, că există măsurile de siguranță adecvate pentru protecția consumatorilor vulnerabili, inclusiv măsuri adecvate pentru a-i ajuta să evite deconectarea. Nu mai puțin importante erau măsurile adecvate pentru protejarea consumatorilor din zonele îndepărtate care erau racordați la rețeaua de energie electrică sau gaze naturale. Desigur că se impunea și garantarea unui nivel ridicat de protecție a consumatorilor, în special în privința transparenței referitoare la condițiile contractuale generale, la informațiile generale și la mecanismele de soluționare a divergențelor.

Protecţia consumatorilor de energie electrică și gaze naturale trebuie să vizeze şi consecinţele deschiderii pieței de energie electrică și de gaze naturale care va garanta treptat tuturor consumatorilor posibilitatea de a-şi alege furnizorul. Alegerea va demara în funcţie de preţ, de calitatea şi fiabilitatea serviciului, dar şi de caracteristicile de producere ale resurselor furnizate.

Scopul și obiectivele lucrării. Ne-am propus ca finalitate definirea și determinarea naturii juridice civile a contractului de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali. Atingerea scopului menționat presupune realizarea obiectivelor ce țin de constatarea şi evidenţierea particularităţilor activităților de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali, determinarea naturii juridice a contractului studiat, cercetarea teoretico-practică a statutului juridic al consumatorului final de resurse energetice, determinarea mecanismului de protecție juridică a consumatorilor finali.

Metodologia cercetării științifice. Suportul metodologic și teoretico-științific al lucrării rezidă în cercetarea problemei științifice expusă bazată pe studierea materialului normativ-legislativ și practic, și, în măsură existenței pe cel doctrinar – teoretic. Baza științifico-metodologică e realizată prin aplicarea metodelor clasice ale inducției și deducției, pentru stabilirea evolutivă a conceptelor și a analizei, și

sintezei. De asemenea, am utilizat metodele istorică, sistemică, logico-practică.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a tezei. Studiul, cu titlu de noutate, defineşte contractul de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali şi constituie inclusiv o cercetare a statutului juridic al consumatorului final şi al prestatorului de servicii corespunzătoare.

Noutatea ştiinţifică se exprimă prin elucidarea aspectelor noţiunii, rolului şi importanţei contractului de furnizare a resurselor energetice, precum şi a excluderii clauzelor abuzive, prin analiza particularităţilor acestuia, prin constatarea inadvertenţelor şi a lacunelor legislative având ca finalitate interpretări teoretico-practice şi propuneri *de lege ferenda*. Problema ştiinţifică importantă soluţionată este constituirea unei definiţii teoretico-legale a contractului de furnizare a resurselor energetice. Importanţa teoretică rezidă în evidenţierea trăsăturilor caracteristice contractului cercetat prin atribuirea şi fundamentarea regimului juridic de drept privat al acestuia, precum şi stabilirea carenţelor legislative în domeniu. Valoarea aplicativă a lucrării constă în determinarea naturii juridice a contractului de furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali şi identificarea problemelor care pot apărea la încheierea, executarea şi încetarea acestuia.

REGLEMENTĂRI JURIDICE ÎN DOMENIUL ASIGURĂRILOR OBLIGATORII DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ

Aliona CHISARI-RURAK
CZU: 349.3:368.9.06(478) *chisarialiona@yahoo.com*

Având în vedere realitățile cu care ne confruntăm la etapa actuală, în contextul pandemiei Covid-19 ne dăm seama, o dată în plus, despre importanța Dreptului medical și în special, al asigurărilor obligatorii de asistență medicală. Constituția Republicii Moldova proclamă în art. 36 dreptul la ocrotirea sănătății, stabilind în alineatul trei că structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice [1].

Astfel, reglementarea juridică a relațiilor din domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală se realizează în baza mai multor legi organice, urmate de cele ordinare, dar și de un șir de acte subordonate legii. Clasificările clasice în acte normative interne și internaționale, generale și speciale etc., nu sunt suficiente pentru a identifica multitudinea actelor normative din acest domeniu atât de vast.

Din această perspectivă, ne-am propus identificarea multiplelor și diverselor criterii de clasificare a actelor normative din domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

Raportul juridic de asigurare obligatorie de asistență medicală are în calitate de subiecți: asiguratul, persoana asigurată (în unele cazuri, aceste două calități se suprapun), asigurătorul și prestatorul de servicii medicale sau farmaceutice. Astfel, prima categorie de acte normative sunt cele care reglementează statutul subiecților raporturilor de asigurare obligatorie de asistență medicală.

Identificând statutul subiecților, evident că interesează cum interacționează aceștia în vederea realizării drepturilor în domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală. În acest context, evidențiem acte normative care reglementează raporturile juridice dintre asigurat, persoana asigurată și asigurător. Conform prevederilor art. 4, aliniatele

doi și trei din Legea asigurării obligatorii de asistență medicală, asiguratul este persoana fizică obligată prin lege să-și asigure riscul propriu de a se îmbolnăvi sau persoana juridică obligată prin lege să asigure riscul de îmbolnăvire al altor categorii de persoane a căror asigurare este de competența sa, cu excepția persoanelor angajate. Totodată, calitatea de asigurat pentru persoanele angajate (salariaţi), începând cu 1 ianuarie 2021, o va avea însăși persoana angajată, inclusiv persoana fizică, alta decât cea angajată prin contract individual de muncă. Pentru un șir de persoane indicate în alineatul patru al aceluiași articol calitatea de asigurat o are Guvernul [2]. În cazul persoanelor neîncadrate în câmpul muncii, care nu sunt asigurate de Guvern și a liber profesioniștilor calitatea de asigurat coincide cu cea de persoană asigurată. Asigurător în aceste relații apare Compania Naţională de Asigurări în Medicină şi agenţiile ei teritoriale (ramurale).

O altă categorie de acte normative sunt cele care reglementează raporturile juridice între asigurător și prestatorul public sau privat de servicii medicale sau farmaceutice. Între asigurător și prestatorul de servicii medicale se încheie un contract de acordare a asistenței medicale (de prestare a serviciilor medicale) în cadrul asigurării obligatorii de asistenţă medicală conform căruia prestatorul de servicii medicale se obligă să acorde persoanelor asigurate asistenţă medicală calificată, în volumul și termenele prevăzute în Programul unic, iar asigurătorul se obligă să achite costul asistenței medicale acordate. Între asigurător şi prestatorul de servicii farmaceutice se încheie un contract de eliberare a medicamentelor compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistenţă medicală, conform căruia prestatorul se obligă să elibereze persoanelor înregistrate la medicul de familie medicamente compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistenţă medicală, iar asigurătorul se obligă să achite cheltuielile suportate de prestator pentru eliberarea acestor medicamente. Tot în cadrul acestei clasificări se identifică separat și actele normative care reglementează relațiile sociale între persoana asigurată și prestatorul de servicii medicale sau farmaceutice. În calitate de prestatori se identifică cei care au încheiat contract de acordare a asistenței medicale (de prestare a serviciilor medicale) cu Compania Naţională de Asigurări în Medicină sau cu agenţiile ei teritoriale (ramurale) sau un contract privind eliberarea

medicamentelor compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală.

Din multiplele categorii de subiecți care participă în procesul de realizare a drepturilor în domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, dar și din importanța cazului asigurat în cadrul acestor raporturi, rezultă o altă clasificare a actelor normative – acte ce reglementează raporturile juridice care apar până la/ sau după survenirea cazului asigurat. În acest sens, se identifică acte normative care reglementează mărimea, modul și termenele de achitare a primei de asigurare; procedura și modul de sancționare a subiecților care nu-și realizează obligația legală de achitare a primei de asigurare, acte normative care determină volumul asistenței medicale acordate în cadrul asigurărilor obligatorii de asistență medicală și acte normative care reglementează raporturile de prestare a serviciilor de asistență medicală sau farmaceutică.

Un loc important în raportul de prestare a serviciilor medicale evident că îl are medicul. Din acest considerent, se identifică separat actele normative care reglementează protecția medicilor și în special: acte normative care reglementează protecția medicilor în cazurile de malpraxis, în cazurile de infecții nosocomiale și în cazurile de încălcări ale dreptului la securitate în muncă.

Analiza Legii ocrotirii sănătății identifică aspecte ce vizează protecția pacienților [3]. Astfel, este bine-venită clasificarea actelor normative în acte ce reglementează protecția pacienților care beneficiază de asistența medicală primară, de asistența medicală spitalicească, de asistența medicală urgentă, protecția pacienților care beneficiază de transplant de organe, ţesuturi şi celule umane**,** protecția pacienților care donează sânge, a celor care suferă de boli mentale sau de maladia SIDA.

Pe lângă domeniile de protecție a pacienților, a medicilor, cele de achitare a primelor de asigurare și de identificare a cazurilor asigurate în cadrul Dreptului medical, identificăm domenii specifice ce vizează sănătatea publică, domeniul medicamentului, dispozitivelor medicale și activității farmaceutice, al ocrotirii familiei, mamei și copilului, domeniul sănătății mentale și cel al sistemelor informaționale în

sănătate (e-Sănătate). În atare context, și acesta constituie un criteriu separat de clasificare a actelor normative.

În concluzie, menționăm că multiplele acte normative din domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, bine clasificate și instrumentate generează o bună protecție a subiecților implicați în cadrul acestor raporturi juridice.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.1, art.05.
2. Legea asigurării obligatorii de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 30.04.1998, nr. 38/39, art. 280.
3. Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 34, din 22.06.1995, art. 373.

IDENTIFICĂRI TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI IMPORTANȚA EXECUTĂRII SILITE A OBLIGAȚIEI VAMALE

Pavel ȚURCAN
CZU: 349:339.543(478) turcanp@yahoo.com

Executarea silită, în general, constituie una dintre instituțiile primordiale ale dreptului vamal, dar și o componentă importantă a justiției într-un stat de drept. Astfel, încrederea publicului în actul de justiție depinde semnificativ și de eficacitatea mecanismelor de executare silită, fiind strict necesar ca un titlu executoriu să aibă o finalitate concretă, astfel încât subiectul raportului juridic vamal să resimtă beneficiile rezultate de pe urma realizării cu succes a acestui act.

Conform Codului vamal al Republicii Moldova, executarea silită reprezintă totalitatea acțiunilor pentru încasarea silită a obligației vamale ajunsă la scadență [1]. De vreme ce legea recunoaște și garantează persoanelor atât drepturi cât și obligații, este necesar ca tot aceasta să pună la dispoziție și acele mijloace legale în realizarea acestui scop. Fără posibilitatea constângerii și în lipsa spiritului civic de autoconformare, lucru realizat ca instrument legal de urmărire silită a bunurilor debitorului, dreptul recunoscut prin acel act executoriu ar deveni o simplă aparență.

De altfel și conform prevederilor art. 1 al Codului de executare al Republicii Moldova [2], procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare, în modul stabilit de lege. Actualmente, procedura de executare silită este una guvernată de principiul protecției debitorului, dar și de caracterul umanismului și astfel considerăm că este necesar, ca în lumina recomandărilor și a jurisprudenței europene, aplicabile și de către statul nostru în contextul dorinței de aderare la Uniunea Europeană, mijloacele procedurale execuționale să urmărească realizarea unui echilibru între interesul creditorului și cel al debitorului [9, p.13].

Aşadar, executarea silită a obligaţiei vamale nu este obligatorie, însă ea este întotdeauna posibilă atunci când debitorul nu îşi execută benevol obligaţia reieşită din raportul juridic încheiat [9, p.13].

Până la urmă ea este cea care valorizează pe deplin diferenţa esenţială dintre norma juridică şi celelalte norme de conduită socială, evidenţiind trăsătura determinantă a celei dintâi: posibilitatea cons-trângerii celui care o încalcă prin apelarea la forţa coercitivă a statului.

Analizând reglementările legislative, dar şi referinţele doctrinare vizavi de această tematică, putem spune că procedura executării silite a obligaţiei vamale constituie un ansamblu de operaţiuni procedurale, o succesiune de acte procedurale efectuate într-o anumită ordine rescrisă de lege, de către organul de executare silită, în scopul atingerii finalităţii urmărite de creditor.

Raportând această tematică a executării silite la atribuţiile organelor vamale, în domeniul ocrotirii normelor de drept, acestea îndeplinesc şi aplică expres acţiuni ce vin în susţinerea apărării suveranităţii, securităţii economice a statului, a intereselor legitime ale persoanelor fizice/juridice, contracarării traficului ilicit de mărfuri, având ca pârghie eficientă această instituţie a executării silite a obligaţiei vamale, care este de altfel un mecanism coercitiv aflat la îndemâna statului. Autorul A.F. Nozdraciov consideră că: „Sarcinile de bază care sunt îndeplinite de organele vamale evidenţiază explicit şi precis caracterul activităţii acestora de ocrotire a normelor de drept. Activitatea tuturor subdiviziunilor vamale trebuie să fie îndreptată spre protecţia securităţii economice a statului, asigurarea protecţiei drepturilor cetăţenilor, agenţilor economici şi organelor statale şi respectarea de către acestea a obligaţiilor în cadrul activităţii vamale” [7, p.439]. Obligaţia, care la începuturi era temei de apariţie a executării silite în caz de neonorare voluntară, presupunea plata impozitelor, care era o obligaţie determinată de necesităţile întreţinerii materiale a celor ce exercitau forţa publică, îndeplinind atribuţiile autoritare de conducere statală. Principalele impozite la acea etapă fiind „tributum”, datorat de toţi cetăţenii statului roman care aveau proprietăţi, impozitul pe meşteşugari, pe numărul de sclavi etc.

Cu precădere şi termenul de obligaţie îşi are originea în istoria romană, *Institutele lui Iustinian,* fiind una dintre cele mai arhaice surse

care au definit acest concept: „ obligația este o legătură de drept care ne impune necesitatea de a plăti ceva conform legislației din cetatea noastră [5, p.20-21]”. În acest mod, se prezintă în stadiul inițial înțelesul acestui termen care își menține semnificația și astăzi.

Instituția executării silite prin intermediul unui organ al statului a început să ia amploare abia la sfârșitul perioadei clasice. Este cunoscut faptul că, la faza incipientă de dezvoltare a conceptului, acest concept era unul general pentru mai multe categorii de obligații apărute între subiecți, nefiind stipulate reglementări cu privire la strict obligația vamală. Cunoașterea poate avea loc prin tangența interpretării înțelesului acestui termen de executare silită în cadrul raporturilor juridice fiscale. Raportat la prezent, putem spune că acesta constituie acea cale subsidiară excepțională de recuperare a creanțelor fiscale, fiind declanșată exclusiv în cazul neachitării de bună voie, la termenele legale, a impozitelor, taxelor datorate bugetului de stat [3, p.60].

Ulterior, odată cu evoluția umanității, cu dezvoltarea și progresul raporturilor juridice apărute între persoane, dar și cu nașterea *Legii celor XII table*, executarea silită a început să-și piardă caracterul penal, încercându-se să se urmărească în prim-plan patrimonial debitorului pentru repararea datoriei. Un pas progresist în dezvoltarea aplicabilității termenului a fost apariția *Legii Poetelia Papira*, iar odată cu apariția ei au fost suprimate drepturile creditorului asupra persoanei debitorului. Sigur pe parcurs, executarea silită a luat o mai mare amploare în dezvoltarea sa prin *distractio bonoru,* etapă care aduce inovații în materie de executare silită, bazate mai mult pe drepturile persoanei de a răspunde în măsura faptei sale.

Astfel, deși era sechestrată întreaga avere a debitorului, nu se mai vindea tot, ci doar bunurile care erau necesare pentru acoperirea creanței. Procedura dată era îndeplinită de *curator bonis distrajendis,* acesta fiind un organ public de executare, similar cu cel din zilele noastre [6, p.90].

În dreptul germanic, se regăsesc multe din caracteristicile tipice ale dreptului roman, vizavi de instituția executării silite. La început, executarea silită avea caracterul unei acțiuni individuale extraju-diciare, primitive, care practic nu împiedica creditorul de a-și apăra singur drepturile sale [5, p.2].

În dreptul francez [5]**,** executarea silită era o instituție aplicabilă ca urmare a neexecutării obligațiilor imperative, și anume, existenta impozitelor: „la taille", capitația, impozitul personal, impozitul perceput la vânzarea sării etc. care prin neexecutare atrăgea procedura de executare silită.

În dreptul englez (*common low*) executarea silită, fiind influențată de dreptul roman, presupunea drept temei de declanșare a executării silite neplata impozitelor existente la vremea aceea: impozitul pe venit, impozitul pe clădiri, pe veniturile meșteșugarilor. Se opinează că forța coercitivă, aplicată de instituțiile de drept împotriva debitorului rău platnic, era condamnarea silită la pedeapsă corporală [6, p.100].

În legislația românească, vechile rădăcini ale executării silite sunt practic neexplorate, procedura de executare silită fiind stabilită după regulile cuprinse în Basilicale. În vechiul drept românesc, procedura de executare silită se rezuma la „strânsoarea de avere" sau la închisoare pentru debitorul nedisciplinat [8, p.183]. În conformitate cu sursele istorice, prima reglementare mai precisă în materie de executare silită o găsim în *Pravilniceasca Condică a lui Ipsilanti* din 1780 în Țara Românească, în *Sobornicescul Hrisov al lui Alexandru Mavrocordat* în Moldova din 1785, de asemenea, despre executarea silită se vorbește în *Codul lui Andronache Donici*, în *Legiuirea Caragea*, în *Codul Calimach* și în *Regulamentele Organice* [4, p.247].

În evoluția conceptului constatat, au fost schimbări direcționate spre centralizarea puterii în mâinile statului și a instituțiilor sale, astfel creându-se posibilitatea de supraveghere și sancționare în caz de neconformare cu normele imperative emise de către acesta, prin această instituție a executării silite. Astăzi avem organul vamal în conlucrare cu cel fiscal, respondenți, cu perceperea silită a obligațiilor vamale, dar a cărui activitate este dirijată deja de norme ajustate reglementărilor în domeniul protecției drepturilor omului a patrimoniului său, iar în acest sens diminuându-se riscul persoanelor fizice și/sau juridice, subiecți ai activității vamale, de a fi supuși unui tratament injust. În aceste condiții, importanța studiului este determinată de rolul executării silite în cadrul reglementării activității economice, asigurării și aplicării uniforme a politicii economice de către organele vamale, activității de ocrotire a

normelor de drept care se exprimă prin urmărirea datoriei debitoare, constatarea și sancționarea fraudelor vamale.

Referinţe:

1. Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 160-162/1201.
2. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial*, nr. 214-220 din 05.11.2010.
3. ARMEANIC, A. *Drept fiscal: Suport didactic.* Chișinău: Editura ASEM, 2013.
4. BĂNĂRECU, A. Incursiuni analitice asupra realizării actelor de dispoziție ale debitorului în procedura de executare potrivit dreptului românesc și celui din Republica Moldova. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe sociale”, 2017, nr.3(103).
5. BUFAN, R. *Tratat de drept fiscal*. Partea generală. București: Lumina-Lex, 2005.
6. CONDOR, I. *Procedură fiscală.* București: Tribuna Economică, 2000.
7. НОЗДРАЧЕВ, А.Ф. *Таможенное право.* Москва: Волтерс Клувер, 2007.
8. MIHALACHE, I. *Drept privat roman.* Chișinău: Litera, 2016.
9. OPRINA, E. ș.a. *Tratat teoretic și practic de executare silită.* București: Universul juridic, 2013.

CUPRINS

DREPT PENAL

Vitalie STATI
Hărțuirea nonsexuală în mediul educațional:
este oare oportună incriminarea? 5

Serghei BRÎNZA
Justificarea publică a sinuciderii: caracteristici definitorii 9

Alexandru STRÎMBEANU
Coerența teleologică dintre art. 259 Cod penal și
prevederile complementare din legislația națională 13

Stanislav COPEŢCHI
Coraportul dintre buna ştiinţă şi modalitatea
normativă a intenţiei infracţionale 17

Cristian BRÎNZA
Implicații penale ale statutului juridic
al administratorului și al lichidatorului 22

Nicolae POSTOVANU
Eroarea cu privire la prezența sau lipsa stării de ebrietate
în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 Cod penal 26

Mihaela ANGHELUȚĂ
Obiectul material/imaterial al infracțiunii prevăzute la
art. 155 din Codul penal: între posibilitate și realitate 30

Costică MOȚOC
Necesitatea protecției juridice a secretului profesional
în Codul penal al Republicii Moldova 34

Lilia GÎRLA
Limitele răspunderii penale pentru
infecțiile nosocomiale 38

Mariana GRAMA
Despre ordinea aplicării pedepselor complementare 43

Gheorghe GLADCHI
Tendința umanizării dreptului penal 48

Dorina GUREV
Accesul ilegal la informaţia computerizată:
problematica încadrării juridice și soluții 54

Igor I. HŁOPEŢCHI
Abordări pragmatice privitoare la persoana juridică
ca subiect al infracțiunilor de la art. 320 Cod penal
al Republicii Moldova 59

Ludmila DUMNEANU
Drogurile: fenomen infracțional și politici
de prevenire și sancționare 63

Stela BOTNARU, Ana CUCERESCU
Reglementarea instituției legitimei apărări
în perioada antică 69

Eduard CALMAȚUI
Sensul noțiunii „determinare” din dispoziția
art.220 CP RM 75

Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ
Infracțiuni contra vieții și contra integrității
corporale în spațiul românesc 80

Grigore CHIŢANU
Acordurile anticoncurențiale în sectorul farmaceutic …… 84

Roman EREMCIUC
Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova
Eroarea de drept în legea penală a Republicii Moldova:
propuneri *de lege ferenda* 89

Tudor JALBĂ
Analiza juridico-penală a laturii subiective a infracțiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii 94

Victor MORARU, Anca COLESCU
Executarea măsurilor de siguranţă 98

Aurora OLARU
Legea penală ca instrument de protecție a relaţiilor sociale orientate spre convieţuirea tuturor cetăţenilor ţării noastre, indiferent de rasă, naţionalitate, etnie, religie ……. 102

Stela BOTNARU, Gheorghe POPA
Victima infracțiunii de violare de domiciliu (art.179 Cod penal) 107

Vitalie RACU
Obiectul confiscării extinse 112

Cristina ROBU[1], Veaceslav URSU[1], Artiom JUCOV[2]
[1]Academia "Ştefan cel Mare"
[2]Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie "N. Testemițanu"
Constrângerea psihică în practica justiției …….. 117

Gheorghe RENIȚĂ
Răspunderea penală pentru instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat să manipuleze evenimentul în care evoluează 122

Mihaela BOTNARENCO
Normele de incriminare în alb*:* probleme de accesibilitate 127

Diana HAMÂC
Reflecții asupra fenomenului prostituției și proxenetismului 132

Cristina CHIHAI
Piramidele financiare din perspectiva
Codului penal al Republicii Moldova 136

Rodica BERDILO
Pregătirea și tentativa în cazul omorului
săvârșit în stare de afect 140

Dorin BOTNARENCO
Unele reflecții privind noțiunea „contrară legii”
din dispoziția art.307 CP RM 144

Drăgălin PĂDURE
Aplicarea legii penale în timp: sinteza *de lege lata* 149

Grigore CRISTEA
Aspecte introductive privind criteriile generale
de individualizare a pedepsei penale 154

Vladimir GROSU, Adrian BORDIANU
Extrădarea deghizată și privarea de libertate 159

Petru VÎRLAN
Istoricul apariției și incriminării îmbogățirii ilicite …… 163

Елена КОНДОРАКИ
Социальный контроль преступности
несовершеннолетних (ювенальной преступности) ….. 167

DREPT PUBLIC

Oxana CHISARI-LUNGU
Realizarea competențelor funcționale de către organele
administrației publice pe perioada de pandemie generată
de virusul COVID-19, (2019-nCoV) ……. 171

Lilia CHIRTOACĂ
Administrarea masei succesorale ……... 175

Victor MOCANU
Ierarhia actelor normative 179

Oleg TELEVCA
Procedura aplicabilă fondurilor asigurării
obligatorii de asistență medicală 184

Rodica CIOBANU
Reconceptualizarea dreptului
din perspectivă paradigmatică 188

Svetlana SLUSARENCO
Evaluarea activității serviciilor publice desconcentrate
din perspectiva deschiderii către cetăţean …… 194

Andrei NEGRU
Perspective judiciare în condiții de izolare socială 199

Veronica MOCANU
Implementarea rezilienței în domeniul judiciar
prin extinderea practicii de utilizare a aplicațiilor
de videoconferință 204

Natalia CRECIUN
Criteria for evaluating quality and efficiency
of the judicial inspection activity 208

Elena ARAMĂ
Teleeducația juridică: învățăminte din timpul pandemiei 214

Ianuș ERHAN
Analiza competențelor poliției prin prisma protecției
drepturilor omului (Aspecte teoretice și practice) 219

Cristina POPOVICI
Principiile constituționale de realizare a justiției …….. 226

Ion GUCEAC
Solidaritatea socială – condiție prioritară pentru stabilitatea
orânduirii constituționale a Republicii Moldova…… 230

Andrei NEGRU, Cristina JOSANU
Mecanisme juridice de selectare a reprezentanților societății civile în Consiliul Superior al Magistraturii 236

Teodor CÂRNAȚ, Ion TINTIUC
Influența prevederilor CEDO asupra aplicării măsurilor preventive 241

Andrei UNGUREANU, Teodor CÂRNAȚ
Garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate ….. 246

Vladimir COJOCARU
Aspecte teoretico-practice ale deținerii persoaneor în penitenciare conform tipurilor si regimurilor stabilite (Prin prisma regulilor penitenciare europene revizuite) …. 250

Oleg PANTEA
Caracteristica generală a contravențiilor prevăzute la Capitolul XV din Codul contravențional al Republicii Moldova 254

Vlad VLAICU
Impozitul pe avere *vs* impoztiul pe bunurile imobiliare (Aspecte teoretico-practice) 261

Pavel ZAMFIR
„Progresul" Republicii Moldova în implementarea convenției AaRHUS 266

Rodica NICHITA
Natura liberală a dreptului fundamental la învățătură 271

Gheorghe BOSÎI
Asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități – un deziderat pentru incluziunea socială a acestora 275

Tatiana IGNATIUC
Protecția socială a tinerilor 280

Alina IORDACHESCU
Unele aspecte privind libertatea de conștiință
și dreptul la vaccinare profilactică sistemică 284

Nicolae PASCARU
Analiza conceptului de ,,interes public'' prin
prisma legislației din Republica Moldova 288

Silvia STICI
Noţiunea, natura juridică şi importanța contractului de
furnizare a resurselor energetice consumatorilor finali 294

Aliona CHISARI-RURAK
Reglementări juridice în domeniul asigurărilor
obligatorii de asistență medicală 298

Pavel ȚURCAN
Identificări teoretico-conceptuale și importanța
executării silite a obligației vamale 302

Conferinţa ştiinţifică
naţională cu participare internaţională
„Integrare prin cercetare şi inovare”
10-11 noiembrie 2020

Rezumate ale comunicărilor
Ştiinţe juridice şi economice
Volumul I

Redactori literari:
Antonina Dembiţchi
Valentina Mladina

Procesare computerizată: *Tatiana Bulimaga*
Marianna Savva
Violeta Macovei
Margareta Prohin

"Integrare prin cercetare și inovare", conferință științifică națională cu participare internațională (2020 ; Chișinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare", 10-11 noiembrie 2020 : Rezumatele comunicărilor / comitetul științific: Gheorghe Ciocanu [et al.]. – Chișinău : CEP USM, 2020 – . – ISBN 978-9975-152-48-8.

Vol. 1 : Științe juridice și economice. – 2020. – 315 p. – Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Inst. de Cercet. și Inovare. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-152-49-5.

[343+342]:378(082)=135.1=111=161.1

I-58

Semnat pentru tipar 21.10.2020
Formatul 60x84 1/16.
Coli de tipar 20,0. Coli editoriale 20,0.
Comanda . Tirajul 50 ex.
Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009